

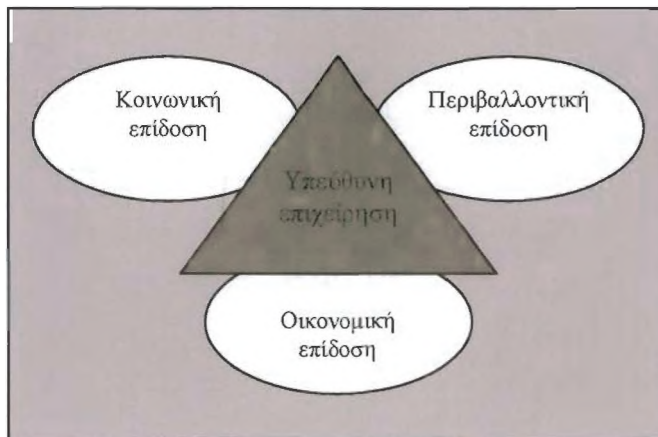
Τ.Ε.Ι. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ - ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ

ΘΕΜΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

«Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΤΡΙΕΣ ΕΠΙΔΟΣΕΩΝ
ΣΑΝ ΣΤΟΙΧΙΑ ΑΣΦΑΛΟΥΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»

ΤΗΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑΣ: ΔΙΟΝΥΣΙΑΣ ΡΗΓΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: κ. ΝΤΟΡΑ ΜΑΡΓΑΡΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη	
1.1 Ιστορική αναδρομή και εισαγωγή στην έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης	10
1.2 Ορισμός της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης	14
1.3 Πορεία της ΕΚΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη στην Ελλάδα	
2.1 Ιστορικό της ΕΚΕ στην Ελλάδα	22
2.2 Γενικές διαπιστώσεις για την ΕΚΕ στον ελληνικό χώρο	24
2.3 Προτάσεις για ενίσχυση της ΕΚΕ σε εθνικό επίπεδο	26
2.4 Η ΕΚΕ ανά τομέα	28
2.5 Το Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Σημασία της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης	
3.1 Σπουδαιότητα και αναγκαιότητα της ΕΚΕ	37
3.2 Ποιοι παράγοντες καθιστούν την ΕΚΕ επίκαιρη και σημαντική	40
3.3 Απόψεις υπέρ της έννοιας της ΕΚΕ	42
3.4 Απόψεις κατά της έννοιας της ΕΚΕ	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Μέθοδοι υλοποίησης	
4.1 Κώδικας επιχειρηματικής δεοντολογίας	51
4.2 Μέτρηση της ΕΚΕ και έκδοση ετήσιων αναφορών	54
4.3 Ο οδηγός SME Key	58
4.4 Περιβαλλοντικές στρατηγικές	61
4.5 Global Compact	66
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος	
5.1 Ιστορική νομοθετική εξέλιξη της περιβαλλοντικής πολιτικής	68

5.2 Μόλυνση του περιβάλλοντος	77
5.3 Νομικές προσταγές περί προστασίας του περιβάλλοντος	79
5.4 Περιβαλλοντική Πολιτική	80
5.5 Βαδίζοντας προς μια οικολογική ηθική	83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Η συμβολή της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης στην προστασία του περιβάλλοντος

6.1 Σεβασμός στον πλανήτη Γη	85
6.2 Οικολογικό ενδιαφέρον	86
6.3 Περιβάλλον και Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη	89
6.4 Οικονομικά κριτήρια	91
6.5 Εργαλεία για περιβαλλοντική προστασία	92
6.6 Μελέτη περιπτώσεως: Πολυεθνική βιομηχανία Henkel	95

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Αειφόρος ανάπτυξη

7.1 Αειφόρος ανάπτυξη: Ορισμοί και γενικές έννοιες	98
7.2 Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης	99
7.3 Οι διαστάσεις της αειφόρου ανάπτυξης	101
7.3.1 Η οικονομική διάσταση	101
7.3.2 Η κοινωνική διάσταση	103
7.3.3 Η οικολογική διάσταση	103
7.4 Η ανάγκη για αειφόρο ανάπτυξη	106
7.5 Οι αρχές της αειφόρου ανάπτυξης	109
7.6 Οι αρχές μιας αειφόρου κοινωνίας	123
7.7 Στρατηγικές για την επίτευξη της αειφορίας	129
7.7.1 Αρχές μιας στρατηγικής	130
7.7.2 Οργάνωση μιας στρατηγικής	132
7.7.3 Πρόοδος της στρατηγικής	133

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Τρόποι εφαρμογής της Αειφόρου ανάπτυξης από τις επιχειρήσεις

8.1 Από την αειφόρο ανάπτυξη στην αειφόρο μεγέθυνση	135
---	-----

8.2 Ο ρόλος των επιχειρήσεων στην αειφόρο ανάπτυξη	139
8.3 Επιλεγμένοι τομείς παρέμβασης για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης	140
8.4 Η Σύνοδος του Γιοχάνεσμπουργκ: Μια επισκόπηση της διάσκεψης για την αειφόρο ανάπτυξη	149
8.5 Παραδείγματα ελληνικών και ξένων επιχειρήσεων	152
8.6 Μεγάλες τράπεζες κάνουν μεγάλες πράσινες κινήσεις	158
8.7 Εναρμόνιση της επιδίωξης του κέρδους και της προστασίας του περιβάλλοντος	160
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	161
ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ	165
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	- 167

«...Η πρωτοφανής ταχύτητα και έκταση των μεταβολών που παρατηρούνται στον σημερινό μας κόσμο αποτελούν το πιο έντονο χαρακτηριστικό της εποχής μας, είναι δε οι μεγαλύτερες στην ιστορία της ανθρωπότητας. Αυτές τις μεταβολές οφείλουμε να αντιμετωπίσουμε και, κυρίως, να τις κατευθύνουμε. Οποιαδήποτε ολιγωρία ή σφάλμα μπορεί γρήγορα να αποτελέσει απειλή για το μέλλον. [...] Για την ιδιωτική επιχείρηση, που είναι ο βασικός μεταποιητής των πόρων του πλανήτη μας, η πρόκληση συνίσταται στην σωστή και έγκαιρη ανταπόκριση της στη νέα πραγματικότητα, πολιτική, οικονομική και οικολογική. Η επιχειρηματική κοινότητα έχει την υποχρέωση και την ικανότητα να αναλάβει ηγετικό ρόλο και να μετατρέψει τις απειλές για το μέλλον μας σε ευκαιρίες βιώσιμης ανάπτυξης...»

Gro Harlem Brundtland

Κα Brundtland Η.: Είναι Γενική Διευθύντρια του Διεθνούς Οργανισμού Υγείας και είναι διεθνώς γνωστή για την έντονη δράση της για την προστασία του περιβάλλοντος. Υπήρξε Πρωθυπουργός της Νορβηγίας και διετέλεσε Πρόεδρος της Επιτροπής του ΟΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σήμερα, περισσότερο από ποτέ άλλοτε, είναι επιτακτική ανάγκη η επίδειξη «καλής» κοινωνικής συμπεριφοράς εκ μέρους των επιχειρήσεων. Οι διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης που διαπερνούν και διαμεσολαβούν τα εθνικά σύνορα, η ευελιξία της παγκόσμιας κίνησης κεφαλαίων - αγαθών - προσώπων, η εξέλιξη της τεχνολογίας και της επικοινωνίας και η αποδυνάμωση του παραδοσιακού ρόλου του κράτους (ιδιωτικοποιτήσεις, φορολογική μείωση), προκαλούν ραγδαίες και ριζικές αλλαγές στην οικονομία και στην κοινωνία παγκοσμίως.

Πληθώρα προβλημάτων ανακύπτουν (περιβάλλον, φτώχεια, κοινωνική συνοχή, οικονομικά σκάνδαλα) και η ανάγκη για βιώσιμη ανάπτυξη ολοένα και αυξάνεται. Όλα αυτά συνθέτουν ένα πλέγμα καταστάσεων που οδηγούν τις σύγχρονες εταιρίες στην ανάληψη πρωτοβουλιών και στην υιοθέτηση πρακτικών που αποβλέπουν στην αειφόρο ανάπτυξη και στην κοινωνική ευημερία. Έτσι προέκυψε η έννοια της **Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης**, της μεγαλύτερης ίσως πρόκλησης για κάθε εταιρία που θέλει να εισέλθει ή να παραμείνει ανταγωνιστική στο σύνθετο παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον που αναπτύσσεται.

Ένας αυξανόμενος αριθμός εταιριών προωθούν τις στρατηγικές εταιρικής κοινωνικής ευθύνης ως απάντηση σε μια ποικιλία κοινωνικών, περιβαλλοντικών και οικονομικών πιέσεων. Στοχεύουν να στείλουν ένα μήνυμα στα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη με τα οποία συναλλάσσονται. Με τον τρόπο αυτό οι εταιρίες επενδύουν στο μέλλον τους και αναμένουν ότι η εθελοντική δέσμευση τους θα βοηθήσει να αυξηθεί η αποδοτικότητά τους.

Δηλώνοντας την κοινωνική ευθύνη τους και αναλαμβάνοντας οικειοθελώς δεσμεύσεις που υπερβαίνουν τα όρια των κοινών ρυθμιστικών και συμβατικών απαιτήσεων, τις οποίες πρέπει έτσι και αλλιώς να τηρούν, οι εταιρίες προσπαθούν να θέσουν υψηλότερα πρότυπα για την κοινωνική ανάπτυξη, την περιβαλλοντική προστασία και το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και αποδέχονται μία ανοικτή διακυβέρνηση που συμβιβάζει τα συμφέροντα των διαφόρων μερών σε μια συνολική προσέγγιση ποιότητας και βιωσιμότητας¹.

¹ Πράσινο Βιβλίο, Προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, COM(2001), 366 τελικό, Βρυξέλλες, 18.7.2001.

Οι προσδοκίες της κοινωνίας για τον ρόλο και τις ευθύνες των επιχειρήσεων αλλάζουν δραματικά και μαζί με αυτές αλλάζουν και οι προτεραιότητες των εταιριών, καθιστώντας την ΕΚΕ μία έννοια διαρκώς εξελισσόμενη. Εφεξής τα οικονομικά αποτελέσματα, τα προϊόντα και οι υπηρεσίες θα συνυπολογίζονται με περιβαλλοντικά και κοινωνικά κριτήρια για την ορθή αξιολόγηση των επιχειρήσεων.

Η σύνθετη και αλληλένδετη φύση των περιβαλλοντικών προβλημάτων έχει ήδη προκαλέσει τον επιχειρησιακό κόσμο να κινηθεί πέρα από την απλή συμμόρφωση με τους περιβαλλοντικούς κανονισμούς, ώστε να αναπτυχθούν καινοτόμες απαντήσεις στις περιβαλλοντικές προκλήσεις. Η αλόγιστη ανάπτυξη, η υπερκατανάλωση και η χωρίς μέτρο άντληση ανανεώσιμων και μη πόρων, προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες ενός συλλογικού τρόπου διαβίωσης που δείχνει να αδιαφορεί ή να μην έχει συνειδητοποιήσει για το ποιό κόσμο θα κληρονομήσουν οι μελλοντικές γενιές, καθιστούν επείγουσα την υιοθέτηση νέων, βιώσιμων πολιτικών σε παγκόσμια κλίμακα.

Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (UNCED)² στο Ρίο ντε Τζανέιρο (Ιούνιος 1992), είναι αξιοσημείωτη, γιατί κατόρθωσε να προσφέρει στην ανθρωπότητα το νέο όραμα της βιώσιμης ανάπτυξης: όχι πλέον ποσοτική αλλά ποιοτική ανάπτυξη, δηλαδή ισόρροπη επιδίωξη όλων των ανθρωπίνων αξιών, υλικών και άυλων, σε αρμονία με τη φύση.

Οι προτεραιότητες, τις οποίες καλείται να αντιμετωπίσει η πολιτική και νομική έννοια της αειφόρου ανάπτυξης αναφέρονται κυρίως στα προβλήματα της κλιματικής αλλαγής, της όξινης βροχής και της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, της εξάντλησης των φυσικών πόρων και της βιοποικιλότητας, της υπεράντλησης και της ρύπανσης του νερού, της υποβάθμισης του αστικού περιβάλλοντος, της μείωσης και ανακύκλωσης των αποβλήτων και της μείωσης των εκπομπών και γενικότερα της μείωσης του επιχειρησιακού αντικτύπου στα οικοσυστήματα.

Οι εταιρίες είναι πιθανό να πρέπει να αναπτύξουν δικούς τους εσωτερικούς πόρους για να αντισταθμίσουν την έλλειψη των διαθέσιμων φυσικών πόρων. Όπως προτείνεται από τον Hart³ «από την επόμενη δεκαετία οι επιχειρήσεις θα αντιμετωπίσουν την πρόκληση να δημιουργήσουν νέες ιδέες στρατηγικής, και φαίνεται πιθανό η βάση για το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στα ερχόμενα έτη να

² United Nations Conference on Environment and Development 14.6.92.

³ Hart S. (1995). A natural-resource-based view of the firm. *Acad Manage Rev.*

τεθεί σε ένα ολόενα και περισσότερο σύνολο ανερχόμενων δυνατοτήτων, όπως η ελαχιστοποίηση αποβλήτων, ο σχεδιασμός οικολογικών προϊόντων, και η τεχνολογική συνεργασία στον αναπτυσσόμενο κόσμο». Στο μέλλον θα επικρατήσουν εκείνες οι εταιρίες, που θα είναι σε θέση να διασφαλίσουν τους πόρους και να αναπτύξουν ικανότητες τέτοιες ώστε να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις των φυσικών περιβαλλοντικών περιορισμών.

Το θεμελιώδες πλαίσιο εργασίας του Hart καλύπτει 3 βασικές διαστάσεις: **την πρόληψη της ρύπανσης, την υπεύθυνη διαχείριση των προϊόντων και τη βιώσιμη ανάπτυξη**. Ο Hart προτείνει: «η μείωση των εκπομπών είναι ο θεμελιώδης στόχος της πρόληψης της ρύπανσης». Μια στρατηγική πρόληψης της ρύπανσης στοχεύει να ελαχιστοποιήσει τις εκπομπές, τα υγρά και στερεά απόβλητα. Το πιο βασικό είναι να υπάρχουν συνεχείς μέθοδοι βελτίωσης, που να εστιάζουν στους καλά καθορισμένους περιβαλλοντικούς στόχους και όχι στις ακριβές κεφαλαιουχικές επενδύσεις για τον έλεγχο των εκπομπών. Επιπλέον ο Hart διαπιστώνει ότι η υπεύθυνη διαχείριση των προϊόντων επιτρέπει στις εταιρίες: α) να επιλέγουν πρώτες ύλες με ελάχιστο περιβαλλοντικό αντίκτυπο, β) να κατευθύνουν το σχεδιασμό των προϊόντων ώστε να ελαχιστοποιείται η περιβαλλοντική επίδραση του συστήματος παραγωγής, να μειώσουν τις δαπάνες του κύκλου ζωής των συστημάτων παραγωγής των προϊόντων τους, να επανασχεδιάζουν υπάρχοντα συστήματα των προϊόντων τους ώστε να αυξάνουν την αξιοπιστία, και να αναπτύσσουν νέα προϊόντα με χαμηλότερες δαπάνες κύκλου ζωής. Επίσης υποστηρίζει ότι η διαχείριση των προϊόντων μπορεί να βοηθήσει στη διαφοροποίηση των προϊόντων της εταιρίας, με την καθιέρωση της εταιρίας ως πρωτοπόρα στο δίκτυο των οικολογικών προϊόντων. Αυτό, στη συνέχεια, ενισχύει το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της εταιρίας (δηλ. ανταγωνιστικό δικαίωμα προτίμησης). Η δέσμευση μιας εταιρίας για βιώσιμη ανάπτυξη ενθαρρύνεται από εξωτερικές νομοθετημένες δραστηριότητες.

Η σύγχρονη τεχνολογική πρόοδος έχει διατιμηθεί, σε μια τιμή που αρχίζουμε να καταβάλλουμε από τώρα, από την άποψη της μεγάλης κλίμακας περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Μια τιμή που πολλές γενεές θα συνεχίσουν να καταβάλλουν για μεγάλο διάστημα στο μέλλον. Είναι βαρύ φορτίο αυτή η τιμή, το μειονέκτημα της τεχνολογικής προόδου.

Με τη συνεχόμενη αύξηση του πληθυσμού παγκοσμίως και την άφιξη νέων, σύνθετων, και επικίνδυνων τεχνολογιών, η συχνότητα και η καταστροφή, που προκαλούνται από τις βιομηχανικές/περιβαλλοντικές κρίσεις, έχουν αυξηθεί

εντυπωσιακά τις προηγούμενες δύο δεκαετίες. Αυτό οφείλεται στην οικολογικά μη βιώσιμη οικονομική και βιομηχανική ανάπτυξη των προηγούμενων διακοσίων ετών. Αυτή η στρατηγική βιομηχανικής ανάπτυξης έχει φέρει μεγάλα οφέλη στο 25% του κόσμου, που αποτελεί η βιομηχανική δύση. Αλλά έχει αφήσει 75% του κόσμου να ζει στις αναπτυσσόμενες χώρες υπό καθεστώς φτώχειας, πείνας και ακραίων στερήσεων.

Τώρα συνειδητοποιούμε πια ότι τα τρέχοντα σχέδια της βιομηχανικής οικονομικής ανάπτυξης δεν είναι περιβαλλοντικά βιώσιμα για το μέλλον. Ο παγκόσμιος πληθυσμός θα διπλασιαστεί σε 11 δισεκατομμύρια στα επόμενα 40 χρόνια. Για να ικανοποιούνται οι ανάγκες ενός τέτοιου πληθυσμού θα αυξηθούν η παραγωγή και η κατανάλωση ενέργειας από 5 έως 30 φορές, σε σχέση με τα τρέχοντα επίπεδα. Η ισχύουσα τωρινή παραγωγή έχει φέρει το περιβάλλον στο κατώτατο όριο κρίσης. Οπότε μπορεί ο καθένας μας να φανταστεί και μόνο τι θα επιφέρει ο πενταπλασιασμός αυτής της παραγωγής.

«Το 2600 ο πληθυσμός της γης θα γίνει τόσο πολυάριθμος, ώστε οι άνθρωποι θα στέκονται ο ένας δίπλα στον άλλο και η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας θα κάνει τη Γη να λάμπει σαν καυτό σίδηρο».⁴

Stephen Hawking

Τα οικολογικά όρια που αντιμετωπίζουμε έχουν αυστηρές επιπτώσεις στις εταιρίες, οι οποίες είναι οι κύριοι μηχανισμοί της οικονομικής ανάπτυξης. Οι εταιρίες πρέπει να αναθεωρήσουν τους κοινωνικούς και οικονομικούς σκοπούς τους. Πρέπει να επαναξετάσουν τα προϊόντα, τη χρήση ενέργειας και των πόρων, τα συστήματα παραγωγής και διανομής και τις στρατηγικές διαχείρισης της ρύπανσης και των αποβλήτων τους. Όλα αυτά αποτελούν σαφώς έναν πολύ μεγάλο διανοητικό στόχο. Οι εταιρίες μπορούν να ξεκινήσουν αλλά την επίτευξη αυτού του στόχου με την υιοθέτηση της **Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης** για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών κρίσεων.

Η αλλαγή προς την κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης θα σημάνει αλλαγές γι' αυτό το λόγο η στροφή προς την αειφόρο ανάπτυξη πρέπει να γίνει σταδιακά. Η επιλογή των εργαλείων πρέπει να προσδιοριστεί με γνώμονες: α) την καλύτερη

⁴ Hawking Stephen, The Universe in a Nutshell, Bantam Press, London, England 2001, σελ. 159.

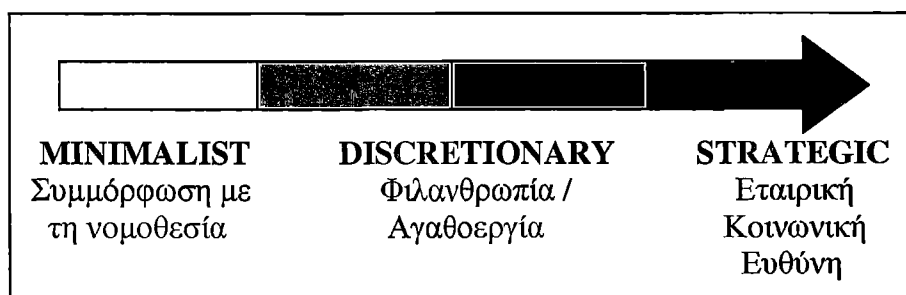
αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού, β) τη σόφρονα διαχείριση και διαφύλαξη των περιβαλλοντικών πόρων και γ) τη χρήση καθαρής τεχνολογίας. Ο τελευταίος αυτός παράγοντας έχει αποφασιστική σημασία στο να μετατρέψει την οικολογικό - οικονομική σχέση από αρνητική σε θετική.

Η εργασία αυτή θα επικεντρωθεί στην έρευνα σχετικά με την εταιρική κοινωνική ευθύνη και τις σωστές πρακτικές που οφείλει να έχει μία επιχείρηση, με απώτερο στόχο τη σωστή και αειφόρο περιβαλλοντική επίδοση. Γίνεται μια ιστορική αναδρομή και εισαγωγή στην έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και στον ελληνικό χώρο. Περιγράφονται τα υπέρ και τα κατά της ΕΚΕ και οι λόγοι σπουδαιότητας και αναγκαιότητας της. Επίσης, αναφέρονται οι περιβαλλοντικές στρατηγικές, οι τρόποι μέτρησης της ΕΚΕ, ο οδηγός SME Key, το Global Compact και λίγα λόγια για τον κώδικα επιχειρηματικής δεοντολογίας. Επόμενο θέμα είναι η μόλυνση του περιβάλλοντος και η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, θα δώσουμε ορισμούς, θα αναλύσουμε τις διαστάσεις, τις αρχές και τις στρατηγικές της αειφόρου ανάπτυξης για την επίτευξη της αειφορίας. Θα δούμε επίσης, τον ρόλο των επιχειρήσεων απέναντι στο φυσικό περιβάλλον και την υιοθέτηση πρακτικών σχετικών με την αειφόρο ανάπτυξη. Και τέλος, θα αναφερθούν και μερικά παραδείγματα σχετικά με την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη στον τομέα του περιβάλλοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

1.1 Ιστορική αναδρομή και εισαγωγή στην έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

Η έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (Ε.Κ.Ε.) ή αλλιώς Corporate Social Responsibility (C.S.R.) πρωτοεμφανίστηκε τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, αρχικά ως «corporate citizenship⁵», κυρίως με την έννοια της φιλανθρωπίας. Στην Ευρώπη γεννήθηκε από τη δέσμευση προς το περιβάλλον και επεκτάθηκε σε κοινωνικά, εργασιακά και ηθικά ζητήματα. Έχει συνδεθεί με την Αειφόρο Ανάπτυξη, έννοια που βρίσκεται στο προσκήνιο εδώ και αρκετά χρόνια.⁶

Σχήμα 1

Πηγή: McIntosh M. Et al, Corporate Citizenship, Financial Times Pitman Publishing, 1998.

Με το πέρασμα των ετών άρχισαν να εμφανίζονται οι ακόλουθες τάσεις και γεγονότα:

⁵ Η διαχείριση του συνόλου των σχέσεων της εταιρίας με τις κοινότητες στις οποίες δραστηριοποιείται, σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. (Πηγή: European Commission, 2001). Πρόκειται για την με ηθικό και κοινωνικά υπεύθυνο τρόπο μεταχείριση των stakeholders μιας επιχείρησης. Στόχος είναι η δημιουργία όλο και υψηλότερου επιπέδου ζωής, με την ταυτόχρονη προστασία της αποδοτικότητας της επιχείρησης και των stakeholders την τόσο μέσα όσο και έξω από αυτήν. (Πηγή: ILO Enterprise Forum, Geneva, Nov. 1999).

⁶ The new model of Sustainable Development (Brundtland Report 1987, World Summit of Rio 1992).

- Οι καταναλωτές άρχισαν να συνειδητοποιούν την ευθύνη των οργανισμών για το περιβάλλον και των κοινωνικών επιπτώσεων των δραστηριοτήτων τους και να ασκούν πιέσεις με στοχευόμενες δράσεις.
- Άρχισαν να εφαρμόζονται ευρέως Πιστοποιημένα Συστήματα Διαχείρισης (ποιότητας, περιβάλλοντος, υγιεινής και ασφάλειας) και τάση για ολοκλήρωση τους.
- Αναπτύχθηκαν πρότυπα και πλαίσια συμπεριφοράς που αναφέρονται στην Ε.Κ.Ε. (SA8000⁷, AA1000⁸, The Global Reporting Initiative⁹ κ.α.)
- Η διαφάνεια στη διαχείριση των οργανισμών και η δημοσίευση σχετικών αναφορών έγιναν πλέον απαίτηση.
- Αυξήθηκε το ενδιαφέρον των κυβερνήσεων - Green Paper της Ε.Ε. για την ΕΚΕ.
- Αυξήθηκε το ενδιαφέρον των επενδυτών (αύξηση της σημασίας των Socially Responsible Investments - SRI, Δείκτης: Dow Jones Sustainability Index).

Η ΕΚΕ, ως συνταγή για τις «ηθικές επιχειρήσεις», έχει εμφανιστεί ιδιαίτερα στο προσκήνιο τα τελευταία χρόνια και φαίνεται απίθανο να εξαφανιστεί σε οποιοδήποτε σημείο στο εγγύς μέλλον. Η σειρά των δημοσιεύσεων, των διασκέψεων και των οργανώσεων που αφιερώνονται πλέον στο θέμα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης καταδεικνύει την απεραντοσύνη της τάσης για την εδραίωση της ΕΚΕ.

⁷ Το Social Accountability 8000 είναι ένα οικειοθελές διεθνές πρότυπο για την ΕΚΕ και μπορεί να εφαρμοστεί σε επιχειρήσεις οποιουδήποτε μεγέθους και επιχειρηματικού τομέα. (<http://cepa.org/>)

⁸ Το AccountAbility 1000 (AA1000) αποτελεί μια συστηματική, περιεκτική και αξιόπιστη προσέγγιση στη βελτίωση της κοινωνικής και ηθικής υπευθυνότητας και της συνολικής αποτελεσματικότητας. (Πηγή: AccountAbility).

⁹ Το Global Reporting Initiative ιδρύθηκε το 1997 με αποστολή την ανάπτυξη οδηγιών, που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν παγκόσμια, και θα αφορούσαν τη σύνταξη κοινωνικού απολογισμού σχετικά με την οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική αποτελεσματικότητα επιχειρήσεων και κυβερνητικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων. (<http://www.globalreporting.org/>)

Επιπλέον στην αρχή της περασμένης δεκαετίας, άρχισε να διαμορφώνεται ένα νέο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο, η παγκοσμιοποίηση, η οποία οδήγησε σε ταχύτατες αλλαγές ολόκληρο τον πλανήτη. Οι εξελίξεις στις παγκόσμιες τηλεπικοινωνίες, οι καταστροφικές συνέπειες στο περιβάλλον, η αυξανόμενη πίεση των καταναλωτών για φιλικότερα προς το περιβάλλον προϊόντα, η ενδυνάμωση του ρόλου των μη Κυβερνητικών Οργανισμών (ΜΚΟ) στην παγκόσμια κοινωνία, αλλά και η ανάπτυξη της θεωρίας των «stakeholders¹⁰» για την επιχειρηματική ηθική, όλα αυτά οδήγησαν στην εμφάνιση μιας νέας «επιχειρηματικής λογικής», της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης.¹¹

Ο άνθρωπος έρχεται αντιμέτωπος με την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη καθημερινά, ακόμα και χωρίς να το παρατηρεί, διότι υπάρχει παντού: όταν οι πελάτες εισέρχονται στα μαγαζιά και επιλέγουν επώνυμα προϊόντα, όταν οι επενδυτές τοποθετούν τα χρήματά τους σε μια επιχείρηση με υποδειγματική επιχειρηματικότητα, όταν κανείς επενδύει στο μέλλον ή την εκπαίδευση των υπαλλήλων του και ανταμείβεται στο μέλλον με πίστη και δέσμευση εκ μέρους τους.

Οι αιεφόρες εταιρίες έχουν 3 είδη δεσμεύσεων: **οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική** και η ΕΚΕ αποτελεί αναπόσπαστο μέρος, διότι ολοκληρώνει και ενοποιεί όλα τα θέματα των εργαζομένων, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την κοινωνία και την αγορά σε ουσιαδεις επιχειρηματικές στρατηγικές.

Τα 5 θέματα κλειδιά που περιλαμβάνει η ΕΚΕ, είναι τα ακόλουθα¹²:

- 1) Ανθρώπινα δικαιώματα
- 2) Δικαίωμα των εργαζομένων
- 3) Προστασία του περιβάλλοντος
- 4) Αλληλεπίδραση με την κοινωνία
- 5) Σχέσεις με τους προμηθευτές

¹⁰ Ως stakeholders περιγράφονται διεθνώς, όλοι όσοι έχουν έννομο συμφέρον από την δραστηριότητα της επιχείρησης.

¹¹ Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών - ΣΕΒ (Federation of Greek industries) <http://www.fgi.org.gr/online>.

¹² The World Business Council on Sustainable Development (2000), Corporate social responsibility: making good business sense.

Η εταιρική κοινωνική ευθύνη διακρίνεται σε «εσωτερική» και «εξωτερική», με βάση τους ωφελούμενους και τους εμπλεκόμενους φορείς. Η εσωτερική κοινωνική ευθύνη αφορά στο ανθρώπινο δυναμικό των επιχειρήσεων και περιλαμβάνει το σεβασμό των εργασιακών δικαιωμάτων, την πρόνοια για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων, την εκπαίδευσή τους και την ανοιχτή επικοινωνία μεταξύ τους. Η εξωτερική κοινωνική ευθύνη αφορά στους καταναλωτές, τους πελάτες, τους προμηθευτές, τους μετόχους, το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον.¹³

Θα αναφέρουμε χαρακτηριστικά την ευθύνη κάθε επιχείρησης που παράγει στερεά απόβλητα και η οποία δεν περιορίζεται μόνο στη συγκέντρωση και τελική διάθεσή τους σε χώρους υγειονομικής ταφής (ΧΥΤΑ), θα πρέπει να αναζητηθεί:¹⁴

A) στο περιβάλλον, όπου η εταιρεία:

- καταγράφει τις παραγόμενες ποσότητες και είδη των αποβλήτων.
- εφαρμόζει τεχνολογίες για την μείωσή τους.
- επιδιώκει την ανακύκλωσή ή επαναχρησιμοποίησή τους.
- εκπαιδεύει το προσωπικό για την ορθή διαχείρισή τους

B) στον εσωτερικό και εξωτερικό χώρο, όπου η εταιρεία:

- παρέχει στους εργαζομένους μέσα ατομικής προστασίας.
- ασφαλίζει τους εργαζομένους επιπρόσθετα της υποχρεωτικής ασφάλισης, εφόσον εμπλέκονται στη διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων.
- γνωρίζει το χώρο τελικής διάθεσης των αποβλήτων της.
- υποστηρίζει ενεργά μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς που ασχολούνται με την ανακύκλωση.
- διενεργεί ιατρικές εξετάσεις για το προσωπικό που εμπλέκεται στη διαχείριση των αποβλήτων της.
- κοινοποιεί τις δράσεις της στο κοινωνικό σύνολο.

¹³ «Επενδύσεις κοινωνικής και περιβαλλοντικής ευαισθησίας και εταιρική κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων», Περιοδικό «Οικονομικά Χρονικά» (Έκδοση του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδας), Τεύχος 128, Ιούλιος - Αύγουστος 2004

¹⁴ Quality Forum Βορείου Ελλάδος 2003 (2^η μέρα) «Business Excellence – Η Ελληνική προσέγγιση», εισήγηση κ. Α. Μπούκλη με θέμα «Η διαχείριση κινδύνου σε σχέση με την περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική διάσταση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης στην Ελλάδα το σήμερα».

Γ) και τέλος **στον οικονομικό τομέα**, όπου η εταιρία:

- επενδύει σε εξοπλισμό ανακύκλωσης των αποβλήτων της.
- είναι συνεπής στις οικονομικές της υποχρεώσεις ως προς τους φορείς διαχείρισης αποβλήτων.
- έχει εφαρμόσει πιστοποιημένα συστήματα διαχείρισης περιβάλλοντος και υγείας και ασφάλειας στην εργασία.

1.2 Ορισμός της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

Παρόλο που το θέμα της ΕΚΕ προέκυψε και ξεχώρισε στη δεκαετία του '70, η πρώτη έκδοση ειδικά πάνω στο πεδίο χρονολογείται από το 1953, με τις «Κοινωνικές ευθύνες ενός επιχειρηματία» του Bowen,¹⁵ ο οποίος ισχυρίζεται ότι η βιομηχανία έχει υποχρέωση «να ακολουθεί αυτές τις πολιτικές, να παίρνει αυτές τις αποφάσεις, ή να ακολουθεί αυτές τις κατευθύνσεις δράσης που είναι επιθυμητές στα πλαίσια των αντικειμενικών στόχων και αξιών της κοινωνίας».

Ο Bowen θέτει το πλαίσιο σε αυτό το πεδίο παραθέτοντας ότι η έννοια της επιχειρησιακής κοινωνικής ευθύνης συγκεκριμένα δίνει έμφαση στο ότι:

- Οι επιχειρήσεις υπάρχουν προς χάριν της κοινωνίας και η συμπεριφορά τους και οι μέθοδοι λειτουργίας τους πρέπει να εμπίπτουν στις αρχές που καθορίζονται από την κοινωνία, και
- Οι επιχειρήσεις δρουν ως ηθικοί συντελεστές μέσα στην κοινωνία.

Ο Milton Friedman, οικονομολόγος βραβευμένος με Νόμπελ, σε ένα άρθρο του περιοδικού New York Times το 1970, πρότεινε τον πιο φημισμένο ίσως ορισμό της ΕΚΕ. Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό η ευθύνη μιας εταιρίας είναι να «διεξάγει την επιχειρηματικότητά της σύμφωνα με τις επιθυμίες των κατόχων και μετόχων της που σημαίνει όλο και περισσότερα κέρδη, ενώ παράλληλα να συμμορφώνεται με τους βασικούς κοινωνικούς κανονισμούς, τόσο σε θεσμικό όσο και σε ηθικό επίπεδο». Ο

¹⁵ Bowen, H.R. (1953). *Social Responsibilities of the Businessman*, Harper & Row, New York, NY.

ορισμός αυτός βασίζεται στην οικονομική θεώρηση της μεγιστοποίησης της τιμής της αγοράς, που ενισχύεται από τον καπιταλισμό των μετόχων (stakeholders).¹⁶

Μια εντελώς αντίθετη αντίληψη προτάθηκε από τον οργανισμό Business Roundtable το 1981, σε μια έκθεση σχετικά με την κοινωνική ευθύνη, και η οποία είναι γνωστή ως καπιταλισμός των ενδιαφερομένων (stakeholders). Σύμφωνα με αυτήν την αντίληψη, η εταιρία θα πρέπει να εξισορροπεί τις νόμιμες απαιτήσεις των 7 ομάδων που έχουν ενδιαφέρον ή σχέση με την εταιρία και είναι: οι πελάτες, οι εργαζόμενοι, οι επενδυτές, οι προμηθευτές, οι κοινότητες, η κοινωνία στο σύνολο και οι συμμετοχοί (shareholders). Σύμφωνα με τον οργανισμό Roundtable, οι πελάτες έχουν πρωταρχική αξίωση στη διοίκηση της εταιρίας, ενώ οι shareholders θεωρούνται ως το κεφάλαιο υψηλού κινδύνου.

Έκτοτε η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη παρουσιάζει ποικιλομορφία στον ορισμό της. Η ποικιλομορφία αυτή καθορίζεται με βάση το βαθμό αποδοχής από την εταιρία των κοινωνικών της δεσμεύσεων, πέρα από τους πρωταρχικούς οικονομικούς της σκοπούς. Έτσι από τη μια μεριά υπάρχει το περιορισμένο μοντέλο των «μετόχων» από τον Friedman, ενώ από την άλλη υπάρχει το μοντέλο του οργανισμού Business Roundtable που υποδεικνύει μια ευρύτερη, πιο συστηματική αντίληψη των οικονομικών και κοινωνικών ευθυνών μιας εταιρίας.

Μια άλλη σχολή σκέψης βλέπει την κοινωνική ευθύνη ως μια δομική δέσμευση που έχουν οι εταιρίες απέναντι στην κοινωνία. Η κοινωνία είναι αρχικά που έχει επιτρέψει στις εταιρίες να χρησιμοποιούν φυσικούς και ανθρώπινους πόρους και τους έχει δώσει το δικαίωμα να εκτελούν τις παραγωγικές λειτουργίες τους για να πετύχουν μια θέση ισχύος.

Ως αποτέλεσμα, η κοινωνία έχει ένα κρυφό κοινωνικό συμβόλαιο με την εταιρία. Έτσι, σε ανταπόδοση του δικαιώματος της εκμετάλλευσης πηγών στη διαδικασία παραγωγής, η κοινωνία έχει λόγο στην εταιρία και το δικαίωμα να την ελέγχει. Οι όροι αυτού του συμβολαίου πιθανόν να αλλάξουν καθώς αλλάζουν οι κοινωνικές συνθήκες αλλά αυτό το συμβόλαιο γενικά παραμένει η βάση για τη νομιμότητα της απαίτησης ή της διεκδίκησης της ανάγκης για την ΕΚΕ.

¹⁶ Milton Friedman (1970). The Social Responsibility of Business is to increase its profits. New York Times Magazine, September 13, pp. 32.

Ο Wood ¹⁷ επέκτεινε τις ιδέες του Bowen, συμπυκνώνοντας αυτές σε 3 αρχές - οδηγούς της κοινωνικής ευθύνης, που είναι:

- 1) Η επιχείρηση είναι ένα κοινωνικό ίδρυμα και έτσι υποχρεούται να χρησιμοποιεί τη δύναμή της υπεύθυνα.
- 2) Οι επιχειρήσεις είναι υπεύθυνες για τα αποτελέσματα που σχετίζονται με τις περιοχές συμμετοχής τους μέσα στην κοινωνία.
- 3) Οι διευθυντές είναι ηθικοί παράγοντες που υποχρεούνται να έχουν σύνεση όταν λαμβάνουν αποφάσεις.

Σύμφωνα με τον Vyarkarnam,¹⁸ οι ανησυχίες της σημερινής CSR, περιλαμβάνουν θέματα όπως:

- Προστασία περιβάλλοντος (π.χ. μείωση των εκπομπών καυσαερίου και των λυμάτων και ανακύκλωση υλικών).
- Φιλανθρωπία (δωρεές σε φιλανθρωπικές καμπάνιες, κ.α.).
- Συμμετοχή σε κοινωνικούς σκοπούς (συμμετοχή σε οτιδήποτε, από τα ανθρώπινα δικαιώματα ως την εκπαίδευση για το AIDS).
- Αστική επένδυση (εργασία με τοπικές εξουσίες για αναγέννηση μικρών επιχειρήσεων και του εσωτερικού περιβάλλοντος της πόλης γενικά), και
- Σχήματα απασχόλησης (ανώτερα επίπεδα της εργασιακής υγείας και ασφάλειας, καλό επίπεδο αντιμετώπισης του προσωπικού, μοίρασμα εργασίας, ευέλικτο ωράριο κ.α.).

¹⁷ Wood, D. (1991). Corporate social performance revisited. *Academy of Management Review*, Vol. 16 No. 4, pp. 758-69.

¹⁸ Vyakarnam, S. (1992). Social responsibility: what leading companies do. *Long Range Planning*, Vol. 25 No. 5, pp. 59-67.

Είναι σίγουρο ότι, με βάση τα τωρινά δεδομένα, πολλοί ορισμοί έχουν δοθεί από έγκυρους οργανισμούς, όπως:

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή
- Το Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ
- Το CSR Europe
- Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Επιχειρηματικότητας για την Βιώσιμη Ανάπτυξη ή αλλιώς World Business Council for Sustainable Development-WBCSD

Το κοινό σημείο όλων των ορισμών είναι η έμφαση στην **εθελοντική φύση της ΕΚΕ**.

Ας αναφέρουμε χαρακτηριστικά δύο από τους πολλούς ορισμούς της ΕΚΕ

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε τον Ιούλιο του 2001 την **Πράσινη Βίβλο** (θα αναφερθεί αναλυτικά παρακάτω), η οποία όρισε την ΕΚΕ ως: «μία ιδέα σύμφωνα με την οποία οι εταιρείες ενσωματώνουν σε εθελοντική βάση κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες και στις επαφές τους με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη». Η ΕΚΕ σημαίνει τι μπορούν να κάνουν οι επιχειρήσεις, όχι τι πρέπει να κάνουν οι επιχειρήσεις, δηλαδή έχει σχέση με ευκαιρίες, και όχι με υποχρεώσεις ή νέους κανόνες. Έχει σχέση με τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να αυξηθεί η αξία μιας επιχείρησης αν δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στις κοινωνικές και περιβαλλοντικές πλευρές της λειτουργίας της.¹⁹
- Ο ορισμός που έχει αποδεχθεί το **Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ** είναι: «η οικειοθελής δέσμευση των επιχειρήσεων για ένταξη στις επιχειρηματικές τους πρακτικές κοινωνικών και περιβαλλοντικών δράσεων, που είναι πέρα και πάνω από όσα επιβάλλονται από τη

¹⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή – επιχειρήσεις – CSR campaign.

<http://europa.eu.int/comm/enterprise/csr/campaign/index-el.htm>.

νομοθεσία και έχουν σχέση με όλους όσους επηρεάζονται από τις δραστηριότητές τους (stakeholders)».²⁰

Καλύτερα θα ήταν να αποφύγουμε να εμπλακούμε στην αναζήτηση του βέλτιστου εννοιολογικού ορισμού. Άντ' αυτού κρίνεται πιο σκόπιμο να τονίσουμε τα **χαρακτηριστικά** της έννοιας της ΕΚΕ και που φαίνεται να γίνονται δεκτά σε ευρωπαϊκό τουλάχιστον επίπεδο:²¹

- 1) Η σχετική συμπεριφορά των επιχειρήσεων πρέπει να είναι πέραν των νομικών υποχρεώσεών τους και να έχει χαρακτηριστικά εθελούσιας συμπεριφοράς που αποσκοπεί στο μακροπρόθεσμο επιχειρηματικό συμφέρον. Η ΕΚΕ εκφράζεται με προγράμματα, πρωτοβουλίες και καθημερινές πρακτικές, αλλά δεν επιβάλλεται με νομοθετικές ρυθμίσεις. Διαμορφώνει την φιλοσοφία της επιχείρησης με αρχές και αξίες, επηρεάζοντας την στρατηγική της.
- 2) Η ΕΚΕ πρέπει να αποσκοπεί στη βιώσιμη ανάπτυξη με όλες τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές παραμέτρους. Στις παραμέτρους αυτές περιλαμβάνονται τα εργασιακά και γενικότερα τα ανθρώπινα δικαιώματα, η αρμονική συνύπαρξη με την τοπική κοινωνία, οι σχέσεις με τους προμηθευτές, τους πελάτες και τους μετόχους και η περιβαλλοντική προστασία.
- 3) Η ΕΚΕ δεν αποτελεί απλώς ένα πρόσθετο στοιχείο, στην πολιτική της επιχείρησης, διακριτό από τις άλλες επί μέρους πολιτικές της. Αντίθετα διαπερνά συνολικά τον τρόπο διαχείρισης των επιχειρήσεων και δεν πρέπει να προσεγγίζεται ως ένα «κόστος» που αναλαμβάνεται με αντάλλαγμα την προώθηση των δημοσίων σχέσεων της επιχείρησης

²⁰ Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη. <http://www.csrhellas.gr>

²¹ Έκδοση Γνώμης της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος (Ο.Κ.Ε.) σχετικά με την «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη», 2003.

1.3 Πορεία της ΕΚΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Ως συνέχεια της Λευκής Βίβλου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 1993 για την «Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: οι προκλήσεις και η αντιμετώπισή τους για τη μετάβαση στον 21^ο αιώνα» και της έκκλησης του Προέδρου Delors προς τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις με αποτέλεσμα την Ευρωπαϊκή Διακήρυξη του Κοινωνικού Αποκλεισμού το 1995, η κοινωνική υπευθυνότητα των επιχειρήσεων αρχίζει σταδιακά να αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος για την Ευρωπαϊκή Ένωση.²²

Από το Μάρτιο του 2000, η συνάντηση κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Λισσαβόνα περιέλαβε την ΕΚΕ στο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Πρόγραμμα. Με την ανάληψη της κοινωνικής τους ευθύνης, οι εταιρίες μπορούν στην πραγματικότητα να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της πρόκλησης που η Ευρωπαϊκή Ένωση έβαλε για τον εαυτό της **«να γίνει η πλέον ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία του κόσμου, ικανή για παρατεταμένη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή»**, μέχρι το 2010.²³

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε τον Ιούλιο του 2001 την Πράσινη Βίβλο «για την προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη», η οποία είχε ως στόχο να δώσει εκκίνηση για μία ευρύτερη δημόσια συζήτηση σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να προωθήσει την ΕΚΕ τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Τον Ιούλιο του 2002 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε την Ανακοίνωση «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη: Μια συνεισφορά των επιχειρήσεων στη βιώσιμη ανάπτυξη», σε συνέχεια του δημόσιου διαλόγου που είχε ξεκινήσει με την Πράσινη Βίβλο.

Επιπρόσθετα, έχει θεσμοθετηθεί από τον Οκτώβριο του 2002 ένα Πολυμερές Forum της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη²⁴. Το Forum αυτό είχε σκοπό την προώθηση της καινοτομίας, της διαφάνειας και της σύγκλισης των πρακτικών της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης μέσω α) της ανταλλαγής εμπειρίας και «καλών πρακτικών» μεταξύ των φορέων στο επίπεδο της

²² Οπ.Παρ. ΣΕΒ

²³ «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, πρωτοβουλίες προώθησης στις ελληνικές επιχειρήσεις», 2001, Ενημέρωση για τα στελέχη της βιομηχανίας στην Ελλάδα. <http://www.plantmanagement.gr/online>.

²⁴ European Multistakeholder Forum on CSR

Ε.Ε., β) συγκεντρώνοντας τις υπάρχουσες πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και επιδιώκοντας την προσέγγιση της Ε.Ε. και κατευθυντήριων αρχών, και γ) εντοπίζοντας και διερευνώντας τομείς όπου απαιτείται συμπληρωματική δράση σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το Πολυμερές Forum συνεδριάζει σε πολιτικό επίπεδο (ολομέλεια) σχετικά με το πρόγραμμα εργασίας, τις κατευθυντήριες γραμμές και την εσωτερική αξιολόγηση της προόδου και σε επίπεδο θεματικών συζητήσεων στρογγυλής τραπέζης (Round Tables) για την εφαρμογή του προγράμματος εργασίας. Επόμενη συνάντηση του Forum πραγματοποιήθηκε το 2006, όπου συζήτησε, παρακολούθησε και αξιολόγησε τις εξελίξεις που έλαβαν χώρα στο θέμα της ΕΚΕ από το 2002 ως το 2006.²⁵

Αξίζει να αναφερθεί ότι έχει ιδρυθεί από το 1995 στο Λονδίνο το ηγετικό **Ευρωπαϊκό δίκτυο επιχειρήσεων** για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, με την επωνυμία **CSR Europe**, με πάνω από 65 μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες - μέλη. Από την ίδρυσή του, από τον τότε Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Jacques Delors και κύριες Ευρωπαϊκές εταιρίες, αποστολή του CSR Europe είναι να βοηθάει τις εταιρίες να ενσωματώνουν την εταιρική κοινωνική ευθύνη στις καθημερινές τους λειτουργίες και συναλλαγές.

Το CSR Europe είναι ένα δίκτυο επαγγελματιών εταιρικής κοινωνικής ευθύνης βασισμένο στη ανταλλαγή λύσεων ΕΚΕ και στη διαμόρφωση του σύγχρονου επιχειρηματικού και πολιτικού πλαισίου σχετικά με την βιωσιμότητα και την ανταγωνιστικότητα των εταιριών.

Μέσω του δικτύου του, το οποίο αποτελείται από 22 Εθνικούς Εταίρους, σε 19 Ευρωπαϊκές χώρες, το CSR Europe είναι σε επαφή με περίπου 1800 επιχειρήσεις, που λειτουργούν σ' ένα ευρύ φάσμα κοινωνικού και οικονομικού περιβάλλοντος. Το CSR Europe χρησιμοποιεί την ποικιλία αυτών των εθνικών στρατηγικών και προτεραιοτήτων ΕΚΕ στο διάλογο του με τα ενδιαφερόμενα μέρη για την Ευρωπαϊκή αυτή τάση. Από την άλλη πλευρά, το δίκτυο διευκολύνει τη μεταφορά εμπειριών και λύσεων ΕΚΕ προς τις επιχειρήσεις και τους Εθνικούς Εταίρους - μέλη του.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται αναγκαίο να γίνει μια αναφορά σχετικά με την ευρωπαϊκή καμπάνια για την ΕΚΕ (European Business Campaign on CSR), που αποτελεί την απόκριση των επιχειρήσεων στην ευρωπαϊκή σύνοδο κορυφής της

²⁵ Economist Conferences, Πρακτικά 2^ο Διεθνούς Συνεδρίου στην Αθήνα με θέμα «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, για μια πιο ανταγωνιστική Ευρώπη», 2005.

Λισσαβόνας. Η καμπάνια αυτή διοργανώνει συνέδρια σε 15 ευρωπαϊκές χώρες, κάθε 4 χρόνια, ακριβώς όπως και οι Ολυμπιακοί αγώνες, θα αναγνωρίζει και θα επιβραβεύει εκείνες τις επιχειρηματικές δραστηριότητες που υιοθέτησαν ή διέπρεψαν στον τομέα της ΕΚΕ. Ως σημείο αναφοράς θεωρείται το έτος 2005, όπου πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά αυτό το μεγάλο γεγονός επιβράβευσης των επιχειρήσεων για την ΕΚΕ, γνωστό ως CSR Business Olympics.

Επιπρόσθετα, η ευρωπαϊκή καμπάνια για την ΕΚΕ έχει δημιουργήσει:²⁶

- **την ευρωπαϊκή ακαδημία των κοινωνικών επιχειρήσεων**, ως πλατφόρμα για την καθοδήγηση των κορυφαίων επιχειρήσεων και εταιριών, ώστε να εμβαθύνουν την έρευνα για την κοινωνική ευθύνη.
- **τον οδηγό SRI (SRI Compass),²⁷** ως οδηγό αναφοράς για την κοινωνικά υπεύθυνη επένδυση, που παρέχει τις πληροφορίες για τους διαθέσιμους χρηματικούς πόρους για οικολογικές και ηθικές επιχειρήσεις σε ολόκληρη την Ευρώπη.
- **το κλειδί SME (The SME Key)**, που διαβιβάζει την επιχειρησιακή περίπτωση για την κοινωνική ευθύνη στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τις βοηθά να αναπτύξουν την κοινωνικά υπεύθυνη δραστηριότητά τους.
- **κατάλληλες πρακτικές για τις μεμονωμένες επιχειρήσεις**, που τους επιτρέπουν να εφαρμόσουν ΕΚΕ.

²⁶ The European Business Campaign on CSR <http://www.csrcampaign.org>.

²⁷ <http://www.sricompass.org/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη στην Ελλάδα

2.1 Ιστορικό της ΕΚΕ στην Ελλάδα

Πριν λίγα μόλις χρόνια, έννοιες όπως η εταιρική κοινωνική ευθύνη, η «τριπλή προσέγγιση» (triple bottom line)²⁸ και η εταιρική διακυβέρνηση ήταν, ως επί το πλείστον, άγνωστες στην Ελλάδα. Με το σύνθημα «η συμβολή των επιχειρήσεων στη νέα εποχή», οι διοργανωτές της πρώτης ευρωπαϊκής επιχειρησιακής εκστρατείας στην Αθήνα επιδίωξαν να εισαγάγουν έναν εθνικό διάλογο σχετικά με το νέο ρόλο της ελληνικής επιχείρησης στην κοινωνία. Στις 29 και 30 Νοεμβρίου του 2001, περισσότεροι από 200 ηγέτες από επιχειρήσεις, την κυβέρνηση, τα μέσα και την ακαδημαϊκή κοινότητα προσκλήθηκαν από το ελληνικό δίκτυο για την εταιρική κοινωνική ευθύνη, ώστε να συζητηθούν η εταιρική διακυβέρνηση, η διοίκηση του ανθρώπινου δυναμικού, η κοινωνικά υπεύθυνη επένδυση και άλλα σχετικά ζητήματα.

Σύμφωνα με την κ. Μαρία Αλεξίου, διοικητικό μέλος του Ελληνικού Δικτύου για την ΕΚΕ η προαναφερθείσα διάσκεψη έχει ασκήσει σίγουρα σημαντική επίδραση ως ώθηση στο άνοιγμα του διάλογου σχετικά με τα ζητήματα της ΕΚΕ. Η κ. Αλεξίου παρατήρησε ότι ένα χρόνο μόνο μετά τη διάσκεψη τα μέλη του Ελληνικού Δικτύου έγιναν 56, από 10 που μόλις ήταν. Τα μέλη του δικτύου έχουν αρχίσει να συμπεριλαμβάνουν πρακτικές ΕΚΕ στις καθημερινές δραστηριότητές τους, όπως για παράδειγμα την εισαγωγή ενός προφίλ ΕΚΕ στην εταιρική εικόνα τους και την

²⁸ Η ιδέα ότι η συνολική επίδοση μιας επιχείρησης πρέπει να υπολογίζεται με βάση τη συνδυασμένη συνεισφορά της στην οικονομική ευημερία, την περιβαλλοντική ποιότητα και το κοινωνικό κεφάλαιο. (Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2001). Η TRL δεν εστιάζεται μόνον στην οικονομική αξία που προσθέτουν οι επιχειρήσεις αλλά επίσης στην περιβαλλοντική και κοινωνική αξία που προσθέτουν και καταστρέφουν. Στην στενότερη ερμηνεία του ο όρος “triple bottom line” χρησιμοποιείται σαν πλαίσιο μέτρησης και απολογισμού της επιχειρηματικής επίδοσης έναντι οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραμέτρων. Στην ευρύτερη ερμηνεία του ο όρος χρησιμοποιείται για την κατανόηση της συνολικής σειράς αξιών, θεμάτων και διαδικασιών στα οποία πρέπει να στραφούν οι επιχειρήσεις προκειμένου να ελαχιστοποιήσουν οποιαδήποτε βλάβη που οφείλεται στις δραστηριότητές τους και να δημιουργήσουν οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική αξία. Αυτό συνεπάγεται διαφάνεια σχετικά με τις επιδιώξεις της επιχείρησης και εκτίμηση των αναγκών όλων των stakeholders της επιχείρησης, μετόχων, πελατών, εργαζομένων, επιχειρηματικών συνεργατών, κυβερνήσεων, τοπικών κοινοτήτων και του κοινού. (Πηγή: SustainAbility).

οργάνωση των γεγονότων και κύκλων μαθημάτων κατάρτισης σχετικά με τη διοίκηση του ανθρώπινου δυναμικού και την εταιρική διακυβέρνηση. Τα ελληνικά μέσα έχουν αναπτύξει επίσης ένα ενδιαφέρον για τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές ευθύνες της επιχείρησης.

Σύμφωνα με τον κ. Οδυσσέα Κυριακόπουλο, πρόεδρο του Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών (ΣΕΒ), δεν υπάρχει μια ενιαία συνταγή για την ανάπτυξη της ΕΚΕ που να αφορά ακριβώς το ίδιο όλες τις επιχειρήσεις. Έτσι για να αναπτύξουν οι επιχειρήσεις τις δραστηριότητες τους αποδοτικά σε αυτόν τον τομέα, πρέπει να είναι ελεύθερες να τις αναπτύξουν εθελοντικά, προσαρμοσμένες όμως στα χαρακτηριστικά της επιχείρησης, π.χ. μέγεθος, είδος λειτουργιών κ.α., καθώς επίσης και στις ειδικές ανάγκες του τοπικού περιβάλλοντος. Μόνο με αυτόν τον τρόπο το πρόγραμμα ΕΚΕ θα είναι πραγματικό, μακράς διάρκειας και αποδοτικό.²⁹

Ο ΣΕΒ υποστηρίζει ενεργά την αύξηση της επιχειρηματικότητας και τη συνεχή βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της αποτελεσματικότητας των επιχειρήσεων, με σεβασμό στην κοινωνική συνοχή και το περιβάλλον, στη δημιουργία συνθηκών ανάπτυξης και πλήρους απασχόλησης στη χώρα μας. Ταυτόχρονα, ενθαρρύνει τα μέλη του να συμπεριλάβουν στην εταιρική τους στρατηγική θέματα που άπτονται της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, και να ευαισθητοποιηθούν στα θέματα της βιώσιμης ανάπτυξης, με σεβασμό απέναντι στο φυσικό μας περιβάλλον. Επίσης ο ΣΕΒ συμβάλλει ώστε η έννοια, οι πρακτικές και τα εργαλεία της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης να προσαρμοστούν έτσι ώστε να είναι κατάλληλα για τις ειδικές συνθήκες των επιχειρήσεων αυτών.

Τέλος, διάφορες εθνικές πρωτοβουλίες έχουν προωθηθεί για να καταγράψουν, να αναλύσουν και να υποβάλλουν αναφορές σχετικά με τις διαφορετικές προσπάθειες ΕΚΕ, που πραγματοποιούνται σε όλη τη χώρα. Αυτό περιλαμβάνει τις έρευνες κοινής γνώμης και τις ποσοτικές μελέτες σχετικά με το πόσες ελληνικές επιχειρήσεις συμμετέχουν σε δραστηριότητες εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.

Σήμερα, μετά τη διάσκεψη στην Αθήνα το 2001, η εταιρική κοινωνική ευθύνη δεν είναι πλέον τόσο άγνωστη στην Ελλάδα όπως ήταν στο παρελθόν. Δεν υπάρχει πλέον αμφιβολία ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις ενδιαφέρονται ολοένα και περισσότερο για την εταιρική διακυβέρνηση και τα εταιρικά ζητήματα ευθύνης. Οι επιχειρήσεις

²⁹ The European Business Campaign on CSR <http://www.csrcampaign.org>.

ενδιαφέρονται για την εκτίμηση της εταιρικής ευθύνης τους προς όφελος των πιθανών επενδυτών και άλλων. Υπάρχει φυσικά ακόμα πολύς δρόμος από την άποψη της ανάπτυξης των συστημάτων εκτίμησης, της εφαρμογής των κοινωνικά αρμόδιων πρακτικών και της επικοινωνίας μεταξύ τους, αλλά φαίνεται ότι η εταιρική κοινωνική ευθύνη ήρθε στην Ελλάδα με σκοπό να παραμείνει.³⁰

2.2 Γενικές διαπιστώσεις για την ΕΚΕ στον ελληνικό χώρο

Η εταιρική κοινωνική ευθύνη αναδεικνύεται διεθνώς, αλλά και στην Ελλάδα, ως μία σημαντική πολιτική στάση. Πρόκειται για μια πολιτική δέσμευση που αναλαμβάνουν οι επιχειρήσεις απέναντι στην παγκόσμια κοινωνία, στους τοπικούς και στους διεθνείς κοινωνικούς εταίρους τους. Η έννοια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης είναι άμεσα συνυφασμένη με την έννοια της κοινωνίας των πολιτών καθώς συντελεί στη διαμόρφωση ενός νέου προτύπου, την εταιρία - πολίτη.

Σήμερα οι Έλληνες πολίτες - καταναλωτές αναγνωρίζουν ότι οι επιχειρήσεις έχουν να επιδείξουν κοινωνικά υπεύθυνες πράξεις. Αποδέχονται επίσης ότι υπάρχουν αξιόπιστα προϊόντα - σήματα τα οποία εμπιστεύονται. Ωστόσο, οι κοινωνικά υπεύθυνες δράσεις των επιχειρήσεων δεν τις αναγορεύουν αυτομάτως στη συνείδηση των πολιτών - καταναλωτών ως κοινωνικά υπεύθυνους οργανισμούς. Το ιδιοτελές κίνητρο του κέρδους επισκιάζει την απήχηση της εταιρικής κοινωνικής συνεισφοράς ή και την «ακυρώνει» ως «τερτίπι» του μάρκετινγκ, ιδίως μάλιστα όταν συνδυάζεται και με έντονο πρόγραμμα δημοσιότητας. Σε αυτή την περίπτωση η προβολή του κοινωνικού έργου δεν εκλαμβάνεται ως ενημέρωση αλλά ως «διαφήμιση».

Επιπλέον ο όρος «εταιρική κοινωνική ευθύνη» δεν είναι οικείος, ιδιαίτερα στους διαμορφωτές κοινής γνώμης και στους πολίτες - καταναλωτές. Στη θέση του αντιπροτείνουν την έννοια της «κοινωνικής συνείδησης» ως προϋπόθεση για κοινωνικά υπεύθυνη εταιρική δράση.

Διακρίνουμε πέντε τύπους επιχειρήσεων με βάση τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται και θέτουν σε εφαρμογή προγράμματα κοινωνικής υπευθυνότητας:

- Η «μη - ευαισθητοποιημένη» επιχείρηση δεν αναγνωρίζει με προθυμία τις κοινωνικές της ευθύνες, μένει αμήχανη και αμέτοχη. Θεωρεί ότι τα εταιρικά

³⁰ Οπ. Παρ. ΣΕΒ

κοινωνικά έργα δεν αποφέρουν άμεσα οφέλη, αντίθετα απαιτούν κεφάλαια, ειδική γνώση και δικτύωση που η ίδια δεν διαθέτει. Σε αυτήν την τυπολογία εντάσσεται και η επιχείρηση που αρκείται στην απλή συμμόρφωση με τους νόμους, επιδιώκοντας να μην επιβαρύνει την κοινωνία.

- Η «**φιλόanthropos**» επιχείρηση ενεργεί με γνώμονα τις ηθικές αξίες και τις επιλογές του ιδρυτή της.
- Ο «**αποσπασματικός χορηγός**» επιδιώκει με τις χορηγίες του να διαμορφώσει ένα κάλο εταιρικό όνομα. Επιλέγει τις ενέργειες που θα υλοποιήσει με βάση τις προτάσεις ή τις πιέσεις που δέχεται από την κοινωνία χωρίς να τις συνδέει με τη γενικότερη στρατηγική του.
- Ο «**συνεπής χορηγός**» επιδιώκει να συμβάλει στη βελτίωση του φυσικού και του κοινωνικού περιβάλλοντος. Επιλέγει προγράμματα που εναρμονίζονται με την στρατηγική της εταιρίας και καθιστά κοινωνούς και τους εργαζόμενους.
- Η επιχείρηση «**ενεργός πολίτης**» θέτει την εταιρική κοινωνική ευθύνη στην καρδιά της εταιρικής φιλοσοφίας και αναδιαμορφώνει τη λειτουργία και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων ώστε να την υπηρετήσει. Επιδιώκει μέσα από συνεργασίες με άλλους φορείς να συμβάλει στην αειφόρο ανάπτυξη. Οι εργαζόμενοι αυτής της επιχείρησης συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της κοινωνικά υπεύθυνης δράσης.

Συνήθως, με βάση τα ελληνικά δεδομένα, οι περισσότερες επιχειρήσεις κατανέμονται στις τέσσερις πρώτες τυπολογίες. Η εταιρία «ενεργός πολίτης» όπως και ο «ενεργός» πολίτης - καταναλωτής παραμένει ζητούμενο για την κοινωνία μας.

Η Ελλάδα υποδέχεται με αρκετές επιφυλάξεις μια νέα αντίληψη σύμφωνα με την οποία οι επιχειρήσεις μπορούν και δικαιούνται να παίξουν σημαντικό ρόλο στην κοινωνική ανάπτυξη και πρόοδο. Πρόκειται για μία διαδικασία κοινωνικής μεταβολής που θα συνεπιφέρει σημαντικές αλλαγές στην κοινωνική μας οργάνωση και στον τρόπο σκέψης και δράσης.

Η έννοια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης σήμερα λειτουργεί εμβληματικά, σαν μια σημαία που σηκώνουν οι ίδιες οι επιχειρήσεις για μια συναινετική κοινωνική «επανάσταση» όπου όλοι οι κοινωνικοί εταίροι της κοινωνίας των πολιτών θα είναι εντέλει ωφελημένοι.³¹

2.3 Προτάσεις για ενίσχυση της ΕΚΕ σε εθνικό επίπεδο

Ως ανεπτυγμένη χώρα και μέλος της Ε.Ε. η Ελλάδα έχει ιδιαίτερα εξειδικευμένη νομοθεσία τόσο για τα εργασιακά όσο και για τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Για την Ελλάδα δεν τίθεται θέμα νομοθετικών κενών, αλλά κυρίως αποτελεσματικής εφαρμογής της ισχύουσας νομοθεσίας. Σε τομείς όπως για παράδειγμα η υγιεινή και ασφάλεια στους χώρους εργασίας ή η προστασία από την θαλάσσια ρύπανση, το βασικότερο ζητούμενο δεν είναι η δημιουργία, από τις ίδιες τις επιχειρήσεις, υψηλότερων προτύπων προστασίας αλλά η συνέπεια με όσα προβλέπονται από τη νομοθεσία.

Στη χώρα μας χρειάζεται να αναπτυχθεί περισσότερο η ενημέρωση, ο διάλογος και η έρευνα για τα θέματα της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Άρα οι κοινωνικοί και επιστημονικοί φορείς οφείλουν να συντελέσουν στην ανάπτυξη ενός ευρύτερου δημόσιου προβληματισμού για το θέμα και την έρευνα τόσο των ακολουθημένων από ελληνικές επιχειρήσεις πολιτικών εταιρικής κοινωνικής ευθύνης όσο και των τομέων εκείνων όπου υπάρχει οξύτερη ανάγκη δημιουργίας και υλοποίησης τέτοιων πολιτικών.

Πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν το μέγεθος των ελληνικών επιχειρήσεων. Η συζήτηση για την ΕΚΕ σε διεθνή φόρα συνήθως αφορά επιχειρήσεις πολύ μεγαλύτερες των ελληνικών και έτσι τα μέτρα που προτείνονται δεν είναι κατ' ανάγκη εφαρμόσιμα στην ελληνική επιχειρηματική πραγματικότητα ή δεν θα έχουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα γιατί δεν θα μπορούν να ακολουθηθούν από την πλειοψηφία των επιχειρήσεων.

Επίσης είναι σαφές ότι η ανάπτυξη πρωτοβουλιών από τις επιχειρήσεις στο πλαίσιο της έννοιας της ΕΚΕ δεν μπορεί και δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να

³¹ Η ΕΚΕ στην Ελλάδα, Θέματα και Πρακτικές, Ειδική έρευνα που πραγματοποιήθηκε για λογαριασμό του Ελληνικού Δικτύου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη
<http://www.panteion.gr/adios/issue3/sined.htm>.

θεωρείται ότι υποκαθιστά το ρόλο του Κράτους και των αρμόδιων φορέων. Θέματα όπως π.χ. η προστασία του περιβάλλοντος ανήκουν κατ' εξοχήν στη νομοθετική και ελεγκτική αρμοδιότητα του Κράτους και η όλη συζήτηση για την ΕΚΕ γίνεται με σκοπό την περαιτέρω βελτίωση της κατάστασης.

Στην Ελλάδα υπάρχει και το πρόβλημα έλλειψης ανάπτυξης κοινωνικά υπεύθυνης συμπεριφοράς των καταναλωτών. Η κοινωνική ευθύνη των καταναλωτών είναι, υπό μία έννοια, η άλλη πλευρά του νομίσματος της κοινωνικής ευθύνης των επιχειρήσεων. Η αύξηση της ευαισθητοποίησης των καταναλωτών θα αποτελέσει ένα μοχλό ενίσχυσης της κοινωνικά υπεύθυνης συμπεριφοράς των επιχειρήσεων.

Επιπρόσθετα είναι ανάγκη να ενισχυθεί και να προωθηθεί ο διάλογος σε κάθε επίπεδο, τοπικό, κλαδικό και διεπιχειρησιακό. Οι τοπικές κοινωνίες, οι φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και οι άλλοι φορείς, όπως και οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε τοπικό επίπεδο, δεν είναι συνηθισμένες στο διάλογο για τα τοπικά ζητήματα και τις περισσότερες φορές τα όποια θέματα τίθενται σε διάλογο, εξετάζονται αποσπασματικά και κατά περίπτωση για να αντιμετωπισθούν μεμονωμένα ζητήματα. Η έλλειψη διαύλων πληροφόρησης και οργανωμένων δομών κοινωνικού διαλόγου μεταξύ των δραστηριοποιούμενων σε μια τοπική κοινωνία είναι ένα ιδιαίτερο ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπισθεί προκειμένου να διευρυνθεί η εφαρμογή της ΕΚΕ.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι και στο διεθνές αλλά και στο ευρωπαϊκό επίπεδο ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη συνεργασία και την συνέργια των ενδιαφερομένων μερών δεδομένου ότι η δράση για την αντιμετώπιση θεμάτων κοινωνικής και περιβαλλοντικής σημασίας είναι δυνατή περισσότερο μέσω συνεργασιών και λιγότερο με αποσπασματικές και μεμονωμένες ενέργειες.

Οι επιχειρήσεις θα πρέπει να ενημερωθούν για τα πρότυπα διαχείρισης που έχουν διαμορφωθεί σύμφωνα με τις επιταγές της ΕΚΕ. Τα πρότυπα αυτά διαμορφώθηκαν και πιστοποιούνται από έγκυρους διεθνείς οργανισμούς και η εφαρμογή τους μπορεί να αποβεί επωφελής για τις επιχειρήσεις.

Θα μπορούσε ακόμα να μελετηθεί από το Χρηματιστήριο Αξιών της Αθήνας το ενδεχόμενο να καταρτίσει κατά τα πρότυπα του Χρηματιστηρίου του Λονδίνου και άλλων ευρωπαϊκών χρηματιστηρίων, ένα δείκτη αξιολόγησης των κοινωνικών επιδόσεων των επιχειρήσεων που διαπραγματεύονται στο Χ.Α.Α. Στόχος μιας τέτοιας κίνησης θα είναι η κινητοποίηση Ελληνικών κεφαλαίων, που θα ενδιαφέρονται σε

τέτοιου είδους επενδύσεις, αλλά και η τοποθέτηση διεθνών χαρτοφυλακίων, που επενδύουν με γνώμονα αντίστοιχα κριτήρια.³²

Η εταιρική κοινωνική ευθύνη δεν εξαρτάται μόνο από την ευαισθητοποίηση μιας επιχείρησης. Εξαρτάται από τη σωστή συνεργασία του κράτους και μη κερδοσκοπικών Οργανισμών, οι οποίοι και οι τρεις μαζί μπορεί να βοηθήσουν στην ανάπτυξη εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Ας αναφέρουμε κάποια παραδείγματα σχετικά με το πώς μπορούν σωστά να συνεργάζονται αυτοί οι τρεις φορείς. Για παράδειγμα, στον τομέα του περιβάλλοντος. Πολλές επιχειρήσεις θέλουν να εφαρμόσουν περιβαλλοντολογικά προγράμματα. Το κράτος έχει τις υποδομές για να στηρίξει αυτά τα περιβαλλοντικά προγράμματα και βέβαια πολλοί μη κερδοσκοπικοί Οργανισμοί (ΜΚΟ) έχουν την τεχνογνωσία το know how, όπως εκπαιδευτικά ιδρύματα να στηρίζουν τα προγράμματα αυτά. Ένα άλλο παράδειγμα συνεργασίας είναι ο τομέας του πολιτισμού, όπως είχαμε τους Ολυμπιακούς Αγώνες στην Ελλάδα, που πραγματικά ήταν ένα εγχείρημα που συνεργάστηκε όχι μόνο το κράτος αλλά παρά πολλές επιχειρήσεις και σαφέστατα και τοπικοί φορείς.

Τέλος καλό θα ήταν να δίνονται βραβεία κάθε χρόνο όχι μόνο στην επιχείρηση με τα καλύτερα αποτελέσματα, αλλά στις επιχειρήσεις οι οποίες παρουσιάζουν τέτοιου είδους δράση. Θα μπορούσαμε να αρχίσουμε σαν κοινωνία να ανταμείβουμε, δηλαδή κάθε χρόνο να υπάρχει ο κατάλογος με τις 10 καλύτερες επιχειρήσεις σ' αυτό τον τομέα και να δίνεται και το αντίστοιχο βραβείο.³³

2.4 Η ΕΚΕ ανά τομέα

Στη συνέχεια θα διερευνήσουμε και θα αναλύσουμε την κοινωνική ευθύνη, όπως αυτή εμφανίζεται σε διάφορους τομείς, οι οποίοι ακολουθούν.

Ευρύτερος δημόσιος τομέας

³² Έκδοση Γνώμης της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος (Ο.Κ.Ε.) σχετικά με την «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη», 2003.

³³ Economist Conferences, Πρακτικά 2^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου στην Αθήνα με θέμα «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, για μια πιο ανταγωνιστική Ευρώπη», 2005.

Στην Ελλάδα ένα μεγάλο μέρος της επιχειρηματικής δραστηριότητας κυρίως σε ότι αφορά υπηρεσίες και αγαθά κοινωφελούς χαρακτήρα (ενέργεια, υγεία, μεταφορές, κλπ.) ασκείται από τον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Αποτέλεσμα αυτού είναι και το γεγονός ότι ο μεγαλύτερος εργοδότης στη χώρα μας είναι το δημόσιο στην ευρύτερή του έννοια και αποτελεί τον κύριο χρήστη και διαχειριστή φυσικών πόρων, που αντίστοιχα συνεπάγεται και μεγάλες περιβαλλοντικές ευθύνες.

Οι ΔΕΚΟ αναπτύσσουν δραστηριότητες σε όλη την Ελληνική επικράτεια και συναλλάσσονται με το σύνολο του Ελληνικού πληθυσμού, γεγονός που τους καθιστά σημαντικούς φορείς άσκησης κοινωνικής πολιτικής τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Τέλος εξαιτίας της διασποράς τους σε όλη τη χώρα όσο και εξαιτίας της μαζικότητας της παραγωγής (αγαθών και υπηρεσιών) οι ΔΕΚΟ πρέπει να πρωτοστατήσουν στην εφαρμογή της ΕΚΕ.

Η Πράσινη Βίβλος και η Ανακοίνωση της Ε.Ε. το 2002 ειδικότερα αναφέρονται στον τομέα αυτό μέσω της μνημόνευσης των οργανισμών της λεγόμενης «κοινωνικής οικονομίας», οι οποίοι προτείνεται να εκδίδουν ετήσιες αναφορές με τη μορφή απολογισμού σχετικά με την δράση και την αποτελεσματικότητα τους σε τρία επίπεδα: οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό. Αντίστοιχα κρίνεται αναγκαία η συμμετοχή τους σε δίκτυα για την ΕΚΕ από όπου θα μπορούν να αντλήσουν εμπειρία και καλές πρακτικές από τον πιο ευέλικτο ιδιωτικό τομέα.

Ιδιαίτερα στην Ελλάδα είναι ευρύτερα γνωστό ότι η πρακτική στον ευρύτερο δημόσιο τομέα είναι αρκετά αντιφατική, διότι βρισκόμαστε ακόμη σε στάδιο μετεξέλιξης της αγοράς από την παρελθούσα μονοπωλιακή και προνομιακή υπέρ των δημοσίων επιχειρήσεων κατάσταση σε συνθήκες ελεύθερης αγοράς, όπου οι εταιρίες του ευρύτερου δημοσίου τομέα εκτίθενται στις ίδιες συνθήκες με αυτές των ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Στο πλαίσιο αυτό αναδεικνύεται ως επιτακτική ανάγκη η προσαρμογή των δημοσίων επιχειρήσεων στις νέες συνθήκες και η γρήγορη ανταπόκρισή τους στα θέματα που θέτει ο προβληματισμός για την ανάπτυξη της ΕΚΕ. Οι δημόσιες επιχειρήσεις, όχι μόνο δεν απαλλάσσονται εξαιτίας του δημόσιου χαρακτήρα τους να λειτουργούν ως υπεύθυνοι κοινωνικά και περιβαλλοντικά φορείς επιχειρηματικής δραστηριότητας, αλλά με αυτόν τον τρόπο θα καταφέρουν να επιβεβαιώσουν έμπρακτα το χαρακτήρα τους ως επιχειρήσεις κοινωφελούς χαρακτήρα.

Βιομηχανία

Η βιομηχανία είναι ο τομέας της επιχειρηματικής δραστηριότητας που απασχολεί ανά μονάδα το μεγαλύτερο πλήθος εργαζομένων και εξαιτίας αυτού συνδέεται περισσότερο με τη τοπική κοινωνία ως φορέας απασχόλησης ενώ ταυτόχρονα η δράση της εξαρτάται περισσότερο και από το φυσικό περιβάλλον (χρήση πρώτων υλών στην παραγωγή, μεγάλη κατανάλωση ενέργειας κλπ.)

Στον τομέα της βιομηχανίας η κοινωνική ευθύνη έχει τη μεγαλύτερη παράδοση και τις καλύτερες πρακτικές εφαρμογής τόσο στο εσωτερικό περιβάλλον (π.χ. εργαζόμενοι) όσο και στο εξωτερικό περιβάλλον (π.χ. πελάτες, κοινωνία). Ένα πολύ ενδεικτικό στοιχείο της προσπάθειας που καταβάλλεται από την ελληνική βιομηχανία για την προώθηση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης είναι το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ιδρυτικών μελών του Ελληνικού Δικτύου για την ΕΚΕ ανήκει στο βιομηχανικό τομέα (κυρίως ιδιωτικές επιχειρήσεις).

Εμπόριο και υπηρεσίες

Σε αυτόν τον τριτογενή τομέα της οικονομίας ανήκουν πολλές από τις υπηρεσίες που χρησιμοποιούν οι πολίτες στην καθημερινή τους ζωή, όπως οι μεταφορές, οι τηλεπικοινωνίες κλπ. Η ΕΚΕ στους κλάδους των υπηρεσιών και του εμπορίου δε σχετίζεται με άμεσες περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την παραγωγή, αλλά κυρίως με δράσεις εργασιακής και κοινωνικής φύσεως. Οι δράσεις που αφορούν την αειφόρο ανάπτυξη στο εμπόριο και τις υπηρεσίες προέρχονται από πολυεθνικές εταιρίες, που έχουν τη δυνατότητα να επενδύσουν προς κοινωνικά υπεύθυνες κατευθύνσεις.

Συγκεκριμένα οι τραπεζικές υπηρεσίες έχουν αρχίσει ήδη να συνειδητοποιούν ότι για την μακροπρόθεσμη ανάπτυξη τους απαιτείται η ενσωμάτωση στις δραστηριότητες τους του οικονομικού, κοινωνικού και περιβαλλοντικού αντίκτυπου τους. Έτσι πολλές τράπεζες ανακοινώνουν και δημοσιοποιούν στον ετήσιο απολογισμό τους τον κοινωνικό απολογισμό του προηγούμενου έτους ή δημοσιεύουν ειδικό ετήσιο Τεύχος Κοινωνικού Απολογισμού με ειδική αναφορά στην Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη.

Αγροτικός, κτηνοτροφικός, αλιευτικός

Οι κλάδοι αυτοί φαίνεται επιφανειακά να λειτουργούν σε αρμονία με το περιβάλλον, σε αντίθεση με τη βιομηχανία όπου οι επιπτώσεις είναι ορατές και άμεσες. Όμως η αγροτική δραστηριότητα έχει τη μεγαλύτερη επίδραση στο περιβάλλον, από οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα, διότι συμβάλλει σημαντικά στο φαινόμενο του Θερμοκηπίου και στη μόλυνση των υδάτινων πόρων με τη χρήση εντομοκτόνων και διαφόρων άλλων χημικών ουσιών. Παράλληλα ο αγροτικός κλάδος, είναι με μεγάλη διαφορά ο μεγαλύτερος καταναλωτής νερού της χώρας.

2.5 Το Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ

Ιστορικό

Τον Μάιο του 1994 μια ομάδα Ευρωπαίων Επιχειρηματιών και Διευθυντών επιχειρήσεων υπέγραψε την «Ευρωπαϊκή Διακήρυξη των Επιχειρήσεων κατά του Κοινωνικού Αποκλεισμού» με στόχο την ανεύρεση τρόπων για προαγωγή της κοινωνικής τους υπευθυνότητας. Αποτέλεσμα αυτής της Διακήρυξης ήταν η δημιουργία το 1995 του Ευρωπαϊκού Δικτύου Επιχειρήσεων για την Κοινωνική Συνοχή. Ένας από τους βασικούς στόχους του Δικτύου αυτού ήταν και η υποστήριξη δημιουργίας αντίστοιχων Εθνικών Δικτύων.

Τον Νοέμβριο του 1999, αντίστοιχες προσπάθειες από δεκατρείς μεγάλες Ελληνικές Επιχειρήσεις μαζί με τρεις από τους μεγαλύτερους συλλογικούς επιχειρηματικούς φορείς κατέληξαν στην υπογραφή της διακήρυξης για την ίδρυση του «Ελληνικού Δικτύου για την Κοινωνική Συνοχή». Το σχετικό καταστατικό της Αστικής - Μη κερδοσκοπικής εταιρίας κατατέθηκε στο Πρωτοδικείο Αθηνών την 15^η Ιουνίου 2000 όπου και καταχωρήθηκε με αριθμό 10147/29-6-2000 και έκτοτε τροποποιήθηκε δύο φορές. Με την τροποποίηση του καταστατικού άλλαξε και η ονομασία του Δικτύου σε «Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη» (Δίκτυο) με την αντίστοιχη αγγλική μετάφραση «Hellenic Network for Corporate Social Responsibility». Με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των μελών του της 27^{ης} Νοεμβρίου 2002 και μετά από τις απαιτούμενες ενέργειες, το Δίκτυο άλλαξε τη νομική μορφή του σε Μη κερδοσκοπικό Σωματείο που καταχωρήθηκε στο Πρωτοδικείο Αθηνών με αριθμό 24483/9-4-2003 με την ίδια ονομασία και διακριτικό τίτλο.

Στόχοι

Για την πραγμάτωση τη Αποστολής του, το Δίκτυο έχει θέσει ως στόχους:

- τη συνεχή ενημέρωση και διάδοση πληροφοριών στον τομέα της ΕΚΕ,
- τη δικτύωση και συνεργασία με επιχειρήσεις, συλλογικούς και άλλους φορείς σε κάθε επίπεδο για την ανταλλαγή και διάχυση πληροφοριών,
- την ευαισθητοποίηση της επιχειρηματικής κοινότητας και του κοινού για την κοινωνική δράση και συμβολή των επιχειρήσεων σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο,
- την κινητοποίηση και ανάπτυξη συνεργασιών για την προώθηση προγραμμάτων συλλογικής προσφοράς και την από κοινού αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων,
- τη μεταφορά, προσαρμογή και διάδοση καλών πρακτικών στον τομέα της κοινωνικής συνοχής και της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης,
- την με κάθε άλλη μορφή ανάπτυξη δράσης των επιχειρήσεων για την επίτευξη των σκοπών του Δικτύου.

Στις προτεραιότητες του είναι:

- η καταγραφή προγραμμάτων και καλύτερων πρακτικών που έχουν αναπτυχθεί από Ελληνικές εταιρίες στον τομέα της Κοινωνικής Ευθύνης, ποια φιλοσοφία υπάρχει πίσω από αυτά, ποιοι οι κύριοι στόχοι και ποιες οι χρησιμοποιηθείσες μεθοδολογικές προσεγγίσεις και τα επιτευχθέντα αποτελέσματα,
- η συλλογή νέων στοιχείων σχετικά με την κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων,
- η αύξηση της ενημέρωσης και υποστήριξη των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των μικρομεσαίων στην ανάπτυξη φιλοσοφίας για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη,
- η υποστήριξη και διάχυση της «ευρωπαϊκής σύμπραξης για την εταιρική κοινωνική ευθύνη»,
- η εγγραφή νέων μελών,
- η ανάπτυξη συνεργασιών με φορείς του Δημοσίου Τομέα.

Δραστηριότητες

Μερικές από τις δραστηριότητες του Δικτύου είναι:

- η εκπόνηση ποσοτικής μελέτης σχετικά με την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και παράλληλη έρευνα της κοινής γνώμης για το ίδιο θέμα,
- η δημιουργία Newsletter για καλύτερη επικοινωνία με τα μέλη και την ευρύτερη κοινότητα,
- η καταγραφή προγραμμάτων κοινωνικής ευθύνης που εφαρμόζεται στην Ελλάδα και έκδοση ειδικού φυλλαδίου,
- η διάδοση εργαλείων που εφαρμόζονται στην Ευρώπη για κάποιους από τους τομείς της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης,
- η ανάπτυξη συνεργασιών με πανεπιστημιακούς, επιχειρηματικούς, κρατικούς και άλλους φορείς,
- δημιουργία ιστοσελίδας στο Διαδίκτυο.

Μέλη

A.G.E.T. ΗΡΑΚΛΗΣ

A.E. Τσιμέντων TITAN

ΑΚΤΩΡ

ΑΛΟΥΜΥΛ - ΜΥΛΩΝΑΣ Α.Ε.

AMACON - Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε.

Ατλάντικ Α.Ε.

Axima Services

BP Hellas Α.Ε.

Bayer CropScience Ελλάς Α.Β.Ε.Ε.

BIBEXΡΩΜ Α.Ε.

British American Tobacco Hellas S.A.

C & C International S.A.

Coca-Cola Hellas Α.Ε.

Coca-Cola Ελληνική Εταιρεία Εμφιαλώσεως Α.Ε.

COCO-MAT

COSMOTE Κινητές Τηλεπικοινωνίες Α.Ε.

DHL International Hellas S.A.

Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών
EFG Eurobank Εργασίας Α.Ε.
ΕΚΟ-ΕΛΛΑ Α.Ε.Β.Ε.
ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ Α.Ε.
ΟΜΙΛΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΑ
Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία Α.Ε.
Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε.
Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών
Erikionia Business Communications Network Α.Ε.
GlaxoSmithKline α.ε.β.ε.
Interamerican
Ιντερμπετόν Δομικά Υλικά Α.Ε.
Intracom Α.Ε.
Intralot Α.Ε.
INFOTE Α.Ε.
Janssen-Cilag Φαρμακευτική Α.Ε.Β.Ε.
Johnson & Johnson Ελλάς Α.Ε.Β.Ε.
JohnsonDiversey Ελλάς Α.Ε.
JT International Hellas AEBE
Κ. Βλαχόπουλος Α.Ε.
Λαϊκή Τράπεζα (Ελλάς) Α.Ε.
Lamda Development Α.Ε.
Lannet Communications
Microsoft Ελλάς Α.Β.Ε.Ε
MONOTEZ Α.Β.Ε.Ε.
MOTOR ΟΪΑ Α.Ε.
Μυτιληναίος Α.Ε. – Όμιλος Επιχειρήσεων
NHPEYΣ Α.Ε.
Novartis (Hellas) Α.Ε.Β.Ε.
ΟΤΕ Α.Ε.
OTENET
Όμιλος Εταιριών Γερμανός
Mellon Group of Companies

PricewaterhouseCoopers
Πρόκτερ & Γκάμπλ Ελλάς Ε.Π.Ε.
Παντεχνική ΑΕ
Παπαστράτος
Sea Levant Ελλάς Ε.Π.Ε.
S&B Βιομηχανία Ορυκτά Α.Ε.
Shell Hellas Α.Ε.
ΣΕΚΑΠ
ΣΗΜΑ Α.Τ.Ε.Μ.Ε.
Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος
Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών
TUV Hellas Α.Ε.
Toyota Ελλάς α.β.ε.ε.
Tradelink Α.Ε.
Τράπεζα Κύπρου ΛΤΔ
FHL Η. Κυριακίδης Α.Ε.
ΦΑΓΕ Βιομηχανία Γάλακτος Α.Ε.
VIVARTIA Α.Ε.
VODAFONE – ΠΑΝΑΦΟΝ Α.Ε.Ε.Τ.
ΧΑΛΥΨ ΔΟΜΙΚΑ ΥΛΙΚΑ Α.Ε.
WIND
LANNET COMMUNICATIONS S.A.
SEA LEVANT HELLAS L.TD.
Ελληνικά Χρηματιστήρια Α.Ε.
ΒΙΟΑΠΟΙΚΟΔΟΜΗΤΙΚΗ
Alpha Mentor Ε.Π.Ε.
ΑΡΙΒΙΤΑ
ΑΣΠΙΣ ΠΡΟΝΟΙΑ Α.Ε.Γ.Α.
BPM Α.Ε. – Σύμβουλοι Επιχειρήσεων
Δημιουργική Α.Ε.
Euro Cert
Epsilon Net
Zita Event Management
BROKINS-3

Connective Communications Ltd

Εκπαιδευτήρια Ζηρίδη Α.Ε.

HANDITECH

IBN Hellas A.E.

Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας Ε.Π.Ε.

KLEEMANN

ΚΡΕΜΑΛΗΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Inform Π.Λύκος Α.Ε.

IT Masters

MANPOWER TEAM A.E.

Nestle Hellas A.E.

Όμιλος Εταιρειών Γερολυμάτος

Plias

SCA Hygiene Products A.E.

Sustainable Development

QualityNet Foundation

Σύνδεσμος Ελλήνων Βιοτεχνών Παιδικών Παιχνιδιών και Αμαξών

Σύνδεσμος Φαρμακευτικών Επιχειρήσεων Ελλάδος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Σημασία της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

3.1 Σπουδαιότητα και αναγκαιότητα της ΕΚΕ

Η επίδραση μιας εταιρίας στην κοινωνία είναι πολύπλευρη και περιλαμβάνει τα προϊόντα - υπηρεσίες της, πώς αγοράζει και πώς πουλά, πώς επιδρά στο περιβάλλον, πώς ελκύει, εκπαιδεύει και αναπτύσσει τους υπαλλήλους της, πώς επενδύει - συνεισφέρει στην κοινωνία και πώς σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η παγκοσμιοποίηση, οι πολιτικές ανακατατάξεις και οι τεχνολογικές εξελίξεις προκαλούν ραγδαίες και ριζικές αλλαγές στην κοινωνία παγκοσμίως. Οι προσδοκίες της κοινωνίας για το ρόλο και τις ευθύνες των επιχειρήσεων αλλάζουν δραματικά. Στη νέα οικονομία που δημιουργείται, οι εταιρίες κρίνονται όχι μόνο με βάση οικονομικά αποτελέσματα, τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους, αλλά και με βάση περιβαλλοντικά και κοινωνικά κριτήρια (The Triple Bottom Line). Ο ορισμός αυτός είναι στενά συνδεδεμένος με την έννοια της «τριπλής προσέγγισης» (triple bottom line approach), σύμφωνα με την οποία για να είναι μια εταιρία βιώσιμη πρέπει να είναι οικονομικά ασφαλής, να ελαχιστοποιεί τις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις και να δρα λαμβάνοντας υπόψη τις κοινωνικές προσδοκίες.

Οι εταιρίες που μετρούν και διαχειρίζονται την ευρύτερη επίδρασή τους στην κοινωνία έχουν τη δυνατότητα **α) να βελτιώσουν την εικόνα της εταιρίας τους** ανάμεσα στους συμμετόχους (stakeholders) : τους πελάτες, τους προμηθευτές, το προσωπικό και την υπόλοιπη κοινωνία, **β) να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα της εταιρίας και γ) να βοηθούν στην αποφυγή ή μείωση κινδύνων.**³⁴

Τα οφέλη που έχουν οι εταιρίες από την εφαρμογή προγραμμάτων κοινωνικής ευθύνης μπορούν να διακριθούν σε άμεσα και έμμεσα.³⁵

³⁴ Social Dialogue net (με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής)
<http://www.socialdialogue.net/el/el-csr-intro.ht>.

³⁵ «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, πρωτοβουλίες προώθησης στις ελληνικές επιχειρήσεις», 2001, Ενημέρωση για τα στελέχη της βιομηχανίας στην Ελλάδα.
European Commission, CSR Green Paper Consultation - Βρυξέλλες 18.7.2001, COM (2001) 366 τελικό, Πράσινη Βίβλος: προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την εταιρική κοινωνική ευθύνη.

- **Άμεσα:** καλύτερο εργασιακό περιβάλλον, δέσμευση και μεγαλύτερη παραγωγικότητα του προσωπικού (εξειδικευμένο προσωπικό, έμφαση σε θέματα υγιεινής και ασφάλειας, λιγότερα ατυχήματα και υψηλότερη ποιότητα), άμεση εμπλοκή των εργαζομένων σε θέματα που αφορούν στις κοινότητες όπου είναι δραστηριοποιημένες, εμπορικά πλεονεκτήματα έναντι των ανταγωνιστών τους κ.λ.π.
- **Έμμεσα:** αύξηση του ενδιαφέροντος των πελατών τους και των επενδυτών προς αυτές, γεγονός που αυξάνει τις επιχειρηματικές τους ευκαιρίες, επαύξηση της καλής τους φήμης και αύξηση πιστότητας πελατών, θετική ανταπόκριση του καταναλωτικού κοινού στο σήμα τους, ένταξή τους σε ειδικούς χρηματιστηριακούς και τραπεζικούς δείκτες αξιολόγησης εταιριών με βάση τις δραστηριότητες τους σε θέματα ΕΚΕ κ.λ.π.

Βελτιωμένη οικονομική απόδοση	Καλύτερη διαχείριση κινδύνου και κρίσεων
Μειωμένες λειτουργικές δαπάνες	Αυξανόμενη δέσμευση των εργαζομένων
Ενισχυμένη αξία και φήμη στις επιχειρήσεις	Καλές σχέσεις με την κυβέρνηση και τις κοινότητες
Μακροπρόθεσμη αειφορία για την επιχείρηση και την κοινωνία	Άδεια για να διεξάγει επιχειρηματικότητα
Μακροπρόθεσμη ανταπόδοση στις επενδύσεις	Αυξανόμενη παραγωγικότητα

Πίνακας 1: Σύνοψη των οφελών από την εφαρμογή της ΕΚΕ

Οι πιθανοί κίνδυνοι από τη μη εφαρμογή της ΕΚΕ είναι οι ακόλουθοι:

- Κίνδυνος για μείωση φήμης, πωλήσεων, αξίας μετοχής και βιωσιμότητας οργανισμού (όσο μεγαλύτερη η εταιρία, τόσο εμφανέστερες οι αρνητικές επιπτώσεις).

- Αύξηση κινδύνου μη συμμόρφωσης με νομοθεσία και κανονισμούς (σχετικούς με προϊόντα, με περιβάλλον, με την εργασία) και επιβολής προστίμων.
- Μείωση δυνατοτήτων χρηματοδότησης και άντλησης κεφαλαίων από χρηματαγορές (μη ανταπόκριση σε απαιτήσεις επενδυτών για κοινωνικά υπεύθυνους οργανισμούς).

Οι αρχές της ΕΚΕ έχουν μεγάλη σημασία στις ακόλουθες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης:³⁶

- **πολιτικές απασχόλησης και κοινωνικών υποθέσεων** (εκπαίδευση, δια βίου μάθηση, πληροφόρηση, ισότητα ευκαιριών, ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες, πρόβλεψη βιομηχανικών αλλαγών)
- **πολιτική επιχειρήσεων** (ισορροπημένη προσέγγιση που μεγιστοποιεί τις συνεργίες ανάμεσα στην οικονομική, την κοινωνική και την περιβαλλοντική διάσταση).
- **περιβαλλοντική πολιτική** (διαρκής αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιδόσεων, έννοια της οικολογικής αποδοτικότητας που συγκρίνει την ποσότητα των παραγόμενων προϊόντων με τον αντίκτυπο της παραγωγής στο περιβάλλον, συμβολή στην ανάπτυξη της περιβαλλοντικής τεχνολογίας).
- **πολιτική για τους καταναλωτές** (συνεκτίμηση των συμφερόντων των καταναλωτών, που ενδιαφέρονται ολοένα και περισσότερο για περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα).
- **πολιτική για τις δημόσιες συμβάσεις - αναθέτουσες αρχές** (να αξιοποιηθεί η δυνατότητα των αναθέτουσων αρχών να συνεκτιμούν κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα).

³⁶ Ευρωπαϊκή Ένωση - σύνοψη της νομοθεσίας - επιχειρήσεις
<http://europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvd/n26034.htm>.

- **εξωτερική, αναπτυξιακή και εμπορική πολιτική** (αξιοποίηση των δεσμών με τρίτες χώρες στο πλαίσιο πολιτικών και εμπορικών συμφωνιών για να γίνουν σεβαστοί οι διεθνείς κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί κανόνες και εκείνοι που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα).
- **δημόσιες διοικήσεις** (ενσωμάτωση των αρχών της ΕΚΕ στη διαχείριση τους, καθώς και στη διαχείριση της ίδιας της Επιτροπής, εσωτερικά προγράμματα για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την προώθηση της έννοιας της ΕΚΕ).

3.2 Ποιοί παράγοντες καθιστούν την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη επίκαιρη και σημαντική;

Στην σύγχρονη επιχειρηματική πραγματικότητα, πολλοί είναι εκείνοι οι παράγοντες που καθιστούν την έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης επίκαιρη και σημαντική. Τις τελευταίες δεκαετίες, το βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο πολλών χωρών έχει βελτιωθεί με αποτέλεσμα οι πολίτες - καταναλωτές να ενδιαφέρονται λιγότερο (σε σύγκριση με το παρελθόν) για την ποσότητα και περισσότερο για την ποιότητα των προϊόντων που καταναλώνουν, τις επιπτώσεις που αυτά μπορεί να έχουν στην υγεία τους αλλά και για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες τα τελευταία έχουν παραχθεί. Επίσης η εν λόγω ανάπτυξη, έχει συμβάλει στην αύξηση της ευαισθητοποίησης των πολιτών σε θέματα προστασίας τόσο του φυσικού όσο και του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Για όλους τους παραπάνω λόγους, οι επιχειρήσεις που χαράζουν και υλοποιούν την στρατηγική τους εφαρμόζοντας Δράσεις - Προγράμματα που εντάσσονται στα πλαίσια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης αποκτούν ένα πολύ σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των υπολοίπων.

*Η επακριβής αξιολόγηση των στοιχείων που καθορίζουν την οικονομική αποδοτικότητα μιας κοινωνικά υπεύθυνης εταιρίας είναι δύσκολη. Έρευνες (περιοδικού *Industry Week*, 15 Ιανουαρίου 2001) έδειξαν ότι περίπου το ένα ήμισυ των επιδόσεων άνω του μέσου όρου που σημειώνουν οι κοινωνικά υπεύθυνες εταιρίες μπορούν να αποδοθούν στην κοινωνική ευθύνη τους, ενώ το άλλο ήμισυ μπορεί να εξηγηθεί ως*

επιδόσεις του κλάδου τους. Αναμένεται από τις κοινωνικά υπεύθυνες εταιρίες να παράγουν οικονομικά οφέλη άνω του μέσου όρου, εφόσον η ικανότητα μιας εταιρίας να αντιμετωπίζει επιτυχώς περιβαλλοντικά και κοινωνικά θέματα μπορεί να αποτελέσει αξιόπιστο μέτρο διαχειριστικής ποιότητας.³⁷

Κάποιοι από τους παράγοντες που καθιστούν επίκαιρη, και σημαντική την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι:

- Η διεργασία της παγκοσμιοποίησης, σε συνάρτηση με την απελευθέρωση του εμπορίου και των χρηματο - οικονομικών αγορών έχει οδηγήσει σε έντονο προβληματισμό και αντιπαράθεση για τις δυνατότητες και το είδος ανάπτυξης που μπορεί να προσφέρει χωρίς κάποιους ελάχιστους κανόνες λειτουργίας και ελέγχου.
- Στην παγκόσμια αγορά, η επιρροή και οι επιπτώσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας αφορούν πλέον πολύ μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων και χωρών καθώς και τομέων με αποτέλεσμα οι πραγματικές αλλά και οι ενδεχόμενες συνέπειες από αυτή να αυξάνουν σημαντικά.
- Η άνοδος του βιοτικού επιπέδου στις αναπτυσσόμενες χώρες οδηγεί τους καταναλωτές να στρέψουν την προσοχή τους από την ποσότητα των αγαθών που απολαμβάνουν στην ποιότητα τους, τις επιπτώσεις που αυτά έχουν στην υγεία τους και τις συνθήκες παραγωγής τους, ιδιαίτερα όταν αυτά παράγονται σε αναπτυσσόμενες χώρες.
- Η ίδια η αύξηση του βιοτικού επιπέδου σε συνδυασμό με τις ολοένα και πιο ορατές επιπτώσεις από την ανθρώπινη δραστηριότητα στο περιβάλλον αυξάνει την ευαισθησία σε θέματα προστασίας του φυσικού αλλά και του πολιτιστικού περιβάλλοντος.
- Η φτώχεια στις χώρες του τρίτου κόσμου επηρεάζει ολοένα και περισσότερο τις αναπτυσσόμενες χώρες καθώς εντείνεται η αλληλεξάρτηση των οικονομιών. Ταυτόχρονα, είναι γνωστό ότι η φτώχεια υπονομεύει την ειρήνη και την πολιτική σταθερότητα στις διεθνείς σχέσεις. Οι παράγοντες αυτοί, σε συνδυασμό και με τη διάχυση της πληροφόρησης στους πολίτες των ανεπτυγμένων κρατών, σχετικά με την κατάσταση των χωρών του

³⁷ Πράσινο Βιβλίο, Προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, COM(2001), 366 τελικό, Βρυξέλλες, 18.7.2001.

τρίτου κόσμου, ευαισθητοποιούν την κοινή γνώμη στον τρόπο που ασκείται η επιχειρηματική δραστηριότητα στις αναπτυσσόμενες χώρες.

- Η εικόνα και η φήμη των επιχειρήσεων αποκτούν μεγαλύτερη σημασία σε ένα συνεχώς εντεινόμενο ανταγωνιστικό περιβάλλον και οι κοινωνικά υπεύθυνες εταιρίες αποκτούν ιδιαίτερη σημασία έναντι των υπολοίπων.
- Γίνονται εμφανή τα όρια των δυνατοτήτων του κράτους στην επίλυση των ολοένα και πιο περίπλοκων οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών ζητημάτων και γίνεται ορατός ο συμπληρωματικός ρόλος που μπορούν να παίξουν οι επιχειρήσεις.
- Η αυξανόμενη σημασία της γνώσης για την αποδοτικότητα της επιχειρηματικής δραστηριότητας αλλά και για την επαγγελματική εξέλιξη και προοπτική του κάθε εργαζομένου αποτελεί ένα κυρίαρχο ζήτημα. Η λειτουργία της δια βίου μάθησης και η υποστήριξη της συνολικής ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού μέσω στοχοθετημένων δράσεων θα πρέπει να διασφαλίζουν την ικανότητα για την απασχόληση στο παρόν και στο μέλλον και να προάγουν την ατομική εξέλιξη συνολικά εκτός από την βελτίωση της απόδοσης του εργαζομένου και της παραγωγικότητας.

3.3 Απόψεις υπέρ της έννοιας της ΕΚΕ

Έρευνες ³⁸ έχουν καταδείξει ότι οι καταναλωτές επιθυμούν όχι μόνο ασφαλή και καλά προϊόντα, αλλά και να γνωρίζουν αν έχουν παραχθεί με τρόπο κοινωνικά υπεύθυνο. Για πολλούς ευρωπαίους καταναλωτές, κατά την αγορά ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας, η δέσμευση που έχει αναλάβει η εταιρία απέναντι στην κοινωνική της ευθύνη είναι ιδιαίτερα σημαντική.³⁹

Οι επιχειρήσεις έχουν αρχίσει πλέον να συνειδητοποιούν τα παρακάτω: ⁴⁰

³⁸ πηγή: MORI (2000)

³⁹ European Commission, CSR Green Paper Consultation - Βρυξέλλες 18.7.2001, COM (2001) 366 τελικό, Πράσινη Βίβλος: προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την εταιρική κοινωνική ευθύνη.

⁴⁰ Ευρωπαϊκή Ένωση - σύνοψη της νομοθεσίας - επιχειρήσεις

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvd/n26034.htm>.

- Η εικόνα, η φήμη και κατά συνέπεια η επιτυχία τους εξαρτάται από τη συμπεριφορά τους απέναντι στους καταναλωτές.
- Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, για να προσδιορίσουν καλύτερα τους παράγοντες επιτυχίας και κινδύνου που ενυπάρχουν σε μια επιχείρηση, ζητούν την αποκάλυψη πληροφοριών που ξεπερνούν την παραδοσιακή σύνταξη απλών οικονομικών εκθέσεων.
- Η ανάπτυξη πρακτικών, που συνεκτιμούν την περιβαλλοντική και κοινωνική διάσταση, συμβάλλει στον εκσυγχρονισμό των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων και κατά συνέπεια στη μακροπρόθεσμη ανταγωνιστικότητα τους.

Η ΕΚΕ μπορεί να μειώσει το λειτουργικό κόστος μιας επιχείρησης, διότι η ένταξη της στις επιχειρηματικές στρατηγικές μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα μεγάλη λειτουργική αποδοτικότητα, όπως βελτιωμένη αποδοτικότητα στη χρήση ενέργειας και φυσικών πόρων, μείωση των αποβλήτων, πάληση ανακυκλωμένων υλικών.

Τα πλεονεκτήματα από την εφαρμογή περιβαλλοντικών και κοινωνικών στρατηγικών μπορούν να ανεβρεθούν στην αύξηση της λειτουργικής αποτελεσματικότητας, την ενίσχυση της διαφοροποίησης (προϊόντων και υπηρεσιών) και επομένως των πωλήσεων σε επιμέρους αγορές.

Μέσω της ΕΚΕ οι επιχειρήσεις αναγνωρίζουν τις κοινωνικές προτεραιότητες και τις εντάσσουν στην εταιρική τους ατζέντα, δηλαδή δείχνουν ένα «ανθρώπινο πρόσωπο» στους καταναλωτές, τις κοινότητες και τους διαμορφωτές της κοινής γνώμης. Μια στρατηγική ΕΚΕ βασισμένη στην ακεραιότητα, τις ηθικές αξίες και το σεβασμό στον άνθρωπο και το περιβάλλον, μπορεί να προσφέρει επιχειρηματικά οφέλη στις επιχειρήσεις και μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα.

Υπάρχουν τέσσερις βασικοί παράγοντες, που θα ωθούσαν μια επιχείρηση να υιοθετήσει ένα πρόγραμμα Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και είναι οι εξής:

- διαχείριση κρίσεων και φήμης,
- προστασία των ανθρώπινων μακροπρόθεσμων κεφαλαίων ,
- ανταπόκριση στις απαιτήσεις των καταναλωτών,

- αποφυγή κανονισμών.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν φυσιολογικές πιέσεις, που η αγορά ασκεί σε οποιαδήποτε νέα επιχειρησιακή στρατηγική.

Διάφορες μαρτυρίες και η οικονομική θεωρία προτείνουν ότι οι πολιτικές για το περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένων των κανονισμών, έχουν ενεργήσει έτσι ώστε να κεντρίσουν την καινοτομία, η οποία αυξάνει την παραγωγική ικανότητα, καθώς επίσης και την περιβαλλοντική ποιότητα. Οι συντονισμένες βιομηχανίες έχουν πλέον ένα κίνητρο για να επιδιώξουν τον λιγότερο δαπανηρό τρόπο για να ανταποκριθούν στα περιβαλλοντικά ποιοτικά πρότυπα. Μακροπρόθεσμα, αυτό θα περιελάμβανε επενδύσεις σε έρευνα και καινοτομία, ώστε να ικανοποιήσει περιβαλλοντικούς ποιοτικούς στόχους. Πρόσφατη έρευνα, που έχει πραγματοποιηθεί σχετικά με τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας (πατέντες), έχει δείξει ότι αυτή η επίδραση μπορεί να είναι αρκετά μεγάλη. Ο προσδιορισμός του βαθμού στον οποίο η καινοτομία παράγεται από την πολιτική για το περιβάλλον θα βελτιώνει όχι μόνο την ανάλυση κόστους - οφέλους, αλλά και θα έδειχνε το βαθμό στον οποίο η πολιτική για το περιβάλλον βελτιώνει την οικονομική αποδοτικότητα.

Η εταιρική κοινωνική ευθύνη αποτελεί δυνάμει συγκριτικό πλεονέκτημα για όσες εταιρίες τη διαθέτουν, ενόψει και της επικείμενης επιβολής νομικών μέτρων για την εφαρμογή της. Τη διαπίστωση αυτή μάλιστα υπογράμμισε και ο Kofi Annan στη Σύνοδο Κορυφής για την Αειφόρο Ανάπτυξη, που έγινε στο Γιοχάνεσμπουργκ, παροτρύνοντας τις επιχειρήσεις να μην περιμένουν τις κυβερνήσεις να λάβουν μέτρα για την κοινωνική ευθύνη, αλλά οι ίδιες να προχωρήσουν στην αλλαγή των διαδικασιών με τις οποίες διεξάγουν τις εργασίες τους.⁴¹

Επιπλέον στις απόψεις υπέρ της ύπαρξης της ΕΚΕ συγκαταλέγονται και όλα όσα αναφέραμε παραπάνω σχετικά με την αναγκαιότητα και τα οφέλη εφαρμογής της.

3.4 Απόψεις κατά της έννοιας της ΕΚΕ

⁴¹ «Επενδύσεις κοινωνικής και περιβαλλοντικής ευαισθησίας και εταιρική κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων», Περιοδικό «Οικονομικά Χρονικά» (Έκδοση του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδας), Τεύχος 128, Ιούλιος - Αύγουστος 2004

Πρώτα απ' όλα η ιδέα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης είναι **ανθρωποκεντρική**. Η έννοια της κοινωνικής ευθύνης είναι προσανατολισμένη προς τις ανθρώπινες κοινωνίες, κοινότητες, ιδρύματα και παράγοντες, και όχι προς το φυσικό κόσμο. Οι ανησυχίες για το φυσικό κόσμο εκφράζονται μόνο όταν έχουν επιπτώσεις στα ανθρώπινα κοινωνικά ζητήματα. Η φύση δεν έχει οποιαδήποτε δικά της δικαιώματα και υπάρχει για την ανθρώπινη ευημερία, υποτακτική στα ανθρώπινα ενδιαφέροντα. Χωρίς αναγνώριση των δικαιωμάτων της φύσης, δεν είναι δυνατό να αναπτυχθεί μια βαθιά έννοια της ευθύνης προς το περιβάλλον. Μια πιο οικοκεντρική σύλληψη της εταιρικής ευθύνης θα έβλεπε τη φύση ως έχουσα δικαιώματα, να υπάρχει ανεξάρτητα από την οργανική αξία της για τους ανθρώπους. Στη συνέχεια θα απαιτούσαν να εξεταστεί αν οι εταιρίες (και οι άνθρωποι) διαταράσσουν τους οικολογικούς πόρους.

Εύλογα αναρωτιέται κανείς εάν οι εταιρίες με την εφαρμογή προγραμμάτων κοινωνικής ευθύνης πράγματι αλλάζουν συμπεριφορά. Είναι λοιπόν δυνατόν οι μεγάλες εταιρίες, προσδοκώντας μεγαλύτερη και ασφαλέστερη ανάπτυξη, να στοχεύουν σε μια ευρύτερη κοινωνική αποδοχή, που εμπεριέχει συστατικά συνταγής επιτυχημένου marketing.⁴²

Οι έλληνες πολίτες καταναλωτές δεν είναι έτοιμοι να δεχτούν ότι οι επιχειρήσεις έχουν την ειλικρινή πρόθεση να συνεισφέρουν στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων, αναγνωρίζουν όμως ότι οι επιχειρήσεις έχουν να επιδείξουν κοινωνικά υπεύθυνες πράξεις. Θεωρούν ωστόσο ότι το ιδιοτελές κίνητρο του κέρδους επισκιάζει την απήχηση της εταιρικής κοινωνικής συνεισφοράς, παρόλο που αποδέχονται την ύπαρξη αξιόπιστων προϊόντων. Σε πολλές περιπτώσεις το marketing ακυρώνει την πρόθεση του κοινωνικού έργου και εκλαμβάνεται ως διαφήμιση. Ο όρος ΕΚΕ δεν είναι οικείος, ιδιαίτερα στους διαμορφωτές κοινής γνώμης και τους πολίτες -καταναλωτές. Αντιπροτείνουν την έννοια της «κοινωνικής συνείδησης» σε

⁴² Quality Forum Βορείου Ελλάδος 2003 (2^η μέρα) «Business Excellence – Η Ελληνική προσέγγιση», εισήγηση κ. Α. Μπούκλη με θέμα «Η διαχείριση κινδύνου σε σχέση με την περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική διάσταση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης στην Ελλάδα το σήμερα».

ταύτιση με την εταιρική φιλανθρωπία και τη χορηγία που είναι ορατές μορφές συνεισφοράς.⁴³

Κάποιοι υποστηρίζουν ότι δεν θα έπρεπε να μετράμε τις εταιρικά υπεύθυνες πρακτικές καθώς έτσι ομαδοποιούνται κάτω από μία «προκαθορισμένη» δραστηριότητα, όπου η «συμμόρφωση» αντικαθιστά κάθε έννοια «υπευθυνότητας». Επικεντρώνοντας όλο το ενδιαφέρον σε κοινωνικά υπεύθυνες πρακτικές είναι δυνατό να χαθεί η «ευκαιρία» της κοινωνικής και περιβαλλοντικής απόδοσης, η οποία οδηγεί στην επιχειρηματικότητα, την καινοτομία και προσφέρει πρόσβαση στις νέες αγορές του αναπτυσσόμενου κόσμου.⁴⁴

Αυτοί που έχουν θεωρητικολογήσει ότι υπάρχει μια αρνητική σχέση μεταξύ της κοινωνικής ευθύνης και της οικονομικής απόδοσης, έχουν ισχυριστεί ότι μια υψηλή επένδυση στην κοινωνική ευθύνη έχει ως αποτέλεσμα πρόσθετα κόστη.

Σύμφωνα με την άποψη τους τα προστιθέμενα κόστη ίσως να προκύπτουν από πράξεις, όπως οι εκτεταμένες φιλανθρωπικές συνεισφορές, η προώθηση πλάνων ανάπτυξης της κοινότητας, η διατήρηση εργοστασίων σε οικονομικά υποβαθμισμένα μέρη και η εφαρμογή διαδικασιών περιβαλλοντικής προστασίας.

Γύρω από την έννοια της ΕΚΕ έχει αναπτυχθεί μια έντονη *μυθολογία*, την οποία οι επιχειρήσεις είναι ευτυχείς να υποστηρίξουν, δεδομένου ότι δεν προσφέρουν καμιά απειλή στο υπάρχον καθεστώς.

Οι μύθοι της ΕΚΕ περιλαμβάνουν την αντίληψη, σύμφωνα με την οποία η εθελοντική υποβολή εκθέσεων βελτιώνει την απόδοση, οι κώδικες και τα Συστήματα Διαχείρισης αλλάζουν την εταιρική συμπεριφορά, ο καταναλωτής μπορεί να οδηγήσει στην αλλαγή και ότι η βιομηχανία των επενδύσεων θα παράσχει το καλύτερο κίνητρο για μια επιχείρηση που λειτουργεί κατά πιο βιώσιμο τρόπο.

Μύθος 1⁰⁵ : Η εθελοντική υποβολή περιβαλλοντικών αναφορών βελτιώνει την απόδοση

Η υποβολή έκθεσης έχει λάβει την πιο σημαντική θέση μεταξύ των προδιαγραφών για την ΕΚΕ , με τον πρώην Βρετανό Υπουργό Περιβάλλοντος, Michael Meacher και

⁴³ Η ΕΚΕ στην Ελλάδα, θέματα και Προοπτικές, Ειδική έρευνα που πραγματοποιήθηκε για λογαριασμό του Ελληνικού Δικτύου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη <http://www.panteion.gr/adios/issue3/sined.htm>.

⁴⁴ Οπ. Παρ. ΣΕΒ

το Βρετανό Πρωθυπουργό, Tony Blair, να απαιτούν από τις επιχειρήσεις να υποβάλλουν αναφορά σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιδράσεις τους. Αλλά μέχρι το τέλος του 2002, λιγότεροι από το ένα τρίτο του FTSE350 υπέβαλλαν έκθεση. Από τα μέσα του 2003, ενώ οι αριθμοί είχαν αυξηθεί, η ποιότητα υποβολής έκθεσης ήταν σημαντικά αδύναμη, με αποτέλεσμα να αποτύχει να τονίσει τα μεγάλα θέματα της βιώσιμης ανάπτυξης. Η Λευκή Βίβλος του Κυβερνητικού Εταιρικού Δικαίου, βοήθησε τις προσπάθειες των τελευταίων ετών, καλώντας όλες τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις να υποβάλλουν αναφορά σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιδράσεις τους.⁴⁵

Η εταιρία καταναλωτικών αγαθών Unilever έχει επιβραβευθεί από την ένωση πιστοποιημένων λογιστών για την περιβαλλοντική αναφορά τους, όμως η Unilever παράλειψε να γνωστοποιήσει ένα σημαντικό ατύχημα στην Ινδία σχετικά με τη δηλητηρίαση υδραργύρου, γεγονός που έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια εκείνου του ίδιου έτους υποβολής της αναφοράς. Οι πληροφορίες για αυτό το γεγονός ήταν άμεσα προσβάσιμες μέσω του διαδικτύου μεταξύ των διάφορων περιβαλλοντικών ομάδων, όμως το γεγονός δεν αποτέλεσε κανέναν αξιόπιστο οικονομικό κίνδυνο για την Unilever.

Μύθος 2^{ος} : Οι εθελοντικοί κώδικες και τα Συστήματα Διαχείρισης μεταβάλλουν την εταιρική συμπεριφορά

Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη έχει συσχετιστεί με εκατοντάδες κώδικες δεοντολογίας, από το UN Global Compact⁴⁶ μέχρι και τα πρότυπα του Παγκοσμίου Οργανισμού ISO, όπως το γνωστό ISO 14001⁴⁷.

Όμως οι εθελοντικοί κώδικες δεν αποτελούν από μόνοι τους καμία εγγύηση αλλαγών της απόδοσης. Μια μελέτη, που έχει γίνει από το Πανεπιστήμιο του Sussex,

⁴⁵ www.corporate-responsibility.org and www.sustainability.com.

⁴⁶ Το Global Compact είναι μια πλατφόρμα των Ηνωμένων Εθνών που έχει στόχο τον προσδιορισμό και τη διάδοση καλών πρακτικών με βάση οικουμενικές αρχές. Οι αρχές, η ιστορία και οι στόχοι του Global Compact είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα καθώς και ένας αριθμός άρθρων και σχετικών κοινωνικών απολογισμών. (<http://www.unglobalcompact.org/>)

⁴⁷ ISO 14001: αναπτύσσει προληπτικές στρατηγικές περιβαλλοντικής προστασίας. Περιλαμβάνει τις εθελοντικές θέσεις, τις νομοθετικές απαιτήσεις, τους αντικειμενικούς σκοπούς και στόχους, προγράμματα περιβαλλοντικής διαχείρισης, επικοινωνία και ετοιμότητα ανταπόκρισης σε ατυχήματα και πιστοποιεί το διαχειριστικό σύστημα της επιχείρησης και όχι τα προϊόντα της.

έχει καταδείξει ότι οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν κάποιο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης δεν έχουν καλύτερη περιβαλλοντική απόδοση από εκείνες που δεν εφαρμόζουν κάποιο σύστημα.

Σε μερικές περιπτώσεις έχει διαπιστωθεί ότι οι κώδικες έχουν οδηγήσει ακόμη και σε επιδείνωση μιας κατάστασης για εκείνους που προοριζόταν να τους ωφελήσει.

Μύθος 3^{ος}: Ο καταναλωτής μπορεί να οδηγήσει στην αλλαγή

Αυτό που δε γνωρίζουμε για την ηθική των καταναλωτών είναι ότι οι καταναλωτές είναι εμφανώς παθητικοί. Ενώ συχνές έρευνες φανερώνουν ότι οι καταναλωτές ενδιαφέρονται για την ηθική απόδοση μιας επιχείρησης, λίγοι τοποθετούν πραγματικά την ηθική στην κορυφή κατά τη λήψη αποφάσεων.

Η εταιρία δημοσκοπήσεων MORI έχει διαπιστώσει ότι μόνο το περίπου 5% των καταναλωτών είναι ενεργοί αγοραστές των «ηθικών προϊόντων», ενώ η Οργάνωση των διανομέων παντοπωλείων πρόσφατα διαπίστωσε ότι το 70% των αγοραστών τροφίμων βασίζουν τις αποφάσεις αγοράς τους στην τιμή, στη γεύση, στο μέγεθος των πωλήσεων και όχι στην ηθική.

Σχετική έρευνα του 2002 απέδειξε ότι ενώ το 23% των καταναλωτών αγόρασε προϊόντα που έγιναν με ανακυκλωμένα αγαθά, αυτό το ποσοστό ήταν μειωμένο κατά 3% από το προηγούμενο έτος. Και σχεδόν οι μισοί από τους καταναλωτές, το 45%, υποστήριξαν ότι είναι ευθύνη των επιχειρήσεων και όχι δική τους να κάνουν κάτι καλύτερο.

Μύθος 4^{ος} : Η βιομηχανία των επενδύσεων μπορεί να παρέχει τα ισχυρότερα κίνητρα

Η Κοινωνικά Υπεύθυνη Επένδυση (Socially Responsible Investment – SRI⁴⁸) έχει θεωρηθεί πολύ σημαντική για να οδηγήσει μια ηθική επιχείρηση προς τα εμπρός.

⁴⁸ Η ενσωμάτωση προσωπικών αξιών και κοινωνικών προβληματισμών στις επενδυτικές αποφάσεις καλείται Κοινωνικά Υπεύθυνη Επένδυση (ΚΥΕ). Η ΚΥΕ εξετάζει τόσο τις χρηματοοικονομικές ανάγκες του επενδυτή όσο και την επίδραση της επένδυσης στην κοινωνία. Με την ΚΥΕ, «οι επενδυτές μπορούν να τοποθετήσουν τα χρήματά τους στην οικοδόμηση ενός καλύτερου αύριο ενώ ταυτόχρονα μπορούν να έχουν ανταγωνιστικές αποδόσεις σήμερα». Με τα χρόνια έχουν αναπτυχθεί τρεις βασικές στρατηγικές ΚΥΕ: έλεγχος, προάσπιση των συμφερόντων των μετόχων, επενδύσεις για κοινωνικούς σκοπούς και κεφάλαια για κοινωνική καινοτομία. (Πηγή: Social Investment Forum).

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριών ετών, έχει αυξηθεί με έναν φαινομενικό ρυθμό, κατά μέσον όρο περίπου 25% ετησίως. Μέρος της επιτυχίας της SRI ήταν αποτέλεσμα της νέας συνταξιοδοτικής νομοθεσίας, που απαιτεί από τους επιτρόπους συνταξιοδοτικών κεφαλαίων να δηλώσουν εάν κάνουν ή όχι τις επιλογές επένδυσης τους σε ηθική βάση.

Η SRI, που γίνεται σε περιθωριακές επιχειρήσεις και θεωρείται ως πιο βιώσιμη, είναι δυνατό να μην παρέχει πάντα εκείνη την ανάπτυξη, που είναι απαραίτητη για μια εταιρία να ανταγωνιστεί στην αγορά. Επιπλέον, τα περισσότερα κεφάλαια της SRI αντιπροσωπεύουν ακόμα ένα μέρος της συνολικής επένδυσης της χρηματαγοράς, και έτσι έχουν μια περιορισμένη επιρροή στα λειτουργικά κέρδη μιας μεγάλης επιχείρησης.

Τέλος οφείλουμε να αναφέρουμε τις ακραίες και τελείως αντίθετες με την έννοια της ΕΚΕ απόψεις του David Henderson,⁴⁹ πρώην επικεφαλής οικονομολόγο του OECD (Organization for Economic Co-operation and Development) και καθηγητή στο Westminster Business School. Ο Henderson πιστεύει ότι η συναινετική εικόνα που υπάρχει υπέρ της ΕΚΕ είναι λανθασμένη κυρίως για δύο σχετικούς μεταξύ τους λόγους. Πρώτον, το δόγμα της ΕΚΕ βασίζεται σε μια λανθασμένη άποψη περί του κόσμου. Δεύτερον, επειδή η γενική προσκόλληση σε αυτό το δόγμα θα έχει καταστροφικές συνέπειες για τους ανθρώπους γενικότερα, παρά το ότι μπορεί να συμβάλει στην κερδοφορία συγκεκριμένων εταιριών.

Αναλυτικότερα, ο Henderson υποστηρίζει:

- Η εικόνα της ΕΚΕ υπεραπλουστεύει σε μεγάλο βαθμό τα θέματα, τα προβλήματα και τις επιλογές. Χαρακτηριστικά, οι υποστηρικτές της παίρνουν ως δεδομένη την ιδέα ότι όλα τα σημερινά προβλήματα έχουν γνωστές και σύμφωνες λύσεις, που αποσκοπούν στη βιώσιμη ανάπτυξη.
- Οι υποστηρικτές της ΕΚΕ, τόσο εντός όσο και εκτός των επιχειρήσεων, εμφανίζονται ως αυτό που ονομάζει «παγκόσμιοι σωτήρες». Κι αυτό συμβαδίζει συνήθως με την αποδοχή κινδυνολογικών απόψεων για την

⁴⁹ David Henderson. Misguided Virtue: False Notions of Corporate Social Responsibility. The essay has been published (2001) by the New Zealand Business Roundtable (NZBR).

κατάσταση που βρίσκεται το περιβάλλον και την καταστροφή που προκαλείται σε αυτό από τις δραστηριότητες των επιχειρήσεων.

- Η υιοθέτηση της ΕΚΕ εντός των επιχειρήσεων συνοδεύεται με μια μεγάλη πιθανότητα αύξησης του κόστους και μειωμένης απόδοσης. Τα διευθυντικά στελέχη οφείλουν να λάβουν υπόψη τους ένα ευρύτερο πλαίσιο στόχων και ανησυχιών και να εμπλακούν σε νέες χρονοβόρες διαδικασίες και συσκέψεις με εξωεταιρικούς παράγοντες.
- Οι συνήγοροι της ΕΚΕ θέλουν να φτιάξουν από την αρχή το καπιταλιστικό σύστημα. Θεωρούν ότι στηρίζουν την οικονομία της αγοράς κάνοντας τις επιχειρήσεις να είναι πιο δημοφιλείς και σεβαστές από τον κόσμο, μέσω του δόγματος της ικανοποίησης των «προσδοκιών της κοινωνίας», το οποίο ταυτίζουν με ριζοσπαστικά προγράμματα αλλαγής.

Τέλος, σύμφωνα με τον Henderson, οι επιχειρήσεις δεν πρέπει να υιοθετούν αμφισβητήσιμες αντιλήψεις περί «βιώσιμης ανάπτυξης» και περί «τριπλού στόχου». Δεν χρειάζεται να βγάλουν αμφισβητούμενα συμπεράσματα για τις «προσδοκίες της κοινωνίας» και να αντιμετωπίζουν αυτές τις υποτιθέμενες προσδοκίες ως απόλυτες αλήθειες. Δεν χρειάζεται να εγκρίνουν χωρίς στοιχεία την αρχή της «εμπλοκής των άμεσα ενδιαφερομένων», να αποδέχονται ή να συναινούν στα λανθασμένα δόγματα που ευαγγελίζονται οι «παγκόσμιοι σωτήρες». Και δεν χρειάζεται να δίνουν τη στήριξη τους σε λανθασμένα σχέδια περί «παγκόσμιας διακυβέρνησης». Το σημερινό γενικά αποδεκτό δόγμα της ΕΚΕ είναι βαθιά λανθασμένο, διότι βασίζεται στη λανθασμένη αντίληψη θεμάτων και γεγονότων και η υιοθέτηση του από τις επιχειρήσεις θα έβλαπτε τη γενικότερη ευημερία και θα υπέσκαπτε την ίδια την οικονομία της αγοράς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Μέθοδοι υλοποίησης

4.1 Κώδικας επιχειρηματικής δεοντολογίας

Ο «κώδικας επιχειρηματικής δεοντολογίας και ηθικής» ή αλλιώς «κώδικας εταιρικής κοινωνικής ευθύνης» δεν είναι παρά οι διατυπωμένες και ακολουθούμενες αρχές συμπεριφοράς στις οποίες οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί στηρίζουν τους στόχους, τις διαδικασίες και τις πράξεις τους αναφορικά με το πώς αυτές βλέπουν την εταιρική κοινωνική τους ευθύνη. Οι διατυπώσεις αυτές, που περιλαμβάνουν τις νομικές επιταγές, συχνά ξεπερνούν τα δια του νόμου οριζόμενα και συντελούν στο να γνωρίζουν οι πάντες, ιδιοκτήτες, εργαζόμενοι, πελάτες και συμμετοχοί (stakeholders) τους ηθικά αποδεκτούς νόμους της συγκεκριμένης επιχείρησης. Σημειωτέον ότι κάθε επιχείρηση μπορεί να διατυπώσει ίδιους νόμους και αρχές, οι οποίοι πρέπει να συμφωνούν με τις κατά τόπους νομικές επιταγές. Με τη σειρά τους, οι «κώδικες επιχειρηματικής δεοντολογίας και ηθικής» θα γίνουν η βάση των εγχειριδίων λειτουργίας κάθε εταιρίας.

Είναι ιδιαίτερα δύσκολο να συνταχθεί ένας επιχειρηματικός κώδικας δεοντολογίας που να είναι απόρροια της συγκεκριμένης αντίληψης της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης ενός οργανισμού. Η διατύπωση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης πρέπει να ακολουθεί μερικές «γενικές αρχές». Μερικές από αυτές είναι:

1^η Πρακτική χρησιμότητα: Ένας τέτοιος κώδικας καταρτίζεται για να μπορέσει η επιχείρηση, ευαισθητοποιημένη στις ανάγκες του χώρου όπου δρα, να μεγιστοποιήσει τα επιχειρηματικά της οφέλη με το να γίνει ένας καλύτερος και πιο υπεύθυνος πολίτης.

2^η Επιχειρησιακή εγκυρότητα: Πρέπει να υπάρχουν σαφείς διαδικασίες που να καθιστούν μετρήσιμη την απόδοση των αποτελεσμάτων αυτού του κώδικα, ο οποίος επιπροσθέτως πρέπει να είναι διαφανής και αξιόπιστος.

3^η Δυνατότητα ελέγχου και επιβολής κυρώσεων: Ο κώδικας αυτός πρέπει να μπορεί να ελέγχει με συνέπεια και σεβασμό τους συμμετοχούς, δηλαδή σε όποιους και αν αποτείνεται, αν τηρήθηκαν οι διατυπωμένες αρχές και να επιβάλλει κυρώσεις

σε περίπτωση παραβάσεων. Απαιτείται να υπάρχουν τα μέσα για αυτές τις ρυθμίσεις και μάλιστα στο ανώτατο δυνατό εταιρικό επίπεδο.

4^η Διαχρονικές διαστάσεις: Ο κώδικας αυτός πρέπει να έχει την ευελιξία να προσαρμόζεται διαρκώς στα νέα δεδομένα. Πρέπει να μπορεί να προκαθορίζει τα μελλοντικά βήματα της επιχείρησης και να καθορίζεται από άτομα ιδιαίτερης εμπειρίας και οξυδέρκειας.

5^η Αντίληψη περιβαλλοντικών καταστάσεων και διαφοροποιήσεων: Η εταιρία δραστηριοποιείται σε διαφορετικά περιβάλλοντα, με ιδιαίτερες κοινωνικές, πολιτισμικές και οικονομικές πραγματικότητες. Ένας τέτοιος κώδικας πρέπει να είναι αρκετά ευρύς για να περιλαμβάνει αυτές τις διαφορές και να έχει δυνατότητα προσαρμοστικότητας σε περιβαλλοντικές αλλαγές.

Παραδείγματα του τι περιλαμβάνει ένας κώδικας επιχειρηματικής δεοντολογίας ή αλλιώς κώδικας εταιρικής κοινωνικής ευθύνης προς κάθε ομάδα ατόμων που εξαρτώνται από την εταιρία (συμμέτοχων):

Προς τους πελάτες

- παροχή προϊόντων υψηλότερης ποιότητας,
- δυνατότητα να αντιμετωπισθεί κάθε παράπονο,
- προσοχή στην ασφάλεια του περιεχομένου του προϊόντος.

Προς τους εργαζόμενους

- σύγχρονες ασφαλείς και υγιεινές εγκαταστάσεις,
- παροχή ικανοποιητικών μισθών και συνθηκών εργασίας,
- ισότιμη δυνατότητα πρόσληψης ανεξάρτητα από το φύλο, την ηλικία, τη θρησκεία ή την προέλευση,
- δίκαιη αξιολόγηση της εργασίας με διαφανείς τρόπους.

Προς τους ιδιοκτήτες

- άμεση ενημέρωση με διαφάνεια και αξιοπιστία,
- εφαρμογή σωστών αρχών μανάτζμεντ ώστε να επιτυγχάνεται καλή διαχείριση των εμπιστευτικών χρημάτων και ανταγωνιστικά οφέλη.

Προς τους προμηθευτές

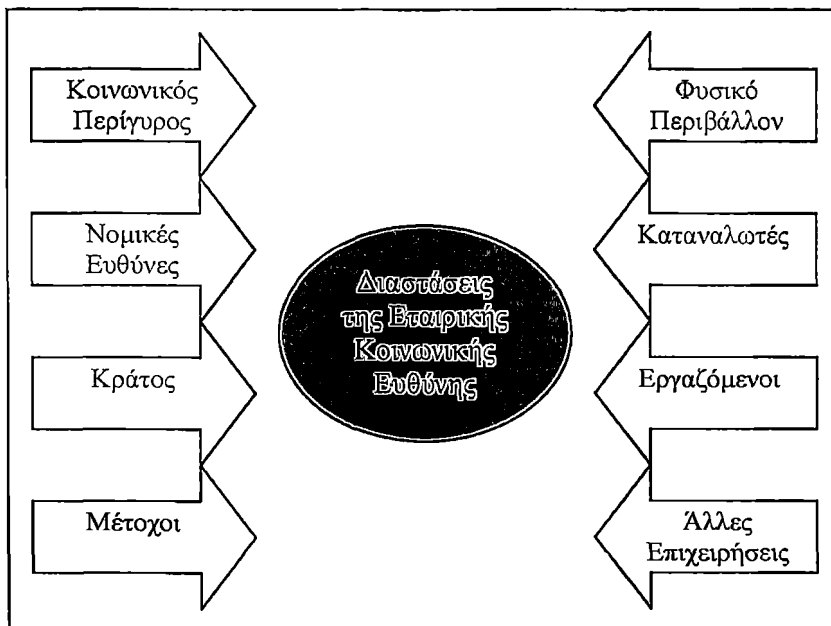
- πίστη και εφαρμογή στις ίδιες ηθικές αξίες,
- επιλογή των δικών τους προμηθευτών βασισμένη στο σεβασμό του ανθρώπου και του περιβάλλοντος του.

Προς το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον

- σεβασμός στις ιδιαιτερότητες κάθε τοπικής κουλτούρας,
- προσφορά, στο μέτρο του δυνατού, κοινωνικού έργου και χρηματικής βοήθειας για κοινωφελείς προσπάθειες,
- επιχειρηματική δεοντολογία που να σέβεται τους θεσμούς και να προασπίζει τους νόμους.

Προς τους ανταγωνιστές

- προώθηση επιχειρηματικού σκεπτικού ελεύθερης ανταγωνιστικότητας, χωρίς χρησιμοποίηση ηθικώς αμφίβολων μέσων,
- προώθηση κοινωνικά αποδεκτών μεθόδων ανταγωνισμού και σεβασμός των ανταγωνιστών.

Σχήμα 2

4.2 Μέτρηση της ΕΚΕ και έκδοση ετήσιων αναφορών

Ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις χρησιμοποιούν τη διαδικασία: μέτρηση της ΕΚΕ, έκδοση αναφορών και εκθέσεων και επιβεβαίωση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνουν:⁵⁰

- να οργανώσουν τις επιμέρους δραστηριότητες τους για την ΕΚΕ
- να θέσουν συγκεκριμένους και μετρήσιμους στόχους
- να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες για μία αμφίδρομη επικοινωνία με τα ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders).

Υπάρχουν αρκετοί τρόποι για να μετρηθεί η κοινωνική ευθύνη των εταιριών. Προηγούμενες μελέτες σε αυτήν την περιοχή έχουν χρησιμοποιήσει πρωταρχικά τρία κριτήρια για να μετρήσουν την επιχειρησιακή κοινωνική ευθύνη:

- εκτιμήσεις ειδικών,
- ανάλυση περιεχομένου ετήσιων αναφορών και άλλα επιχειρησιακά ντοκουμέντα,
- απόδοση στον έλεγχο της μόλυνσης ως μέτρηση πληρεξουσιότητας.

Καθένα από αυτά τα μέτρα υπόκειται σε περιορισμούς. Η εγκυρότητα των εκτιμήσεων των ανεξάρτητων ειδικών επαφίεται στην πείρα των εκτιμητών και την ακρίβεια των πληροφοριών που τους είναι διαθέσιμες. Οι κλίμακες οι οποίες βασίζονται στην πείρα και χρησιμοποιούνται περισσότερο στις μελέτες στις Η.Π.Α. είναι το Συμβούλιο του Καταλόγου Ενδιαφερόμενων Επιχειρηματιών και Επιχειρηματικές και «Κοινωνικές» κλίμακες.

Η πληροφοριακή αξία των ετήσιων αναφορών και άλλων δημόσιων επιχειρησιακών ντοκουμέντων ως πηγές «σκληρών» πληροφοριών μπορούν να αναζητηθούν, όντας προϊόντα του προγράμματος των δημοσίων σχέσεων μιας εταιρίας. Το μέτρο πληρεξουσιότητας του ελέγχου μόλυνσης περιορίζεται σε όφελος εταιριών στις οποίες η μόλυνση αποτελεί σημαντικό θέμα.

⁵⁰ Έκδοση Γνώμης της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος (Ο.Κ.Ε.) σχετικά με την «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη», 2003.

Ένα σύνθημα λάθος σε μελέτες αυτού του είδους (μέτρηση της ΕΚΕ) είναι ότι οι ερευνητές δεν διαφοροποιούνται ανάμεσα σε μια φανερή και σημαντική διαφορά: ανάμεσα στο τι κάνουν οι εταιρίες και στο τι λένε ότι κάνουν (ή έκαναν). Γενικότερα, οι εταιρίες έχουν μια ποικιλία λόγων να διαστρεβλώνουν ή ακόμα να αποκρύπτουν την πραγματική ΕΚΕ απόδοσή τους. Συγκεκριμένα υπάρχει η τάση να παρουσιάζουν υπερβολικά την ΕΚΕ απόδοσή τους για να δημιουργήσουν μια θετική εντύπωση ως μέρος των προσπαθειών τους για δημόσιες σχέσεις. Αντίστροφα, οι εταιρίες με «φτωχό» ιστορικό ΕΚΕ (ή με υψηλά έξοδα ΕΚΕ) τείνουν να αποφεύγουν να αποκαλύπτουν αυτήν την πληροφορία.

Είναι κοινά αποδεκτό ότι δε θεωρείται δόκιμο να μετρώνται τα αποτελέσματα της ΕΚΕ, για συγκεκριμένους λόγους:

- Είναι πολύ δύσκολο να καθορίσει κανείς αν μία επιχείρηση έχει ως κίνητρο καθαρά ηθικές και κοινωνικές υπεύθυνες πτυχές στην επιχειρησιακή της στρατηγική ή απλά εξυπηρετεί μέσω αυτών άλλες πρακτικές (εταιρική εικόνα, μερίδιο αγοράς κ.α.).
- Κάποιοι υποστηρίζουν ότι δε θα έπρεπε καν να υπάρχουν μετρήσεις ως προς τις εταιρικά υπεύθυνες πρακτικές, διότι με αυτόν τον τρόπο ομαδοποιούνται κάτω από μια «προκαθορισμένη» δραστηριότητα, με αποτέλεσμα η «συμμόρφωση» να αντικαθιστά την έννοια της «υπευθυνότητας».
- Από την πλευρά της επιχείρησης, η συλλογή πληροφοριών και δεδομένων σε ολόκληρο τον κόσμο είναι μια δύσκολη διαδικασία, καθώς οι επιχειρήσεις που δρουν και αναπτύσσονται σε άλλες χώρες πρέπει να λειτουργήσουν σε συμμόρφωση με την εκάστοτε διεθνή, εθνική και τοπική νομοθεσία.
- Επειδή είναι απαραίτητο η διαχείριση της ΕΚΕ σε μια επιχείρηση να προϋποθέτει την εφαρμογή και «περιοχών - στόχων» σε διάδραση με τις διαφορετικές απόψεις των stakeholders, είναι επακόλουθο να υπάρχουν χιλιάδες τέτοιου είδους δείκτες.

Επιπρόσθετα, με το να επικεντρώσει κανείς όλο το ενδιαφέρον σε κοινωνικά υπεύθυνες πρακτικές χάνει την «ευκαιρία» της κοινωνικής και περιβαλλοντικής

απόδοσης, η οποία οδηγεί στην επιχειρηματικότητα, την καινοτομία και προσφέρει αξιόλογη πρόσβαση στις νέες αγορές του αναπτυσσόμενου κόσμου.

Σύμφωνα με τον κ. Φραντζέσκο Ζινγκάλες, ερευνητή στη διάσημη σχολή management INSEAD στη Γαλλία, οι περιβαλλοντικές και κοινωνικές στρατηγικές έχουν διαφορετικές επιπτώσεις ανάλογα με την εταιρία και τον κλάδο. Η μέτρηση των επιπτώσεων αυτών των στρατηγικών είναι δυνατή, αλλά εξαρτάται από τις διάφορες μεθόδους μέτρησης που έχει κάθε εταιρία. Αν μια εταιρία χρησιμοποιεί μόνο τη χρηματοοικονομική μέθοδο, τότε είναι δύσκολο να αποδείξει αν ενέργειες κοινωνικής και περιβαλλοντικής ευθύνης βελτιώνουν ή όχι τις επιδόσεις της. Ο παραπάνω ερευνητής πιστεύει ότι ο καλύτερος τρόπος μέτρησης τέτοιων στρατηγικών είναι οι πίνακες ελέγχου / αποτελεσμάτων (scoreboards).

Υποβολή εκθέσεων και έλεγχος για την εφαρμογή της ΕΚΕ

Πολλές πολυεθνικές εταιρίες έχουν αρχίσει να συντάσσουν εκθέσεις σχετικά με την εφαρμογή της κοινωνικής ευθύνης σε αυτές. Οι πιο διαδεδομένες εκθέσεις είναι αυτές που αφορούν θέματα περιβάλλοντος, υγείας και ασφάλειας, ενώ εκθέσεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι διαδεδομένες. Ωστόσο αυτές οι αναφορές τυγχάνουν έλλειψης μιας ενιαίας δομής και προσέγγισης στο θέμα της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Άρα διαπιστώνεται άμεσα η ανάγκη καθορισμού μιας ορισμένης μορφής της σύνταξης των αναφορών, προκειμένου αυτές να καθιστούν χρήσιμες.⁵¹

Την τελευταία δεκαετία, αυξανόμενος αριθμός πολυεθνικών εταιριών έχει αρχίσει να δημοσιεύει εκθέσεις περιβαλλοντικής απόδοσης. Σε μια έρευνα ανάμεσα σε 169 πολυεθνικές των Η.Π.Α., της Ευρώπης και της Ιαπωνίας, τα Ηνωμένα Έθνη βρήκαν ότι το 1993 άνω του 43% αυτών είχαν δημοσιεύσει περιβαλλοντικές πολιτικές, οι οποίες απέδωσαν στην εταιρία σημαντικό βαθμό κοινωνικής υπευθυνότητας. Το 70% των πολυεθνικών των Η.Π.Α. είχε παρόμοιες πολιτικές με αυτές του 41% των ευρωπαϊκών.

Οι δημόσιες πρωτοβουλίες υποστηρίζουν ολοένα και περισσότερο τη διαδικασία σύνταξης και υποβολής εκθέσεων σε θέματα κοινωνίας και περιβάλλοντος. Ως

⁵¹ European Commission, CSR Green Paper Consultation - Βρυξέλλες 18.7.2001, COM (2001) 366 τελικό, Πράσινη Βίβλος: προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την εταιρική κοινωνική ευθύνη.

σημείο αναφοράς σχετικά θα πρέπει να αναφερθεί η πρωτοβουλία που ξεκίνησε από τα Ηνωμένα Έθνη με το γενικό τίτλο Global Reporting Initiative - GRI⁵² και η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη για την δημιουργία ενός κοινά αποδεκτού συστήματος έκδοσης και επικοινωνίας Αναφορών για την ΕΚΕ.

Η παραπάνω πρωτοβουλία θεωρείται σήμερα ως βέλτιστη πρακτική, διότι οι κατευθυντήριες γραμμές για την υποβολή εκθέσεων σχετικά με τη βιωσιμότητα επιτρέπουν μια σύγκριση μεταξύ των εταιριών. Επίσης η πρωτοβουλία περιλαμβάνει κατευθυντήριες γραμμές για την υποβολή κοινωνικών εκθέσεων.

Η σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τη λογιστική καταχώρηση, την εκτίμηση και γνωστοποίηση των περιβαλλοντικών πτυχών στις ετήσιες εκθέσεις των εταιριών, που εκδόθηκε τον Μάιο του 2001, έχει συμβάλει σημαντικά στη συγκέντρωση πολύτιμων πληροφοριών σχετικά με τα περιβαλλοντικά θέματα στην Ευρωπαϊκή ένωση.

Ας αναφέρουμε επιπρόσθετα τον «κοινωνικό δείκτη» (Social Index), ένα εργαλείο αυτό - αξιολόγησης, που σχεδίασε το Υπουργείο Κοινωνικών Υποθέσεων της Δανίας, για τη μέτρησή του βαθμού στον οποίο μια εταιρία ανταποκρίνεται στις κοινωνικές της ευθύνες. Επιπρόσθετα το άρθρο 64 του γαλλικού νόμου, που αφορά τις νέες οικονομικές ρυθμίσεις, απαιτεί από τις εταιρίες να λάβουν υπόψη τις «κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνέπειες» των δραστηριοτήτων τους στην ετήσια έκθεσή τους.

Αξίζει ακόμα να σημειωθεί ότι κρίνεται σκόπιμο να δοθούν εργαλεία και να υπάρχει κατάλληλη καθοδήγηση ειδικότερα στις μικρές και μικρομεσαίες εταιρίες (ΜΜΕ), όπως ο οδηγός **SME Key** που θα αναφερθεί στην αμέσως επόμενη ενότητα, ώστε να συντάσσουν αποτελεσματικές εκθέσεις σχετικά με τις πολιτικές, διαδικασίες και επιδόσεις τους στο θέμα της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Οι μεγάλες και πρωτοπόρες εταιρίες μπορούν να υποστηρίξουν τις ΜΜΕ προσφέροντας την εμπειρογνωμοσύνη και τις δεξιότητες τους σε θέματα ανάπτυξης ικανοτήτων.

Πολλές μελέτες στο παρελθόν έχουν επιχειρήσει να αξιολογήσουν το επίπεδο της ενεργούς υποβολής κοινωνικών εκθέσεων των επιχειρήσεων (συνήθως μέσω μιας ανάλυσης των ετήσιων εκθέσεων των επιχειρήσεων). Τρεις κίνδυνοι γίνονται αντιληπτοί σε αυτόν τον τύπο δραστηριότητας:

⁵² <http://www.globalreporting.org>.

- Οι παρεχόμενες πληροφορίες προσδιορίζουν τι μια επιχείρηση έχει κάνει μέσα στα πλαίσια της κοινωνικής της ευθύνης, αλλά όχι απαραίτητα γιατί το έχει κάνει.
- Υπάρχει ένα προφανές όριο στην ποσότητα των πληροφοριών που μπορεί να παρασχεθεί.
- Πολλές πληροφορίες δημοσιεύονται από τις επιχειρήσεις εκτός των σελίδων της ετήσιας έκθεσης. Λίγες μελέτες έχουν ενσωματώσει τέτοιες άλλες πηγές στοιχείων.

4.3 Ο οδηγός SME Key

Η κοινωνική ευθύνη αφορά τόσο τις μεγάλες όσο τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις MME ή αλλιώς SME - Small Medium Enterprises, παρά το γεγονός ότι μέχρι πρόσφατα είχε επικεντρωθεί μόνο στις μεγάλες και πολυεθνικές εταιρίες. Όμως προσοχή δίνεται πλέον στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και στον ρόλο κλειδί που πρέπει να παίξουν ώστε να εξασφαλίσουν ότι η κοινωνική ευθύνη υπάρχει σε κάθε τομέα τους.

Απάντηση σε αυτήν την πρόκληση αποτελεί η πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής καμπάνιας για την EKE (**European Business Campaign on CSR**), η οποία δημιούργησε τον οδηγό **SME Key - Unlocking Responsible Business**.⁵³

Οι MME είναι ιδανικές για την επιδίωξη πρακτικών υπεύθυνης επιχειρηματικής δραστηριότητας. Για πολλές από αυτές, η κοινωνική ευθύνη είναι απλά ένας νέος τρόπος περιγραφής κάποιων δράσεων που έχουν ήδη αναπτύξει: επενδύσεις σ' ευρύτερες κοινωνικές αξίες των οποίων τα οφέλη προχωρούν πέρα από το κέρδος. Με αυτήν την έννοια, κοινωνική ευθύνη δεν σημαίνει «εκ νέου ανακάλυψη του τροχού». Πρόκειται για οικοδόμηση επάνω σε υπάρχουσες καλές πρακτικές, μεγιστοποίηση της επίδρασης τους και επαύξηση της ενημέρωσης μεταξύ σημαντικών εσωτερικών και εξωτερικών ακροατηρίων με τρόπο που θα βοηθήσει τις εταιρίες να γίνουν πιο ανταγωνιστικές.

⁵³ Ο οδηγός SME Key www.smekey.org.

Υπάρχουν διαφορετικές ηθικές προσεγγίσεις της κοινωνικής ευθύνης και κάθε μια από αυτές θα έχει ανάλογα αποτελέσματα ως προς την αύξηση των υπεύθυνων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Κάποια επιχείρηση μπορεί να επιλέξει να υιοθετήσει μια καθαρά ηθική προσέγγιση και να πει: “Σαν επιχείρηση επιμένουμε να συμπεριφερόμαστε με εντιμότητα, ακεραιότητα και τιμιότητα σε όλες μας τις πράξεις και περιμένουμε το ίδιο από όλους όσους έχουν επιχειρηματικές σχέσεις μαζί μας” ή άλλη επιχείρηση μπορεί να επιλέξει μια πιο πραγματιστική γραμμή: “Στοχεύουμε να διοικούμε την επιχείρησή μας με βιώσιμο και περιβαλλοντικά σωστό τρόπο. Στόχος μας είναι να εξασφαλίζουμε ότι τα προϊόντα και οι διαδικασίες παραγωγής που χρησιμοποιούμε προξενούν ελάχιστη ζημία στο περιβάλλον και από την άλλη πλευρά καλύπτουν τις θεμιτές ανάγκες της επιχείρησής μας”. Ο οδηγός SME Key ακολουθεί την πραγματιστική προσέγγιση, διότι αυτή ταιριάζει περισσότερο στην επιχειρηματική πρακτική των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων.

Το λογισμικό SME Key οδηγεί **βήμα προς βήμα** μέσα από όλους τους τομείς των δραστηριοτήτων της επιχείρησης, από θέματα που αφορούν το ανθρώπινο δυναμικό μέχρι εκείνα που αφορούν το περιβάλλον, για να βοηθήσει την κάθε επιχείρηση να συμπληρώσει έναν εσωτερικό έλεγχο ή να δημοσιεύσει έναν κοινωνικό απολογισμό, να χαρτογραφήσει την πρόοδο της και να σχεδιάσει ένα πιο κοινωνικά υπεύθυνο, πιο επικερδές μέλλον. Είναι βέβαιο ότι συμβουλές για συγγραφή, λεπτομερή σχεδιασμό και χρήση του απολογισμού, διασφαλίζουν την καλύτερη δυνατή εκμετάλλευση των εταιρικών δεδομένων.

Ο Οδηγός προσφέρει μια σειρά από πραγματικά οφέλη. Μεταξύ αυτών είναι και μερικά που επιτρέπουν σε κάθε επιχείρηση να:

- προβάλλει τους συνολικούς της στόχους κοινωνικής ευθύνης
- διατυπώσει θέσεις για την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική επίδραση των επιχειρηματικών της δραστηριοτήτων
- κάνει πράξη την προσέγγιση που επέλεξε για υπεύθυνη επιχειρηματική δραστηριότητα

- μετρήσει και αποτιμήσει τις δράσεις της για υπεύθυνη επιχειρηματική δραστηριότητα
- τεκμηριώσει και να κοινοποιήσει τις δράσεις της
- προσδιορίσει το πλαίσιο που θα τη βοηθήσει να επικοινωνήσει με τους άμεσα ή έμμεσα επηρεαζόμενους από τις δραστηριότητες της
- δημιουργήσει βάση δεδομένων που σκιαγραφεί τις στρατηγικές της και αποτελεί σαφή απόδειξη των προσεγγίσεων της

Ο Οδηγός αυτός χωρίζεται σε τρία μέρη. Επιτρέπει στο χρήστη να βάλει σε κάθε βήμα τις δικές του προτεραιότητες, κρίνοντας μόνος του ποιοι είναι οι πιο σημαντικοί τομείς προς τους οποίους πρέπει να στραφεί και που ταιριάζουν καλύτερα στις ανάγκες της επιχείρησής του. Τα τρία αυτά μέρη είναι:

- **Ταυτότητα, Αποστολή και Αξίες** - είναι σχεδιασμένο για να βοηθήσει να προσδιοριστούν και να περιγραφτούν οι θέσεις της επιχείρησης πάνω στο θέμα της κοινωνικής ευθύνης.
- **Η επιχείρησή σας: η οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική επίδρασή της** - περιέχει ομάδα γενικών ερωτήσεων που βοηθούν να καθοριστεί η ξεχωριστή επίδραση που έχει η επιχείρηση στην τοπική, περιφερειακή και εθνική οικονομία ως δημιουργός πλούτου, ως σημαντικό κομμάτι της δομής της ευρύτερης κοινωνίας και ως χρήστης φυσικών πόρων.
- **Η επιχείρησή σας: ιδέες για ανάπτυξη μιας κοινωνικά υπεύθυνης στρατηγικής** - είναι σχεδιασμένο για να βοηθήσει να προσδιοριστούν οι φιλοδοξίες για την κοινωνική ευθύνη και τη διαμόρφωσή τους σε μια στρατηγική που ταιριάζει με τις εκάστοτε επιχειρηματικές ανάγκες.

Καλό θα ήταν να αναφερθεί ότι το τμήμα του Οδηγού, που αναφέρεται στην περιβαλλοντική επίδραση, αφορά την περιγραφή των δραστηριοτήτων της επιχείρησης σε σχέση με το περιβάλλον και περιλαμβάνει τα ακόλουθα:

- Διαχείριση περιβάλλοντος
- Επίδραση στο περιβάλλον
- Χρήση ενέργειας / ύδατος
- Υλικά
- Διαχείριση αποβλήτων
- Ανακύκλωση
- Μεταφορά
- Συσκευασία
- Συμμόρφωση με εθνικά / διεθνή πρότυπα (ISO,EMAS)
- Περιβαλλοντική ενημέρωση
- Ειδικά θέματα (π.χ. εργαστηριακές δοκιμές σε ζώα)

4.4 Περιβαλλοντικές στρατηγικές

Περιβαλλοντικές στρατηγικές, είναι οι επιχειρησιακές στρατηγικές, όπου η προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος είναι σαφής και ξεκάθαρος στόχος της επιχείρησης και ουσιαστικό αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων της.

Βασικοί στόχοι των περιβαλλοντικών στρατηγικών είναι:

- η συμμόρφωση με τη νομοθεσία.
- η βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης με πιο αποδοτική χρήση των φυσικών πόρων.
- η προώθηση νέων ευκαιριών στην αγορά-δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.
- η βελτίωση της δημόσιας εικόνας της επιχείρησης.

Τα βασικά χαρακτηριστικά των περιβαλλοντικών στρατηγικών:

- δίνουν έμφαση σε όλα τα θέματα που μπορεί να αυξήσουν την αξία της επιχείρησης για όλους τους ενδιαφερόμενους - stakeholders.
- αναγνωρίζουν περιβαλλοντικές πλευρές σε όλες τις δραστηριότητες της επιχείρησης.
- επικεντρώνονται στη δημιουργία και την ενίσχυση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος στη βάση του περιβαλλοντικού προφίλ της επιχείρησης.
- ενσωματώνουν στην έννοια της ποιότητας τα θέματα που αφορούν τον άνθρωπο και το περιβάλλον στο βαθμό που η προστασία τους αποτελεί βασική απαίτηση των καταναλωτών.

Ένας σχετικά νέος τομέας έρευνας αποτελεί η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης – ΣΠΔ (Environmental Management Systems – EMSs). Τα EMSs αποτελούν ένα από τα Εργαλεία Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και είναι δομημένα συστηματικά, βελτιώνοντας συνεχώς τις προσεγγίσεις στην κατανόηση και τη διαχείριση των περιβαλλοντικών επιδράσεων.

Υπάρχουν βέβαια τα καταστατικά και οι κανονισμοί, αλλά τα κατάλληλα σχεδιασμένα και εφαρμοσμένα EMSs εξετάζουν τις εφαρμόσιμες νομικές απαιτήσεις, τις συμβατικές και εθελοντικές υποχρεώσεις, τις σημαντικές περιβαλλοντικές πτυχές και τις επιδράσεις κάτω από όλα τα μέσα, που ρυθμίζονται ή όχι. Επιτρέπουν ενδεχομένως, στις διάφορες οργανώσεις που τα εφαρμόζουν, να ενσωματώνουν καλύτερα τις περιβαλλοντικές εκτιμήσεις στη λήψη αποφάσεων τους, να θέτουν τους περιβαλλοντικούς στόχους και να καθορίζουν εάν αυτοί επιτυγχάνονται, να εξασφαλίζουν ότι οι λειτουργικές διαδικασίες αποδίδουν βέλτιστα, να προσδιορίζουν διοικητικά προβλήματα και να εφαρμόζουν διορθωτικά μέτρα. Οι εταιρίες και οι εγκαταστάσεις μπορούν να πιστοποιηθούν ως αρμόδιοι περιβαλλοντικοί διαχειριστές μέσω των εθνικών ή διεθνών οργανισμών πιστοποίησης (π.χ. ISO 14001) με την υιοθέτηση ενός περιεκτικού Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.⁵⁴

⁵⁴ Matthew Clark, (2003), Corporate environmental behaviour research: informing environmental policy, Structural Change and Economic Dynamics.

Ένα ΣΠΔ περιλαμβάνει τις αναγκαίες οργανωτικές δομές, δραστηριότητες σχεδιασμού, διαδικασίες, πρακτικές, πόρους και αρμοδιότητες για την εφαρμογή περιβαλλοντικής διαχείρισης.

Ένα ΣΠΔ βοηθά τις επιχειρήσεις να:

- συμμορφώνονται με την εκάστοτε νομοθεσία,
- ελέγχουν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των δραστηριοτήτων τους,
- βελτιώνουν την περιβαλλοντική τους επίδοση, μέσω ελέγχων και περιοδικής αξιολόγησης.

Τα ΣΠΔ είναι πρότυπα διαδικασιών και όχι επιδόσεων. Άρα δεν υποδεικνύουν τις περιβαλλοντικές επιδόσεις που πρέπει να επιτύχουν οι επιχειρήσεις και υποχρεώνουν μόνο σε συμμόρφωση με τη νομοθεσία και τους κανονισμούς.

Σύμφωνα με τον ορισμό που έχει δώσει το Παγκόσμιο Συμβούλιο των Επιχειρήσεων για την Αειφόρο Ανάπτυξη (World Business Council for Sustainable Development - WBCSD⁵⁵) «αειφόρος ανάπτυξη» για τις επιχειρήσεις, σημαίνει το «να υιοθετούν επιχειρηματικές στρατηγικές και δράσεις που ικανοποιούν τις σημερινές ανάγκες της επιχείρησης και όλων των stakeholders, ενώ προστατεύουν, συντηρούν και αναπτύσσουν τους ανθρώπινους και φυσικούς πόρους που θα είναι αναγκαίοι στο μέλλον»

Οι επιχειρήσεις που υιοθετούν την προσέγγιση αυτή επιδιώκουν τρεις διασυνδεδεμένους μεταξύ τους στόχους: **την οικονομική ανάπτυξη, την περιβαλλοντική υπεροχή και την κοινωνική αξιοπιστία (the Triple Bottom Line).**

Η **αειφόρος επιχείρηση** (Πίνακας 2), επιδιώκει να δημιουργήσει μια «μακροπρόθεσμη αξία για τους μετόχους της» αναγνωρίζοντας τις ευκαιρίες και διαχειριζόμενη τους κινδύνους από την οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική ανάπτυξη.

⁵⁵ <http://www.wbcsd.ch>

7 Κλειδιά Αειφορίας	7 Προτάσεις Δημιουργίας Αξίας
1. Καινοτομία	Καινοφανείς τεχνικοί και κοινωνικοί πόροι - νέοι τρόποι βελτίωσης της ζωής με παράλληλη κερδοφορία των επιχειρήσεων
2. Εφαρμογή οικοαποδοτικότητας	Οικονομικό όφελος και καλύτερη περιβαλλοντική επίδοση
3. Από το διάλογο προς τις συνεργασίες με τα ενδιαφερόμενα μέρη	Αλληλοκατανόηση, ευθυγραμμισμένη δράση και κοινωνική συμφωνία
4. Παροχή πληροφόρησης και επιλογής στους καταναλωτές	«Εναλλακτική ζήτηση» που προάγει και εκτιμά τις αξίες που προωθούν την αειφορία - ρόλος καταναλωτών
5. Βελτίωση του πλαισίου λειτουργίας των αγορών	Σταθερό, ελεύθερο διαφθοράς κοινωνικό - οικονομικό πλαίσιο που προάγει τη θετική αλλαγή
6. Αποκατάσταση της αξίας της Γης	Περιβαλλοντική διατήρηση και προαγωγή της αποδοτικότητας των φυσικών πόρων
7. Πρόσβαση όλων στις αγορές	Οικονομικό όφελος και κοινωνική συνοχή

Πίνακας 2: Τα 7 κλειδιά της Αειφορίας των επιχειρήσεων στις παγκόσμιες αγορές
(*Sustainability through the Market: Seven keys to success, WBCSD, 2001*)

Το όραμα της εταιρικής ευθύνης προς το περιβάλλον ενσωματώνεται στην έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης. Η βιώσιμη ανάπτυξη αναγνωρίζει ότι τα σχέδια της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης του παρελθόντος είναι οικολογικά μη αποδεκτά. Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι μια στρατηγική οικονομικής ανάπτυξης, που περιλαμβάνει τα βασικά συστατικά της παγκόσμιας οικολογικής βιωσιμότητας, δηλαδή τον έλεγχο της ανάπτυξης των πληθυσμών, την εξασφάλιση τροφής, τους φυσικούς πόρους, την κατανάλωση ενέργειας και τις βιώσιμες οικονομίες ⁵⁶

Η βιώσιμη ανάπτυξη πρέπει να θεμελιωθεί γύρω από τις βιώσιμες οικονομίες. Οι οικονομικές πολιτικές που καθοδηγούν τη βιομηχανοποίηση, τις επιστήμες και την τεχνολογία, την ενέργεια, την αστικοποίηση, και το διεθνές εμπόριο πρέπει να είναι σύμφωνες με τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης. ⁵⁷

⁵⁶ World Commission on Environment and Development, (1987). *Our common future*, New York: Oxford University Press.

⁵⁷ Daly, H.E., & Cobb, J.C., (1989), *For the common good*. Boston: Beacon.

Η βιώσιμη ανάπτυξη δεν είναι μια τέλεια λύση σε όλα τα οικολογικά προβλήματα μας. Υπάρχουν πολλές κριτικές της ανεπάρκειας των εννοιών της βιώσιμης ανάπτυξης. Εντούτοις, είναι μια καλή αφετηρία για την εξέταση πολλών βιομηχανικών και περιβαλλοντικών κρίσεων. Μπορεί να χρησιμεύσει ως μια έννοια προσανατολισμού για συλλογισμό σχετικά με την ευθύνη των εταιριών.

Η εταιρίες αποτελούν τους κύριους μηχανισμούς ανάπτυξης. Για να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη, οι εταιρίες πρέπει να γίνουν οικολογικά βιώσιμες. Οι εταιρικές ευθύνες για τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι εκτεταμένες. Το Επιχειρησιακό Συμβούλιο για τη βιώσιμη ανάπτυξη (ICC, 1990) περιγράφει αυτές τις ευθύνες από την άποψη 16 αρχών, οι οποίες μπορούν να παραφραστούν ως εξής: Οι εταιρίες πρέπει να έχουν στρατηγικές, προϊόντα, συστήματα παραγωγής, πολιτικές περιβαλλοντικά υπεύθυνες και συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης. Πρέπει να προωθήσουν τη διατήρηση των πόρων και της ενέργειας και να υιοθετήσουν τις καθαρότερες τεχνολογίες προϊόντων. Επιπλέον θα έπρεπε να ελεχιστοποιήσουν και να διαχειριστούν τα ρεύματα των αποβλήτων τους, να ανακυκλώσουν και να επαναχρησιμοποιήσουν τα υλικά, και να μειώσουν τη ρύπανση. Θα έπρεπε να ευαισθητοποιήσουν τον πελάτη, τον υπάλληλο, και τη δημόσια εκπαίδευση στα περιβαλλοντικά ζητήματα. Αυτές οι ενέργειες θα τους βοηθήσουν να μειώσουν τους τεχνολογικούς κινδύνους και να προστατεύσουν το περιβάλλον και την ανθρώπινη υγεία.

Επιπλέον, οι εταιρίες πρέπει να επεκταθούν ώστε να επιτευχθούν οι ευρύτεροι στόχοι της βιωσιμότητας όσον αφορά την κατανάλωση, την εξασφάλιση τροφής παγκοσμίως, και τους φυσικούς πόρους.

Ιστορικά, οι εταιρίες έχουν αναπτυχθεί και έχουν ενθαρρύνει την εμφάνιση των καταναλωτικών κοινωνιών. Η ανεξέλεγκτη κατανάλωση έχει ενθαρρυνθεί και μέσω της «επιθετικής» προώθησης και διαφήμισης. Αυτό έχει αναπαραγάγει έναν καταναλωτή σπάταλο. Περισσότερο ελεγχόμενα και στοχαστικά σχέδια της κατανάλωσης στο μέλλον μπορεί να σημάνουν την ανάγκη για περισσότερα διαφοροποιημένα προϊόντα, μειωμένη χρήση της μαζικής παραγωγής, και της επανεξέτασης της προώθησης και της διαφήμισης.

Οι εταιρίες είναι οι κύριοι χρήστες των φυσικών πόρων, πολλές βιομηχανίες, όπως γεωργικές, εξορύξεις μετάλλων, δασικών προϊόντων, πετρελαίου και παράγωγων χημικών ουσιών, εξαρτώνται εξ' ολοκλήρου από την εκμετάλλευση των φυσικών

πόρων. Οι εταιρίες σε αυτές τις βιομηχανίες έχουν μια ειδική ευθύνη για την προστασία των πόρων. Κατέχουν επίσης τη γνώση και τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους για την προστασία του περιβάλλοντος. Οφείλουν να αποδεχθούν έναν περιβαλλοντικό ρόλο διαχείρισης που θα δίνει τέλος την ανεύθυνη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων.

Αυτές οι περιβαλλοντικές ευθύνες βιώσιμης ανάπτυξης μπορούν να βελτιώσουν τις προϋποθέσεις κρίσεων στις εταιρίες μακροπρόθεσμα και καταστήσουν τις επιχειρήσεις λιγότερο επιρρεπείς σε αυτές.

4.5 Global Compact

Το **Global Compact** (οικουμενικό σύμφωνο) είναι μια πρωτοβουλία του Γ. Γ. του Ο.Η.Ε. Kofi Annan που συζητήθηκε για πρώτη φορά στο Διεθνές Οικονομικό Φόρουμ του Ντάβος το 1999 και στη συνέχεια παρουσιάστηκε τον Ιούλιο του 2000 σε 50 πολυεθνικές επιχειρήσεις επιλεγμένες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις στη Νέα Υόρκη. Η πρωτοβουλία είναι ουσιαστικά επιβεβαίωση της αποδοχής δέκα δεδομένων αρχών για τα παρακάτω θέματα:

- σεβασμός στα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου
- σεβασμός των εργασιακών δικαιωμάτων και ειδικότερα του συνδικαλισμού και της απαγόρευσης της παιδικής εργασίας
- σεβασμός στην προστασία του περιβάλλοντος

Οι αρχές αυτές δεν είναι νέες δεσμεύσεις ή επιταγές. Αντίθετα θεωρούνται δεδομένες βάση των διεθνών συνθηκών και αποτελούν σε μεγάλο βαθμό εθνικό δίκαιο στις περισσότερες χώρες του κόσμου.

Οι αρχές για το περιβάλλον είναι:

- 1) Υποστήριξη μιας προληπτικής προσέγγισης στις περιβαλλοντικές προκλήσεις

- 2) Ανάλυση πρωτοβουλιών για προώθηση μεγαλύτερης περιβαλλοντικής υπευθυνότητας
- 3) Ενίσχυση της ανάπτυξης και διάδοσης φιλικών για το περιβάλλον τεχνολογιών

Πιο αναλυτικά σχετικά με το περιβάλλον οι επιχειρήσεις μπορούν να αναλάβουν τις ακόλουθες δράσεις:

- Διερεύνηση της δυνατότητας ένταξης πιο ήπιων περιβαλλοντικά μεθόδων στην ανάπτυξη προϊόντων.
- Διενέργεια συχνών αξιολογήσεων περιβαλλοντικού αντίκτυπου με διαφάνεια.
- Συγκεκριμενοποίηση της δέσμευσης μέσω ενός συστήματος διαχείρισης περιβάλλοντος όπως το ISO 14001.
- Επικέντρωση της έρευνας και ανάπτυξης σε περιβαλλοντικά σωστές τεχνολογίες.
- Χρήση αξιολόγησης του κύκλου ζωής στην ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και προϊόντων.
- Συνεργασία με άλλες επιχειρήσεις του ίδιου τομέα για τη διάδοση «των καλύτερων διαθέσιμων τεχνολογιών» σε άλλες χώρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος

5.1 Η ιστορικό - νομοθετική εξέλιξη της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής ⁵⁸

Η περιβαλλοντική πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας είναι σχετικά νέα, όπως επίσης και το αντίστοιχο δίκαιο που πηγάζει από αυτήν. Αρχικά η προστασία του περιβάλλοντος δεν συνιστούσε πολιτική ή στόχο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, αφού η οικονομική συνεργασία και ανάπτυξη των έξι ιδρυτικών κρατών μελών ήταν το βασικό μέλημα των συντακτών των ιδρυτικών Συνθηκών και ιδίως της Συνθήκης της Ρώμης του 1957 που ίδρυσε την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Έκτοτε όμως πολλά άλλαξαν. Η περιβαλλοντική πολιτική κατοχυρώθηκε και αυτονομήθηκε στο κοινοτικό θεσμικό σύστημα.

Τα προγράμματα δράσης

Η ΕΟΚ αντέδρασε για πρώτη φορά στο περιβαλλοντικό πρόβλημα τον Οκτώβριο του 1972 στη σύνοδο κορυφής του Παρισιού⁵⁹ παρ' όλη την έλλειψη ρητής «συνταγματικής» επιταγής (στη Συνθήκη της Ρώμης), οι αρχηγοί των κρατών μελών ανεγνώρισαν ότι η οικονομική ανάπτυξη την οποία ενθάρρυνε η Κοινότητα -διότι αυτός ήταν ο στόχος της- έπρεπε να συνδεθεί με τη βελτίωση του επιπέδου και της ποιότητας της ζωής των κατοίκων, όπως επίσης και με την προστασία του

⁵⁸ Από Νικολόπουλου Τ., (2000), Δίκαιο και πολιτική προστασία περιβάλλοντος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εκδόσεις, ΤΕΙ Μεσολογγίου, σελ.1-5.

⁵⁹ Είχε προηγηθεί την ίδια χρονιά η συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το ανθρώπινο περιβάλλον στη Στοκχόλμη και η διακήρυξη αυτής, όπου για πρώτη φορά εκφράστηκαν και από τα τότε κράτη μέλη της ΕΟΚ ανησυχίες για την κατάσταση του περιβάλλοντος στον πλανήτη, και υιοθετήθηκε η οικοανάπτυξη. Την προηγούμενη χρονιά, στις 9 Φεβρουαρίου 1971, το Συμβούλιο των Υπουργών και οι κυβερνήσεις των κρατών μελών εξέφρασαν για πρώτη φορά την ιδέα ότι η οικονομική πολιτική της ΕΟΚ δεν μπορεί να περιορίζεται στην οικονομική μεγέθυνση. Πρέπει να περιλαμβάνει συγχρόνως καλύτερους όρους ύπαρξης βελτιώνοντας την ποιότητα ζωής. Η Επιτροπή στην προαναφερθείσα ανακοίνωση της επί του Ιουλίου 1971 επί της πολιτικής της Κοινότητας στον τομέα του περιβάλλοντος σκιαγράφησε τις κύριες γραμμές της μελλοντικής δράσης.

περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων. Χαρακτηριστικά, στην ανακοίνωση αναγνωριζόταν ότι «η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι αυτοσκοπός».

Οι αρχηγοί των κρατών υιοθέτησαν μερικές αρχές μιας πολιτικής περιβάλλοντος, όπως:

- η καλύτερη πολιτική περιβάλλοντος είναι η πρόληψη δημιουργίας πηγών μόλυνσης και όχι η καταπολέμηση των βλαπτικών αποτελεσμάτων στη συνέχεια (αρχή της πρόληψης),
- η πολιτική του περιβάλλοντος πρέπει και μπορεί να είναι συμβατή με την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη,
- πρέπει να ληφθεί υπόψη το γρηγορότερο δυνατό η επίπτωση κάθε τεχνικής διαδικασίας προγραμματισμού και απόφασης πάνω στο περιβάλλον,
- το κόστος πρόληψης και καταπολέμησης των μολύνσεων ή οχλήσεων πρέπει να είναι εις βάρος του δράστη υπαιτίου (αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει»).

Οι αρχηγοί των κρατών προσκάλεσαν την Επιτροπή να επεξεργασθεί μια Κοινοτική πολιτική του περιβάλλοντος. Τα κράτη μέλη υιοθέτησαν στις 22 Νοεμβρίου 1973 το πρώτο πρόγραμμα δράσης της Κοινότητας για το περιβάλλον.⁶⁰

Η νέα αυτή κοινοτική πολιτική περιελάμβανε τους ακόλουθους κύριους στόχους οι οποίοι επαναλαμβάνονται και στα μετέπειτα προγράμματα δράσης:

1. Πρόληψη, μείωση και κατάργηση, στο μέτρο του δυνατού, των μολύνσεων και οχλήσεων.
2. Διατήρηση μιας ικανοποιητικής οικολογικής ισορροπίας και επαγρύπνηση για την προστασία της βιόσφαιρας.

⁶⁰ ΕΕ COM112, 20-12-1973.

3. Εξασφάλιση μιας κατάλληλης διαχείρισης των πλουτοπαραγωγικών πηγών και του φυσικού χώρου και λήψη αναγκαίων μέτρων για να μην προκαλεί η εκμετάλλευση τους έντονες βλάβες στην οικολογική ισορροπία.
4. Προσανατολισμός της ανάπτυξης στις απαιτήσεις της ποιότητας, και ιδίως μέσω της καλυτέρευσης των συνθηκών εργασίας και του πλαισίου ζωής.
5. Λήψη περισσότερο υπόψη του περιβάλλοντος στην πολεοδομία και στη χρήση των εδαφών.
6. Αναζήτηση με τα κράτη εκτός Κοινότητας κοινών λύσεων στα περιβαλλοντικά προβλήματα, ιδίως στα πλαίσια των διεθνών οργανισμών.

Για την υλοποίηση των παραπάνω αρχών και στόχων, το πρώτο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον που επεξεργάστηκε η Κοινότητα προέβλεπε τρεις κατηγορίες δράσεων:

- δράσεις που αποσκοπούν στη μείωση και πρόληψη των μολύνσεων και οχλήσεων
- δράσεις που αποσκοπούν στην καλυτέρευση του περιβάλλοντος και του πλαισίου ζωής
- δράσεις της Κοινότητας ή ενδεχόμενα, δράσεις κοινές με τα κράτη μέλη, στα πλαίσια των διεθνών οργανισμών που ασχολούνται με τα περιβαλλοντικά προβλήματα.

Το **πρώτο** πρόγραμμα δράσης (1973-1976) ακολούθησε ένα **δεύτερο** (1977-1981)⁶¹, το οποίο διεύρυνε το πεδίο της κοινοτικής πολιτικής στην διασφάλιση των φυσικών πόρων. Το **τρίτο** (1982-1986)⁶², εισήγαγε τις περιβαλλοντικές ανησυχίες σε άλλες κοινοτικές πολιτικές όπως η ενέργεια, η βιομηχανία, ο τουρισμός και η

⁶¹ ΕΕ COM139, 13-6-1977

⁶² ΕΕ COM46, 17-2-1983

γεωργία. Στη συνέχεια το τέταρτο (1987-1992) επικεντρώνεται στην αναγκαιότητα καθορισμού αυστηρότερων κανόνων, πραγματικής εφαρμογής των κοινοτικών οδηγιών, και πιο δραστήριας ανάπτυξης της πολιτικής περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και πληροφόρησης. Αποσκοπεί επίσης, ανάμεσα σε άλλα, στην ολοκληρωμένη ή συνολική αντιμετώπιση της ρύπανσης («πολυτοπική» προσέγγιση της ρύπανσης) και στην ενθάρρυνση μη ρυπογόνων γεωργικών πρακτικών.

Το πέμπτο πρόγραμμα δράσης⁶³ (1993-2000 με αξιολόγηση το 1996) το οποίο τιτλοφορείται «προς μια αειφόρο ανάπτυξη», εγγράφεται στην φιλοσοφία των αρχών της βιωσιμότητας της παγκόσμιας Συνδιάσκεψης του Ρίο ντε Τζανέιρο του 1992.

Το πρόγραμμα αυτό, που συνοδεύεται από μια έκθεση της Επιτροπής για την κατάσταση του περιβάλλοντος στην Κοινότητα, καθορίζει προτεραιότητες που θα επιτρέψουν στην Κοινότητα να οδηγηθεί προς μια ανάπτυξη ικανή, σύμφωνα με τον ορισμό της βιώσιμου ή αειφόρου ανάπτυξης, να ανταποκριθεί στις υπάρχουσες ανάγκες, χωρίς να διακυβεύεται η εκπλήρωση των αναγκών των μελλοντικών γενεών.

Σε σύγκριση με τα προηγούμενα τέσσερα προγράμματα της Κοινότητας, το πέμπτο πρόγραμμα, μαζί με την αλλαγή της φιλοσοφίας, επιφέρει και μια ολοκληρωτική αλλαγή στρατηγικής.

Η προτεραιότητα δράσης δίδεται στους εξής έξι τομείς:

- στη διαχείριση των φυσικών πηγών,
- στη μάχη εναντίον της ρύπανσης και της διαχείρισης των αποβλήτων,
- στη μείωση της κατανάλωσης της ενέργειας που προέρχεται από μη ανανεώσιμες πηγές,
- στη βελτιωμένη διαχείριση της κινητικότητας,
- στη βελτίωση της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος,
- στη βελτίωση της υγείας και της ασφάλειας.

Αναγνωρίζει το σημαντικό ρόλο που καλείται να διαδραματίσει η Κοινότητα στις πολιτικές της βιομηχανίας, γεωργίας, τουρισμού, μεταφορών και ενέργειας, λόγω της σημασίας των επιπτώσεων των πολιτικών αυτών στο περιβάλλον, αλλά και στη διαρκή ανάπτυξη.

⁶³ ΕΕ C 138, 17-5-1993

Προτείνονται τέσσερις κατηγορίες μέσων για την επίτευξη των παραπάνω στόχων:

- νομοθετικά,
- μέσα βασισμένα στους νόμους της αγοράς (στα οποία περιλαμβάνονται οικονομικά και φορολογικά κίνητρα),
- οριζόντια μέτρα στήριξης (βελτίωση των βασικών δεδομένων, επιστημονική έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη, βελτίωση των πληροφοριών και κατάρτιση) και
- μηχανισμοί χρηματοδοτικής στήριξης.

Το πρόγραμμα ασχολείται επίσης με τα προβλήματα που ενδιαφέρουν όλο τον πλανήτη, όπως η αλλαγή του κλίματος, η βιολογική ποικιλομορφία, το στρώμα του όζοντος, η εκδάσωση κ.α.

Τέλος, η στρατηγική του πέμπτου προγράμματος δράσης στηρίζεται στην έναρξη διαλόγου ανάμεσα στους ενδιαφερόμενους κοινωνικούς και οικονομικούς εταίρους.

Παράλληλα με την υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ άρχισε και η επανεξέταση του πέμπτου προγράμματος δράσης, όπως άλλωστε το ίδιο προέβλεπε.

Είναι αλήθεια ότι πολλά γεγονότα έλαβαν χώρα μετά την υιοθέτηση του πέμπτου προγράμματος δράσης για το περιβάλλον: η συνδιάσκεψη του Ρίο (1992), η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1995), η έκθεση της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας για το περιβάλλον (1995) πάνω στην κατάσταση του περιβάλλοντος και η έκθεση της Επιτροπής για την εφαρμογή του πέμπτου προγράμματος δράσης (1996).

Ακρογωνιαίος λίθος της δράσης της Ε.Ε. στον τομέα του περιβάλλοντος είναι το έκτο πρόγραμμα δράσης με τίτλο «Περιβάλλον 2010: Το μέλλον μας, η επιλογή μας» που εστιάζει στα ακόλουθα:

- αλλαγή του κλίματος και υπερθέρμανση του πλανήτη
- φυσικά ενδιαίτηματα και άγρια πανίδα και χλωρίδα
- θέματα σχετικά με το περιβάλλον και την υγεία
- φυσικοί πόροι και διαχείριση των αποβλήτων

Τα διατομεακά ζητήματα αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο θεαματικών στρατηγικών, οι οποίες αφορούν τη ρύπανση του αέρα, την πρόληψη αποβλήτων και την ανακύκλωση τους, το θαλάσσιο περιβάλλον, το έδαφος, τα φυτοφάρμακα, τη χρήση των πόρων και το αστικό περιβάλλον.

Επιπλέον, στο πρόγραμμα δράσης τονίζεται η βαρύτητα που έχουν:

- η ουσιαστική εφαρμογή των υφισταμένων περιβαλλοντικών νόμων
- η συνεκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε όλες τις πολιτικές της Ε.Ε. (π.χ. γεωργία, ενέργεια, αλιεία, βιομηχανία, εσωτερική αγορά, μεταφορές)
- η ενεργός συμμετοχή των επιχειρήσεων και των καταναλωτών στην εξεύρεση λύσεων για τα οικολογικά προβλήματα
- η παροχή στους πολίτες των απαραίτητων πληροφοριών ώστε να κάνουν φιλικές προς το περιβάλλον επιλογές
- η αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τη σημασία που έχει η ορθολογική χρησιμοποίηση της γης για την προστασία των φυσικών ενδιαιτημάτων και τοπίων και για την ελαχιστοποίηση της αστικής ρύπανσης.

Καθ' όλη τη διάρκεια εφαρμογής του παρόντος και των πέντε παλαιότερων προγραμμάτων δράσης, και μετά από 30 έτη εφαρμογής κανόνων, η Ε.Ε. έχει δημιουργήσει ένα ολοκληρωμένο σύστημα περιβαλλοντικής προστασίας. Τα θέματα που καλύπτονται ποικίλλουν από το θόρυβο μέχρι τα απόβλητα, από τα χημικά προϊόντα έως τις εξατμίσεις αυτοκινήτων και από τα ύδατα κολύμβησης έως το δίκτυο ευρωπαϊκής κλίμακας για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών καταστροφών, όπως είναι οι πετρελαιοκηλίδες και οι δασικές πυρκαγιές.

Ο προβληματισμός σχετικά με τις επιπτώσεις της ρύπανσης στην ανθρώπινη υγεία ελήφθη υπόψη στο σχέδιο δράσης για το περιβάλλον και την υγεία για την περίοδο 2004-2010. Η υγεία μας επιβαρύνεται ολοένα και περισσότερο από περιβαλλοντικούς

παράγοντες. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα βελτιώνει τις γνώσεις μας όσον αφορά τη σχέση υγείας - περιβάλλοντος με στόχο τη βελτίωση της προστασίας και της πρόληψης.

Σε γενικές γραμμές, στόχος είναι να εξασφαλισθεί το ίδιο περίπου επίπεδο προστασίας σε όλη την Ε.Ε., η δε πολιτική πρέπει να είναι αρκετά ευέλικτη ώστε να συνεκτιμά τις τοπικές συνθήκες και να αναγνωρίζει την ανάγκη επίτευξης ισορροπίας μεταξύ της περιβαλλοντικής προστασίας και της διατήρησης της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων σε διεθνές επίπεδο.

Βάση αυτής της προσέγγισης, ο μεγάλος αριθμός των υφιστάμενων κανόνων αντικαθίσταται από ένα ενιαίο σύστημα καταχώρισης, αξιολόγησης και αδειοδότησης των χημικών προϊόντων, το REACH, που θα διαχειρίζεται ο νέος Ευρωπαϊκός Οργανισμός Χημικών Προϊόντων, με έδρα το Ελσίνκι. Στόχος είναι η αποφυγή της χημικής ρύπανσης του αέρα, των υδάτων, του εδάφους και των κτιρίων προς όφελος της βιοποικιλότητας, καθώς και η εξασφάλιση καλύτερης υγείας και ασφάλειας για τους πολίτες της Ε.Ε., χωρίς να επιβαρύνεται υπέρμετρα η βιομηχανία από το κανονιστικό πλαίσιο.

Ολόκληρη η πολιτική βασίζεται στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Οι πληρωμές μπορεί να έχουν τη μορφή είτε επενδύσεων που είναι απαραίτητες για τη συμμόρφωση προς αυστηρότερα πρότυπα, είτε υποχρέωσης ανάκτησης, ανακύκλωσης ή διάθεσης των προϊόντων μετά τη χρήση τους, είτε φόρους που επιβάλλεται στις επιχειρήσεις ή στους καταναλωτές που χρησιμοποιούν μη οικολογικά προϊόντα, π.χ. ορισμένοι τύποι συσκευασιών.

Όταν οι κίνδυνοι που απειλούν το περιβάλλον είναι περισσότερο δυνητικοί παρά αποδεδειγμένα υπαρκτοί, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εφαρμόζει την αποκαλούμενη «αρχή της προφύλαξης», δηλαδή προτείνει μέτρα προστασίας αν ο κίνδυνος φαίνεται πραγματικός, ακόμα και αν δεν έχει αποδειχθεί βάσει επιστημονικών στοιχείων.

Στο πλαίσιο της στρατηγικής της για την αντιμετώπιση της αλλαγής του κλίματος με βάση το Πρωτόκολλο του Κιότο, η Ε.Ε. θέσπισε το πρώτο παγκοσμίως σύστημα εμπορίας εκπομπών. Οι κυβερνήσεις της Ε.Ε. καθορίζουν ποσοστώσεις για τις επιχειρήσεις στο βιομηχανικό και στον ενεργειακό τομέα με σκοπό τη μείωση των επιτρεπόμενων εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα που αποτελεί το κυριότερο αέριο του θερμοκηπίου. Οι επιχειρήσεις που δεν χρησιμοποιούν την ποσόστωση τους μπορούν να την πωλήσουν σε επιχειρήσεις που την υπερβαίνουν και που θα ήταν

κανονικά υποχρεωμένες να πληρώσουν μεγάλο πρόστιμο για την μη τήρηση του ανώτατου επιτρεπόμενου ορίου εκπομπών.

Η Επιτροπή επιθυμεί να επεκτείνει, από το 2011, την εμπορία εκπομπών στις πτήσεις που εκτελούνται στο εσωτερικό της Ε.Ε. και από το 2012, στις πτήσεις από και προς την Ε.Ε. Μολονότι σήμερα οι αερομεταφορές επιβαρύνουν τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου στην Ε.Ε. μόνο σε ποσοστό 3% περίπου, το ποσοστό αυτό αυξάνεται ταχέως. Αν δεν ληφθούν μέτρα, οι εκπομπές των αεροσκαφών θα μπορούσαν να εξουδετερώσουν το 25% των μειώσεων των εκπομπών που επιβάλλονται στις ενεργοβόρες βιομηχανίες με το Πρωτόκολλο του Κιότο.

Οι υποχρεώσεις που απορρέουν από το Πρωτόκολλο του Κιότο ισχύουν μέχρι το 2012, αλλά έχουν ήδη αρχίσει οι διαβουλεύσεις για την πολιτική αντιμετώπισης της αλλαγής του κλίματος που θα εφαρμοστεί μετά το 2012.

Τα πρόσφατα προγράμματα δράσης έχουν επιφέρει μια μεταστροφή της πολιτικής, η οποία δεν περιορίζεται πλέον μόνο στον έλεγχο της χρήσης συγκεκριμένων ουσιών ή προϊόντων, αλλά ενθαρρύνει τη χρήση ασφαλέστερων εναλλακτικών προϊόντων και σχεδιάζει προϊόντα, όπως αυτοκίνητα, λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο διάλυσής τους όταν φτάσουν στο τέλος του κύκλου χρήσης τους, καθώς και τη δυνατότητα ανακύκλωσης ορισμένων κατασκευαστικών τους στοιχείων.

Συμμετοχή του κοινού

Η αειφόρος ανάπτυξη εξαρτάται από την προσωπική δέσμευση του κάθε πολίτη. Οι δημόσιες διαβουλεύσεις εμπερικλείονται στις κοινές διαδικασίες που εφαρμόζονται σε ολόκληρη την Ε.Ε. για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των πολιτικών και των προγραμμάτων του δημοσίου τομέα και των επενδυτικών έργων. Η κοινοτική χρηματοδότηση διευκολύνει το έργο των τοπικών δικτύων. Το κοινοτικό σύστημα απονομής οικολογικού σήματος βοηθά τους πολίτες να κάνουν οικολογικά ορθές αγορές για ένα μεγάλο φάσμα προϊόντων και υπηρεσιών. Το EMAS (κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και ελέγχου) επιτρέπει στις εταιρίες και στους οργανισμούς να επιδείξουν τα υψηλά περιβαλλοντικά τους πρότυπα.

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος

Αποστολή του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος, ο οποίος εδρεύει στην Κοπεγχάγη, είναι η παρακολούθηση της κατάστασης του περιβάλλοντος και η έγκαιρη προειδοποίηση σε περίπτωση επικείμενων προβλημάτων. Ο Οργανισμός:

- παρέχει στους πολιτικούς ιθύνοντες πληροφορίες απαραίτητες για τη λήψη αποφάσεων
- προωθεί τις βέλτιστες πρακτικές προστασίας του περιβάλλοντος και τις βέλτιστες τεχνολογίες
- διαδίδει τα αποτελέσματα της περιβαλλοντικής έρευνας

Χρηματοδότηση της έρευνας για την αναβάθμιση του περιβάλλοντος

Οι ερευνητικές εργασίες με αντικείμενο τα περιβαλλοντικά ζητήματα και τα συστήματα προστασίας των φυσικών ενδιαιτημάτων ή του περιβάλλοντος λαμβάνουν εκτεταμένη χρηματοδότηση στο πλαίσιο ειδικών προγραμμάτων, κοινοτικών ερευνητικών προγραμμάτων και προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης. Ο προϋπολογισμός του προγράμματος LIFE+, που προορίζεται ειδικά για τη χρηματοδότηση έργων αναβάθμισης του περιβάλλοντος και περιβαλλοντικών ερευνών, ανέρχεται σε 2,1 δισεκατομμύρια ευρώ για το διάστημα 2007-2013.

Ορισμένες τρίτες χώρες είναι και αυτές επιλέξιμες για χρηματοδότηση από το LIFE. Πολλές χώρες που γειτονεύουν με την Ε.Ε. μπορούν επίσης να λαμβάνουν χρηματοδότηση για περιβαλλοντικά έργα από το Ευρωπαϊκό Μέσο Γειτονίας και Εταιρικής Σχέσης.

Η αντιμετώπιση των παγκοσμίων προκλήσεων

Πολλά από τα περιβαλλοντικά προβλήματα ξεπερνούν τα σύνορα της Ε.Ε. Για τον λόγο αυτό, η Ε.Ε. συμμετέχει σε διεθνή προγράμματα και διεθνείς συμβάσεις που καλύπτουν ευρύ φάσμα προβλημάτων, όπως είναι η όξινη βροχή, η βιοποικιλότητα,

η αλλαγή του κλίματος και τα αέρια θερμοκηπίου, η απερίμωση, τα επικίνδυνα απόβλητα, οι πετρελαιοκηλίδες, οι έμμονοι οργανικοί ρύποι και η προστασία των μεγαλύτερων ποταμών και θαλασσών καθώς και των τροπικών δασών.

5.2 Μόλυνση του περιβάλλοντος

Ας εξετάσουμε μερικές διαστάσεις της καταστροφής του πλανήτη μας:

Μόλυνση των υδάτων

Πολλά από τα απόβλητα των επιχειρήσεων καταλήγουν στη θάλασσα. Τα οργανικά απόβλητα δημιουργούν πρόβλημα στην ποιότητα του νερού, γιατί μέσα στο νερό τα οργανικά απόβλητα καταναλίσκονται από βακτήρια, που στερούν το νερό από το οξυγόνο, το οποίο με τη σειρά του παύει να είναι κατάλληλο σαν υδροβιότοπος. Πολύ μεγαλύτερο πρόβλημα δημιουργείται από σύνθετα χημικά και ανόργανα απόβλητα. Γεωργικά φυτοφάρμακα, θειάφι από μεταλλεία, φωσφορικές ενώσεις βιομηχανικές και καταναλωτικές εφαρμογές, εισερχόμενες στον υδροφόρο ορίζοντα μολύνουν το νερό, με πολύ άγνωστες και συχνά μη αναστρέψιμες επιπτώσεις. Ακόμη, θα ήταν σκόπιμο να εξετάσουμε τους ιδιαίτερα μολυσματικούς και τοξικούς παράγοντες και τα ραδιενεργά απόβλητα, και ακόμη θέματα όπως η χρήση νερού για ψύξη, γιατί όταν το νερό θερμαίνεται, παύει να είναι σε θέση να διατηρήσει στη ζωή ψάρια και άλλους οργανισμούς.

Μόλυνση του αέρα

Η μόλυνση του νερού είναι συχνά εμφανής ακόμη και με γυμνό μάτι. Στον αέρα, αντιθέτως, δεν είναι τόσο εύκολο να διαπιστωθεί, εκτός αν εξαιρέσουμε τυχόν δυσάρεστες οσμές. Με πολλούς τρόπους συνεχώς αλλοιώνουμε την ποιότητα του αέρα. Μερικοί από αυτούς είναι:

- Η παραγωγή μεγάλων ποσοτήτων διοξειδίου του άνθρακα επιταχύνει το φαινόμενο του θερμοκηπίου, με αποτελέσματα όπως αύξηση της

θερμοκρασίας του πλανήτη, τήξη των παγόβουνων, πλημμύρες, εξαφάνιση πολλών ειδών και τόσα άλλα.

- Η παραγωγή χημικών όπως το CFC (Chlorofluorocarbons, χλωροφθοράνθρακες) μεγαλώνει την «τρύπα του όζοντος» στη στρατόσφαιρα, επιτρέποντας υψηλότερα επίπεδα επιζήμιας ηλιακής ακτινοβολίας.
- Βιομηχανικά τοξικά αέρια που ταξιδεύουν σαν σύννεφα τελικά γίνονται η βάση της όξινης βροχής (acid rain), με ανυπολόγιστες ζημιές.

Η υποβάθμιση της ποιότητας ζωής εξ' αιτίας της μόλυνσης του αέρα γίνεται εμφανέστερη αν συγκρίνουμε τη ζωή στο κέντρο της μεγαλούπολης με τη ζωή σε ένα απόμακρο από τον τεχνολογικό πολιτισμό σημείο, όπως για παράδειγμα σε κάποιο βουνό. Είναι ενδιαφέρον όμως να αντιληφθούμε ότι η μείωση της μόλυνσης του αέρα κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια έχει ως αποτέλεσμα μόνο στις Η.Π.Α. να σώζονται 14.000 ανθρώπινες ζωές το χρόνο.⁶⁴

Μόλυνση του εδάφους

Βεβαίως, δεν πρέπει να περιοριστούμε στον αέρα και στο νερό. Οφείλουμε να μελετήσουμε τις επιπτώσεις στο έδαφος από χρησιμοποιούμενες τοξικές ύλες, τα απόβλητα κάθε είδους, τα ραδιενεργά προϊόντα και πολλά άλλα. Κάθε επιχείρηση οφείλει να αντιλαμβάνεται και να αξιολογεί καθετί που χρησιμοποιεί, είτε αυτό είναι κάποιο ραδιενεργό ισότοπο από ένα ιατρικό μηχάνημα, είτε είναι η ανακύκλωση του χαρτιού ενός πανεπιστημίου. Δεν είναι συνάρτηση κόστους - οφέλους. Είναι ουσιαστική επιταγή σεβασμού προς το περιβάλλον και υποθήκη για τις μελλοντικές γενιές να αφήσουμε ένα καλύτερο κόσμο. Συχνά, από άγνοια ή από ασυνέπεια κληροδοτούμε ένα πλανήτη κακομεταχειρισμένο, πολύ πιο φτωχό σε ζωντανά είδη ή σε πλουτοπαραγωγικές πηγές και με μεταλλαγμένες προϋποθέσεις ύπαρξης.

⁶⁴ Velasquez, Manuel G., Business Ethics: Concepts and Cases, Fourth Edition, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 1998, σελ. 256.

Δυστυχώς, το διεθνές νομικό πλαίσιο δεν διαθέτει τους μηχανισμούς επιβολής μέτρων για τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας του πλανήτη.

5.3 Νομικές προσαγές περί προστασίας του περιβάλλοντος

Σταδιακά γίνεται συνείδηση των κρατών ότι πρέπει να νομοθετήσουν τα ελάχιστα επιτρεπτά όρια προσβολής του περιβάλλοντος, από την ηχορύπανση μέχρι τα βιολογικά όπλα. Οι ρυθμίσεις αυτές ποικίλλουν τόσο όσον αφορά την ουσία τους, όσο και την αποτελεσματικότητα της επιβολής κυρώσεων. Ανάλογα με την ισχύ των διαφόρων κύκλων συμφερόντων, ρυθμίσεις που σε μερικά κράτη θεωρούνται αναγκαίες, σε άλλα αγνοούνται παντελώς, με επιχειρηματολογία που κατά πολύ βασίζεται στους νόμους προσφοράς, ζήτησης και οικονομικού κέρδους. Γενικά όμως θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ύπαρξη διεθνών συνθηκών προστασίας του περιβάλλοντος, όπως και η διεθνής νομολογία, υποχρεώνει σε ενιαίες ρυθμίσεις από την Αυστρία μέχρι την Αυστραλία και από το Βέλγιο μέχρι τη Βουλγαρία, αν και ισχυρά κράτη όπως οι Η.Π.Α. ακολουθούν μόνο κατά ιδίαν βούληση τις επιταγές της διεθνούς κοινότητας.

Αλλά και συνταγματικά πλέον έχει αρχίσει να καθορίζεται το δικαίωμα για ένα ποιοτικά καλό περιβάλλον. Για παράδειγμα, στο πρώτο άρθρο του συντάγματος της Κοινοπολιτείας της Πενσυλβάνιας των Η.Π.Α. αναφέρεται⁶⁵: *«Οι πολίτες έχουν δικαίωμα στον καθαρό αέρα, το καθαρό νερό και τη διατήρηση της φυσικής ομορφιάς, της ιστορικής και αισθητικής αξίας του περιβάλλοντος. Οι φυσικοί πόροι της Πενσυλβάνιας ανήκουν σε όλους τους ανθρώπους όπως και στις μελλοντικές γενεές. Ως θεμετοφύλακας αυτών των πόρων, η κοινοπολιτεία θα τους διασώσει και θα τους διατηρήσει προς όφελος των πολιτών».*

Στις Η.Π.Α. γίνονται σημαντικές προσπάθειες και σε ομοσπονδιακό επίπεδο για να υπάρξει ένα καθαρό και πολιτισμένο περιβάλλον με μια σειρά νόμων όπως το Air Quality Act (1967), National Environmental Policy Act (1969), Water Pollution Control Act (1972) κλπ. Πρέπει όμως να τονισθεί ότι η ουσιαστική συνεισφορά των Η.Π.Α. στην προστασία του παγκόσμιου περιβάλλοντος είναι μάλλον επιφανειακή, αφού έχουν απορρίψει τη συνθήκη του Κιότο για το κλίμα και συνεχίζουν τη χρήση

⁶⁵ Το κείμενο αναφέρεται στον Velasquez, Manuel G., Op. Cit., από όπου έχουν ληφθεί και οι νομικές αναφορές, σελ. 274-276

άνθρακα για την παραγωγή ενέργειας σε εργοστάσια παλαιότερης τεχνολογίας. Αντίθετα, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει διατυπώσει και ακολουθεί ουσιαστικότερες θέσεις σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος.

5.4 Περιβαλλοντική πολιτική

Οι περιβαλλοντικές απαιτήσεις εξελίχθηκαν, κατά την τελευταία 30ετία, σε σημείο που απέκτησαν οριζόντια φύση και εφαρμόζονται σε όλες τις κοινοτικές πολιτικές, όπως υποδεικνύει το άρθρο 6 της συνθήκης Ε.Κ. ταυτόχρονα, η ΕΚΕ περιλαμβάνει ορθές και καινοτόμες περιβαλλοντικές αρχές. Η εμπειρία μας δείχνει ότι οι επιχειρήσεις που ακολουθούν ορθά περιβαλλοντικά πρότυπα, είναι μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, πιο ανταγωνιστικές στη διεθνή αγορά, καθώς τα περιβαλλοντικά πρότυπα προωθούν την καινοτομία και τον εκσυγχρονισμό των διαδικασιών και των προϊόντων και οδηγούν σε πιο καθαρές τεχνολογίες. Ίσως να ισχύει και το αντίστροφο, δηλαδή οι διεθνώς ανταγωνιστικές επιχειρήσεις να είναι πιο ικανές να επενδύσουν σε νεώτερες, πιο αποδοτικές και καθαρές τεχνολογίες.

Ο ρόλος των επιχειρήσεων στην προώθηση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας είναι ένα από τα σπουδαιότερα ζητήματα του έκτου προγράμματος περιβαλλοντικής δράσης, και συνεχίζει αρκετές κοινοτικές ενέργειες που αφορούσαν διάφορες διαστάσεις της ευθύνης των επιχειρήσεων στον περιβαλλοντικό τομέα.

- Το σύστημα οικολογικής διαχείρισης και ελέγχου (EMAS) προωθεί συνεχείς βελτιώσεις στην περιβαλλοντική επίδοση των βιομηχανικών δραστηριοτήτων, δεσμεύοντας τις επιχειρήσεις να αξιολογούν και να βελτιώνουν την περιβαλλοντική τους επίδοση.
- Η Επιτροπή υποστηρίζει επίσης ενεργά την ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για την οικολογική αποδοτικότητα (European Eco-Efficiency Initiative – EEEI), μια πρωτοβουλία του παγκόσμιου συμβουλίου επιχειρήσεων για τη βιώσιμη ανάπτυξη και των Ευρωπαίων εταίρων για το περιβάλλον, που στοχεύει στην ένταξη της οικολογικής αποδοτικότητας σε όλες τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και στη βιομηχανική και οικονομική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- Η σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τη λογιστική καταχώρηση, την εκτίμηση και τη γνωστοποίηση των περιβαλλοντικών πτυχών στους ετήσιους λογαριασμούς και τις ετήσιες εκθέσεις των εταιριών έχει καθορίσει κοινοτικά πρότυπα προκειμένου να παράγει αξιόπιστες, συγκρίσιμες και χρήσιμες πληροφορίες για την περιβαλλοντική επίδοση των επιχειρήσεων.
- Στην ανακοίνωση της «Η περιβαλλοντική τεχνολογία στην υπηρεσία της αειφόρου ανάπτυξης»,⁶⁶ η Επιτροπή υπογράμμισε τη σημασία των περιβαλλοντικών τεχνολογιών, και την ικανότητα τους να συμβάλουν τόσο στην κερδοφορία μεμονωμένων επιχειρήσεων όσο και στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Ιδιαίτερα, η χρήση καθαρότερων ολοκληρωμένων τεχνολογιών συνδέεται συχνά με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα της διαδικασίας και μπορεί να εξοικονομήσει χρήματα για την επιχείρηση χάρη στη μεγαλύτερη αποδοτικότητα των πόρων, τη μείωση των αποβλήτων, κτλ. Η ανακοίνωση παρέχει σαφείς οδηγίες για τη δράση στις επιχειρήσεις που επιθυμούν να βελτιώσουν την περιβαλλοντική τους επίδοση.⁶⁷

Ερωτήσεις για ευαισθητοποίηση των επιχειρήσεων σε περιβαλλοντικά θέματα

- 1) Έχετε προσπαθήσει να μειώσετε τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της επιχείρησής σας ως προς: **α.** τη διατήρηση της ενέργειας, **β.** την ελαχιστοποίηση των αποβλήτων και την ανακύκλωση, **γ.** την πρόληψη της ρύπανσης (π.χ. των εκπομπών σε ατμόσφαιρα και νερό, της απόρριψης λυμάτων, του θορύβου), **δ.** την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, **ε.** τις βιώσιμες εναλλακτικές λύσεις μεταφοράς;
- 2) Μπορεί η επιχείρησή σας να κερδίσει χρήματα μειώνοντας τις επιπτώσεις της στο περιβάλλον (π.χ. ανακυκλώνοντας, μειώνοντας την κατανάλωση ενέργειας, αποτρέποντας την ρύπανση);

⁶⁶ COM(2002), 122 τελικό.

⁶⁷ Πράσινο Βιβλίο, Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη: Μια συνεισφορά των επιχειρήσεων στην βιώσιμη ανάπτυξη, COM(2002), 347 τελικό, Βρυξέλλες, 2.7.2002.

- 3) Αναλογίζεστε τις πιθανές επιπτώσεις στο περιβάλλον όταν αναπτύσσετε νέα προϊόντα και υπηρεσίες (π.χ. όταν αξιολογείτε τη χρήση ενέργειας, τη δυνατότητα ανακύκλωσης ή την πρόκληση ρύπανσης);
- 4) Η επιχείρησή σας παρέχει ξεκάθαρες και ακριβείς περιβαλλοντικές πληροφορίες στα προϊόντα, στις υπηρεσίες, στις δραστηριότητες με πελάτες, προμηθευτές, την τοπική κοινωνία, κλπ;
- 5) Μπορείτε να σκεφτείτε κάποιον τρόπο που θα μπορούσε η επιχείρησή σας να χρησιμοποιήσει τη βιωσιμότητα των προϊόντων και των υπηρεσιών της ώστε να αποκτήσει πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών της (π.χ. δυνατότητα ανακύκλωσης των προϊόντων της, αποδοτική χρήση της ενέργειας, κλπ);

Πώς μπορούν οι ορθές περιβαλλοντικές πολιτικές να συνεισφέρουν στην επιτυχία της επιχείρησής;

Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος αποτελεί όχι μόνο ένα παγκόσμιο αλλά και ένα τοπικό πρόβλημα που προκαλεί ολοένα και περισσότερες ανησυχίες σε όλη την κοινωνία και συνεπώς και στους πολίτες - καταναλωτές. Επιπλέον, η καλή περιβαλλοντική απόδοση αποδίδει οικονομικά. Η μείωση της κατανάλωσης των πόρων, η αποδοτική χρήση της ενέργειας, η πρόληψη της ρύπανσης, η ελαχιστοποίηση των αποβλήτων και η ανακύκλωση μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα σημαντικές μειώσεις στο κόστος λειτουργίας της επιχείρησης (π.χ. λογαριασμούς κατανάλωσης ενέργειας και διάθεσης των αποβλήτων και τις δαπάνες για τις πρώτες ύλες και για την απορρύπανση), όπως επίσης και άλλα οφέλη όπως είναι η διασφάλιση της συμμόρφωσης προς περιβαλλοντικούς κανονισμούς, η βελτίωση της σχέσης των επιχειρήσεων με την τοπική κοινωνία, η παροχή κινήτρων στους υπαλλήλους και η μεγαλύτερη σταθερότητα των πελατών. Όλα αυτά τα οφέλη συνεισφέρουν ξεκάθαρα στην μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα και επιτυχία των επιχειρήσεων, στην αύξηση της αποδοτικότητας και της ανταγωνιστικότητας τους.

Όλες οι επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως μεγέθους ή τομέα, μπορούν να έχουν θετική ή αρνητική επίπτωση στο περιβάλλον. Η αρνητική επίπτωση προέρχεται από την

άμεση ή έμμεση κατανάλωση ενέργειας και πόρων, τη δημιουργία αποβλήτων και ρύπων και την καταστροφή των φυσικών ενδιαιτημάτων.

Παρόλο που η δυνατότητα μείωσης της αρνητικής περιβαλλοντικής επίπτωσης μπορεί να είναι περιορισμένη για τις μικρότερες επιχειρήσεις, κάθε επιχείρηση μπορεί να βοηθήσει μειώνοντας την κατανάλωση ενέργειας, ελαχιστοποιώντας τα απόβλητα και ανακυκλώνοντας υλικό. Ακόμη και οι μικρές βελτιώσεις μπορούν να αλλάξουν σε μεγάλο βαθμό την κατάσταση όταν συνδυαστούν με τις προσπάθειες άλλων επιχειρήσεων.

5.5 Βαδίζοντας προς μια οικολογική ηθική

Διεθνείς οργανώσεις όπως το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (World Wide Fund for Nature – WWF) και η Greenpeace⁶⁸ έχουν αποτολμήσει να αλλάξουν τον υφιστάμενο διεθνή νομικό ιστό σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Συγχρόνως, χιλιάδες άλλες λιγότερο γνωστές οργανώσεις και γνωστές προσωπικότητες επιχειρούν παρεμφερείς σκοπούς. Το γεγονός είναι ότι, αν και υπάρχει σημαντική πρόοδος στην οικολογική ευαισθησία του σημερινού ανθρώπου, απέχουμε πολύ από την ύπαρξη μιας παγκόσμιας οικολογικής συνείδησης.

Όταν ο άνθρωπος ορίζει το χώρο επιβίωσης και εξέλιξης του με εγωιστικά και οικονομικά κριτήρια, δημιουργεί δυσαρμονία στην οικολογική ισορροπία και περιορίζει την εξέλιξη του «μη ανθρώπινου» μέρους του πλανήτη Γη. *Αν λοιπόν ασπάζεται ο μέτοχος ενός οργανισμού τα παραπάνω, είναι υποχρέωση της επιχείρησης του να αναπτύξει με οικολογικό σκεπτικό το επιχειρηματικό γίνεσθαι, πέραν όσων ορίζονται δια νόμων και διεθνών συνθηκών. Είναι όμως αμφίβολο αν η λογική της παραπάνω αναφερόμενης οικολογικής συνείδησης είναι δυνατόν να συμπλεύσει με το σύγχρονο επιχειρηματικό γίνεσθαι. Ο χρονικός ορίζοντας του επιχειρηματικού προγραμματισμού είναι πολύ βραχύτερος του κύκλου της δημιουργίας και της φυσικής μεταλλαγής. Παρ' όλα αυτά είναι απαραίτητο για κάθε επιχείρηση να δρα κατά περιβαλλοντικά υπεύθυνο τρόπο. Ο βαθμός αυτής της υπευθυνότητας πρέπει να ορισθεί από τους ιδιοκτήτες και τους διευθυντές της και αν εκφρασθεί αξιόπιστα στον κώδικα ηθικής και δεοντολογίας της.*

⁶⁸ Πληροφορίες για το WWF μπορεί να λάβει κανείς από το site του στο www.wwf.org.uk, ενώ για την Greenpeace στο www.greenpeace.org.

Το οικολογικό σήμα της Ε.Ε. («το λουλούδι») χορηγείται σε προϊόντα με την υψηλότερη περιβαλλοντική ποιότητα. Το λουλούδι είναι διαφανής και αξιόπιστη επισήμανση καθώς η συμμόρφωση με τα κριτήρια βεβαιώνεται, επαληθεύεται και παρακολουθείται από έναν ανεξάρτητο τρίτο. Ο καταναλωτής μπορεί να είναι βέβαιος ότι το προϊόν που φέρει την επισήμανση είναι ένα από τα καλύτερα όσον αφορά την περιβαλλοντική του επίδοση.⁶⁹

Το ευρωπαϊκό οικολογικό σήμα αφορά τις περιβαλλοντικές επιδόσεις συγκεκριμένων προϊόντων. Ο αριθμός των εταιριών με προϊόντα που φέρουν οικολογικό σήμα αυξάνεται με γρήγορους ρυθμούς.⁷⁰

⁶⁹ Πράσινο Βιβλίο, Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη: Μια συνεισφορά των επιχειρήσεων στην βιώσιμη ανάπτυξη, COM(2002), 347 τελικό, Βρυξέλλες, 2.7.2002.

⁷⁰ <http://europa.eu.int/comm/environment/ecolabel/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Η συμβολή της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης στην προστασία του περιβάλλοντος

6.1 Σεβασμός στον πλανήτη Γη

Τις τελευταίες δεκαετίες η οικονομική ανάπτυξη και η φροντίδα για το περιβάλλον είναι δύο αντικρουόμενοι στόχοι. Για να έλθει οικονομική ανάπτυξη χρειάζεται να έλθει πρώτα τεχνολογική ανάπτυξη που σημαίνει κατανάλωση φυσικών και ενεργειακών πόρων που ύστερα από βιομηχανική επεξεργασία, δημιουργούν σημαντικές επιβαρύνσεις στο φυσικό περιβάλλον που ζούμε και οδηγούν στην σταδιακή έλλειψη των φυσικών του πόρων. Αν θέλουμε να αφήσουμε στις επόμενες γενεές έναν κόσμο που θα είναι υγιής, παραγωγικός και γενετικά ποικιλόμορφος πρέπει να κατανοήσουμε ότι η οικονομική ανάπτυξη και η φροντίδα για το περιβάλλον δεν είναι αμοιβαίως αποκλειόμενοι στόχοι, καθώς και να αναλογισθούμε σαν άτομα και επιχειρήσεις την ηθική ευθύνη που έχουμε απέναντι στο περιβάλλον.

Οι εποχές και τα μεγέθη στο σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον έχουν αλλάξει στο μέγιστο, από την εξόρυξη πρώτων υλών και φυσικών πόρων, στην μαζική παραγωγή, στις παγκόσμιες μεταφορές και τέλος τις αγορές αυξανόμενου ανταγωνισμού που οδηγούν σε υπερκατανάλωση των αγαθών, έχουμε πλησιάσει στο πιο κρίσιμο σημείο για την ανθρώπινη κοινωνία, την προστασία του περιβάλλοντος. Η ραγδαία κατανάλωση των παγκόσμιων αποθεμάτων φυσικών πόρων, η έλλειψη καθαρής ατμόσφαιρας, η μόλυνση των θαλάσσιων υδάτων καθώς και οι καταστροφές που γίνονται καθημερινά στην χλωρίδα και την πανίδα του οικοσυστήματος καθιστούν την προστασία του περιβάλλοντος πρωταρχικό στόχο που θα επηρεάσει την ποιότητα ζωής ατόμων προς το καλύτερο και ταυτόχρονα θα ενισχύσει την θέση των επιχειρήσεων που προωθούν τις περιβαλλοντολογικές εφαρμογές.

Ο κύριος στόχος για την προστασία του περιβάλλοντος δεν είναι μόνο η προώθηση πρακτικών όπως η ανακύκλωση, η επαναχρησιμοποίηση και η κατανάλωση προϊόντων φιλικών προς το περιβάλλον αλλά η παρεμπόδιση να δημιουργηθούν εστίες μόλυνσης.

Ο βασικός στόχος του προγράμματος για την προστασία του περιβάλλοντος είναι να περιορισθούν όλες οι πηγές μόλυνσης και να μην αναπαραχθούν νέες στο μέλλον. Η επίτευξη του παραπάνω στόχου εστιάζεται σε τρεις τομείς:

- 1) στα φιλικά προς το περιβάλλον προϊόντα,
- 2) στη συσκευασία και
- 3) στις διαδικασίες παραγωγής.

Οι κύριοι εμπλεκόμενοι του πρώτου τομέα είναι οι οικολογικές οργανώσεις και το κοινό. Ο δεύτερος τομέας περικλείει τις επιχειρήσεις που ανταποκρίνονται στο οικολογικό αίσθημα των εμπλεκόμενων του πρώτου τομέα. Τέλος, ο τρίτος τομέας περιέχει τις επιχειρήσεις που λαμβάνουν υπόψη τις απαιτήσεις των καταναλωτών τους. Οι εμπλεκόμενοι και των τριών τομέων θα πρέπει να αναπτύξουν την δική τους στρατηγική και τα μέσα με τα οποία θα πετύχουν ένα πιο καθαρό περιβάλλον, θα ενεργοποιήσουν νέες ρυθμίσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, τέλος θα ικανοποιήσουν τις ανάγκες των καταναλωτών.

6.2 Οικολογικό ενδιαφέρον

Είναι χρήσιμο για να κατανοήσουμε την σημερινή κατάσταση των οικολογικών δράσεων να ανατρέξουμε στο «Οικολογικό Κίνημα» (Green Movement). Πολίτες όλου του κόσμου είχαν σοκαριστεί αντικρίζοντας θεάματα όπως διαρροές πετρελαίου στην θάλασσα και τις ακτές, πυρηνικά ατυχήματα όπως το Chernobyl, καταστραμμένους βιότοπους. Καθημερινά μαθαίνουμε για πλήθος επεμβάσεων στο περιβάλλον. Βεβαίως, υπάρχει μία φυσική μεταβολή του περιβάλλοντος, που ακολουθεί τους νόμους δισεκατομμυρίων ετών εξέλιξης. Όμως, οι άνθρωποι, ιδίως με την τεχνολογία που αποκτήσαν κατά τα τελευταία 100 χρόνια, επεμβαίνουν πολεμικά, κοινωνικά ή επιχειρηματικά με ενέργειες που επιταχύνουν αυτή τη μεταβολή, με απρόσμενες συνέπειες. Έχουμε τη δυνατότητα που δεν είχαμε το 1900. Μέσα σε δέκα λεπτά ισοπεδώσαμε την Χιροσίμα και το Ναγκασάκι και διαθέτουμε πια τα μέσα να καταστρέψουμε τον πλανήτη μας πολλές φορές.

Πέραν όμως των πολεμικών μηχανισμών, που ας ελπίσουμε ότι ελέγχονται, υπάρχουν και οι κοινωνικές και επιχειρηματικές επεμβάσεις, των οποίων ο ρόλος

είναι σημαντικότατος. Για παράδειγμα, η καταναλωτική συμπεριφορά και η βιομηχανική εκμετάλλευση επιβαρύνουν καθημερινώς το λεγόμενο «φαινόμενο του θερμοκηπίου». Από τα μέσα του 1800 μέχρι λίγο πριν από το τέλος του αιώνα που πέρασε, η μέση θερμοκρασία του πλανήτη ανέβηκε κατά μισό βαθμό Κελσίου. Όμως, από τότε μέχρι το 2040 η πρόβλεψη είναι ότι θα ανέλθει κατά το αισιόδοξο σενάριο 0,7 βαθμούς και κατά το απαισιόδοξο μέχρι και 3 ολόκληρους βαθμούς Κελσίου.⁷¹

Τον Ιανουάριο του 1988 η National Geographic Society διοργάνωσε ένα συνέδριο με θέμα τις παγκόσμιες περιβαλλοντικές επιπτώσεις και με συμμετοχές πολύ διακεκριμένων προσωπικοτήτων.⁷² Μερικά από τα λεχθέντα παρουσιάζουν ιδιαίτερη διαχρονική βαρύτητα όπως:

- *«Οι άνθρωποι παντού αισθάνονται ότι προσβάλλονται από τη μόλυνση του περιβάλλοντος. Υποσυνείδητα αισθανόμαστε ότι περάσαμε όρια που δεν έπρεπε να περάσουμε. Θέλουν να καθαρίσουν τον κόσμο, να τον κάνουν καλύτερο, να γίνουν θεματοφύλακες της γης για τις μελλοντικές γενεές».* James Gustave Speth, Πρόεδρος, World Resources Institute.

- *«Η πρόκληση είναι (...) να αρχίσουμε να ζαναχτίζουμε ένα κόσμο που να βρίσκεται σε οικολογική και ανθρώπινη ισορροπία».* Jerome B. Wiewner, Επίτιμος Πρόεδρος, Massachusetts Institute of Technology (MIT).

Με αφορμή τα παραπάνω, δημιουργήθηκε το οικολογικό κίνημα που άρχισε να λαμβάνει δράσεις σε όλα τα μέρη του κόσμου. Το κίνημα αυτό άρχισε να παίρνει δημοσιότητα μέσω τηλεοπτικής κάλυψης διαμαρτυριών και εκστρατειών για την διάσωση σπανίων ειδών. Παρασυρμένο το κοινό από τις ενέργειες αυτές έδειξε μια μεγάλη τάση υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος καταφέροντας να προσελκύσει την προσοχή των κυβερνήσεων. Έτσι οι κυβερνήσεις θορυβημένες από το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για το περιβάλλον άρχισαν να αναλύουν τα θέματα

⁷¹ Samuel W. Matthews, Under the Sun: Is Our World Warming? National Geographic, October 1990, σελ. 66-98.

⁷² Gilbert M. Grosvenor, Will We Mend Our Earth? National Geographic, Volume 174, No. 6, December 1988, σελ. 766-771.

περιβαλλοντικού χαρακτήρα και να εφαρμόζουν κανονισμούς συμμόρφωσης απέναντι στο περιβάλλον.

Παράλληλα με το οικολογικό κίνημα υπογράφηκαν συμφωνίες μεταξύ κρατών όπως η συμφωνία για καθαρά ύδατα (Clean Water Act 1972) και για καθαρή ατμόσφαιρα (Clean Air Act 1990). Επίσης, το Κογκρέσο αντέδρασε θεσπίζοντας ένα νόμο γνωστό ως Comprehensive Environment Response Compensation and Liability Act (CLERCA). Με την δημιουργία του νόμου αυτού άρχισαν να αντιμετωπίζονται σοβαρά θέματα σχετικά με το περιβάλλον αλλάζοντας σε σημαντικό βαθμό παλαιότερες πρακτικές. Ο CLERCA αποσαφηνίζει ποιες κατηγορίες μερών είναι υπεύθυνες για απελευθέρωση επικίνδυνων ουσιών στο περιβάλλον, μέσα σε αυτές τις κατηγορίες δεν εμπλέκονται μόνο οι ιδιοκτήτες εγκαταστάσεων που παράγουν, απελευθερώνουν και μεταφέρουν βλαβερές ουσίες αλλά κατά περίπτωση υπεύθυνοι είναι διευθυντές, υπάλληλοι και προμηθευτές των επιχειρήσεων αυτών όπως και οι κρατικοί λειτουργοί που παραβλέπουν το έργο τους. Ο CLERCA δίνει μεγάλη σημασία, ακόμα και στην μεταφορά και εναπόθεση τέτοιων ουσιών και μεταξύ θυγατρικών εταιριών. Χωρίς άδεια από τον Resource Conservation and Recovery Act (RCRA) τέτοιες μεταφορές θεωρούνται παραβίαση του νόμου.

Έτσι είναι υποχρεωτικό για όλες τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς να γνωρίζουν τους νόμους αυτούς. Παράλειψη γνώσης των περιβαλλοντολογικών νόμων δεν δικαιολογεί τους προμηθευτές και τις επιχειρήσεις αν υποπέσουν σε οποιαδήποτε παραβίαση. Είναι υποχρέωση των managers να καταγράφουν και να κρατούν αρχείο για κάθε ενέργεια της επιχείρησης σχετικά με βλαβερές ουσίες και απόβλητα (αγορά - επεξεργασία - αποδέσμευση). Το οικολογικό ενδιαφέρον βέβαια δεν είναι μόνο η ανησυχία των Ηνωμένων Πολιτειών, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα θέσπισε περιβαλλοντολογική πολιτική το 1972 και από τότε έχει ενεργοποιηθεί πολύ μέσω των Περιβαλλοντολογικών Προγραμμάτων Δράσης «Environmental Action Programs» που είναι παρόμοια με αυτά των Ηνωμένων Πολιτειών, πρωτοτυπώντας σε θέματα όπως η διατήρηση καθαρών υδάτων και η προστασία της άγριας φύσης. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα διακήρυξε, ότι πολιτική της είναι η συνεχής ανάπτυξη των περιβαλλοντολογικών προτύπων ανάμεσα στα κράτη - μέλη της. Για να καταλάβουμε τις ομοιότητες στις πρακτικές μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α. η διεύθυνση Seveso της Ε.Ε. για περιβαλλοντολογικές καταστροφές (πήρε το όνομα αυτό από την έκρηξη διοξειδίου σε εργοστάσιο στο Seveso στην Ιταλία το 1982), αποτέλεσε το μοντέλο

για την θέσπιση της Superfund Amendment and Authorization Act (SARA) στις Η.Π.Α.

6.3 Περιβάλλον και Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

Στο πλαίσιο της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, οι εταιρείες αποφασίζουν οικειοθελώς να συμβάλλουν στην επίτευξη μιας καλύτερης κοινωνίας και ενός καθαρότερου περιβάλλοντος, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, που εγκρίθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ τον Ιούνιο του 2001 και η οποία αναφέρει ότι: *η οικονομική ανάπτυξη, η κοινωνική συνοχή και η περιβαλλοντική προστασία συμβαδίζουν μακροπρόθεσμα*. Οι λόγοι για τη δημιουργία αυτού του θεσμού παρατίθενται στο Πράσινο Βιβλίο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Προώθηση ενός Ευρωπαϊκού Πλαισίου για την Κοινωνική Εταιρική Ευθύνη και είναι: οι νέες ανησυχίες και προσδοκίες των πολιτών, των καταναλωτών, των δημοσίων αρχών και των επενδυτών στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της βιομηχανικής αλλαγής σε μεγάλη κλίμακα, τα κοινωνικά κριτήρια που επηρεάζουν όλο και περισσότερο τις επενδυτικές αποφάσεις των ατόμων και των φορέων, τόσο ως καταναλωτών όσο και ως επενδυτών, η αυξημένη ανησυχία για τις ζημιές που προκαλεί η οικονομική δραστηριότητα στο περιβάλλον, η διαφάνεια στις επιχειρηματικές δραστηριότητες που επήλθε με την επανάσταση στις επικοινωνίες και τις σύγχρονες τεχνολογίες της πληροφορίας και των επικοινωνιών.

Η ευρωπαϊκή προσέγγιση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης αντικατοπτρίζει το ευρύτερο πλαίσιο των διαφόρων διεθνών πρωτοβουλιών και εντάσσεται σε αυτό. Πρόκειται για πρωτοβουλίες όπως: η Global Compact του Ο.Η.Ε. (2000), η Τριμερής δήλωση για τις Πολυεθνικές Εταιρίες και η Κοινωνική Πολιτική της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (1997/2000), καθώς και οι κατευθυντήριες γραμμές για τις Πολυεθνικές Εταιρίες του Ο.Ο.Σ.Α. (2000), οι οποίες προβλέπουν έναν μηχανισμό εφαρμογής με τη συμμετοχή Κυβερνήσεων και Κοινωνικών Συνομιλητών στο πλαίσιο των Εθνικών Σημείων Επαφής. Το περιεχόμενό τους καλύπτει νευραλγικής σημασίας κοινωνικούς τομείς όπως: η παιδική και καταναγκαστική εργασία, η προστασία του περιβάλλοντος και του καταναλωτή, η διαφάνεια και η πληροφόρηση, ο ανταγωνισμός, οι κοινωνικές σχέσεις, η καταπολέμηση της δωροδοκίας, η

μεταφορά τεχνολογίας και η φορολογία. Μία εκ των εσωτερικών διαστάσεων της ΕΚΕ είναι η διαχείριση των φυσικών πόρων και των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από αυτήν. Αναφορικά με αυτό το θέμα και ειδικότερα την περιβαλλοντική ευθύνη, επίκειται η έκδοση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την πρόληψη και αποκατάσταση των περιβαλλοντικών ζημιών στην βάση σχετικής πρότασης (2002/C151E/106). Για το ίδιο θέμα υπάρχει το Λευκό Βιβλίο.

Μερικά παραδείγματα επιτυχούς προσέγγισης του θέματος είναι η Ολοκληρωμένη Ευρωπαϊκή Πολιτική Προϊόντων, που λαμβάνει υπόψη τις επιπτώσεις των προϊόντων σε όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής τους στο περιβάλλον, ενώ μια άλλη προσέγγιση αποτελεί το Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου (EMAS). Το EMAS εισήχθη στα μέσα της δεκαετίας του 1980, ως εθελοντικός θεσμός από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Συνίσταται σε ένα σύνολο κριτηρίων στη βάση των οποίων οι ευρωπαϊκές βιομηχανικές επιχειρήσεις μπορούσαν να διαμορφώσουν ένα σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης παρεμφερές του βρετανικού BSI και του διεθνούς ISO. Αυτό το σύστημα ελέγχεται και πιστοποιείται από διαπιστευμένους φορείς, μπορούσε δε να αποτελεί εγγύηση σε σχέση με τρίτους σε ότι αφορά στη συμβατότητα και στις επιδόσεις της επιχείρησης σε σχέση με το περιβάλλον.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, ο Κανονισμός EMAS αναθεωρήθηκε και διευρύνθηκε το πεδίο εφαρμογής του, περιλαμβάνοντας κάθε είδους δραστηριότητα. Σε αμφότερες τις επεξεργασίες του Κανονισμού, τα Ευρωπαϊκά Συνδικάτα συμμετείχαν ενεργά και κατόρθωσαν να αποτυπωθεί ο ρόλος των εργαζομένων στην προετοιμασία και διαδικασία πιστοποίησης κατά EMAS. Σε επίπεδο Κρατών Μελών υπήρξε επίσης κινητικότητα για την προώθηση της χρήσης του περιβαλλοντικού αυτού εργαλείου, όπως στην Αυστρία από την Εθνική Συνομοσπονδία OGB, στην Γερμανία από την αντίστοιχη DGB αλλά και κλαδικές Ομοσπονδίες όπως η Γερμανική Ομοσπονδία Μετάλλου, στη Φινλανδία, την Ιταλία και την Ολλανδία.

Άλλη επίσης σημαντική διάσταση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης που συνδέεται με το περιβάλλον είναι η αλληλεπίδραση επιχειρήσεων και τοπικού φυσικού περιβάλλοντος. Το θέμα προσλαμβάνει παγκόσμιες διαστάσεις λόγω των διασυνοριακών συνεπειών πολλών περιβαλλοντικών προβλημάτων που συνδέονται με την λειτουργία των επιχειρήσεων. Οι επενδύσεις και οι δραστηριότητες των εταιρειών σε τρίτες χώρες μπορούν να έχουν άμεση επίδραση στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη σε αυτές τις χώρες. Το ζήτημα της κοινωνικής ευθύνης των επιχειρήσεων με έμφαση στο περιβάλλον αποτελεί εδώ και καιρό αίτημα του

οικολογικού κινήματος, με αφορμή ακραία γεγονότα που στοίχισαν τη ζωή σε χιλιάδες ανθρώπους όπως στο βιομηχανικό ατύχημα του Μποπάλ στην Ινδία το 1984.

6.4 Οικονομικά κριτήρια

Όπως αναφέραμε παραπάνω ύστερα από το ενδιαφέρον των κυβερνήσεων να εντείνουν τις προσπάθειες τους ώστε να αποτρέπονται περιβαλλοντικές παραβάσεις οι επιχειρήσεις τείνουν να συμμορφώνονται με τους περιβαλλοντικούς νόμους. Ωστόσο, μια απλή αποδοχή των νόμων αυτών δεν είναι αρκετή, οι επιχειρήσεις πρέπει να εσωτερικεύσουν τις αρχές για την περιβαλλοντική προστασία με τον ίδιο τρόπο όπως τις αρχές της Δ.Ο.Π. Αποτελεί πρόκληση για το management των επιχειρήσεων να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν μια περιβαλλοντική στρατηγική που θα συμμορφώνεται με τους νόμους και θα ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των περιβαλλοντικά ευσυνείδητων καταναλωτών, διατηρώντας παράλληλα την ανταγωνιστική θέση της επιχείρησης. Το υψηλό management των περισσότερων βιομηχανιών έχει καταλάβει ότι τα θέματα που αφορούν το περιβάλλον απευθύνονται σε όλους τους τομείς της επιχείρησης. Παράλληλα κάποιες επιχειρήσεις εφαρμόζουν ελέγχους για την μόλυνση και τα απόβλητα εξαιτίας των νομοθετικών κυρώσεων, ενώ άλλες έχουν αναγνωρίσει τις εμπορικές ευκαιρίες που ανοίγονται μέσα από πρακτικές για την προστασία του περιβάλλοντος. Είναι πλέον φανερό ότι η αποφυγή ρύπανσης του περιβάλλοντος είναι να εξοικονομεί κεφάλαια για την επιχείρηση, ως εκ τούτου η προστασία του περιβάλλοντος είναι εποικοδομητική και για την κερδοφορία της επιχείρησης αλλά και για το ίδιο το περιβάλλον.

Σήμερα επιχειρήσεις με αποτελεσματικές περιβαλλοντικές πολιτικές είναι από τις πιο ανταγωνιστικές, πιο κερδοφόρες και ασφαλείς μέσα στον κλάδο τον οποίο υπάρχουν. Πρέπει λοιπόν να γίνει κατανοητό ότι περιβαλλοντική προστασία και οικονομική κερδοφορία δεν είναι ανταγωνιστικοί στόχοι. Η κάθε βιομηχανία που είναι φιλική απέναντι στο περιβάλλον πρέπει να βρει τρόπους ανάλογα με το προϊόν που παράγει ώστε να ωφεληθεί οικονομικά. Η πρώτη μέθοδος οικονομικού κέρδους είναι η μείωση του κόστους ενώ η δεύτερη η αύξηση των πωλήσεων. Τα κόστη μπορούν να μειωθούν μέσω της αποφυγής ρυπάνσεων όταν δεν θυσιάζουμε αποκλειστικά φυσικούς πόρους, αναπτύσσοντας παραγωγικές διαδικασίες που δημιουργούν την μικρότερη δυνατή περιβαλλοντική επιβάρυνση ανά μονάδα

προϊόντος. Οι διαδικασίες αυτές δεν δημιουργούν μόνο λιγότερη μόλυνση αλλά εξοικονομούν πρώτες ύλες παράγοντας περισσότερο προϊόν, π.χ. όταν ο Henry Ford κατασκεύαζε αυτοκίνητα το 1925 χρησιμοποιούσε το ξύλο από τις παλέτες των πρώτων υλών για το πάτωμα και την επένδυση των αυτοκινήτων αποδεικνύοντας πόσο πρωτοπόρος ήταν σε μια εποχή που αν μη τι άλλο υπήρχε επάρκεια φυσικών πόρων.

Η δεύτερη μέθοδος όπως αναφέραμε είναι μέσω της αύξησης των πωλήσεων, έτσι οι επιχειρήσεις πρέπει να προωθήσουν τα οικονομικά πλεονεκτήματα των προϊόντων καθώς και της συσκευασίας που τα διανείμουν στις διάφορες αγορές. Σήμερα οι περισσότεροι καταναλωτές θεωρούν τον εαυτό τους ευσυνείδητο απέναντι στο περιβάλλον και αναζητούν προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον πιέζοντας έμμεσα τις επιχειρήσεις να παρέχουν φιλικά προς το περιβάλλον προϊόντα. Αρκετοί καταναλωτές είναι έτοιμοι να αλλάξουν και προμηθευτή με προϊόντα που ήδη χρησιμοποιούσαν ώστε να βοηθήσουν και αυτοί από την πλευρά τους το περιβάλλον. Ύστερα από έρευνες το 75% των καταναλωτών στις Η.Π.Α. αλλάζει μάρκα όταν η τιμή και η ποιότητα είναι το ίδιο αλλά υπάρχει μικρότερη επιβάρυνση για το περιβάλλον. Η θέληση των καταναλωτών να αλλάξουν μάρκα προϊόντος δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται σαν απειλή για τις επιχειρήσεις αλλά περισσότερο σαν εμπορική ευκαιρία.

6.5 Εργαλεία για περιβαλλοντική προστασία

Οι επιχειρήσεις για να πετύχουν προστασία του περιβάλλοντος εκτός από την εμπέδωση των αρχών για περιβαλλοντική συνείδηση, θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν κάποιες πρακτικές που θα βοηθήσουν στην πραγματοποίηση των παραπάνω. Ύστερα από έρευνες και συνεργασίες μεταξύ επιχειρήσεων και κρατών κατέληξαν στο παρακάτω ιεραρχικό σύστημα ολοκληρωμένης πρόληψης για την προστασία του περιβάλλοντος.

- 1) Μείωση των φυσικών πόρων σε συνδυασμό με επαναχρησιμοποίησή τους.
- 2) Ανακύκλωση των υλικών και των αποβλήτων.

3) Χρησιμοποίηση αποβλήτων για ενεργειακούς σκοπούς.

4) Δενδροφύτευση και αναδάσωση.

Η απελευθέρωση αποβλήτων είναι σχεδόν αναπόφευκτη ωστόσο υπάρχουν πρακτικές για την μείωση των αποβλήτων μέσω τεσσάρων τεχνικών (4Rs):

- Μείωση (reduce) της παραγωγής αποβλήτων.
- Επαναχρησιμοποίηση (reuse) και επανακαταμερισμός (reallocate) υλικών στο μέγιστο εφικτό βαθμό.
- Ανακύκλωση (recycle) υλικών και ενέργειας.

Μείωση φυσικών πόρων (Reduce)

Όταν οι επιχειρήσεις μειώνουν τις εκροές στέρεων αποβλήτων επιτυγχάνεται ταυτόχρονα μείωση στην κατανάλωση φυσικών πόρων που οδηγεί επί το πλείστον σε μείωση του κόστους του παραχθέντος προϊόντος. Η μείωση των πόρων αποφέρει μια διαρκή εξοικονόμηση υλικών και ενέργειας και σε συνδυασμό με την παραγωγή του προϊόντος και την συσκευασία μειώνει εν συνεχεία τα απορρίμματα που δημιουργούν οι τελικοί καταναλωτές. Η μη χρησιμοποίηση φυσικών πόρων οδηγεί τις επιχειρήσεις να στραφούν σε υλικά που είναι τελείως πλεονάζοντα ή μη απαραίτητα και μένουν ανεκμετάλλευτα.

Επαναχρησιμοποίηση (Reuse)

Η λειτουργία αυτή αναφέρεται κυρίως στην επαναχρησιμοποίηση χρησιμοποιούμενων εξοπλισμών, υλικών καθώς και συσκευασιών. Οι ευκαιρίες που ανοίγει μια τέτοια λειτουργία πρέπει να αξιολογούνται προσεκτικά διασφαλίζοντας ότι θα μειωθεί το μέγεθος των αποβλήτων, θα είναι οικονομικά συμφέρουσα και το πιο σημαντικό ότι το τελικό προϊόν δεν θα βλάπτει την υγεία και την ασφάλεια του τελικού καταναλωτή. Πρώτη προτεραιότητα πρέπει να δοθεί στα προϊόντα που

μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν χωρίς επεξεργασία, για να επιτευχθεί αυτό πρέπει να υπάρχει δίκτυο επιστροφών και περισυλλογής των προϊόντων αυτών. Τα υλικά αυτά για να πετύχει το πρόγραμμα επαναχρησιμοποίησης θα πρέπει να είναι ικανά να επαναχρησιμοποιηθούν τουλάχιστον 5 φορές. Η Honda των Ηνωμένων Πολιτειών με την εφαρμογή του προγράμματος επαναχρησιμοποίησης εξοικονομεί 1 εκατομμύριο δολάρια ετησίως και δεν επιβαρύνει το περιβάλλον κατά 8,5% από τις ετήσιες ανάγκες της σε αγορά πρώτων υλών.

Επανατοποθέτηση (Reallocation)

Η επανατοποθέτηση είναι μια προέκταση της επαναχρησιμοποίησης. Όταν η επαναχρησιμοποίηση εστιάζεται σε μια συγκεκριμένη εσωτερική διαδικασία η επανατοποθέτηση περιλαμβάνει άλλες μικρές λειτουργίες της επιχείρησης και οντότητες εκτός εταιρίας όπως οι πελάτες που χρησιμοποιούν ένα συγκεκριμένο υλικό.

Ανακύκλωση (Recycling)

Η ανακύκλωση είναι μια τεχνολογία που περιλαμβάνει στάδια όπως η συλλογή, ο διαχωρισμός και η προετοιμασία των περισυλλεγμένων απορριμμάτων για επεξεργασία.

Η ανακύκλωση μειώνει τον όγκο των αποβλήτων με δύο τρόπους:

- Εξοικονομεί απορρίμματα και απόβλητα που θα επιβάρυναν το περιβάλλον με ενδεχόμενη ταφή τους σε χωματερές και θάλασσες.
- Μειώνει το μέγεθος των αποβλήτων που δημιουργούνται από τις παραγωγικές διαδικασίες καινούργιων πρώτων υλών αφού τις αντικαθιστά με χρησιμοποιούμενες ήδη πρώτες ύλες.

Πολύ σημαντικό κομμάτι είναι η ανακύκλωση των υλικών συσκευασίας. Τα υλικά αυτά μπορούν να ανακυκλωθούν στην αρχική τους μορφή ή σε δευτερεύουσα και να χρησιμοποιηθούν εφόσον τηρούν κανόνες υγιεινής σε υλικά συσκευασίας. Ωστόσο, κάποια υλικά συσκευασίας δεν δύναται να ανακυκλωθούν για συσκευασίες, αλλά

ανακυκλώνονται και χρησιμοποιούνται ως πρώτη ύλη για παραγωγή άλλων προϊόντων. Στην εποχή μας η ανακύκλωση είναι η πιο διαδεδομένη μέθοδος ελέγχου και μείωσης των απορριμμάτων. Οι περισσότερες χώρες έχουν ιδρύσει οργανισμούς ανακύκλωσης που είναι υπεύθυνοι να διαχειρίζονται τα υλικά αυτά από σημεία συλλογής τους ως την εναπόθεσή για κατεργασία. Οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν με περιβαλλοντολογική πολιτική την ανακύκλωση ως παράγοντα μείωσης της ρύπανσης ενώ άλλες ως παράγοντα μείωσης των προστίμων για καταστροφή των αποβλήτων στις χωματερές. Παρόλα αυτά η ανακύκλωση βοηθά στη μείωση της κατανάλωσης πρώτων υλών από φυσικές πηγές και δεν επιβαρύνει το έδαφος και την ατμόσφαιρα από την καταστροφή ανακυκλωμένων υλικών, ωστόσο μόνη της δεν είναι ικανή να αποτρέψει την παραγωγή αποβλήτων και απορριμμάτων αφού είναι μια διαδικασία που χρησιμοποιείται στο τέλος του κύκλου ζωής των προϊόντων.

6.6 Μελέτη περιπτώσεως: Πολυεθνική βιομηχανία Henkel

Η γερμανική πολυεθνική εταιρία Henkel, την προηγούμενη δεκαετία υιοθέτησε δυο πρακτικές της μεθόδου των τεσσάρων 4Rs που προαναφέραμε, την μείωση φυσικών πόρων και την ανακύκλωση σε τέτοιο βαθμό ώστε το 1992 να της απονεμηθεί το Παγκόσμιο Βραβείο Συσκευασίας (World Star Award) για την ανάπτυξη και δημιουργία της γνωστής συσκευασίας «Sleeve Pack». Η νέα αυτή πατέντα είναι τόσο χρήσιμη όπου στις Ηνωμένες Πολιτείες εταιρίες όπως η Church & Dwight πληρώνει δικαιώματα στην Henkel για να διανείμει τα προϊόντα της σε μπουκαλάκια τα τύπου «Sleeve Pack». Η αρχική ιδέα και οι στόχοι της παραπάνω επιχείρησης ήταν να σχεδιαστεί ένα προϊόν που θα ανταποκρίνεται στις σύγχρονες απαιτήσεις όπως:

- Η μείωση των πρώτων υλών.
- Ο εύκολος διαχωρισμός διαφορετικών ανακυκλώσιμων υλικών.
- Η διατήρηση της ποιότητας κατά την ανακύκλωση του συνθετικού υλικού των μπουκαλιών.

- Η δυνατότητες για σωστή διαφήμιση του σήματος της εταιρίας στο μπουκάλι.
- Η παραγωγή του προϊόντος μέσω του υπάρχοντος εξοπλισμού και γραμμών παραγωγής.
- Η μείωση του όγκου των απορριμμάτων που επιτρέπει η εύκολη συμπίεση του μπουκαλιού.

Το αποτέλεσμα των παραπάνω στόχων είναι η δημιουργία του μπουκαλιού τύπου «Sleeve Pack». Το προϊόν αυτό αποτελείται από συνθετικό υλικό και μία χάρτινη ετικέτα. Η ετικέτα αυτή είναι σχεδιασμένη από ανακυκλωμένο ινώδες χαρτί και μη μεταλλικό πολύχρωμο μελάνι. Ο συνδυασμός αυτών επιτρέπει 100% ανακύκλωση των υλικών διότι το ινώδες χαρτί που χρησιμοποιείται για την ετικέτα βρίσκεται σε ισχυρή ζήτηση από τις διάφορες χαρτοποιίες. Η επιλογή του χαρτιού αυτού βασίζεται στις ανάγκες του προμηθευτή, καθώς και στις απαιτήσεις του μελλοντικού χρήστη στην συγκεκριμένη περίπτωση η χαρτοποιίες είναι και προμηθευτές και καταναλωτές. Για το λόγο αυτό η Henkel θεωρεί σημαντικό την εμπλοκή του προμηθευτή στο αρχικό στάδιο σχεδιασμού του προϊόντος.

Δεύτερον ο σχεδιασμός του μπουκαλιού μείωσε τη χρήση των πρώτων υλών κατά 50%. Ο σχεδιασμός αυτός επισημαίνουν οι άνθρωποι της Henkel ήταν εφικτός διότι υπήρξε ανταλλαγή τεχνογνωσίας με τους προμηθευτές ώστε να κατασκευαστεί ένα συνθετικό μπουκάλι με τόσο λεπτές πλευρές για να συμπιέζεται εύκολα, διατηρώντας παράλληλα ασφαλές το περιεχόμενο. Το υλικό αυτό μπορεί να ανακυκλωθεί και να ξαναχρησιμοποιηθεί στην παραγωγή των νέων μπουκαλιών. Πολύ σημαντικός ήταν ο σχεδιασμός ενός προϊόντος που θα επιτρέπει την χρήση των υπάρχοντων γραμμών παραγωγής, χωρίς να δημιουργούνται ανάγκες για νέες επενδύσεις, εξοικονομώντας έτσι χρηματικούς πόρους για την επιχείρηση, παράλληλα έπρεπε να διασφαλιστεί η ανθεκτική παρουσία και η χρησιμότητα του προϊόντος ώστε να συμβαδίζουν με τις απαιτήσεις του marketing, τέλος το μπουκάλι πρέπει να αντιπροσωπεύει ποιοτικά την εταιρία στα μάτια των καταναλωτών. Τελευταίο και πιο σημαντικό ήταν η αντίληψη των καταναλωτών για το προϊόν. Το σχήμα του μπουκαλιού έπρεπε να είναι εύχρηστο και ο διαχωρισμός του συνθετικού μπουκαλιού από την ετικέτα εύκολος

ώστε να επιτυγχάνεται η ανακύκλωση του από τους καταναλωτές. Το τελικό προϊόν έπρεπε να εκφράζεται φιλικά προς το περιβάλλον αποδίδοντας ταυτόχρονα την αντίληψη ενός υψηλής ποιότητας προϊόντος.

Με την ανάπτυξη αυτού του προϊόντος η Henkel έδειξε τις δυνατότητες ανάμειξης των προμηθευτών και καταναλωτών στα αρχικά στάδια σχεδιασμού, δίνοντας έτσι ένα παράδειγμα πόσο ωφέλιμη είναι η συνεισφορά όλων των συμμετεχόντων στην εφοδιαστική αλυσίδα προς συμφέρον της επιχείρησης και του φυσικού περιβάλλοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Αειφόρος ανάπτυξη

7.1 Αειφόρος ανάπτυξη: Ορισμοί και γενικές έννοιες

Ο όρος αειφόρος ή αειφορικός είναι η απόδοση στα ελληνικά του ξενόγλωσσου sustainable ο οποίος αποδίδεται επίσης ως βιώσιμος. Ως **αειφορία** (sustainability) ορίζεται το χαρακτηριστικό μιας διαδικασίας ή κατάστασης που μπορεί να διατηρηθεί απεριόριστα. Όταν μια δραστηριότητα ορίζεται ως αειφόρος αυτό οπωσδήποτε ισχύει στη βάση της υπάρχουσας γνώσης στο δεδομένο χρόνο. Δεν υφίσταται χρόνια εγγύηση της αειφορίας, δεδομένου ότι πολλοί παράγοντες παραμένουν άγνωστοι ή απρόβλεπτοι. Για το λόγο αυτό απαιτείται προσεκτικός χειρισμός των δραστηριοτήτων που θα μπορούσαν να επηρεάσουν δυσμενώς το περιβάλλον, λεπτομερής μελέτη των όποιων επιδράσεων των δραστηριοτήτων αυτών καθώς και έγκαιρη διάγνωση των όποιων λαθών.

Η αειφορία ως έννοια, δίνει τη δυνατότητα της διαρκούς ανάπτυξης, κατά τρόπο που να ικανοποιεί τις σημερινές ανάγκες του ανθρώπου χωρίς να καταστρέφεται το φυσικό περιβάλλον, ενώ παράλληλα να δίνεται και η δυνατότητα στις επόμενες γενεές να ικανοποιούν τις ανάγκες τους σ' ένα εξίσου βιώσιμο περιβάλλον.

Ο όρος αειφορία προέρχεται από τη δασοπονία και είναι καθιερωμένος από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, έχοντας αρχικά την έννοια της ρύθμισης της εκμετάλλευσης του δάσους προκειμένου να αποδώσει σε κάποιο περιοδικό χρόνο, συνεχή και σταθερή ποσότητα προϊόντων ή υπηρεσιών. Με την πάροδο του χρόνου όμως, η αειφορία έχασε τη στενή επιστημονική της σημασία και συνάφεια με τα δασικά οικοσυστήματα και μετατράπηκε σε αρχή και μοντέλο διαχείρισης όλων των οικοσυστημάτων καθώς και των ανανεώσιμων φυσικών πόρων.

Ως **αειφόρος ανάπτυξη** (sustainable development) ορίζεται η ανάπτυξη που είναι σε θέση να καλύψει τις παρούσες ανθρώπινες ανάγκες, χωρίς να στερεί από τις μελλοντικές γενεές τη δυνατότητα να καλύπτουν τις δικές τους ανάγκες. Η αειφόρος ανάπτυξη περιλαμβάνει μια μεγάλη σειρά κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών, τεχνολογικών, εκπαιδευτικών και επιστημονικών τακτικών και αξιών που πρέπει να εφαρμοστούν στις ανθρώπινες κοινωνίες έτσι ώστε αυτές να είναι λειτουργικά υγιείς στο μέλλον.

Δεδομένου ότι η αειφόρος ανάπτυξη είναι το αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων του ανθρώπου και η συνέπεια της λογικής χρήσης των ίδιων των πηγών του οικοσυστήματος, η χρήση αυτή καθ' αυτή επιβάλλεται να είναι αειφόρος. Έτσι, ως **αειφόρος χρήση** (sustainable use) ορίζεται η χρήση ενός οικοσυστήματος, οργανισμού ή άλλης ανανεώσιμης πηγής στο μέτρο της δυνατότητάς της για ανανέωση. Η αειφόρος χρήση κατά συνέπεια είναι εφαρμόσιμη μόνο σε ανανεώσιμες πηγές και μάλιστα στο μέτρο των δυνατοτήτων του για ανανέωση. Δεδομένου ακόμη ότι ένας από τους βασικούς στόχους της αειφόρου ανάπτυξης είναι οικονομικός, ως **αειφόρος οικονομία** (sustainable economy) ορίζεται το προϊόν της αειφόρου ανάπτυξης. Το προϊόν αυτό διατηρεί τη βάση της φυσικής του προέλευσης. Είναι δυνατόν να συνεχίσει να αναπτύσσεται προσαρμοστικά και μέσω των βελτιώσεων της γνώσης, της οργάνωσης, της τεχνολογικής επάρκειας και της φρόνησης. Αφετέρου, **αειφόρος κατανάλωση** (sustainable consumption) είναι ο τύπος εκείνος της ανθρώπινης κατανάλωσης που ανταποκρίνεται στην αειφόρο ανάπτυξη. Είναι το μέγεθος και το είδος εκείνο κατανάλωσης, που δεν ξεπερνάει τις δυνατότητες του «περιβαλλοντικού χώρου» ο οποίος στη γη είναι περιορισμένος. Ως **περιβαλλοντικός χώρος** ορίζεται το μέγιστο μέρος του περιβάλλοντος που μπορεί να αναλώνει η ανθρώπινη παραγωγική δραστηριότητα, χωρίς να εμποδίζεται η αναπαραγωγή του και χωρίς να ρυπαίνεται η φύση. Για παράδειγμα, από ένα δάσος δεν πρέπει να παίρνουμε περισσότερη ξυλεία, φυτά κ.α. από όσα αυτό μπορεί να αναπαράγει. Από μια λίμνη ή ένα θαλάσσιο αλίπεδο δεν πρέπει να αλιεύουμε -σε ετήσια βάση- ποσότητα αλιευμάτων μεγαλύτερη από την ετήσια φυσική αναπαραγωγή τους. Σε μια λίμνη, δεν πρέπει να διοχετεύεται ποσότητα λυμάτων τόση, ώστε να μειώνεται η υπάρχουσα σε αυτήν ζωή, ή να υποβαθμίζεται. Η δε κοινωνία που εφαρμόζει τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης καλείται αειφόρος κοινωνία (sustainable society).

7.2 Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης

Η αειφόρος ανάπτυξη ως όρος, χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1987 από την Παγκόσμια Επιτροπή Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης (World Commission on Environment and Development – the Brundtland Commission) στη δημοσιευμένη αναφορά της (WCED 1987) και οριστικέ με τον ορισμό που αναφέραμε παραπάνω.

Ο όρος επινοήθηκε για να δείξει ότι δεν είναι θεμιτή μια οποιαδήποτε ανάπτυξη, αλλά μόνο εκείνη που δεν αυτοαναιρείται είτε χρονικά, είτε τοπικά, είτε διαστρωματικά (με την έννοια της διαστρωμάτωσης των τάξεων και ομάδων σε μία συγκεκριμένη κοινωνία). Αναφέρεται πρωταρχικά στη χρονική διάσταση της ανάπτυξης, στη διατήρηση της δηλαδή επ' άπειρον. Με άλλα λόγια, αειφόρος ανάπτυξη είναι εκείνη η μορφή ανάπτυξης (από άποψη οικονομική, κοινωνική και οικολογική) η οποία δεν περιέχει μέσα της στοιχεία που θα οδηγήσουν αργότερα στην κατάρρευση της. Πιο συγκεκριμένα η αειφόρος ανάπτυξη επιτρέπει τη διαίωνιση των φυσικών πόρων και τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος σε κατάσταση που να μπορεί να προσφέρει συνεχώς τις υπηρεσίες του στον άνθρωπο.

Εκτός από τον ορισμό που ήδη αναφέραμε, έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς διάφοροι άλλοι ορισμοί, ταυτόσημοι σε έννοια ή άλλοι αντικρουόμενοι ανάλογα του τύπου του επιστημονικού πρίσματος (οικονομικού, κοινωνικού, πολιτισμικού, οικολογικού) που χρησιμοποιήθηκε για την αποσαφήνιση της έννοιας. Ένας τέτοιος ορισμός διατυπώθηκε (1991) ως προϊόν συνεργασίας των διεθνών οργανισμών IUCN (The World Conservation Union), UNEP (United Nations Environment Programme) και WWF (World Wide Fund for Nature). Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό: «ως αειφόρος ανάπτυξη ορίζεται η μορφή της ανάπτυξης που στοχεύει στη βελτίωση της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής μέσα σ' ένα οικοσύστημα ικανό να στηρίξει υγιείς οργανισμούς, διατηρώντας παράλληλα την παραγωγικότητα του, την προσαρμοστικότητα του και την ικανότητα του για ανανέωση». Κατά ένα άλλο ορισμό, «αειφόρος ανάπτυξη είναι ο τύπος εκείνος της οικονομικό - κοινωνικής ανέλιξης που καλύπτει τις τρέχουσες ανάγκες της ανθρωπότητας, χωρίς να εμποδίζει τις επόμενες γενεές να καλύψουν και μάλιστα χωρίς πρόσθετες επιβαρύνσεις, τις δικές τους ανάγκες». Αυτό σημαίνει απλά ότι η αειφόρος ανάπτυξη αποτελείται με τρόπο που δεν φθείρει τη Φύση, δεν δημιουργεί σ' αυτήν μόνιμες βλάβες μειώνοντας έτσι τη μελλοντική παραγωγική της δυνατότητα.

Ένας ίσως πληρέστερος ορισμός που διατυπώθηκε το 1987 από το IDMC (International Development Management Center) ορίζει την αειφόρο ανάπτυξη ως: «την εξακολουθητική δυναμική διαδικασία των συνεχών επιτυχών αποτελεσμάτων των αναπτυξιακών δραστηριοτήτων» και ο οποίος ορισμός χρησιμοποιείται ως βάση, επειδή περικλείει οικονομικούς, τεχνολογικούς, κοινωνικούς και οικολογικούς παράγοντες.

Πράγματι με βάση τον τελευταίο ορισμό, έχουν αναληφθεί αξιολογικές προσπάθειες διεθνώς τα τελευταία 15 περίπου χρόνια, προκειμένου να διασαφηνιστούν οι λειτουργικές βάσεις και προϋποθέσεις της αειφόρου ανάπτυξης. Οι προϋποθέσεις αυτές σχετίζονται με τη σύνθεση απόψεων επί τριών κυρίων παραγόντων:

- **Οικονομικών**, με βάση τους οποίους επιζητείται η μεγιστοποίηση της ανθρώπινης ευημερίας μέσα στους περιορισμούς του υπάρχοντος κεφαλαιακού δυναμικού και της τεχνολογίας,
- **Κοινωνικών**, οι οποίοι δίνουν έμφαση στη δράση του ανθρώπινου παράγοντα και του οποίου τα πλαίσια για την κοινωνική οργάνωση είναι ουσιαστικής σημασίας ως προς την επινόηση βιώσιμων λύσεων για την επίτευξη αειφόρου ανάπτυξης και
- **Οικολογικών**, που δίνουν έμφαση στην προστασία και τη διατήρηση της ακεραιότητας των επιμέρους οικολογικών υποσυστημάτων, αναγκαίων για τη σταθερότητα του οικοσυστήματος στο σύνολο του.

7.3 Οι διαστάσεις της αειφόρου ανάπτυξης

7.3.1 Η οικονομική διάσταση

Η ανάπτυξη του δυτικού κόσμου, εντοπίζεται και ερμηνεύεται ιστορικά με το οικονομικό αποτέλεσμα, έτσι που το μεταπολεμικό μοντέλο που έχει υιοθετηθεί από όλες σχεδόν τις αναπτυσσόμενες χώρες, να είναι το μοντέλο της οικονομικής μεγέθυνσης. Το 1960 υιοθετήθηκε το μοντέλο της ισοδύναμης μεγέθυνση προκειμένου να ενσωματωθούν σε αυτό αρχές κοινωνικού χαρακτήρα όπως ελάφρυνση της φτώχειας και αναδιανομή του εισοδήματος. Το 1980 το μοντέλο διευρύνθηκε και πάλι, προκειμένου να περιλάβει την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης που αντανακλά αυξημένα περιβαλλοντικά ενδιαφέροντα.

Η απουσία ωστόσο της ενσωμάτωσης της αειφορικότητας σε εθνικό επίπεδο, δεν βοηθά στην ακριβή μέτρηση της προόδου στο επίπεδο αυτό. Οι κλασσικοί εθνικοί λογαριασμοί μπορεί να εξυπηρετούν τους οικονομολόγους ικανοποιητικά από την

άποψη της παρακολούθησης της μακροοικονομίας, αποτελούν ωστόσο φτωχά μέτρα από την άποψη της μέτρησης του αειφορικού εισοδήματος ή των μεταβολών στην εθνική παραγωγική δυναμικότητα. Η αποτίμηση για παράδειγμα της υποβάθμισης του «κεφαλαίου» μιας χώρας, δεν λαμβάνει υπόψη το φυσικό κεφάλαιο (φυσικοί πόροι) το οποίο είναι ιδιαίτερα σημαντικό σε μερικές χώρες (π.χ. υγρότοποι).

Η αποτίμηση τέλος των μελλοντικών συνεπειών και ιδιαίτερα σε μακροχρόνια προοπτική με βάση την πρόβλεψη της σχέσης κόστους - ωφέλειας δεν είναι πάντοτε επιτυχής, επειδή π.χ. αποτιμάται λιγότερο η ποιότητα ζωής των μη γεννηθέντων ατόμων από ότι των ήδη γεννηθέντων.

Οι ασκούντες την πολιτική διεθνώς, προσπαθούν να βρουν εναλλακτικές λύσεις αειφορικότητας με στόχο τη μεγιστοποίηση του καθαρού αποτελέσματος των οικονομικών δραστηριοτήτων, διατηρώντας παράλληλα ή και αυξάνοντας τα οικονομικά, οικολογικά και κοινωνικοπολιτικά αποθέματα σε μακροχρόνια βάση και εξασφαλίζοντας τις βασικές ανάγκες και την προστασία του αδύναμου οικονομικά πληθυσμού.

Η οικονομική του περιβάλλοντος συμβάλλει στην προσπάθεια αυτή βοηθώντας στη σύνθεση περιβάλλοντος και κοινωνικών αξιών, σε διαδικασία λήψης αποφάσεων οικονομικού χαρακτήρα. Βέβαια, η οικονομική του περιβάλλοντος δεν αποτελεί ένα καινούργιο πεδίο δράσης, κατά το οποίο η αποτίμηση των περιβαλλοντικών και κοινωνικών συνεπειών στα τελευταία 25 χρόνια γίνεται με βάση οικονομικές αρχές. Πρόσφατα μάλιστα οι αρχές αυτές άρχισαν να εφαρμόζονται σε αναπτυσσόμενες χώρες και μάλιστα οι περιβαλλοντοοικονομολόγοι να ενδιαφέρονται για πολιτικές μακροοικονομικού χαρακτήρα.

Αλλά ενώ ο οικονομολόγος, ο κοινωνιολόγος και ο περιβαλλοντολόγος παραδέχονται ότι τα ενδιαφέροντα του καθενός από τους άλλους δύο έχουν βάση σε προγράμματα ανάπτυξης, εν τούτοις αποτυγχάνουν «να δουν» αυτά τα ενδιαφέροντα από την οπτική γωνία των άλλων.

Ο οικονομολόγος, φαίνεται να αποδέχεται τη σημασία των κοινωνικών και οικολογικών παραγόντων της ανάπτυξης, ωστόσο τους ερμηνεύει μέσα από το πρίσμα της δικής του επιστήμης. Τα κοινωνικά ενδιαφέροντα τείνουν να περιορίζονται σε ερωτήματα ως προς τον περιορισμό της ανισότητας και τη μείωση της φτώχειας και τα περιβαλλοντικά ενδιαφέροντα σε ερωτήματα μόνο ως προς τη διαχείριση των φυσικών πόρων. Ερωτήματα που έχουν να κάνουν με την κοινωνική

συνοχή, την πολιτισμική ταυτότητα και την περιβαλλοντική ισορροπία, απουσιάζοντας τελείως από τη σκέψη του οικονομολόγου.

Κατά συνέπεια, η συνεργασία των ειδικών επιστημόνων ως ισοδύναμων συνεργατών, είναι επιβεβλημένη.

7.3.2 Η κοινωνική διάσταση

Πολλά αναπτυξιακά προγράμματα που είχαν παραγνωρίσει τη σοβαρότητα των κοινωνικών παραγόντων, οδηγήθηκαν σε πλήρη αποτυχία. Κι ενώ η άποψη αυτή έχει βεβαιωθεί με σαφείς ενδείξεις, εν τούτοις τα αναπτυξιακά προγράμματα συνεχίζουν να λειτουργούν με αρχές και όρους ξένους προς την τοπική κοινωνία και τα ανθρώπινα ενδιαφέροντα και αξίες.

Το περιβάλλον όμως δεν κινδυνεύει από εξωτερικούς «εχθρούς» μιας δεδομένης κοινωνίας αλλά από τους ίδιους τους ανθρώπους - χρήστες των πόρων της. Κατά τον Καθηγητή Σιάρδο (1996) και τις πηγές που επικαλείται, η άποψη «βάλτε σε πρώτη θέση τον άνθρωπο» έχει υποστηριχθεί από πολλούς, ως προς τις πολιτικές και επενδυτικές δραστηριότητες κατά την εκπόνηση και προώθηση προγραμμάτων με το αιτιολογικό ότι «ο σημερινός επιστημονικός τρόπος σκέψης, δεν είναι ο κατάλληλος ως μοντέλο για μελλοντική αειφορο ανάπτυξη και διεύρυνση των δημοκρατικών αρχών»

Αυτό που προέχει να τεθεί ως στόχος στα πλαίσια της γενικότερης στοχοθεσίας για την επίτευξη αειφόρου ανάπτυξης, είναι η υιοθέτηση ανθρωπο - κεντρικών τεχνικών η φύση των οποίων θα πρέπει να κυμαίνεται από την απλή ενημέρωση του κοινού μέχρι την εκπαίδευση και την επιμόρφωσή του, από την απλή συμβουλή μέχρι τη συμμετοχική συνεργασία και διαχείριση, από τη διατήρηση των παραδοσιακών τεχνικών μέχρι την υιοθέτηση νέων ιδεών και πρακτικών και από την εξατομικευμένη οικονομικά παρακινούμενη συμπεριφορά στην ενδυνάμωση και προώθηση κοινωνικών αξιών ομάδων.

7.3.3 Η οικολογική διάσταση

Η περιβαλλοντική αποτίμηση με βάση μόνο τα οικονομικά αποτελέσματα, εκφράζοντας δηλαδή το κόστος και την ωφέλεια σε νομισματικούς όρους ή και με

την τεχνική του «κόστους ευκαιρίας» από την προστασία ή μη του περιβάλλοντος, είναι τις περισσότερες φορές ανεπιτυχής. Οι μετρήσεις μάλιστα με μη νομισματικούς όρους είναι περισσότερο αντιπροσωπευτικές προς τις ανθρώπινες αξίες. Για παράδειγμα, ενώ η οικονομική αξία του πόσιμου νερού μπορεί να μετρηθεί, δεν είναι εύκολα μετρήσιμη η συμβολή του στους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους. Αντίθετα, η ανάλυση με βάση πολλαπλά κριτήρια, αποσαφηνίζει τα περισσότερο σημαντικά γνωρίσματα ή στόχους, αποκλείει πολλές επουσιώδεις παραμέτρους και καθιστά την τελική διαδικασία ανάπτυξης περισσότερο εξισορροπητική, ενώ ταυτόχρονα παρέχει στον φορέα που έχει την ευθύνη της απόφασης μεγαλύτερη ευελιξία στις επιλογές του.

Τα τελευταία χρόνια, η παραδοσιακή αντίληψη η σχετική με την διάρθρωση και τη λειτουργία του φυσικού περιβάλλοντος έχει αλλάξει ως προς τον τρόπο που οι άνθρωποι επηρεάζουν τη χρήση και τη διατήρηση - προστασία του περιβάλλοντος, ως προς τις ακόλουθες οικολογικές επισημάνσεις (Rees 1993):

- η οικονομική δραστηριότητα του ανθρώπου πρέπει να λειτουργεί στα όρια ενός ευρύτερου οικοσυστήματος του οποίου η αποδιοργάνωση (εξάντληση - ρύπανση) περιορίζει την οικονομική του αειφορία,
- η αύξηση της χρήσης των φυσικών πόρων και η υπερεκμετάλλευση τους λόγω της οικονομικής δραστηριότητας σε συνδυασμό με την πληθυσμιακή αύξηση, ξεπερνούν τα όρια δυναμικότητας του οικοσυστήματος και
- σε πολλές περιπτώσεις, οι επιδράσεις της ανάπτυξης προκαλούν μη αναστρέψιμες και σοβαρές περιβαλλοντικές μεταβολές (π.χ. η αποψίλωση των δασών και η απογύμνωση των εδαφών είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε σκλήρυνση των εδαφών που θα εμποδίσουν στο εξής την επανεγκατάσταση φυτικών ειδών και την επανεκμετάλλευσή τους).

Οι άνθρωποι είναι τα «εργαλεία» και οι ωφελούμενοι της ανάπτυξης, αλλά και τα θύματα της αναπτυξιακής δραστηριότητας. Η μη συμμετοχή τους κατά τη σύνταξη των προγραμμάτων ανάπτυξης, τους καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτους στις περιβαλλοντικές «εκπλήξεις» και επιτείνει την οικονομική και κοινωνική υποβάθμιση της ποιότητας ζωής τους. Τα οικονομικά αδύνατα άτομα και κυρίως

εκείνα που δέχονται εντονότερα τις συνέπειες μιας περιβαλλοντικής υποβάθμισης και τα λιγότερο έτοιμα να αυτοπροστατευτούν. Επιπλέον, συχνά γίνονται αιτία μιας γενικότερης οικολογικής καταστροφής από την προσπάθειά τους να ικανοποιήσουν τις άμεσες ανάγκες τους, την έλλειψη πόρων και την άγνοιά τους σε θέματα περιβαλλοντικού χαρακτήρα, άγνοια που οφείλεται όχι τόσο στην έλλειψη της αναγκαίας παιδείας όσο στην ανεπάρκεια σε γνώσεις εγγενείς με τα προβλήματα (π.χ. η αδυναμία τους να προσδιορίσουν το βαθμό εξάντλησης των εδαφικών πόρων, την μόλυνση του αέρα, των υδάτων κλπ).

Η αξιολόγηση του περιβάλλοντος δεν αφορά μόνο στην αποτίμηση των ωφελειών από την προστασία του και του κόστους από την καταστροφή του, καθώς και την πρόβλεψη κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, του μελλοντικού κόστους αυτού. Η αποτίμηση αναφέρεται και στην αξιολόγηση των έμμεσων ωφελειών όπως προστασία της έκπλυσης των υδάτων από την δασική βλάστηση, καθώς και σε φυσικά γνωρίσματα όπως η βιοποικιλότητα τα οποία έχουν μελλοντικά άγνωστα αποτελέσματα.

Η εφαρμογή διαρθρωτικών προγραμμάτων ανάπτυξης καθιστά επιβεβλημένη τη συμμετοχή των δημοσίων δαπανών. Σύμφωνα με την έκθεση της Συνδιάσκεψης στο Bergen της Νορβηγίας (1990) για την ενσωμάτωση περιβαλλοντικών αρχών και αειφόρου ανάπτυξης στα πλαίσια των δημόσιων δαπανών, έχει επισημανθεί ότι:

- οι δημόσιες δαπάνες για την έρευνα και την υποδομή επηρεάζουν σημαντικά την τεχνολογική ανάπτυξη και για το λόγο αυτό πρέπει να κρίνεται η αειφορικότητα των τεχνολογιών σε μακροχρόνια βάση, από τα πρώτα κιόλας στάδια της διαδικασίας του σχεδιασμού προγραμμάτων,
- οι δημόσιες δαπάνες για φυσικούς πόρους επηρεάζονται σοβαρά από την αύξηση των εισροών ως προς τα εμπορευματικά αγαθά,
- το κόστος των μέτρων πρόληψης είναι συνήθως πολύ χαμηλότερο από ότι το κόστος αντιμετώπισης ή καταστολής της υποβάθμισης των φυσικών πόρων και της καταστροφής του περιβάλλοντος, γι' αυτό και πρέπει να υπάρχει η αναγκαία διασφάλιση ως προς τις πιθανές καταστροφικές και τις μη αναστρέψιμες οικολογικές καταστάσεις και

- για τη διασφάλιση ότι οι δημόσιες δαπάνες θα οδηγήσουν αποτελεσματικά σε αειφόρο ανάπτυξη, είναι ουσιαστική η συμμετοχή των ανθρώπων στη διαδικασία σχεδιασμού και εκπόνησης προγραμμάτων ανάπτυξης, μέσω ενός διευρυμένου αποκεντρωτικού περιφερειακού σχεδιασμού.

7.4 Η ανάγκη για αειφόρο ανάπτυξη

Είναι γεγονός ότι ο άνθρωπος μοχθεί πέρα από την επιβίωση του και για την εξασφάλιση μιας ικανοποιητικής ποιότητας ζωής για τον ίδιο και τους απογόνους του. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός είναι αναγκαίο ένα νέο είδος ανάπτυξης και η προσαρμογή σε ένα διαφορετικό τρόπο ζωής. Εφόσον όμως οι πηγές της γης από τις οποίες εξαρτά την ύπαρξη και τους στόχους του ελαχιστοποιηθούν ή εκφυλιστούν, τίθενται σε κίνδυνο οι ανάγκες του και οι στόχοι για τον ίδιο και τις ερχόμενες γενεές. Δεδομένου μάλιστα ότι η εκμετάλλευση των πηγών αυτών γίνεται κατά τρόπο ανορθόδοξο και ο τρόπος ζωής του ανθρώπου κρίνεται κάθε άλλο παρά αειφορικός, ο κίνδυνος που επέρχεται μεγιστοποιείται.

Θα πρέπει να γίνει συνείδηση ότι οι δυνατότητες της γης έχουν κάποια όρια, χωρίς να είναι απεριόριστα ανανεώσιμες ακόμη και υπό το πρίσμα της πλέον αισιόδοξης τεχνολογικής φαντασίας. Για να κατορθώσει ο άνθρωπος να ζήσει ανεκτά είναι απαραίτητο να τεθούν δύο στόχοι, αυτοί είναι ο περιορισμός της αύξησης του πληθυσμού και η σταθεροποίηση του πλούτου, παράλληλα με τον περιορισμό της υπερκατανάλωσης των πηγών. Η ανθρωπότητα θα πρέπει να αντιληφθεί ότι δεν πρέπει να παίρνει περισσότερα από τη φύση, από όσο εκείνη μπορεί να αναπληρώσει.

Έχει διαπιστωθεί ότι οι αλόγιστες παρεμβάσεις στις πηγές πιθανόν να αυξάνουν ένα παράγοντα (π.χ. παραγωγή, ακαθάριστο κέρδος) που εξυπηρετεί ένα μικρό σχετικά σύνολο, αλλά αποβαίνουν σε βάρος άλλων παραγόντων (π.χ. υγεία) που εξυπηρετούν το σύνολο. Έτσι, παρά την υπερεκμετάλλευση της φύσης, εκατομμύρια άνθρωποι παλεύουν με τη φτώχεια με στοιχειώδεις ελλείψεις για μια ανεκτή ποιότητα ζωής. Ένα στα πέντε άτομα αδυνατεί να εξασφαλίσει επάρκεια τροφής, και το 1/4 του ανθρώπινου πληθυσμού στερείται καθαρό πόσιμο νερό. Εκατομμύρια παιδιών πεθαίνουν από υποσιτισμό και μεταδοτικές ασθένειες κάθε χρόνο. Αυτές οι συνθήκες είναι σαφώς αδικαιολόγητες στην εποχή μας, πέρα από το ότι αποτελούν μια μόνιμη απειλή της ειρήνης και της σταθερότητας πολλών χωρών.

Ο **αιεφορικός τρόπος ζωής** (sustainable living) θα πρέπει να αποτελέσει το νέο μοντέλο σε όλα τα επίπεδα: ατόμου, κοινότητας, έθνους και του κόσμου ολόκληρου. Βασίζεται στην αποδοχή της υποχρέωσης - επιδίωξης του ατόμου για αρμονική συμβίωση με τους άλλους ανθρώπους και τη φύση. Η προσαρμογή στο νέο μοντέλο θα απαιτήσει μία σημαντική διαφοροποίηση από τον σημερινό τρόπο ζωής και τις πρακτικές πολλών ανθρώπων και κοινωνιών. Είναι αναγκαίο για το λόγο αυτό να διασφαλιστεί ότι τα απαιτούμενα επιμορφωτικά προγράμματα θα αντικατοπτρίζουν τη σπουδαιότητα της ανάπτυξης μιας νέας ηθικής για αιεφορικό τρόπο ζωής και ακόμη ότι αυτό θα διαδοθεί ευρύτατα από αναγκαίες καμπάνιες πληροφόρησης. Είναι παρήγορα και ελπιδοφόρα κάποια σημεία των καιρών όπως η αφύπνιση της οικολογικής συνείδησης των νέων, το οικολογικό κίνημα, η αύξηση των επιστημόνων αλλά και απλών ανθρώπων που ενδιαφέρονται για το περιβάλλον καθώς και η επιμονή της δικαστικής εξουσίας στην επιβολή της τάξης.

Η πρόοδος προς την αιεφορία θεωρείται αργή επειδή πιστεύεται ότι προστασία και ανάπτυξη δεν μπορούν να συμβαδίσουν. Για το λόγο αυτό, νομικά, κοινωνικά, οικονομικά και τεχνικά μέτρα που αποσκοπούν στην αιεφορία θα πρέπει να ολοκληρώνονται τόσο στο σχεδιασμό όσο και στη δράση σε επίπεδα εθνικών κυβερνήσεων κυρίως, οι οποίες διαθέτουν την απαιτούμενη επιρροή για στρατηγική δράση. Τόσα χρόνια μετά την πρώτη Σύνοδο για το περιβάλλον στη Στοκχόλμη (1972), η Σύνοδος Κορυφής της Γης ή Σύνοδος του Ρίο (1992) θα παραμείνει στην ιστορία της ανθρωπότητας ως εκείνη που έθεσε τέρμα στην ιδεοληψία της μονόπλευρης οικονομικής ανάπτυξης και είναι αξιομνημόνευτη επειδή κατόρθωσε να προσφέρει στην ανθρωπότητα το νέο όραμα της αιεφόρου ανάπτυξης, όχι πλέον ποσοτικής αλλά ποιοτικής, δηλαδή ισόρροπη επιδίωξη όλων των ανθρωπίνων αξιών, υλικών και άυλων σε αρμονία με τη φύση, ξεκαθαρίζοντας πως ο όρος δεν αφορά μόνο τους οικολόγους αλλά και ολόκληρη την ανθρωπότητα μέσα από το τρίπτυχο «περιβαλλοντική - οικονομική - κοινωνική ανάπτυξη». Η ανάπτυξη πήρε ξανά την αληθινή της έννοια και το ηθικό της περιεχόμενο που δεν ταυτίζεται με την ανάλωση υλικών αγαθών, αλλά με τη βελτίωση της παιδείας και της υγείας, το καλό φυσικό περιβάλλον, την αρμονική συμβίωση των ανθρώπων σ' ένα δίκαιο και ειρηνικό κόσμο και τη σταθερή συνεξέλιξη πολιτισμού και φύσης. Και για να μην υπάρξουν παρερμηνείες ως προς την έννοια αυτής της ανάπτυξης, η Διακήρυξη του Ρίο συμπληρώθηκε με την Agenda 21 «Τα πρακτέα κατά τον 21^ο αιώνα» και αποτελεί το συστημικό πρόγραμμα της αιεφόρου ανάπτυξης για την ανθρωπότητα και τη

στρατηγική για τη νέα ποιοτική ανάπτυξη. Έτσι, μετά το Ρίο, η εμμονή σε κάθε μονομερή οικονομική μεγέθυνση δεν είναι απλώς πολιτική παρωχημένη, αλλά παράνομη και ως ένα σημείο απέχουσα της ηθικής.

Το δόγμα της αειφόρου ανάπτυξης εγκαινιάζει μια νέα περίοδο μεγάλης πολιτιστικής αλλαγής. Η Agenda 21 έκανε υπέρβαση στην αναλυτική λογική του παρελθόντος και συνένωσε το Δίκαιο της Ανάπτυξης με το Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Έλειπε κατά συνέπεια ο διχασμός και η αντίφαση στη δράση του ανθρώπου που στο βάθος ήταν μια σύγκρουση ανθρώπου - Γης. Από τότε η σχεδίαση της αειφόρου ανάπτυξης συνοδεύεται από προγραμματισμό εκτέλεσης που ήδη έχει τεθεί σε κίνηση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση που μετείχε στη Διάσκεψη, προσάρμοσε ήδη την καταστατική της Συνθήκη με τις διατάξεις του Μαάστριχτ και το 5^ο Πρόγραμμα Δράσης και μετέχει στους μηχανισμούς εκτέλεσης. Η Επιτροπή Αειφόρου Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών, εργάζεται στο θέμα της Agenda 21, τόσο δε η Επιτροπή αυτή όσο και η νέα επιστήμη της Αειφόρου Ανάπτυξης επεξεργάζονται πλέον τους δείκτες της αειφορίας. Και έχει αρχίσει η λήψη μέτρων στα θέματα ύψιστης προτεραιότητας δηλαδή στην ανακούφιση της φτώχειας, στον περιορισμό της υπερκατανάλωσης και στον έλεγχο της πληθυσμιακής έκρηξης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση μάλιστα δίνει προτεραιότητα στα μέτρα της αποδοτικότερης χρήσης της ενέργειας, του περιορισμού των αποβλήτων και της υποβοήθησης του κοινού στην περιβαλλοντικά υγιή κατανάλωση.

Στη χώρα μας, η αρχή της αειφορίας κατοχυρώθηκε πλέον συνταγματικά με το άρθρο 24 του Συντάγματος, όπως αυτό αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 6^{ης} Απριλίου 2001 της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων.

Βρισκόμαστε λοιπόν καθ' οδόν προς την αειφόρο ανάπτυξη, παρά το ότι η αξιολογή αυτή προσπάθεια συνοδεύεται και από κάποια σύγχυση, επειδή υπάρχουν ακόμη εκείνοι που επιμένουν στην παρωχημένη πολιτική της μονόπλευρης οικονομικής μεγέθυνσης, άλλοι που «νοσταλγούν» τη «ληστρική» ανάπτυξη, καθώς και άλλοι που αρνούνται κάθε ανάπτυξη. Μερικοί, κινούμενοι από άγνοια ή ίσως και από αρνητική διάθεση, συγχέουν το Δίκαιο του Περιβάλλοντος με την νεορομαντική ροπή ακραίων οικολόγων για επιστροφή στη φύση. Άλλοι επιχειρούν να διαστρέψουν την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, ταυτίζοντάς την με τη διατήρηση του παρόντος υψηλού επιπέδου κατανάλωσης, κ.ο.κ. Πιστεύουμε ότι και αυτοί, όσοι είναι θα εναρμονισθούν στο τέλος με την απαίτηση των καιρών για αειφόρο ανάπτυξη.

7.5 Οι αρχές της αειφόρου ανάπτυξης ⁷³

1^η. Αρχή της Δημόσιας Οικολογικής Τάξης

Η αρχή αυτή ορίζει ότι η σχεδίαση, ρύθμιση και επιτήρηση της ισορροπίας μεταξύ ανθρωπογενών συστημάτων και οικοσυστημάτων, είναι καταρχήν ευθύνη του κράτους και τελεί υπό την εγγύηση του. Αυτή είναι η **δημόσια οικολογική τάξη ή προστασία του περιβάλλοντος** που είναι υποχρεωτική για όλους. Κανείς δεν εξαιρείται από την τάξη αυτή και κανείς δεν επιτρέπεται να αποκλίνει από αυτή.

Η δημόσια οικολογική τάξη, αναγορεύεται σε σπουδαίο δημόσιο συμφέρον επειδή υπηρετεί το γενικό συμφέρον όχι μόνο της παρούσας γενεάς αλλά και των μελλοντικών. Η αειφόρος ανάπτυξη δεν αφήνεται στη λειτουργία της αγοράς αλλά είναι ευθύνη του κράτους. Η πρώτη αυτή αρχή εκφράζει κατά συνέπεια ανώτερη ηθική και γι' αυτό αποτελεί τον προέχοντα δημόσιο σκοπό κατά τη χάραξη και υλοποίηση οποιασδήποτε δημόσιας πολιτικής. Μεταξύ δε όλων των σκοπών της δημόσιας πολιτικής προέχει ο σκοπός της προστασίας του περιβάλλοντος, η δε αξία του είναι προληπτική. Γι' αυτό κάθε δημόσια πολιτική πρέπει να εξετάζεται εκ των προτέρων εάν είναι συμβατή με το περιβάλλον και στη συνέχεια να σχεδιάζεται κατά τρόπο που να μην το βλάπτει.

Το δημόσιο συμφέρον, ως νομικό θεμέλιο της προστασίας του περιβάλλοντος έχει αποδεχτεί σταθερά η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Χάριν αυτού και για την πρόληψη ή καταστολή στην πράξη βλάβης του περιβάλλοντος, ανεστάλησαν οι αεροψεκασμοί κατά του δάκου της ελιάς για την προστασία της ανθρώπινης υγείας και της βιοποικιλότητας, το κυνήγι για την πρόληψη της εξόντωσης απειλούμενων ειδών πτηνοπανίδας, η κατασκευή τεχνικών έργων που απειλούσαν την αισθητική ακτών, την ροή ποταμών κ.α., η μεταφορά του συντελεστή δόμησης για την πρόληψη της επιδείνωσης του αστικού περιβάλλοντος κ.α.

2^η. Αρχή της βιωσιμότητας

⁷³ Δεκλερής Μ., Ο Δωδεκάδελτος του περιβάλλοντος: Εγκώλιο Βιωσίμου Αναπτύξεως, Νόμος & Φύση, εκδόσεις, Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996. Για λόγους σκοπιμότητας παρατίθεται ολόκληρο το κεφάλαιο του βιβλίου.

Η αρχή αυτή ορίζει ότι κάθε παρέμβαση του ανθρώπου στο περιβάλλον άμεση ή έμμεση, μικρή ή μεγάλη, πρέπει να είναι βιώσιμη για να είναι ανεκτή. Απαγορεύει κάθε περαιτέρω μείωση ή υποβάθμιση του φυσικού κεφαλαίου, επειδή αυτό που έχει απομείνει από την «αλόγιστη ανάπτυξη» τίθεται σε αμφιβολία επάρκειας για την επιβίωση. Η απαγόρευση της μείωσης του φυσικού κεφαλαίου σημαίνει στην πράξη την απαγόρευση της περαιτέρω μείωσης της άγριας φύσης, των δασών, των βιοτόπων, των υδροτόπων και όλων των λοιπών οικοσυστημάτων, καθώς επίσης και την υποβάθμιση των διατηρουμένων. Ευνόητο είναι ότι στο φυσικό περιβάλλον περιλαμβάνονται και οι φυσικοί πόροι που αντλούνται από αυτό (ορυκτά, πετρέλαιο κλπ). Ούτε είναι επιτρεπτή η αντιστάθμιση της μείωσης - υποβάθμισης των οικοσυστημάτων μέσα σ' ένα σύστημα αξιολόγησης κόστους - οφέλους, δεδομένου ότι το φυσικό κεφάλαιο δεν αποτιμάται.

Ο όρος της βιωσιμότητας, παρά το ότι αναφέρεται σε ανθρώπινη δραστηριότητα, στην πραγματικότητα αφορά τα οικοσυστήματα, πρόκειται δηλαδή για την βιωσιμότητα των οικοσυστημάτων. Αυτών είναι ανάγκη να διατηρηθεί η ζωτική αντοχή προκειμένου να είναι σε θέση να βαστάζουν και να τροφοδοτούν τα ανθρωπογενή συστήματα, δεδομένου ότι χωρίς τη φυσική του βάση, δεν μπορεί να υπάρξει ανθρωπογενής πολιτισμός. Κατά συνέπεια, όλα τα ανθρωπογενή συστήματα, μικρά ή μεγάλα, πρέπει να σχεδιάζονται και να λειτουργούν κατά τρόπο που να μην θέτουν σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα των οικοσυστημάτων. Βιώσιμη πρέπει να είναι και κάθε παραγωγική ή μη δραστηριότητα του ανθρώπου. Για παράδειγμα, βιώσιμη πρέπει να είναι η γεωργία, η μεταποίηση, το εμπόριο, οι μεταφορές, ο τουρισμός κλπ. Διαδικαστική εφαρμογή της αρχής της βιωσιμότητας είναι ο θεσμός της Μελέτης των Επιπτώσεων του Περιβάλλοντος (ΜΠΕ) που πρέπει να προηγείται κάθε ανθρώπινης παρέμβασης στο περιβάλλον. Την επιτάσσει εξάλλου τόσο η κοινοτική (Οδηγία 85/337/ΕΟΚ/1985) όσο και η ελληνική νομοθεσία (Ν.1650/86, Κ.Υ.Α. 69269/5387/1990).

Η ηθική βάση της αρχής αυτής είναι ο σεβασμός και η δικαιοσύνη μεταξύ των διαδοχικών ανθρωπίνων γενεών, δηλαδή, η κάθε γενεά, παρά το ότι δικαιούται να ικανοποιήσει τις εύλογες ανάγκες της, οφείλει εν τούτοις κατά τη χρήση των φυσικών πόρων να λαμβάνει υπόψη της και τις ανάγκες των μελλοντικών γενεών. Δεδομένου μάλιστα ότι το φυσικό κεφάλαιο είναι αναντικατάστατο και ότι δεν

επιτρέπεται η παραπέρα αλόγιστη χρήση του και προκειμένου η κατάσταση να μην καταστεί μη αναστρέψιμη, η αρχή της βιωσιμότητας επιβάλλει:

- την απογραφή του διασωθέντος φυσικού κεφαλαίου και τη μεταβίβαση του ακέραιου στην επόμενη γενεά,
- τη μετατροπή της ανάπτυξης από ποσοτικής σε ποιοτική (ποιότητα ζωής) και
- την αναθεώρηση των εθνικών λογαριασμών ώστε να περιλαμβάνουν εκτός των οικονομικών και τα κρίσιμα μεγέθη του φυσικού κεφαλαίου που συνιστούν τον πραγματικό πλούτο κάθε χώρας.

3^η. Αρχή της φέρουσας ικανότητας

Φέρουσα ικανότητα, ή **ωφέλιμο φορτίο** (carrying capacity), είναι ο αριθμός των ειδών ή ατόμων ενός είδους που μπορούν να συντηρηθούν επ' άπειρον από ένα οικοσύστημα, χωρίς να υποβαθμίζεται. Κατά ένα άλλο ορισμό, φέρουσα ικανότητα είναι η ικανότητα ενός οικοσυστήματος να διατηρεί υγιείς οργανισμούς διατηρώντας την παραγωγικότητα του, την προσαρμοστικότητα του και τη δυνατότητά του για ανανέωση.

Με την αρχή αυτή ορίζεται ότι η κατασκευή και διαχείριση των ανθρωπογενών συστημάτων δεν πρέπει να παραβιάζει τη φέρουσα ικανότητα αυτών των ιδίων καθώς και των οικοσυστημάτων (χερσαίων, υδάτινων, θαλάσσιων) που επηρεάζονται από αυτά. Και τούτο επειδή όλα τα ανθρωπογενή συστήματα κατασκευάζονται και εξελίσσονται αναλίσκοντας τα φυσικά οικοσυστήματα. Λόγω της εγγενούς προσαρμοστικότητας και των δύο, η ισόρροπη συνύπαρξη και συνεξέλιξη τους είναι κατ' αρχήν δυνατή. Για παράδειγμα, τα ανθρωπογενή συστήματα του αγροτικού πληθυσμού, λειτούργησαν σταθερά για πολλές χιλιετίες. Σκοπός εξάλλου της αειφόρου ανάπτυξης είναι η αρμονική συνεξέλιξη ανθρωπογενών συστημάτων και οικοσυστημάτων, για την επιτυχία της οποίας είναι απαραίτητη η διατήρηση της ισορροπίας τους. Αυτό θεωρείται ως εφικτό, επειδή η ισορροπία αυτή είναι δυναμική και χαρακτηρίζεται από ελαστικότητα, δηλαδή τάση να επανέρχεται μετά την αρχική διατάραξη. Κατά συνέπεια, παρέχει περιθώρια αμοιβαίων προσαρμογών κατά τη διαδικασία της διαρκούς συνεξέλιξης. Η παραβίαση όμως του ορίου της φέρουσας

ικανότητας των, αποσταθεροποιεί τα συστήματα, επειδή οδηγεί σε μη αναστρέψιμες εξελίξεις. Κατά συνέπεια, το όριο αυτό είναι το «κατώφλι» πέραν του οποίου δεν υπάρχει δυνατότητα επανόδου στην αρχική ισορροπία. Υπάρχει αποσταθεροποίηση του οικοσυστήματος αρχικά και του ανθρωπογενούς συστήματος στη συνέχεια.

Την αρχή της φέρουσας ικανότητας, που θέσπισε η 6^η Αρχή της Διακήρυξης της Στοκχόλμης και δέχονται έμμεσα και οι κείμενες διατάξεις που αναφέρονται στη βιολογική ισορροπία, αναγνώρισε για πρώτη φορά το Συμβούλιο της Επικρατείας ως εφαρμοστέα κατά την ίδρυση οικισμών με αλόγιστη εξάπλωση σε βάρος της υπαίθρου λόγω της κερδοσκοπίας σε βάρος της γης και της απουσίας χωροταξικών σχεδίων.

4^η. Αρχή της υποχρεωτικής αποκατάστασης διαταραχθέντων οικοσυστημάτων

Είναι γνωστό ότι πολλά οικοσυστήματα καταστράφηκαν κατά την προηγούμενη «ληστρική» ανάπτυξη, κυρίως από άγνοια της αξίας τους. Έτσι, δάση εκχερσώθηκαν ή κάηκαν, υγρότοποι αποξηράνθηκαν, επιφανειακά και υπόγεια νερά ρυπάνθηκαν κ.ο.κ. Έτσι σήμερα δεν είναι δυνατή η επιδίωξη ισορροπίας μεταξύ ανθρωπογενών συστημάτων που διαταράχθηκαν και επαναφορά της διαταραχθείσας ισορροπίας, εφ' όσον βέβαια η αποκατάσταση αυτή, είναι ακόμη εφικτή.

Η αποκατάσταση οικοσυστήματος αποτελεί προγραμματισμένη ανθρώπινη παρέμβαση και περιλαμβάνει όλες εκείνες τις ενέργειες που είναι απαραίτητες για την επαναφορά των πραγμάτων στην αρχική τους κατάσταση. Έτσι το δάσος αποκαθίσταται με αναδάσωση, ο υγρότοπος με την απομάκρυνση του βλαπτικού τεχνικού έργου και την αναζωογόνηση της χλωρίδας και της πανίδας, το ρήγμα του λατομείου με επιχωμάτωση και δενδροφύτευση κ.λ.π. Η τεχνολογία της αποκατάστασης έχει αναπτυχθεί αρκετά και αποτελεί ελπίδα σωτηρίας, κυρίως εκεί όπου η εκβιομηχάνιση ερήμωσε τη φύση.

Νομικά, η υποχρέωση αποκατάστασης οικοσυστήματος πηγάζει από το άρθρο 24 του Συντάγματος που κατά την ορθή του ερμηνεία παρέχει πλήρη προστασία στο περιβάλλον, προληπτική και κατασταλτική άρα και αποκαταστατική σε όσα οικοσυστήματα καταστράφηκαν μετά την ισχύ του (1975). Ως θεμελιώδης αρχή, η αποκατάσταση εξαγγέλλεται με την 3^η Αρχή της Διακήρυξης της Στοκχόλμης, αλλά προκύπτει και από την αρχή της βιοποικιλότητας.

Η αρχή της αποκατάστασης της διαταραχθείσας ισορροπίας μεταξύ ανθρωπογενών συστημάτων και οικοσυστημάτων εντάσσεται και στο δόγμα του Δικαίου Κόσμου, ήτοι σε υποσύστημα μέτρων της Agenda 21 που αποβλέπει στην αποκατάσταση της παγκόσμιας οικολογικής ισορροπίας:

- με την περιστολή της υπερκατανάλωσης των ανεπτυγμένων βιομηχανικών χωρών,
- με τη συστηματική καταπολέμηση της φτώχειας των φτωχών χωρών,
- με τον δημογραφικό έλεγχο και
- με την προστασία της ανθρώπινης υγείας.

5^η. Αρχή της βιοποικιλότητας

Η αρχή της βιοποικιλότητας αναγνωρίζει την εγγενή αξία όλων των ειδών της άγριας χλωρίδας και πανίδας και παρέχει νομική προστασία σε όλη την ποικιλία των ειδών αυτών καθώς και στα ενδιαιτήματά τους. Η εγγενής αξία των ειδών συνίσταται κυρίως στο ότι αποτελούν βιογενετικά αποθέματα και συστατικά στοιχεία των οικοσυστημάτων. Με την έννοια αυτή, η βιοποικιλότητα προστατεύεται ως το κατ'εξοχήν κριτήριο ισορροπίας και ευρωστίας των οικοσυστημάτων κατά τη λογική: όσο μεγαλύτερη η βιοποικιλότητα, τόσο ευσταθέστερο το οικοσύστημα.

Στην ορθή και ευρύτερη κατανόηση της αξίας της βιοποικιλότητας κατέληξε η επιστήμη αλλά και το Δίκαιο δυστυχώς αργά, όταν η εξαφάνιση ειδών από την αλόγιστη ανάπτυξη είχε ήδη προσλάβει ανησυχητικές διαστάσεις. Η νομική προστασία ξεκίνησε αρχικά από το Διεθνές Δίκαιο με την προστασία μεμονωμένων ειδών και στη συνέχεια με την κατάρτιση καταλόγων ειδών απειλούμενων με εξαφάνιση ή τελούντων ήδη σε κίνδυνο για να λάβει τελικά τη σύγχρονη μορφή της με την προστασία της φυσικής κληρονομιάς και της βιολογικής ποικιλότητας, που υπαγορεύει ότι το κράτος:

- Υποχρεούται σε αναγνώριση και συστηματική παρακολούθηση της βιοποικιλότητας του.

- Υποχρεούται στην κατάρτιση στρατηγικής, σχεδίων και προγραμμάτων για τη διατήρηση και αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας.
- Ενσωματώνει το σκοπό αυτό σε όλες τις πολιτικές του.
- Εγκαθιστά σύστημα ειδικώς προστατευομένων περιοχών για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.
- Προάγει την προστασία οικοσυστημάτων, φυσικών οικοτόπων και τη διατήρηση βιώσιμων πληθυσμών των ειδών στο φυσικό περιβάλλον.
- Προάγει μόνο αειφόρο ανάπτυξη στις γειτονικές περιοχές.
- Ανορθώνει και αποκαθιστά υποβαθμισμένα οικοσυστήματα και προάγει την ανάκαμψη απειλούμενων ειδών.

Παρόμοια εξάλλου μέτρα προβλέπονται με τις ειδικότερες διατάξεις της Συνθήκης της Βέρνης (19.9.1979), κατά τις οποίες η άγρια χλωρίδα και πανίδα συνιστούν φυσική κληρονομιά. Νομική βάση της αρχής αυτής είναι αφενός το άρθρο 24 του Συντάγματος αφού σύμφωνα με τα προηγούμενα δεν νοείται προστασία της ισορροπίας οικοσυστήματος, χωρίς την προστασία της βιοποικιλότητας του, καθώς και σχετικό νομοθετικό πλαίσιο (Ν.1355/83 περί κυρώσεως της Διεθνούς Συμβάσεως της Βέρνης, Ν.2204/94 περί κυρώσεως της Διεθνούς Συμβάσεως του Ρίο και το άρθρο 20 του Ν. 1650/86).

Την αρχή της βιοποικιλότητας εφάρμοσε επανειλημμένα το Συμβούλιο της Επικρατείας είτε για τη διάσωση σπανίων ειδών της ελληνικής πανίδας απειλούμενων με αφανισμό όπως η χελώνα *Caretta-caretta*, η φώκια *Monachus*, ο χρυσαετός, ο λύκος, η αλεπού κ.α., είτε για την προστασία γενικότερα της ελληνικής χλωρίδας και πανίδας. Απαγόρευσε τους αεροψεκασμούς κατά του δάκου της ελιάς, όρισε προθεσμία για την απαγόρευση της αλιείας με «αργαλειό» κ.α.

6^η. Αρχή της κοινής «φυσικής κληρονομιάς»

Η αρχή αυτή επιδιώκει τη διασφάλιση για το γενικό συμφέρον του ζωτικού πυρήνα του φυσικού κεφαλαίου δηλαδή την «άγρια φύση», όπου υπάρχει και το έσχατο αποθεματικό της ζωής. Αρχικά, γινόταν λόγος για **φυσικά μνημεία**, των οποίων η αξιολόγηση στηριζόταν σε αισθητικά και επιστημονικά κριτήρια. Η αξία του πυρήνα αυτού, είχε αναγνωρισθεί από τον άνθρωπο, πολύ πριν αναγνωρισθεί η ανάγκη προστασίας και διατήρησης αναλλοίωτου του φυσικού κεφαλαίου. Ο αρχικός πυρήνας της φυσικής κληρονομιάς περιελάμβανε, εκτός από τα «φυσικά μνημεία» και «γεωλογικούς και φυσιογραφικούς σχηματισμούς και εκτάσεις», που ήταν ενδαιτήματα απειλούμενων ειδών καθώς επίσης και «τοπία». Σταδιακά, ο πυρήνας αυτός επεκτάθηκε και περιέλαβε και άλλες περιοχές της «άγριας φύσης», όπως εκτάσεις με εξαιρετικά ευαίσθητα οικοσυστήματα, εκτάσεις μεγάλης οικολογικής ή βιολογικής αξίας, οικοσυστήματα με πλούσια βιοποικιλότητα, εκτάσεις άθικτες από την ανθρώπινη παρέμβαση φυσικούς ή γεωμορφολογικούς σχηματισμούς με ιδιαίτερη οικολογική ή αισθητική αξία π.χ. καταρράκτες, φαράγγια, πηγές, σπήλαια, ύφαλους, βράχους, παρόχθια και παράκτια βλάστηση, κοραλλιογενείς σχηματισμούς κ.α.

Σήμερα, που νομικά είναι διατηρητέο ακέραιο ολόκληρο το φυσικό κεφάλαιο και όχι μόνο ο πυρήνας της φυσικής κληρονομιάς, η έννοια της προστασίας της εξακολουθεί να έχει μεγάλη πρακτική αξία επειδή καθιερώνει:

- ένα κοινό και ανεπίδεκτο ιδιοποίησης μέρος του φυσικού κεφαλαίου, που πρέπει να είναι αφιερωμένο στην κοινή χρήση. Κατά συνέπεια, τα κοινά φυσικά αγαθά (φυσικά τοπία, θάλασσα, λίμνες, ποταμοί, δάση, φαράγγια, αιγιαλός, βραχονησίδες κ.α.) δεν επιτρέπεται να γίνονται αντικείμενο ιδιοποίησης. Ούτε η κοινή χρήση τους μπορεί με οποιονδήποτε τρόπο να αναιρεθεί, να περιορισθεί ή να υποβαθμιστεί. Αντίθετα, το κράτος οφείλει να τα συντηρεί και αν διευκολύνει την πρόσβαση σε αυτά. Υπό αυτές τις συνθήκες, η υπεράσπιση των κοινών φυσικών αγαθών είναι ο προέχων σκοπός του Δικαίου του Περιβάλλοντος, διασφαλίζοντας ποιότητα ζωής για όλους και όχι μόνο για εκείνους που μπορούν να την αγοράσουν.
- ένα άδυτο τμήμα της «άγριας φύσης» που είναι όχι μόνο διατηρητέο αλλά και εξαιρείται από κάθε ανθρώπινη παρέμβαση (όπως τα «ιερά δάση ή άλση» της αρχαιότητας). Το άδυτο αυτό τμήμα της φύσης, είναι μεν επισκέψιμο, αλλά

πρέπει να παραμένει άθικτο και αναλλοίωτο. Και αυτό, όχι μόνο λόγω των επιστημονικών ή αισθητικών ενδιαφερόντων του ανθρώπου, αλλά και της ανάγκης ισορροπίας ανθρωπογενών συστημάτων και οικοσυστημάτων, δεδομένου ότι στο αποθεματικό αυτό επιβιώνει η κρίσιμη μάζα του βιογενετικού υλικού. Η προστασία του άδυτου αυτού τμήματος του φυσικού κεφαλαίου δεν ανήκει στη διακρατική ευχέρεια του κράτους, αλλά είναι υποχρεωτική.

Νομική βάση της αρχής αυτής είναι το άρθρο 24 του Συντάγματος, η 4^η Αρχή της Διακήρυξης της Στοκχόλμης, το Διεθνώς Δίκαιο και κυρίως ο Ν.1126/81 «περί κυρώσεων της Πράξεως Συμβάσεως Ramsar των Παρισίων της 23.11.1972», καθώς και τα άρθρα 18 και 29 του Ν.1650/85.

7^η. Αρχή της ήπιας ανάπτυξης των ευπαθών οικοσυστημάτων

Η αρχή αυτή επιβάλλει την **ήπια ανάπτυξη** (soft development) των ευπαθών οικοσυστημάτων. Ως ήπια θεωρείται η ανάπτυξη που δεν συνεπάγεται μεγάλη επιβάρυνση του περιβάλλοντος είτε λόγω χρήσεως, είτε λόγω αποβλήτων, είτε λόγω εξόρυξης των φυσικών πόρων. Ως ευπαθή οικοσυστήματα θεωρούνται εκείνα τα οικοσυστήματα που επιδέχονται μεν τη συνύπαρξη των ανθρωπογενών συστημάτων αλλά απορυθμίζονται εύκολα από την τυχόν δυσμενή επίδραση των τελευταίων. Κατέχουν την ενδιάμεση θέση μεταξύ της άβατης φύσης και των οικοσυστημάτων που φέρουν το βάρος της δραστηριότητας των ανθρωπογενών συστημάτων. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν:

- Τα **δασικά οικοσυστήματα**, αποσταθεροποιούμενα εύκολα από πυρκαγιές, υπερβόσκηση ή αποψίλωση, εκχέρσωση κ.α. ανθρωπογενείς παρεμβάσεις.
- Οι **ακτές**, αποσταθεροποιούμενες κυρίως με τη ρύπανση που καταστρέφει τη βιοκοινότητα τους.
- Τα **βουνά** τα οποία είναι ευπαθή επειδή υπόκεινται σε διάβρωση του εδάφους τους και αλλοίωση της μορφολογίας και της φυσιογνωμίας τους λόγω

ανθρωπογενών κυρίως παρεμβάσεων αλλά και της επίδρασης καιρικών φαινομένων (βροχών, παγετών, ανέμων κλπ).

- Τα **μικρά νησιά** έχουν την ίδια ευπάθεια με τις ακτές και επιπλέον, ως κλειστά οικοσυστήματα με πεπερασμένα αποθέματα ενέργειας και φυσικών πόρων, δεν επιδέχονται εντατική εκμετάλλευση αυτών.
- Οι **τοποθεσίες φυσικού κάλλους** είναι ευνόητα ευπαθείς, δεδομένου ότι εύκολα μπορούν να αλλοιωθούν τα στοιχεία της συμμετρίας τους.

Σύμφωνα με τα παραπάνω και λόγω της αναγκαιότητας -πολλές φορές- της ανθρώπινης παρέμβασης, η «ηπιότητά» της κρίνεται κατά κατηγορία ευπαθούς οικοσυστήματος. Έτσι, στα δάση π.χ. επιτρέπονται ελάχιστες παρεμβάσεις που είναι συμβατές με τον προορισμό τους, στις ακτές ευάριθμες αλλά ελαφρές και διαχωρισμένες κατά ζώνες (π.χ. όχι λατομεία ή βαριά βιομηχανία), στα μικρά νησιά παραγωγική δραστηριότητα δυνάμενη να τροφοδοτηθεί από εγχώρια πηγή ενέργειας και νερού, κλπ.

Νομική βάση της αρχής είναι το άρθρο 24 του Συντάγματος, ερμηνευμένο υπό το φως των πορισμάτων της επιστήμης του περιβάλλοντος και τυχόν διατάξεις ειδικής νομοθεσίας, όπως π.χ. ο Δασικός Κώδικας.

8^η. Αρχή της χωρονομίας

Επιτάσσει τον συνολικό σχεδιασμό της ισορροπίας ανθρωπογενών συστημάτων και οικοσυστημάτων, έτσι ώστε να ελέγχεται και να επιτηρείται η ευστάθεια τους και η ποιοτική βελτίωση των πρώτων.

Ως **χωρονομία** νοείται η λειτουργική διαίρεση και κατανομή του χώρου, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά και τη χρησιμότητά του. Είναι όρος ισοδύναμος της χωροταξίας που εκφράζει επίσης γενικότερα την ιδέα της τάξης στο χώρο. Πρόκειται για τάξη των ανθρωπογενών συστημάτων, τον συντονισμό και την προσαρμογή τους σε δεδομένο χώρο. Η χωροταξία, αποτελεί τη θεμελιώδη σχεδίαση της οικολογικής τάξης, είναι δηλαδή η σπουδαιότερη γενική απόφαση της δημόσιας πολιτικής που συναρμολόγει τα ανθρωπογενή συστήματα με τα οικοσυστήματα.

Ο άνθρωπος, αναπτύσσοντας πολλαπλές (παραγωγικές και μη) δραστηριότητες, τις κατανέμει και τις οριοθετεί στο χώρο σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά του, ώστε να είναι βιώσιμες και να μην αλληλοσυγκρούονται. Έτσι, αλλού καλλιεργεί, αλλού κτίζει τους οικισμούς του, αλλού διατηρεί το δάσος κ.ο.κ. Η αυτονόητη αυτή τάξη όμως, γίνεται δύσκολη στο σημερινό βιομηχανικό πολιτισμό όπου πολλαπλασιάζονται οι ανταγωνιστικές χρήσεις της γης και εντατικοποιείται η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, ενώ μεγάλες πληθυσμιακές μάζες συγκεντρώνονται στο χώρο και οι οικισμοί εξαπλώνονται παντού. Οι ανθρώπινες ανάγκες πολλαπλασιάζονται και ικανοποιούνται σε βάρος του περιβάλλοντος. Έτσι η σύγχρονη χωρονομία απαιτεί ένα νέου είδους σχεδιασμό που εδράζεται στις αντικειμενικές ικανότητες του περιβάλλοντος, δηλαδή στη φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων, η ικανότητα αυτή, όπως ήδη αναφέρθηκε είναι πεπερασμένη και είναι αναγκαίος ο επιστημονικός υπολογισμός και η μέτρηση της. Για την αποδοτική λοιπόν χρήση των πεπερασμένων φυσικών πόρων (στην οποία στηρίζεται η αειφορία της ανάπτυξης), επιβάλλεται ο συνολικός σχεδιασμός και προγραμματισμός, δηλαδή η χωροταξία, έτσι ώστε η κατανομή και ο συντονισμός των παραγωγικών και μη δραστηριοτήτων των ανθρωπογενών συστημάτων αλλά και η ρύθμιση της ένταξης λειτουργίας τους (κατά τη χρήση των φυσικών πόρων), να μην επισύρουν μείωση του φυσικού κεφαλαίου, κάτι που απαγορεύεται από την αρχή της βιωσιμότητας.

Με την έννοια αυτή, η χωρονομία είναι μια λογική επιταγή της αρχής της βιωσιμότητας. Για το λόγο αυτό, αποτελεί και την κύρια έκφραση της δημόσιας οικολογικής τάξης, που αποτελεί το γενικώς υποχρεωτικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο είναι επιτρεπτή η ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Η χάραξη αυτή του πλαισίου αποτελεί ευθύνη του κράτους, διότι αποβλέπει στο γενικό συμφέρον. Κατά συνέπεια τοπικά ή περιφερειακά χωροταξικά σχέδια είναι μεν επιθυμητά, αλλά μόνο σε αρμονία και συνδυασμό προς ένα εθνικό χωροταξικό σχέδιο και όχι ως αποτέλεσμα συμφωνίας ή διαπραγμάτευσης μεταξύ κάποιων ενδιαφερομένων. Το εθνικό χωροταξικό σχέδιο είναι αναγκαίο, υποχρεωτικό, αναντικατάστατο και αδιαπραγμάτευτο.

Μετά την ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η χωροταξία έχει αποκτήσει και εξωτερικό προσανατολισμό, οφείλει δηλαδή να προσαρμόσει τη διάταξη των ανθρωπογενών συστημάτων και τη χρήση των οικοσυστημάτων της χώρας προς τις υποχρεώσεις και τις ευκαιρίες από την ένταξη αυτή.

Νομική βάση της χωροταξίας είναι το άρθρο 24 του Συντάγματος, η 2^η Αρχή της Διακήρυξης της Στοκχόλμης και το κεφάλαιο 10 της Agenda 21.

9^η. Αρχή της πολιτιστικής κληρονομιάς

Η αρχή αυτή αποβλέπει στην εξασφάλιση της σταθερότητας και της ιστορικής συνέχειας του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και μέσω αυτής στην εξασφάλιση της πολιτιστικής ταυτότητας του ανθρώπου, που διαφορετικά, θα κινδύνευε από τη συνεχή αλλαγή. Κατ' αντιστοιχία με την αρχή της φυσικής κληρονομιάς που αποσκοπεί στη διάσωση και διαίωνιση των πιο σπουδαίων φυσικών οικοσυστημάτων δηλαδή εκείνων με τα πολυτιμότερα βιογενετικά αποθεματικά, έτσι και η αρχή της πολιτιστικής κληρονομιάς αποσκοπεί στη διάσωση των πιο σπουδαίων ανθρωπογενών συστημάτων δηλαδή τα πολυτιμότερα μνημεία, αρχιτεκτονικά σύνολα και τόπους. Έτσι οι δύο αυτές αρχές, αποτελούν όρους της δυναμικής ισορροπίας και αλληλεξάρτησης οικοσυστημάτων και ανθρωπογενών συστημάτων, κατά τη διαρκή εξέλιξή τους στο χρόνο. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο το γεγονός ότι και οι δύο αρχές συνδέθηκαν και κατοχυρώθηκαν σε επίπεδο Διεθνούς Δικαίου με ενιαίο νομικό κείμενο, δηλαδή την Σύμβαση των Παρισίων της 16.11.1972 για την προστασία της παγκόσμιας φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η επίγνωση της σχέσης των δύο αρχών είναι σχετικά πρόσφατη, ενώ το ενδιαφέρον του ανθρώπου για τη διασφάλιση της μνήμης του ιστορικού παρελθόντος έχει αφυπνισθεί σαφώς νωρίτερα. Στη χώρα μας με την πανάρχαια πολιτιστική κληρονομιά, ο Χάρτης των Αθηνών (1931) και ο Ν.5351/32 για τα αρχαία μνημεία, υπήρξαν η πρώτη νομική βάση της αρχής, η οποία κατοχυρώθηκε με το άρθρο 24 του Συντάγματος τόσο του 1975, όσο και των επόμενων αναθεωρήσεων.

Η πρακτική σημασία της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι:

- Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (μνημείων, αρχιτεκτονικών συνόλων, τόπων) πρέπει να είναι ολοκληρωμένη και μάλιστα να αποτελεί σημαντικό στόχο του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού.
- Το νομικό καθεστώς προστασίας πρέπει να είναι αποτελεσματικό δηλαδή να ενσωματώνει τους κατάλληλους ελέγχους, ώστε τα προστατευταία μνημεία κλπ, να μην αλλοιωθούν, ερειπωθούν ή κατεδαφιστούν.

- Πρέπει να υπάρχει απογραφή της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Τα μνημεία κλπ πρέπει να προστατευτούν από τον κίνδυνο της ρύπανσης του περιβάλλοντος.
- Υπάρχει υποχρέωση αποκατάστασης των διατηρητέων κτιρίων και αναστήλωσης των προστατευταίων μνημείων και
- Στον περιβάλλοντα χώρο των μνημείων και στο εσωτερικό των αρχιτεκτονικών συνόλων και τόπων, πρέπει να διασφαλίζεται ποιότητα περιβάλλοντος.

10^η. Αρχή του βιώσιμου αστικού περιβάλλοντος

Η αρχή του **βιώσιμου αστικού περιβάλλοντος** σημαίνει ότι και η ζωή των ανθρώπων στους οικισμούς πρέπει να είναι βιώσιμη και οι οικισμοί πρέπει να είναι βιώσιμοι αλλά και τα οικοσυστήματα που τους στηρίζουν, πρέπει να είναι βιώσιμα. Επιδιώκει την αναστροφή της προϊούσας παραικμής των σύγχρονών οικισμών και ιδίως των μεγαλουπόλεων και την επαναφορά της ποιότητας ζωής στην πόλη. Η δε παρακμή αυτή, είναι συνέπεια της τάσης που χαρακτηρίζει την εξέλιξη των οικισμών στη μεταβιομηχανική εποχή και η οποία συνίσταται: α) στον πολλαπλασιασμό και την περαιτέρω μεγέθυνση των μεγαλουπόλεων και β) στην άναρχη εξάπλωση οικισμών και οικοδομών σε βάρος ευαίσθητων οικοσυστημάτων όπως είναι τα δάση, οι ακτές, τα μικρά νησιά και τα βουνά. Και οι δύο αυτές τάσεις είναι ολέθριες αλλά και ανεξέλεγκτες με συνέπεια οι μεν πόλεις να έχουν προ πολλού παραβιάσει το ωφέλιμο φορτίο αυτών των ίδιων αλλά και των οικοσυστημάτων που τις στηρίζουν, η δε γενίκευση της «εισβολής» του ανθρώπου στα ευαίσθητα οικοσυστήματα και η τεχνολογική της υποστήριξη, να έχει αρχίσει να προκαλεί τις αναπόφευκτες και εκτεταμένες καταστροφές (πυρκαγιές, πλημμύρες κλπ). Μοιραία λοιπόν τίθεται το θέμα της βιωσιμότητας του αστικού περιβάλλοντος.

Η γενική αρχή του βιώσιμου αστικού περιβάλλοντος αναλύεται σε επιμέρους πρακτικούς κανόνες, σπουδαιότεροι των οποίων είναι:

- Η ίδρυση και η επέκταση οικισμών, δεν επιτρέπεται να γίνεται τυχαία, ούτε να αφήνεται στην πρωτοβουλία των επιχειρήσεων εμπορίας της γης. Πρέπει να εντάσσεται στη σχεδίαση του οικιστικού υποσυστήματος του αντίστοιχου χωροταξικού σχεδίου.
- Τα σχέδια πόλεων πρέπει να είναι ορθολογικά και αν συνδυάζουν τη λειτουργικότητα του οικισμού με τους δυνατούς όρους διαβίωσης του ανθρώπου.
- Η επιδείνωση των όρων δόμησης, δεν είναι αντιστρεπτή. Το αστικό περιβάλλον είναι ήδη σοβαρά υποβαθμισμένο και δεν επιδέχεται παρά μόνο μέτρα βελτίωσης.
- Επιβάλλεται η αναχαίτιση της περαιτέρω ανάπτυξης των μεγαλουπόλεων.
- Η βελτίωση των υποβαθμισμένων περιοχών των μεγαλουπόλεων, επιβάλλεται κατά προτεραιότητα.
- Για την ποιότητα της ζωής του ανθρώπου στους οικισμούς, είναι θέμα ζωτικής σημασίας η διάθεση επαρκών ελεύθερων κοινόχρηστων χώρων (πλατειών κλπ).
- Για την ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος, ζωτικής σημασίας είναι η διασφάλιση του αστικού πρασίνου, ως της ελάχιστης εκείνης βιόσφαιρας που είναι απαραίτητη για την υγεία των κατοίκων των πόλεων και
- Η βιώσιμη συγκοινωνία στην πόλη, σημαίνει τη χρήση δημόσιων και όχι ιδιωτικών μέσων μεταφοράς.

Νομική βάση της παρούσας αρχής είναι το άρθρο 24 του Συντάγματος, η Αρχή 15 της Διακήρυξης της Στοκχόλμης και το Κεφάλαιο 7 της Agenda 21.

11^η. Αρχή προστασίας του φυσικού κάλλους

Η αρχή αυτή εξυπηρετεί επίσης την ποιοτική ανάπτυξη. Είναι μια αναγκαιότητα που προέκυψε από την αποξένωση του ανθρώπου από τη φύση και άμβλυσε την ευαισθησία του για το κάλλος της. Η αποξένωση αυτή δημιούργησε την ανοχή στην εκτεταμένη καταστροφή και στην αλλοίωση του φυσικού τοπίου. Στη χώρα μας για παράδειγμα, η ανοχή αυτή έχει λάβει ανησυχητικές διαστάσεις και ο βιασμός του φυσικού τοπίου από τις πληγές των λατομείων μέχρι τις τερατώδεις κατασκευές, συνεχίζεται ανεξέλεγκτα, όσο και ατιμώρητα. Η εσκεμμένη όμως καταστροφή κατέστησε εν τέλει το φυσικό κάλλος αντικείμενο νομικής προστασίας, με νομική για την προστασία του το άρθρο 24 του Συντάγματος και τον Ν.1650/86.

Η προστασία του φυσικού τοπίου αξιώνει την εναρμόνιση των ανθρώπινων παρεμβάσεων με αυτό. Και τούτο επειδή το φυσικό τοπίο δεν είναι κτήμα κανενός. Ο ιδιοκτήτης έχει δικαίωμα στην ιδιοκτησία του, αλλά το τοπίο δεν του ανήκει. Αποτελεί κοινό αγαθό όπως ο αέρας και η θάλασσα και εκείνος που το παραβιάζει, προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων. Μόνο το χωροταξικό σχέδιο μπορεί να καθορίσει με κριτήρια δημοσίου συμφέροντος τον τύπο και τη φύση των παρεμβάσεων (προκειμένου για τη δημιουργία π.χ. οικισμών, λιμανιών, δρόμων κλπ), και να κάνει τις επιλογές του, με παράλληλο σεβασμό του φυσικού τοπίου. Ο κανόνας απαιτεί την προσαρμογή των ανθρωπογενών συστημάτων με τη φύση, χωρίς να τη βιάζουν. Οι αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις πρέπει να περιορίζονται στο απολύτως αναγκαίο μέτρο και αν «δένουν» με το τοπίο. Οι κορυφογραμμές των βουνών για παράδειγμα δεν πρέπει να αλλοιώνονται με βάνουσες κατασκευές, η ανέγερση οικοδομών δεν επιτρέπεται να μεταβάλλει τη φυσική στάθμη του εδάφους κ.α.

12^η. Αρχή της οικολογικής συνείδησης

Η τελευταία αυτή αρχή καθιερώνει την οικολογική συνείδηση του ανθρώπου ως προς την πραγματική εγγύηση του όλου συστήματος ελέγχου. Και αυτό, επειδή το φυσικό περιβάλλον δεν μπορεί να σωθεί μόνο με την εφαρμογή του Νόμου. Προστάτες του πρέπει να είναι οι ίδιοι οι πολίτες με την υπεύθυνη συμπεριφορά τους μέσα στα ανθρωπογενή συστήματα, κάτι που αποτελεί και την αποτελεσματικότερη πρόληψη βλάβης στο περιβάλλον.

Το άρθρο 24 του Συντάγματος ορίζει ότι «η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του

καθενός...». η δε παρούσα αρχή αναλύεται στα ακόλουθα επιμέρους δικαιώματα του πολίτη χάριν του σκοπού της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος:

- Είναι δικαίωμα του πολίτη να πληροφορείται από τη Διοίκηση για κάθε ζήτημα του περιβάλλοντος, έστω και αν δεν τον αφορά προσωπικά.
- Πέραν της απλής πληροφόρησης, η αρχή επιβάλλει την παραγωγή και διάδοση της πληροφορίας για το περιβάλλον στον πολίτη καθώς και την παροχή σε αυτόν συστηματικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης για θέματα περιβάλλοντος καθώς επίσης και την υποστήριξη της σχετικής επιστημονικής έρευνας.
- Αναγνωρίζει το έννομο συμφέρον του πολίτη να ενεργοποιεί το μηχανισμό της νομικής προστασίας του περιβάλλοντος σε περίπτωση προσβολής του.
- Αναγνωρίζει το δικαίωμα του πολίτη να συμμετέχει στη διαδικασία λήψης των δημοσίων αποφάσεων για το περιβάλλον, είτε με την παροχή της γνώμης του, είτε με την άσκηση διοικητικής προσφυγής, είτε με τη συμμετοχή του σε συλλογικά όργανα κλπ.

Το σύστημα των γενικών αρχών που αναπτύξαμε είναι πλήρες επειδή καλύπτει όλα τα θεμελιώδη προβλήματα της σχέσης ανθρωπογενών συστημάτων και οικοσυστημάτων. Με βάση τις αρχές αυτές είναι δυνατόν να συναχθούν και άλλες ειδικότερες, όπου αυτό απαιτείται, για την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων.

Οι αρχές αυτές, είναι εκείνες που θα δώσουν τη διέξοδο από την οικολογική κρίση και θα διασφαλίσουν το μέλλον του ανθρώπου. Και το μέλλον αυτό είναι μονόδρομος, δηλαδή η συμβίωση του με το φυσικό περιβάλλον.

7.6 Οι αρχές μιας αειφόρου κοινωνίας⁷⁴

⁷⁴ Πολυράκης Γ., Περιβαλλοντική Γεωργία, εκδόσεις, Ψυχάλου, 2003. Για λόγους σκοπιμότητας παρατίθεται ολόκληρο το κεφάλαιο του βιβλίου.

Η αειφόρος ανάπτυξη προϋποθέτει μια αειφόρο κοινωνία, δηλαδή μια κοινωνία που να έχει αποκτήσει το ήθος και την ικανότητα να σχεδιάσει και να υλοποιήσει μια τέτοια πολιτική μέσα στα πλαίσια των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης. Και αυτό, επειδή δεν αρκεί απλά η εφαρμογή του Νόμου για τη σωτηρία του περιβάλλοντος και την επίτευξη της αειφορίας. Πρέπει, πρώτα ο πολίτης ως μονάδα και η κοινωνία ως σύνολο να έχουν αναπτύξει οικολογική συνείδηση και υπευθυνότητα και να διέπονται από τις δικές τους ηθικές αρχές που θα τους βοηθήσουν να προσαρμόσουν τρόπο ζωής και ανάπτυξης που εξελίσσονται μέσα στα όρια της φύσης. Οι αρχές αυτές, θα τους καταστήσουν καλούς δέκτες αλλά και εφαρμοστές των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης.

Οι αρχές μιας αειφόρου κοινωνίας σχετίζονται και υποστηρίζονται αμοιβαία τόσο μεταξύ τους όσο και με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης. Οι αρχές της αειφόρου ανάπτυξης αποτελούν επιταγή του δημοσίου συμφέροντος. Οι αρχές της αειφόρου κοινωνίας, αποτελούν επιταγή του ήθους του πολίτη και εγγύηση για την επίτευξη των στόχων των αρχών της αειφορίας. Μια κοινωνία χωρίς οικολογική ηθική αποτελεί ένα ακατάλληλο υπόστρωμα για την εφαρμογή οποιασδήποτε αρχής της αειφόρου ανάπτυξης.

Από τις εννέα αρχές που θα αναλύσουμε στη συνέχεια, η πρώτη αποτελεί τη θεμελιώδη αρχή, παρέχοντας την ηθική βάση για τις υπόλοιπες, οι επόμενες τέσσερις προσδιορίζουν τα κριτήρια που πρέπει να γίνουν αποδεκτά. Οι υπόλοιπες καθορίζουν τις κατευθύνσεις των εργασιών προς μια αειφόρο κοινωνία σε επίπεδο ατόμου, τόπου, έθνους και διεθνούς κοινότητας. Οι αρχές αυτές όπως διατυπώθηκαν (1991) από τις διεθνείς οργανώσεις IUCN, UNEP και WWF είναι οι ακόλουθες:

1^η. Σεβασμός και φροντίδα για το σύνολο της ζωής

Η αρχή αυτή αντανακλά την υποχρέωση της φροντίδας για το συνάνθρωπο και για κάθε άλλη μορφή ζωής στο παρόν και στο μέλλον. Αυτό σημαίνει ότι δεν νοείται ανάπτυξη χωρίς την παρουσία άλλων ομάδων ζωής και χωρίς την ελπίδα μελλοντικών γενεών. Θα πρέπει να αποσκοπούμε σε μια δίκαιη κατανομή της ωφέλειας αλλά και του κόστους από τη χρήση και αξιοποίηση πλουτοπαραγωγικών πηγών και την προστασία του περιβάλλοντος μεταξύ διαφορετικών κοινοτήτων και ενδιαφερομένων ομάδων, μεταξύ φτωχών και πλουσίων και μεταξύ γενεών του παρόντος και εκείνων που πρόκειται να μας διαδεχθούν.

Η ζωή στην ολότητά της είναι τμήμα ενός μεγάλου αλληλοεξαρτώμενου συστήματος το οποίο επηρεάζει και συναρτά τα μη ζωντανά συστατικά του πλανήτη δηλαδή χώμα, νερό, αέρα. Διαταράσσοντας ένα τμήμα αυτού του συστήματος είναι δυνατόν να επηρεασθεί ολόκληρο. Όπως ακριβώς οι ανθρώπινες κοινωνίες είναι αλληλοεξαρτώμενες και οι γενεές του μέλλοντος επηρεάζονται από τις δραστηριότητες των γενεών του παρόντος, έτσι και ο κόσμος της φύσης κυριαρχείται τα μέγιστα από την ανθρώπινη συμπεριφορά. Είναι θέμα ηθικής και πρακτική αντίληψης η διαχείριση του περιβάλλοντος να γίνεται κατά τρόπο που να μην αποτελεί απειλή για την επιβίωση άλλων ειδών ή για τον περιορισμό του χώρου διαβίωσης τους. Παρά το ότι ο άνθρωπος εξαρτά την επιβίωσή του από τη χρήση άλλων ειδών, δεν είναι εν τούτοις αναγκαίο και ούτε θα πρέπει να τα χρησιμοποιεί κατά τρόπο εξαντλητικό ή σκληρό.

2^η. Βελτίωση της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής

Ο ρεαλιστικός στόχος της ανάπτυξης του ανθρώπου, είναι η βελτίωση της ποιότητας της ζωής του. Είναι μια διαδικασία που παρέχει τη δυνατότητα στον άνθρωπο να αξιοποιήσει το δυναμικό του, να οικοδομήσει τον αυτοσεβασμό και να φτάσει στην ολοκλήρωση. Η οικονομική άνοδος είναι ένα σημαντικό στοιχείο της ανάπτυξης, αλλά δεν μπορεί να αποτελεί αυτοσκοπό ούτε να οδηγήσει από μόνη της στην ολοκλήρωση.

Παρά το ότι οι άνθρωποι διαφέρουν στους στόχους που θέτουν για την επίτευξη της ανάπτυξης, εν τούτοις ορισμένοι από τους στόχους αυτούς είναι αναγνωρισμένοι παγκόσμια. Σε αυτούς περιλαμβάνεται η μακροβιότητα με καλή υγεία, η μόρφωση, η αξιοποίηση των αναγκαίων πόρων για την εξασφάλιση κανόνων ευπρεπούς διαβίωσης, η πολιτική ελευθερία, η διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η αποκήρυξη της βίας. Η ανάπτυξη είναι ρεαλιστική μόνο εφόσον καλυτερεύσει τις συνθήκες της ζωής γενικά, σε όλες αυτές τις απόψεις.

3^η. Διατήρηση της ζωτικότητας και ποικιλότητας της φύσης

Η ανάπτυξη που βασίζεται στη διατήρηση, είναι αναγκαίο να περιλαμβάνει προμελετημένη δράση προστασίας της δομής, των λειτουργιών και της ποικιλότητας των φυσικών συστημάτων από τα οποία εξαρτώνται πλήρως όλοι οι ζωντανοί

οργανισμοί. Πέρα από όσα αναφέραμε κατά την ανάλυση της 2^{ης} και της 5^{ης} Αρχής της αειφόρου ανάπτυξης, η διατήρηση της ζωτικότητας και ποικιλότητας της φύσης απαιτεί:

α) Διατήρηση των συστημάτων που στηρίζουν τη ζωή γενικά

Τα συστήματα αυτά περιλαμβάνουν τις οικολογικές διαδικασίες που διατηρούν τη ζωτικότητα του πλανήτη. Αυτές διαμορφώνουν το κλίμα, την καθαρότητα του αέρα και του νερού, τη ρύθμιση της ροής των υδάτων, την ανακύκλωση ουσιωδών στοιχείων, τη δημιουργία και τον εκφυλισμό του εδάφους και την ικανότητα των οικοσυστημάτων για ανανέωση.

β) Διασφάλιση της αειφόρου χρήσης των ανανεώσιμων πηγών (πόρων)

Οι ανανεώσιμες πηγές περιλαμβάνουν το έδαφος, τα δάση, την καλλιεργούμενη γη, τους άγριους και εξημερωμένους οργανισμούς και τα οικοσυστήματα θαλάσσιου και γλυκού νερού που αξιοποιούνται στην αλιεία. Μια χρήση είναι αειφόρος, μόνο αν βρίσκεται εντός των ορίων της δυνατότητας της πηγής για ανανέωση.

4^η. Ελαχιστοποίηση της εξάντληση των μη ανανεώσιμων πηγών (πόρων)

Τα μέταλλα, τα ορυκτέλαια, το φυσικό αέριο και ο γαιάνθρακας είναι μη ανανεώσιμα. Σε αντίθεση με τα φυτά, τους θαλάσσιους οργανισμούς ή το έδαφος, αυτά δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν αειφορικά. Οπωσδήποτε όμως, η «ζωή» τους μπορεί να παραταθεί για παράδειγμα με ανακύκλωση, με λιγότερη χρησιμοποίηση ενός πόρου για την παρασκευή ενός επιμέρους προϊόντος ή στρεφόμενοι σε ανανεώσιμα υποκατάστατα όπου αυτό είναι δυνατόν. Η ευρεία προσαρμογή σε τέτοιες πρακτικές είναι ουσιώδης εφόσον ή γη πρόκειται να στηρίξει περισσότερα δισεκατομμύρια ανθρώπων στο μέλλον και να τους προσφέρει παράλληλα μια ποιοτική διαβίωση.

5^η. Διατήρηση του «ωφέλιμου φορτίου» της φύσης

Η αρχή αυτή αναλύθηκε κατά την ανάπτυξη της 3^{ης} Αρχής της αειφόρου ανάπτυξης. Θα πρέπει επιπρόσθετα να τονισθεί στο σημείο αυτό, ότι τα όρια του ωφέλιμου φορτίου της φύσης ποικίλουν από περιοχή σε περιοχή και οι πιέσεις που

δέχονται είναι συνάρτηση του ανθρώπινου πληθυσμού και της ποσότητας τροφής, νερού, ενέργειας και πρώτων υλών που χρησιμοποιεί και καταναλώνει καθένας. Ένας μικρός πληθυσμός με μεγάλη κατανάλωση, προκαλεί τόση ζημιά όσο και ένας μεγάλος πληθυσμός με μικρή κατανάλωση. Πολιτικές που φέρνουν σε ισορροπία ανθρώπινους αριθμούς και τρόπο ζωής με τη δυνατότητα της φύσης, πρέπει να αναπτύσσουν παράλληλα και τεχνολογία που ενδυναμώνει αυτή τη δυνατότητα με μια προσεκτική διαχείριση.

6^η. Αλλαγή συμπεριφοράς και πρακτικών σε προσωπικό επίπεδο

Προκειμένου να προσαρμοστεί στην ηθική του αειφόρου τρόπου ζωής ο άνθρωπος, είναι ανάγκη να επανεξετάσει τις αξίες του και να τροποποιήσει ανάλογα τη συμπεριφορά του. Η κοινωνία οφείλει να προάγει τις αξίες που στηρίζουν το νέο ήθος και να αποθαρρύνει εκείνες που είναι ασυμβίβαστες με τον αειφορικό τρόπο ζωής.

Η πληροφόρηση επιβάλλεται να διασπείρεται μέσω επίσημων και ανεπίσημων επιμορφωτικών συστημάτων έτσι ώστε να καθίσταται δυνατόν να επεξηγούνται και να γίνονται κατανοητές οι πολιτικές και οι ενέργειες που απαιτούνται για την ομαλή εξέλιξη των κοινωνιών και την επιβίωση.

7^η. Ικανότητα των κοινοτήτων για τη φροντίδα του περιβάλλοντός τους

Οι περισσότερες από τις δημιουργικές και παραγωγικές εργασίες των ατόμων ή των ομάδων, γίνονται μέσα στις κοινότητες. Οι κοινότητες και οι ομάδες πολιτών αποτελούν την αξιόπιστη εγγύηση για την ανάληψη πολύτιμης κοινωνικής δράσης από το άτομο και να υλοποιήσουν την όποια φροντίδα για το περιβάλλον του τόπου τους.

Κοινότητες εντελλόμενες, εξουσιοδοτημένες και πληροφορημένες κατάλληλα, μπορούν να συνεισφέρουν στη λήψη αποφάσεων που επιδρούν σε αυτές και παίζουν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία μιας αειφόρου κοινωνίας δομημένης σε ασφαλή βάση.

8^η. Ανάπτυξη ενός εθνικού πλαισίου για ολοκληρωμένη ανάπτυξη και διαχείριση του περιβάλλοντος

Όλες οι κοινωνίες έχουν ανάγκη υποστήριξης από πλευράς πληροφόρησης και γνώσης καθώς και την ανάγκη ενός δικτύου νόμων και εγκαταστάσεων και ακόμη μιας σταθερής οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής που θα αποβλέπει στην πρόοδο της κοινωνίας κατά τρόπο ορθολογικό. Ένα εθνικό πρόγραμμα που αποσκοπεί στην επίτευξη αειφορίας θα πρέπει να περιλαμβάνει όλα τα ενδιαφέροντα και να επιζητεί τον προσδιορισμό και την πρόληψη των τυχόν προβλημάτων, πριν ανακύψουν. Θα πρέπει να είναι ευπροσάρμοστο με δυνατότητα συνεχούς αναδιάρθρωσης στην πορεία της εφαρμογής του σε σχέση με την αποκτώμενη εμπειρία και τις απαιτήσεις των καιρών.

Τα εθνικά μέτρα, θα πρέπει να περιλαμβάνουν:

- Μεταχείριση της κάθε περιοχής ως ένα ολοκληρωμένο σύστημα, λαμβάνοντας υπόψη τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ γης, αέρα, νερών, οργανισμών και δραστηριοτήτων του ανθρώπου.
- Αναγνώριση ότι κάθε σύστημα επηρεάζει και επηρεάζεται από μεγαλύτερα ή μικρότερα συστήματα οικολογικά, οικονομικά, κοινωνικά ή πολιτικά.
- Θεώρηση του ατόμου ως το κεντρικό στοιχείο στο σύστημα, συνεκτιμώντας τους κοινωνικούς, οικονομικούς, τεχνικούς και πολιτικούς παράγοντες που επηρεάζουν τον τρόπο χρήσης των φυσικών πηγών από το άτομο.
- Συσχέτιση της οικονομικής πολιτικής με το περιβαλλοντικό «ωφέλιμο φορτίο».
- Αύξηση των ωφελειών που αποκτώνται από κάθε διαθέσιμο πόρο.
- Πρόαγωγή της τεχνολογίας που αξιοποιεί αποτελεσματικότερα τους πόρους.
- Διασφάλιση ότι οι χρήστες των πόρων αναλαμβάνουν το κοινωνικό κόστος από την ωφέλεια που προσπορίζονται.

9^η. Σύναψη μιας παγκόσμιας συμφωνίας

Κανένα έθνος δεν είναι άυταρκες σήμερα. Εάν πρόκειται να επιτελεσθεί μια παγκόσμια αειφορία, είναι αναγκαίο να συναφθεί ένα είδος συμφωνίας μεταξύ όλων των κρατών. Τα επίπεδα ανάπτυξης είναι άνισα κατανομημένα μεταξύ των διαφόρων χωρών και για το λόγο αυτό οι φτωχότερες χώρες θα πρέπει να βοηθηθούν έτσι ώστε να αναπτυχθούν αειφορικά και να προστατέψουν το περιβάλλον τους. Κοινοί παγκόσμιοι πόροι και κυρίως η ατμόσφαιρα, οι ωκεανοί και τα κοινά οικοσυστήματα μπορούν να διαχειριστούν μόνο στη βάση ενός κοινού σκοπού που στοχεύει στην επίλυση των κοινών προβλημάτων. Η ηθική της φροντίδας εφαρμόζεται σε διεθνή, εθνικά καθώς και σε ατομικά επίπεδα. Όλα τα έθνη προσδοκούν να ωφεληθούν από μια παγκόσμια αειφορία, αλλά απειλούνται παράλληλα σε περίπτωση που θα αποτύχουν να το κατορθώσουν. Όπως ήδη αναφέραμε στην ενότητα 7.4 η Διάσκεψη του Ρίο για το περιβάλλον θα παραμείνει στην ιστορία της ανθρωπότητας επειδή κατόρθωσε να προσφέρει στην ανθρωπότητα το νέο όραμα της αειφόρου ανάπτυξης, η δε Agenda 21 αποτελεί την ελπίδα για την υλοποίηση της παρούσας αρχής.

Οι παραπάνω εννέα αρχές δεν αποτελούν κάτι νέο. Αντανακλούν αξίες και υποχρεώσεις (κυρίως την υποχρέωση του σεβασμού του ανθρώπου και της φύσης) που έχουν αναγνωρίσει προ αιώνων πολλές θρησκείες και πολιτισμοί ανά τον κόσμο. Αντανακλούν επίσης τις απόψεις που έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς σε πολλά άρθρα και εκθέσεις για την αειφόρο ανάπτυξη και την προστασία και τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος. Αυτό που τώρα απαιτείται είναι η εναρμόνιση της ανάπτυξης και του τρόπου ζωής του ανθρώπου με τις αρχές αυτές. Είναι αναγκαία η δραστηριοποίηση σε εθνικό επίπεδο και η συνεργασία μεταξύ κυβερνήσεων και διεθνών οργανισμών, προκειμένου να διασφαλιστεί σφαιρικά η επίτευξη της αειφορίας.

7.7 Στρατηγικές για την επίτευξη της αειφορίας⁷⁵

Οι στρατηγικές για την επίτευξη της αειφορίας αποτελούν ένα τρόπο προσέγγισης αειφορικού συνδυασμού ανάπτυξης και συντήρησης σε μια ολοκληρωμένη μορφή. Αποτελούν εν μέρει ένα προηγούμενο τύπο σχεδιασμού και πολιτικής πραγμάτωσης.

⁷⁵ Από Πολυράκης Γ., Περιβαλλοντική Γεωργία, εκδόσεις, Ψυχάλου, 2003.

Προχωρούν όμως ακόμη περισσότερο περιλαμβάνοντας τις αναγκαίες δράσεις για την υλοποίηση σχεδίων και πολιτικών. Είναι περισσότερο επωφελείς σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο, χωρίς να μπορούν να παραβλεφθούν διεθνείς στρατηγικές.

7.7.1 Αρχές μιας στρατηγικής

1^η. Συμβουλευτική και συναινετική συγκρότηση

Η αρχή αυτή παρέχει ένα πεδίο συζήτησης (forum) και μια διαδικασία, μέσω της οποίας οι συμμετέχοντες μπορούν να συνεργάζονται συναινετικά για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης στην περιοχή τους. Ενδέχεται να περιλαμβάνει δημόσιες συζητήσεις και χώρους εργασίας, επισκοπήσεις απόψεων, γραπτές και προφορικές αναθεωρήσεις και ομάδες συζητήσεων μέσα στην κοινότητα. Αυτά αποτελούν τα μέσα δια των οποίων κάθε ενδιαφερόμενος -κοινότητες, κυβέρνηση, βιομηχανίες, λοιπές ενδιαφερόμενες ομάδες και άτομα- μπορεί να συμμετέχει στην ανάπτυξη της στρατηγικής.

Σκοπός είναι να αντληθεί η ανθρώπινη γνώση και να γίνει αντιληπτό ποια είναι τα επιθυμητά αποτελέσματα από τη στρατηγική αυτή. Αυτό διασφαλίζει ότι η στρατηγική δημιουργεί και αντανακλά την ομοφωνία των συμμετεχόντων στους στόχους της αειφόρου ανάπτυξης, στα ζητήματα που πρέπει να επιλυθούν και στην απαιτούμενη πληροφόρηση για λήψη καθοριστικών αποφάσεων, καθώς και στις πολιτικές, τους τρόπους ενεργειών και τις δράσεις για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης.

2^η. Συγκέντρωση και ανάλυση πληροφοριών

Η αρχή αυτή της στρατηγικής, συγκεντρώνει και αναλύει την αναγκαία πληροφόρηση για καθοριστικές αποφάσεις στην οικονομική ανάπτυξη, στη συντήρηση του περιβάλλοντος και την ολοκλήρωσή τους.

Η αναγκαία πληροφόρηση αφορά:

- Τον άνθρωπο: Σε σχέση με το παρόν καθεστώς και τις τάσεις του πληθυσμού, την απασχόληση και τη χρήση των πηγών, τις ηθικές αξίες και αντιλήψεις, τις

αλληλεπιδράσεις μεταξύ κοινοτήτων και ενδιαφερομένων ομάδων, τα κοινά ενδιαφέροντα και συμφωνίες.

- Την οικονομία: Σε σχέση με την παρούσα κατάσταση και τις τάσεις των κυριότερων τομέων της οικονομίας, την κοινωνική και οικονομική τους σημασία, την αειφορικότητα των ίδιων όσο και σε σχέση με άλλους τομείς, τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους και τη δυνητικότητα τους για αυξημένη αειφόρο ανάπτυξη.
- Τις εγκαταστάσεις, νόμους και πολιτικές που διασφαλίζουν ή εμποδίζουν την αειφόρο ανάπτυξη.

Οι κύριες πηγές πληροφόρησης που χρησιμοποιούνται, είναι:

- κυβερνητικές Υπηρεσίες, κοινότητες, βιομηχανίες, ερευνητικά και επιμορφωτικά Ιδρύματα,
- διαθέσιμες εκθέσεις (reports) τόσο από κυβερνητικές όσο και από μη κυβερνητικές πηγές (Πανεπιστήμια, βιομηχανίες και άλλες ενδιαφερόμενες ομάδες) και
- μελέτες της υπάρχουσας γνώσης για τη στρατηγική.

3^η. Διατύπωση της πολιτικής

Η αρχή αυτή αναπτύσσεται στη βάση της ανάλυσης των πληροφοριών και εφαρμόζει εγκεκριμένες πολιτικές για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης με έμφαση:

- στην ανάπτυξη μιας οικονομίας η οποία είναι αειφόρος και συνεπής με τις απαιτήσεις των συμμετεχόντων,
- στο συντονισμό και την κατανομή των πόρων μεταξύ των διαφόρων τομέων,

- στην προαγωγή της αειφόρου ανάπτυξης κάθε τομέα,
- στη διατήρηση και ενθάρρυνση συστημάτων που στηρίζουν τη διαφύλαξη της ζωής και τη βιοποικιλότητα,
- στις επεμβάσεις στη λήψη αποφάσεων και στην επίλυση διαφορών που ενδέχεται να ανακύψουν στο μέλλον, συμπεριλαμβανομένου ενός μηχανισμού λήψης αποφάσεων για το ενδεχόμενο εμφάνισης ενός αδιεξόδου,
- στη μείωση της εξάντλησης των φυσικών πηγών και στην επιδίωξη επίτευξης ενός αειφορικού επιπέδου εκμετάλλευσής τους.

4^η. Σχεδιασμός δράσης και εκτέλεσης

Ένα σχέδιο δράσης εξετάζει τον τρόπο εκτέλεσης (υλοποίησης) της συμφωνηθείσας πολιτικής. Ενδέχεται να διαιρείται σε δύο τμήματα: στρατηγικής κατεύθυνσης που περιγράφει τις ανάγκες που πρέπει να καλυφθούν και εξειδικευμένων δράσεων που θα πρέπει να επιτελεσθούν το επόμενο χρονικό διάστημα (π.χ. δύο χρόνων).

Συνήθως καθορίζεται ένας συγκεκριμένος προϋπολογισμός για τις εξειδικευμένες δράσεις. Η τακτική σχεδιασμού περιλαμβάνει ένα τρόπο ενεργειών για την παρακολούθηση και αξιολόγηση των εργασιών πραγματοποίησης και των αποτελεσμάτων τους.

7.7.2 Οργάνωση μιας στρατηγικής

Εθνικές στρατηγικές και στρατηγικές υπό την εποπτεία του Κράτους είναι δυνατόν να αναπτυχθούν σε χρονικό διάστημα δύο ετών αλλά ενδέχεται να απαιτηθεί και μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Τοπικές στρατηγικές συνήθως απαιτούν λιγότερο χρόνο 12-18 μηνών, διάρκεια εξαρτώμενη από τη φύση τους. Μια τοπική στρατηγική στα όρια ενός Δήμου για παράδειγμα, μπορεί να αναπτυχθεί μέσα σ' ένα χρόνο. Στρατηγικές όμως που περιλαμβάνουν μερικά γεωγραφικά διαμερίσματα είναι

ενδεχόμενο να απαιτήσουν περισσότερο χρόνο, επειδή είναι αναγκαία η συναίνεση των ενδιαφερομένων.

Ένα βήμα - κλειδί στην ανάπτυξη μιας στρατηγικής είναι η προετοιμασία ενός σχεδίου της στρατηγικής. Το σχέδιο αυτό παρέχει μια συνοπτική περιγραφή και ανάλυση του ανθρώπινου παράγοντα, της οικονομίας, του περιβάλλοντος και των εγκαταστάσεων μιας περιοχής και οριοθετεί τις συμφωνηθείσες πολιτικές και το σχέδιο δράσης.

Η βασική οργανωτική δομή μιας στρατηγικής αποτελείται από ένα διευθυντικό - καθοδηγητικό όργανο (επιτροπή) και από μια γραμματεία. Το καθοδηγητικό όργανο θα πρέπει να είναι αντιπροσωπευτικό των κυριοτέρων συμμετεχόντων στη στρατηγική. Είναι υπεύθυνο για τη συνολική διεύθυνση, εξασφαλίζοντας παράλληλα την πλήρη συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων ομάδων. Η γραμματεία αφετέρου αναλαμβάνει την καθημερινή διαχείριση της ανάπτυξης της στρατηγικής. Είναι υπεύθυνη για την οργάνωση της συμβουλευτικής και συναινετικής επιτροπής, τη συγκέντρωση και ανάλυση των πληροφοριών και τη συγγραφή του σχεδίου της στρατηγικής. Η γραμματεία εκδίδει επίσης ενημερωτικά δελτία προκειμένου να πληροφορείται καθένας για την πρόοδο των εργασιών της στρατηγικής.

7.7.3 Πρόοδος της στρατηγικής

Μια στρατηγική γενικά, εξελίσσεται σε τρεις φάσεις: έναρξης, προπαρασκευής και εκτέλεσης.

α) Φάση έναρξης

Η φάση αυτή καλύπτει:

- Την προαγωγή και επαξήγηση της ιδέας μιας στρατηγικής για αειφορία, συμπεριλαμβανομένης της εκτίμησης της ανάγκης για μια στρατηγική και του εφικτού της φάσης της προετοιμασίας.
- Την κινητοποίηση στήριξης για την προπαρασκευή της στρατηγικής.
- Τον προσδιορισμό του σκοπού και των στοιχείων που συνθέτουν τη στρατηγική.
- Την προπαρασκευή μιας πρότασης σχεδίου, συμπεριλαμβανομένου του σχεδίου εργασίας και του προϋπολογισμού.
- Την κυβερνητική απόφαση για σύμπλευση με τη στρατηγική.

- Την προμήθεια χρεογράφων και
- Την οργάνωση της επόμενης φάσης συμπεριλαμβανομένης και της οργάνωσης της καθοδηγητικής επιτροπής και της γραμματείας.

β) Φάση προπαρασκευής

Η φάση της προπαρασκευής αρχίζει με την ενημέρωση των ενδιαφερομένων για τους στόχους, τους σκοπούς, την πρόοδο των εργασιών και το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης της στρατηγικής. Καλό είναι η ενημέρωση να γίνεται σε δημόσιους χώρους, όπου είναι εφικτή –και πρέπει να επιζητείται- η άποψη των συμμετεχόντων.

Η γραμματεία συντάσσει ένα κείμενο της στρατηγικής, αντλώντας στοιχεία από γενικές μελέτες της περιοχής 9 που έχουν συνταχθεί από κυβερνητικές υπηρεσίες, πανεπιστήμια, ερευνητικά Ιδρύματα, ενδιαφερόμενες ομάδες, ομάδες εργασίας και συμβούλους), από εισηγήσεις ενδιαφερομένων ομάδων και φορέων και από συμπεράσματα από επισκοπήσεις απόψεων, δημόσιων συναντήσεων και ομάδων εργασίας.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι γενικές μελέτες της περιοχής είναι αναγκαίο να αναλύουν:

- Τις φυσικές πηγές και τα οικοσυστήματα, την παρούσα και δυνητική συμμετοχή τους στην ανάπτυξη, τα προβλήματα που τα επηρεάζουν καθώς και το διαχειριστικό τους καθεστώς.
- Την αποτελεσματικότητα της υπάρχουσας νομοθεσίας και υποδομής για τη διαχείριση των φυσικών πόρων και την αειφορική τους ανάπτυξη.

γ) Φάση εκτέλεσης

Φάση εκτέλεσης μιας στρατηγικής είναι η περίοδος όπου επιτελείται ο όγκος των δραστηριοτήτων που έχουν συμφωνηθεί να επιτελεσθούν. Η επιτυχία των δραστηριοτήτων αυτών εξαρτάται ευρέως από την επιδεξιότητα και την ακρίβεια με την οποία πραγματοποιήθηκε η φάση της προπαρασκευής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Τρόποι εφαρμογής της Αειφόρου ανάπτυξης από τις επιχειρήσεις

8.1 Από την «αειφόρο ανάπτυξη» στην «αειφόρο μεγέθυνση»⁷⁶

Η έκφραση - σύνθημα της Διακήρυξης του Ρίο, καθώς και των περισσότερων διεθνών πολιτικών και νομικών συζητήσεων για περιβαλλοντικά θέματα από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, είναι «αειφόρος ανάπτυξη». Καθίσταται συνεπώς αναγκαία η ανάλυση, στο πλαίσιο της Διακήρυξης του Ρίο, της πραγματικής έννοιας και των νομικών και ιδεολογικών εμπλοκών της ιδέας της «αειφόρου ανάπτυξης» - μιας ιδέας που διατρέχει τη Διακήρυξη του Ρίο, την Ημερήσια Διάταξη 21 και τα άλλα κείμενα που υιοθέτησε η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη. Η ανάλυση αυτή αποκαλύπτει ένα ενδιαφέρον «γλίστρημα» στο διεθνή πολιτικό διάλογο με αφετηρία τη δημοσιευθείσα το 1987 Έκθεση Brundtland και με αποκορύφωμα το Ρίο.

Η Έκθεση Brundtland όριζε την «αειφόρο ανάπτυξη» ως: «Ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να εκθέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα των μελλουσών γενεών να αντιμετωπίσουν τις δικές τους ανάγκες». Παρόλο που η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED) δεν «εφεύρε» την έννοια της «αειφόρου ανάπτυξης», την επαναπροσδιόρισε όμως και την εκλαΐκευσε μ' έναν πρωτότυπο και εμπνευσμένο τρόπο. Ο ορισμός που δόθηκε από την WCED είναι σύντομος, απλός και έχει συμβολική αξία. Είναι αναμφισβήτητα ένας πομπός ερεθισμάτων, ενώ παραμένει ικανοποιητικά ασαφής ώστε να μην απειλεί ευθέως κεκτημένα δικαιώματα. Χωρίς να θέτει εν αμφίβολω την αρχή της «ανάπτυξης» ως μεθόδου για την ικανοποίηση των «αναγκών» των παρούσων γενεών, αναγνωρίζει ότι οι μέλλουσες γενεές έχουν επίσης συμφέροντα και δικαιώματα ακόμη, αξία προστασίας στο (ακόμη ανθρωποκεντρικό) νέο πρότυπο ανάπτυξης υπό την επωνυμία «αειφόρος ανάπτυξη».

⁷⁶ Pallemaerts Marc, Διεθνές Δίκαιο Περιβάλλοντος. Από τη Στοκχόλμη στο Ρίο: Επιστροφή στο μέλλον; (στο Οικολογικές τάσεις του Διεθνούς Δικαίου, εκδ. Ι. Σιδέρης, Βιβλ. Διεθνών και Ευρωπαϊκών Μελετών, 1996, σελ. 62).

Δεν είναι άξιο απορίας ότι η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης βρήκε μεγάλη υποστήριξη από ηγέτες τόσο του Βορρά όσο και του Νότου, καθώς και από περιβαλλοντικά και τριτοκοσμικά κινήματα, διεθνείς γραφειοκράτες και πεφωτισμένους διοικητές χρηματοδοτικών και οικονομικών ιδρυμάτων και δομών σε καπιταλιστικές και σοσιαλιστικές χώρες. Η αποδοχή αυτή εξηγείται από την επιδέξια ασάφεια με την οποία το νέο παράδειγμα της «αειφόρου ανάπτυξης» καλύπτει τις ευθύνες του καθενός.

Στα νομικά και πολιτικά κείμενα η έκφραση «αειφόρος ανάπτυξη» χρησιμοποιείται σήμερα όλο και περισσότερο ως εναλλακτική ή και εξισούμενη με την ιδέα της «αειφόρου μεγέθυνσης».⁷⁷

Ήδη το 1987, όταν η κυρία Brundtland, πρωθυπουργός τότε της Νορβηγίας, παρουσίασε την Έκθεση της στο Διοικητικό Συμβούλιο του UNEP και προσπάθησε να συσπειρώσει τις κυβερνήσεις που αντιπροσωπεύονταν εκεί στην υπόθεση της «αειφόρου ανάπτυξης», δηλώθηκε από την ίδια η πεποίθηση της ότι, κατά την άποψη της Επιτροπής στην οποία είχε προεδρεύσει, η αειφόρος ανάπτυξη δεν ήταν τίποτε άλλο παρά «μια νέα αντίληψη για την οικονομική μεγέθυνση». Ενώ στην ομιλία της και σε μεταγενέστερες δηλώσεις συνέχισε να χρησιμοποιεί τον όρο «αειφόρο ανάπτυξη» με μεγαλύτερη συχνότητα απ' ό,τι τον όρο «αειφόρος μεγέθυνση», είναι η WCED που φέρει ασφαλώς τη μεγάλη ευθύνη για τον επακόλουθο αυτής της ιδέας σε μια χυδαία μεταμπίεση της ιδεολογίας της οικονομικής μεγέθυνσης και σ' ένα αργοκύλισμα προς την ανάπτυξη.

Η συζήτηση άρχισε πράγματι να εκφυλίζεται στα πολιτικά fora του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών όταν οι ιδεολόγοι της ανάπτυξης και της μεγέθυνσης από το Βορρά και το Νότο άρχισαν να συνειδητοποιούν τις τεράστιες δυνατότητες που πρόσφερε η έννοια της «αειφόρου ανάπτυξης» ως σχήμα που θα μετέγραφε τις παραδοσιακές τους ιδεολογίες και τα κεκτημένα δικαιώματα σε μια νέα, «πράσινη» γλώσσα. Αυτό αντανακλάται στην αυξανόμενη έμφαση στο εμπόριο, στις χρηματοδοτικές πηγές και σε άλλα οικονομικής φύσεως ενδιαφέροντα κατά τη διαδικασία σύνταξης της ημερήσιας διάταξης της UNCED.

⁷⁷ Στην αγγλική γλώσσα ο όρος «αειφόρος» (sustainable) είναι δεκτικός νοηματικών ολισθημάτων, εφόσον η διαφορά ανάμεσα στην «αειφόρο μεγέθυνση» (sustainable growth) και στην «αποδεκτή μεγέθυνση» (sustained growth) είναι μόλις δύο φθόγγοι.

Ως αντικειμενικός σκοπός της Συνδιάσκεψης του Ρίο είχε οριστεί «η προαγωγή της αειφόρου και περιβαλλοντικά ορθής ανάπτυξης σ' όλες τις χώρες». Η απόφαση των συντακτών του προσχεδίου να ορίσουν ότι η ανάπτυξη θα πρέπει να είναι «περιβαλλοντικά ορθή» μοιάζει περιττή. Κατά την άποψη της Επιτροπής Brundtland, άλλωστε, η «αειφόρος ανάπτυξη» ήταν εξ' ορισμού περιβαλλοντικά ορθή. Η αιτία αυτού του ξαφνικού πλεονάζοντος όρου καθίσταται φανερή με την αναγνώριση και του υπόλοιπου της αποφάσεως. Πράγματι, η σχετική απόφαση περιέχει αναρίθμητες άμεσες και έμμεσες αναφορές σε μια παραδοσιακή θεώρηση της οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης η οποία μόλις και μετά βίας επιδεικνύει κάποιον ψευτοσεβασμό στην ιδέα της «αειφορίας». Έτσι, η απόφαση όχι μόνο «επιβεβαιώνει ότι η προαγωγή της οικονομικής μεγέθυνσης στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι βασική για την αντιμετώπιση προβλημάτων περιβαλλοντικής υποβάθμισης», αλλά και «επιβεβαιώνει τη σπουδαιότητα ενός υποστηρικτικού διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος που θα είχε ως αποτέλεσμα την αποδεκτή οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη σ' όλες τις χώρες».

Ενώ η Έκθεση Brundtland όριζε ότι η αναβίωση της οικονομικής μεγέθυνσης ήταν απαραίτητη προπάντων στις αναπτυσσόμενες χώρες για να καλυφθούν οι βασικές ανάγκες των πληθυσμών τους, δεν περιείχε ωστόσο καμία έκκληση για «αποδεκτή οικονομική μεγέθυνση» σ' όλες τις χώρες. Αυτή η σημαντική διαφοροποίηση της Έκθεσης Brundtland εξαλείφθηκε εντελώς στην Απόφαση που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε., καθώς και στα κείμενα που υιοθετήθηκαν στη συνέχεια από την UNCED. Η επίμαχη αυτή αναθεωρητική ερμηνεία της έννοιας της «αειφόρου ανάπτυξης» οδήγησε πολλά φωτισμένα μέλη της διεθνούς κοινότητας στην πρόσθεση του όρου «περιβαλλοντικά ορθή», δεδομένου ότι η ιδέα της αειφορίας δεν ενσωμάτωνε πλέον αυτόματα την οικολογική βιωσιμότητα.

Η νέα ιδεολογία της «αειφόρου μεγέθυνσης» βρήκε την πρώτη νομική της έκφραση στο Βορρά στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία υιοθετήθηκε το Δεκέμβριο του 1991 από τους επικεφαλής κρατών και κυβερνήσεων των κρατών - μελών της Ε.Ο.Κ. στη σύνοδο κορυφής του Μάαστριχτ. Η νέα αυτή Συνθήκη θα ιδρύσει μια νέα Ευρωπαϊκή Ένωση και θα αναδιατυπώσει τους αντικειμενικούς σκοπούς της Ε.Ο.Κ. τροποποιώντας το άρθρο 2 της Συνθήκης της Ρώμης του 1956.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ αναδιατυπώνει τώρα τον αντικειμενικό σκοπό της Κοινότητας ως «μια αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των οικονομικών

δραστηριοτήτων (και) αειφόρο και μη πληθωριστική μεγέθυνση με σεβασμό στο περιβάλλον».

Έτσι η ιδέα της «αειφόρου ανάπτυξης» σφετερίστηκε την ιδέα της «αειφόρου ανάπτυξης» το Βορρά. Ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση θέτει στον εαυτό της ως αντικειμενικό σκοπό την προαγωγή «της οικονομικής και κοινωνικής προόδου, η οποία είναι ισόρροπη και αειφόρος», το άρθρο Β της Συνθήκης του Μάαστριχτ⁷⁸ δεν αναφέρει καν την περιβαλλοντική προστασία ως ένα εκ των ουσιωδών μέσων με τα οποία θα επιτευχθεί ότι το ίδιο ονομάζει «αειφόρο πρόοδο»

Απέναντι σ' αυτό το δυσοίωνα ιστορικό διακρίνεται έντονα το πραγματικό νόημα της ανθρωποκεντρικής, προσανατολισμένης στην παραγωγή και τεχνοκρατικής συζήτησης που κατέληξε στη Διακήρυξη του Ρίο. Η «αειφόρος ανάπτυξη» έχει γίνει συνώνυμο της «αειφόρου μεγέθυνσης» όχι μόνο στην Ευρώπη αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο. Δεν αποκλείεται δε, τελικά, να καταλήξει να σημαίνει λίγο - πολύ το ίδιο με την «αποδεκτή μεγέθυνση».

Απηχώντας την Απόφαση 44/228 της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε., η Αρχή 12 της Διακήρυξης του Ρίο διακηρύσσει ότι: «Τα κράτη πρέπει να συνεργάζονται για την προαγωγή ενός υποστηρικτικού και ανοιχτού διεθνούς οικονομικού συστήματος που θα οδηγήσει όλες τις χώρες στην οικονομική μεγέθυνση και στην αειφόρο ανάπτυξη».

Παρόλο που και η Διακήρυξη της Στοκχόλμης τόνιζε ότι «η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη είναι βασική για την εξασφάλιση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος ζωής και εργασίας στον άνθρωπο», απαιτούσε «επιταχυνόμενη ανάπτυξη μέσω της μεταφοράς ουσιαστικών ποσοτήτων οικονομικής και τεχνολογικής βοήθειας» και έδινε έμφαση στο ότι «για τις αναπτυσσόμενες χώρες η σταθερότητα των τιμών και τα επαρκή κέρδη από τα είδη πρώτης ανάγκης και από τις πρώτες ύλες είναι ουσιώδη για την περιβαλλοντική διαχείριση», δε χρησιμοποίησε όμως σε καμία από τις διατάξεις της τον παραδοσιακό όρο «οικονομική μεγέθυνση». Ούτε ο Παγκόσμιος

⁷⁸ Αντιπαράβαλε τη Συνθήκη της Λομέ, του Δεκεμβρίου 1989, ανάμεσα στα κράτη - μέλη της Ε.Ο.Κ. και στις συνεργαζόμενες αναπτυσσόμενες χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού. Πρόκειται για νομικά δεσμευτικό πολυμερές κείμενο που έτυχε διαπραγματεύσεως ως επακόλουθο της δημοσιεύσεως της Έκθεσης Brundtland. Το κείμενο αυτό περιέχει ένα κεφάλαιο για το περιβάλλον και περιλαμβάνει δεσμεύσεις για την αειφόρο ανάπτυξη. Ωστόσο -πράγμα αδιανόητο τρία χρόνια μετά τη Διακήρυξη του Ρίο- , παραλείπει να αναφερθεί στην οικονομική μεγέθυνση (όπως αναφέρεται στο Pallemarts Marc, σελ. 77).

Χάρτης για τη Φύση χρησιμοποίησε αυτό τον όρο. Ωστε η Διακήρυξη του Ρίο επανόρθωσε την «παράλειψη».

8.2 Ο ρόλος των επιχειρήσεων στην αειφόρο ανάπτυξη

Μετά την Παγκόσμια Σύνοδο του Ρίο, το 1992, ο επιχειρηματικός κόσμος άρχισε να αντιλαμβάνεται το ρόλο που πρέπει να παίζει στην πρόοδο για την αειφόρο ανάπτυξη. Δέκα χρόνια αργότερα, 20.000 εκπρόσωποι κυβερνήσεων, επιχειρήσεων, μη κυβερνητικών οργανώσεων, ακαδημαϊκών ιδρυμάτων αλλά και πολλοί ακόμη ενδιαφερόμενοι, συναντήθηκαν στο Γιοχάνεσμπουργκ (Αύγουστος 2002) για έναν απολογισμό, αλλά κυρίως για να προσδιορίσουν τις μελλοντικές ενέργειες για την προστασία του περιβάλλοντος και την ευημερία της κοινωνίας.

Γίνεται πλέον αντιληπτό ότι η «αειφόρος ανάπτυξη» δεν αποτελεί απλά ένα σύνθημα, αλλά είναι πρακτικά ένας «μονόδρομος», μια επιτακτική ανάγκη για την επίλυση περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων, όπως το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων, τα μεταλλαγμένα προϊόντα, η κοινωνική αδικία, η φτώχεια, η κοινωνική εξαθλίωση κ.α.

Σήμερα ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις αντιλαμβάνονται την ανάγκη υιοθέτησης στρατηγικών προς την κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης. Έτσι δεν περιορίζονται απλά σε ενέργειες για την προστασία του περιβάλλοντος (εναρμόνιση με θεσμούς, κανόνες, πρότυπα), αλλά εξετάζουν τις συσχετίσεις μεταξύ των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών οφελών, καθώς μια σωστά σχεδιασμένη αειφορική πολιτική, όχι μόνον δεν έχει αρνητικές επιπτώσεις σε όρους ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης, αλλά είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί ως μοχλός ανάπτυξης. Μέσα από επενδύσεις φιλικές προς το περιβάλλον, την αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την υιοθέτηση καθαρών τεχνολογιών, την εφαρμογή μεθόδων τεχνολογικού μετασχηματισμού⁷⁹ κ.α. Οι σύγχρονες επιχειρηματικές μονάδες επιτυγχάνουν αύξηση της προστιθέμενης αξίας για τα προϊόντα - υπηρεσίες τους, δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας και συνθήκες καλής γειτονίας με την τοπική κοινότητα.

⁷⁹ Με τον όρο τεχνολογικό μετασχηματισμό εννοούμε τη διάδοση, συνεχή ανάπτυξη και αποδοχή προϊόντων, διαδικασιών και υπηρεσιών που προκαλούν λιγότερη ρύπανση και συμβάλλουν πιο αποτελεσματικά στην αξιοποίηση των φυσικών πόρων.

Η καλλιέργεια της περιβαλλοντικής συνείδησης ως αναπόσπαστο κομμάτι της εταιρικής κουλτούρας, η ανάπτυξη οικονομικών δεικτών περιβάλλοντος, η γνωστοποίηση των αιφροδικών πρακτικών και ο διάλογος με κοινωνικούς φορείς (αιφροδικό marketing), συμβάλλουν στην επιχειρηματική αριστεία, στην αποδοχή - στήριξη της επιχείρησης από την παγκόσμια κοινότητα.

8.3 Επιλεγμένοι τομείς παρέμβασης για την επίτευξη της αιφροδικού ανάπτυξης

Το 5^ο Πρόγραμμα Δράσης φιλοδοξούσε να αποτελέσει ένα πραγματικό σημείο καμπής στην περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε. Στόχος του ήταν να παράσχει μια νέα προσέγγιση των προβλημάτων του περιβάλλοντος και της οικονομικής ανάπτυξης και να επιτύχει την κινητοποίηση ευρύτατου φάσματος πολιτικών και επιχειρηματικών παραγόντων, καθώς και τη συμμετοχή του κοινού, ως συνόλου πολιτών και ως καταναλωτών, για την επιτυχή εφαρμογή του.

Ιδιαίτερα δραματική ήταν η προειδοποίηση που απεύθυνε μέσα από τις σελίδες του το 5^ο Πρόγραμμα Δράσης: «Εάν αγνοηθεί η πρόκληση αυτή (την οποία αντιπροσώπευε το πρόγραμμα), το αποτέλεσμα δε θα είναι μόνο καταστροφικό για την παρούσα γενεά, αλλά θα αποτελέσει σοβαρή αρνητική υποθήκη και για τις μελλοντικές γενεές».⁸⁰

Σύμφωνα πάντα με το 5^ο Πρόγραμμα Δράσης, η αιφροδικού ανάπτυξη χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι: «εξασφαλίζει τη διατήρηση της συνολικής ποιότητας της ζωής, εξασφαλίζει τη διαρκή αξιοποίηση των φυσικών πόρων, αποφεύγει την πρόκληση μόνιμων περιβαλλοντικών ζημιών».

Βασικές κατευθύνσεις που υιοθετήθηκαν από το πρόγραμμα για την υλοποίηση της αιφροδικού ανάπτυξης είναι οι εξής:

«- δεδομένου ότι το απόθεμα πρώτων υλών είναι περιορισμένο, η ροή υλικών στα διάφορα στάδια κατεργασίας, κατανάλωσης και χρήσης πρέπει να γίνεται κατά τρόπον ώστε να διευκολύνεται ή να ενθαρρύνεται η επαναχρησιμοποίηση ή η

⁸⁰ «Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την αιφροδικού ανάπτυξη», ΕΕ C 138, 17.5.93 (όπως αναφέρεται στο Κορκοβέλος Χρ. , σελ. 111).

ανακύκλωση για να αποφευχθεί η σπατάλη και η εξάντληση του αποθέματος φυσικού κεφαλαίου,

- η παραγωγή και η κατανάλωση ενέργειας πρέπει να εξορθολογιστεί, και
- τα πρότυπα κατανάλωσης και κοινωνικής συμπεριφοράς πρέπει να αλλάξουν».

Ο απώτερος στόχος της στρατηγικής που υιοθετούσε το πρόγραμμα ήταν «η αλλαγή των αναπτυξιακών σχημάτων στην Κοινότητα ώστε τελικά να ακολουθηθεί ο δρόμος που οδηγεί στην αειφόρο ανάπτυξη. Αυτό συνεπάγεται μεταξύ άλλων ότι:

α) Πρέπει να αναγνωρισθεί ότι η συνέχιση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και η περαιτέρω οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη εξαρτώνται από την ποιότητα του περιβάλλοντος και των φυσικών του πόρων, καθώς και από την ικανοποιητική τους προστασία,

β) τα πρότυπα συμπεριφοράς των πολιτών της Κοινότητας πρέπει να ανταποκρίνονται στην διαπίστωση ότι οι φυσικοί πόροι είναι πεπερασμένοι και ότι η κατανάλωση και η χρήση των πόρων αυτών από ένα άτομο δεν πρέπει να γίνεται σε βάρος ενός άλλου, όπως και η κατανάλωση των πόρων από μια γενιά δεν πρέπει να γίνεται εις βάρος των επόμενων».⁸¹

Στα πλαίσια του 5^{ου} Προγράμματος Δράσης για το περιβάλλον ειδική προσοχή είχε δοθεί σε πέντε τομείς παρεμβάσεως: στη βιομηχανία, την ενέργεια, τις μεταφορές, τη γεωργία και τον τουρισμό. Αυτοί είναι οι τομείς στους οποίους η Κοινότητα θα ήταν σε θέση να παίξει ιδιαίτερο ρόλο και όπου η κοινοτική προσέγγιση ήταν το επίπεδο στο οποίο τα προβλήματα, τα οποία προκαλούσαν ή αντιμετώπιζαν οι τομείς αυτοί, ήταν δυνατόν να επιλυθούν αποτελεσματικότερα (αρχή επικουρικότητας).⁸² Είχαν επίσης επιλεγεί λόγω των ιδιαίτερα σημαντικών επιπτώσεων τις οποίες έχουν ή θα ήταν δυνατόν να έχουν στο σύνολο του περιβάλλοντος και λόγω του γεγονότος ότι από τη φύση τους ο ρόλος τους θα είναι

⁸¹ Κορκοβέλος Χ., σελ. 114.

⁸² Σύμφωνα με τη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (άρθρο 3β) η Κοινότητα αναλαμβάνει δράση με βάση την αρχή της επικουρικότητας μόνο εάν και εφόσον οι στόχοι της προτεινόμενης δράσης δεν είναι δυνατόν να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη και επομένως, λόγω της κλίμακας ή των επιπτώσεων της, μπορούν να υλοποιηθούν καλύτερα από την Κοινότητα.

σημαντικός στην προσπάθεια να επιτευχθεί η αειφόρος ανάπτυξη. Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό αυτής της προσέγγισης των τομέων παρέμβασης είναι ότι δεν απέβλεπε μόνο στην προστασία του περιβάλλοντος αλλά και στο όφελος και την αειφορία των ίδιων των τομέων αυτών.⁸³

Η επιλεγείσα ανά τομέα στρατηγική, η οποία καθορίζει αντίστοιχα τα καθήκοντα και τα δικαιώματα των ενδιαφερομένων φορέων και πολιτών παρουσιάζεται ειδικότερα ως εξής:

α. Βιομηχανία

Ενώ τα προηγούμενα περιβαλλοντικά μέτρα είχαν την τάση να έχουν κανονιστικό χαρακτήρα με έμφαση στις απαγορεύσεις, αυτή στρατηγική τείνει περισσότερο προς την κατεύθυνση της συνεργασίας. Αυτό αντανακλά την αυξανόμενη κατανόηση εκ μέρους της βιομηχανίας και του επιχειρηματικού κόσμου του γεγονότος ότι η βιομηχανία δεν συνιστά μόνο μέρος του (περιβαλλοντικού) προβλήματος αλλά ότι αποτελεί και τη βάση για την επίλυση του.⁸⁴ Η νέα προσέγγιση συνεπάγεται ιδίως ενδυνάμωση του διαλόγου μεταξύ του κράτους, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των εκπροσώπων της βιομηχανίας και την ενθάρρυνση, υπό τις κατάλληλες περιστάσεις, αποδεσμευτικών συμφωνιών και άλλων μορφών αυτοπεριορισμού. Πάντως η δράση της Κοινότητας είναι και θα εξακολουθήσει να είναι σημαντικός παράγοντας κατά των στρεβλώσεων του ανταγωνισμού, καθώς και στη διαφύλαξη του ενιαίου χαρακτήρα της εσωτερικής αγοράς.

Οι τρεις στυλοβάτες της σχέσης περιβάλλοντος και βιομηχανίας θα είναι:

⁸³ Η επιλογή των τομέων αυτών δεν σημαίνει ότι παραμελούνται οι άλλοι τομείς - όλες οι δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις καλούνται να αναλάβουν την ευθύνη που τους ανήκει για την υλοποίηση της νέας στρατηγικής και για τη συνολική εφαρμογή του προγράμματος.

⁸⁴ Το Πρόγραμμα επιχείρησε μια διπλή προσέγγιση η οποία συνιστάτε αφενός στην εφαρμογή αυστηρών περιβαλλοντικών προτύπων, αφετέρου στην παροχή κινήτρων για την αύξηση της αποδοτικότητας σ' όλα τα στάδια της αλληλουχίας: «έρευνα - παραγωγή - εμπορία - χρήση - διάθεση», στις βιομηχανίες και τα βιομηχανικά προϊόντα που ενδέχεται να έχουν επιπτώσεις στους περιβαλλοντικούς πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βλ. Κορκοβέλος Χ. , σελ. 117.

α) βελτιωμένη διαχείριση των πόρων για να επιτευχθεί τόσο η ορθολογική χρήση των πόρων, όσο και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας,

β) χρήση των πληροφοριών για να έχει ο καταναλωτής καλύτερη δυνατότητα επιλογής και να αποκτήσει το κοινό μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στις βιομηχανικές δραστηριότητες και τους ελέγχους, καθώς και στην ποιότητα των προϊόντων,

γ) τα κοινοτικά πρότυπα για τις παραγωγικές διαδικασίες και τα προϊόντα.⁸⁵

Στα μέτρα με τα οποία θα διασφαλίζεται η αειφόρος ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα θα λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη η θέση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων και η ανταγωνιστικότητα σε διεθνή κλίμακα.

Σε μια αυτοσυντηρούμενη και αποδοτική οικονομία η ελαχιστοποίηση των απωλειών και οι βιομηχανίες ανακύκλωσης θα αντικαταστήσουν σε μεγάλο βαθμό την αποκομιδή των σκουπιδιών και τις σημερινές εταιρίες απόθεσης τους. Η κοινωνία της μιας χρήσης χρησιμοποιεί τόση πολλή ενέργεια, εκπέμπει τόσο πολύ άνθρακα και παράγει τόση πολλή ατμοσφαιρική ρύπανση, όξινη βροχή, μόλυνση των υδάτων, τοξικά απόβλητα και σκουπίδια, που στραγγαλίζει τον ίδιο της τον εαυτό. Οι βιομηχανίες αξιοποίησης των πρώτων υλών κατατάσσονται στις πλέον ενεργοβόρες δραστηριότητες. Η χρήση πρώτων υλών έχει φτάσει σε υψηλό επίπεδο στις βιομηχανικές χώρες λόγω των οικονομικών όρων λειτουργίας της αγοράς που κρατούν χαμηλά τις τιμές και το κυριότερο, δεν συνυπολογίζουν το περιβαλλοντικό κόστος εξόρυξης και επεξεργασίας

Η προσαρμογή της βιομηχανίας πρώτων υλών στην αειφορική προοπτική απαιτεί τη δημιουργία μιας οικονομίας που θα παράγει λιγότερα απορρίμματα και θα λειτουργεί με λιγότερες εισροές παρθένων πρώτων υλών. Η απόρριψη των άχρηστων υλικών σημαίνει όχι μόνο σπατάλη υλικών αλλά και της ενέργειας που εμπεριέχεται σ' αυτά. Για το ξεπέρασμα των παραδοσιακών τρόπων διάθεσης των απορριμμάτων απαιτείται η δρομολόγηση σοβαρών κυβερνητικών επιλογών, με επενδύσεις στους τομείς δευτερογενούς επεξεργασίας των υλικών, ενθάρρυνση λιγότερο δαπανηρών σε

⁸⁵ Προγράμματα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη: «Στόχος η Αειφορία», η Νομοθεσία της Ε.Ε. για το περιβάλλον, τόμος 1, Γενική Πολιτική, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση XI, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1995, σελ. 144.

πρώτες ύλες καταναλωτικών προτύπων, σχεδιασμό ανάλογων προϊόντων και ανάπτυξη αγορών για ανακυκλωμένα υλικά.

β. Ενέργεια

Η ενεργειακή πολιτική αποτελεί βασικό παράγοντα για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης. Μολονότι ο ενεργειακός τομέας της Κοινότητας παρουσιάζει σταθερή πρόοδο όσον αφορά την αντιμετώπιση των τοπικών και των περιφερειακών περιβαλλοντικών προβλημάτων, όπως είναι η οξίνιση, τα γενικά προβλήματα αποκτούν καθημερινά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία. Η πρόκληση για την ανθρωπότητα στο μέλλον θα είναι να εξασφαλίσει ότι η οικονομική ανάπτυξη, ο αποτελεσματικός και ασφαλής εφοδιασμός σε ενέργεια και το καθαρό περιβάλλον είναι στόχοι συμβατοί μεταξύ τους.

Η επίτευξη αυτής της ισορροπίας απαιτεί στρατηγική προοπτική που να εκτείνεται πέρα από τη χρονική περίοδο την οποία κάλυψε το 5^ο πρόγραμμα. Τα βασικά στοιχεία της στρατηγικής αυτής μέχρι το 2000 ήταν η βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας και η ανάπτυξη στρατηγικών τεχνολογικών προγραμμάτων για τη στροφή προς ενεργειακά σχήματα μικρότερης κατανάλωσης άνθρακα και ιδιαίτερα, προγραμμάτων για τις ανανεώσιμες μορφές ενέργειας.⁸⁶

Πρώτη θέση στις προβλέψεις για το 2000 είχε η εκμετάλλευση της ηλιακής ενέργειας. Χάρης στην αφθονία του ηλιόφωτος, η άμεση μετατροπή της ηλιακής ενέργειας αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο ενός αυτοσυντηρούμενου παγκόσμιου ενεργειακού συστήματος. Τα Ενεργητικά Ηλιακά Συστήματα μετατρέπουν την ηλιακή ενέργεια σε θερμότητα. Η συλλογή, αποθήκευση και διανομή της γίνεται με μηχανικά μέσα (συλλέκτης, δεξαμενή αποθήκευσης, αντλίες, σωληνώσεις, συστήματα ελέγχου κ.λ.π.). Η χρήση των Ε.Η.Σ. συνεπάγεται, πέρα από την εξοικονόμηση ενέργειας και σημαντική βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος. Με βάση ότι 1 m² συλλέκτη μπορεί να εξοικονομήσει περίπου 500 KWh το χρόνο,

⁸⁶ Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη: «Στόχος η Αειφορία», σελ. 144.

είναι φανερό ότι η χρήση Ε.Η.Σ. συμβάλλει αποφασιστικά στη μείωση του CO₂ και των άλλων ρύπων.⁸⁷

Τα φωτοβολταϊκά συστήματα είναι τεχνολογία ημιαγωγών η οποία μετατρέπει απευθείας το ηλιακό φως σε ηλεκτρισμό χωρίς να χρησιμοποιεί τη μηχανική διαδικασία που περιλαμβάνεται στην ηλιακή θερμική μετατροπή. Το κύριο προτέρημά τους είναι η δυνατότητα πολλαπλών χρήσεών τους. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν όχι μόνο σε μεγάλες ηλεκτρικές εγκαταστάσεις αλλά και σε μικρές αντλίες νερού και σε τοπικά δίκτυα επικοινωνίας. Η μείωση της τιμής τους θα κάνει ανταγωνιστική τη χρήση τους και μέσω αυτής της τεχνολογίας τα χωρία του Τρίτου Κόσμου θα μπορέσουν να εξηλεκτρισθούν, δεδομένου ότι τα φωτοβολταϊκά μπορούν να παράγονται από τοπικές βιομηχανίες.⁸⁸

Η αιολική ενέργεια έχει ήδη φθάσει σε υψηλές αποδόσεις, διότι μετατρέπεται εύκολα σε ηλεκτρισμό, αλλά τα προβλήματα αποθήκευσης, καθώς και η χαμηλή μέχρι σήμερα τιμή των ορυκτών καυσίμων δημιουργούν εμπόδια στις εφαρμογές της.

Η γεωθερμική ενέργεια χρησιμοποιεί την τεράστια δεξαμενή θερμότητας η οποία κείται κάτω από την επιφάνεια της γης και αποτελεί τη μόνη ανανεώσιμη πηγή που δεν εξαρτάται από τον ήλιο. Η γεωθερμική ενέργεια μπορεί να προμηθεύσει εκτός του ηλεκτρισμού, που μεταβιβάζεται σε μεγάλες αποστάσεις, και άμεση θερμότητα για εργοστάσια τα οποία βρίσκονται κοντά στα προσιτά θερμικά κοιτάσματα.

Μια πηγή ενέργειας που δεν είναι μεν ανανεώσιμη, αλλά είναι άφθονη και ρυπαίνει λιγότερο από τα άλλα καύσιμα είναι το φυσικό αέριο. Μετά το 2000 παρατηρείτε ευρεία υποκατάσταση του πετρελαίου από φυσικό αέριο σε πολλές χρήσεις.

γ. Μεταφορές

Οι μεταφορές παίζουν ζωτικό ρόλο στη διανομή των αγαθών και των υπηρεσιών στο εμπόριο και στην περιφερειακή ανάπτυξη. Οι σημερινές τάσεις στον τομέα των μεταφορών της Κοινότητας είναι η μείωση της αποδοτικότητας και η αύξηση της συμφορήσεως, της ρυπάνσεως, της σπατάλης χρόνου και χρήματος, των βλαβών της

⁸⁷ Σημαντώνη Μ., Ενέργεια - Καύσιμα - Φυσικό Αέριο, Ετήσια ειδική έκδοση με τη συνεργασία του επιτελείου της εφημερίδας « Κέρδος», Μάρτιος 1998, σελ. 33.

⁸⁸ Χατζημπίρος Κ., Η συμβολή των νέων τεχνολογιών στη μείωση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, Νέα Οικολογία, τεύχος 113, Μάρτιος 1994, σελ. 61.

υγείας, των κινδύνων για τη ζωή καθώς και των γενικότερων οικονομικών ζημιών. Η ζήτηση στον τομέα των μεταφορών και η κυκλοφορία αναμένεται ότι θα αυξηθούν με ταχύτερους ακόμη ρυθμούς με την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και τις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη.

Η στρατηγική για την αειφόρο διακίνηση προσώπων και αγαθών θα απαιτήσει συνδυασμό μέτρων ⁸⁹ στα οποία περιλαμβάνονται:

- ο βελτιωμένος σχεδιασμός των χρήσεων γης και της οικονομικής αναπτύξεως σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο,
- ο βελτιωμένος σχεδιασμός, διαχείριση και χρήση της υποδομής και των τεχνικών μέσων και μεταφορών, η ενσωμάτωση του πραγματικού κόστους τόσο της υποδομής όσο και του περιβάλλοντος στις πολιτικές και τις αποφάσεις που αφορούν τις επενδύσεις, καθώς και στις δαπάνες που βαρύνουν τον χρήστη,
- η ανάπτυξη των μαζικών μέσων μεταφοράς και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους,
- η συνεχής τεχνική βελτίωση των οχημάτων και των καυσίμων όπως και η προαγωγή της χρήσης λιγότερο ρυπογόνων καυσίμων,
- η προώθηση μιας ορθολογικότερης από περιβαλλοντική άποψη χρήσεως των ιδιωτικών αυτοκινήτων καθώς και η αλλαγή των κανόνων οδικής κυκλοφορίας και των συνηθειών των οδηγών.

δ. Γεωργία

Ο γεωργός είναι ο φύλακας του εδάφους και της υπαίθρου. Η βελτίωση της αποδοτικότητας των καλλιεργειών, ο υψηλός βαθμός εκμηχάνισης, οι καλύτερες ρυθμίσεις όσον αφορά τις μεταφορές και την εμπορία των προϊόντων, η ανάπτυξη

⁸⁹ Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη: «Στόχος η Αειφορία», σελ. 145.

του διεθνούς εμπορίου τροφίμων και ζωοτροφών συντέλεσαν στην επίτευξη των αρχικών στόχων της Συνθήκης, που ήταν η εξασφάλιση του εφοδιασμού σε τρόφιμα με λογικές τιμές, η σταθεροποίηση της αγοράς και ένα ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο για τους αγροτικούς πληθυσμούς. Ταυτόχρονα όμως, οι αλλαγές στις γεωργικές μεθόδους σε πολλές περιφέρειες της Κοινότητας έχουν οδηγήσει σε υπερεκμετάλλευση και υποβάθμιση των φυσικών πόρων. από τους οποίους σε τελική ανάλυση εξαρτάται η γεωργία: του εδάφους, των νερών και του αέρα.

Εκτός από την περιβαλλοντική υποβάθμιση έχουν ανακύψει σοβαρά προβλήματα που αφορούν την υπερπαραγωγή και την αποθήκευση των προϊόντων, τη μείωση του αγροτικού πληθυσμού, τον κοινοτικό προϋπολογισμό και το διεθνές εμπόριο (τόσο όσον αφορά τα γεωργικά προϊόντα όσο και τις ευρύτερες εμπορικές συμφωνίες).⁹⁰ Συνεπώς, η επιδίωξη μιας μακροπρόθεσμης βιώσιμης ισορροπίας μεταξύ των γεωργικών δραστηριοτήτων, των άλλων μορφών αγροτικής αναπτύξεως και των φυσικών πόρων του περιβάλλοντος, είναι επιθυμητή όχι μόνο για περιβαλλοντικούς αλλά και για γεωργικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς λόγους.

Το πρόγραμμα βασίζεται στις προτάσεις της Επιτροπής για τη μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής⁹¹ και για την ανάπτυξη των δασών της Κοινότητας, προκειμένου να προωθηθεί η ισόρροπη και δυναμική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της Κοινότητας ώστε να επιτελέσουν τις παραγωγικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές λειτουργίες του τομέα. Γι' αυτό το σκοπό έχουν ληφθεί νομοθετικά μέτρα, που ενισχύουν την γεωργία όταν είναι προσαρμοσμένη στην προστασία του περιβάλλοντος (βιολογικές καλλιέργειες, μείωση χρήσης φυτοφαρμάκων, εκπαίδευση γεωργών, μείωση βοσκής κ.λ.π.)

Η αειφόρος γεωργία αντιπροσωπεύει ένα ευρύ φάσμα γεωργικών μεθόδων παραγωγής γεωργικών προϊόντων, φιλικών προς το περιβάλλον. αυτές οι μέθοδοι ποικίλλουν από συμβατικές πρακτικές που είναι πλέον εντατικές μέθοδοι μέχρι τις εναλλακτικές μεθόδους όπως είναι οι βιοδυναμικές. Η βιολογική γεωργία καλύπτει όλο το φάσμα απαιτώντας εξειδικευμένους και ακριβείς κανόνες παραγωγής.⁹² Είναι

⁹⁰ Οπ.παρ.

⁹¹ Η επί δεκαετίες ασκούμενη Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) ενόησε την εντατικοποίηση των καλλιεργειών, καθιστάμενη έτσι βασικός υπαίτιος των κρίσιμων περιβαλλοντικών προβλημάτων που προκαλεί ο τομέας της Γεωργίας.

⁹² Η πρώτη σοβαρή προσπάθεια για την αναγνώριση και θεσμοθέτηση της βιολογικής γεωργίας, δηλ. μιας γεωργίας που να συνδυάζει παραδοσιακές μεθόδους και αποτελέσματα επιστημονικής έρευνας

ένα ολιστικό σύστημα διαχείρισης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που προστατεύει την βιοποικιλότητα, τους βιολογικούς ρυθμούς και την βιολογική δραστηριότητα του εδάφους.⁹³ Έχει χαμηλές εισροές με σημαντικούς περιορισμούς στη χρησιμοποίηση αγροχημικών. Ενθαρρύνει πολλαπλές και συμπληρωματικές καλλιέργειες καθώς και μικτά συστήματα (καλλιέργεια και κτηνοτροφία), λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές συνθήκες, το αγροτικό τοπίο, το περιβάλλον, το έδαφος και τους υδροφόρους ορίζοντες. Τα προϊόντα είναι χωρίς χημικά υπολείμματα.

ε. Τουρισμός

Ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό στοιχείο της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της Κοινότητας. Αντικατοπτρίζει τη θεμιτή επιθυμία του ατόμου να χαρεί τη γνωριμία νέων τόπων, να αφομοιώσει διαφορετικά πολιτιστικά επιτεύγματα και να επωφεληθεί από ψυχαγωγικές δραστηριότητες ή ανάπαυση μακριά από το καθημερινό περιβάλλον της κατοικίας ή της εργασίας του. Συνιστά επίσης σημαντική εισοδηματική πηγή για πολλές περιφέρειες και πόλεις της Κοινότητας, με ιδιαίτερη συμβολή στην οικονομική και κοινωνική συνοχή της περιφέρειας. Ο τουρισμός αποτελεί καλό παράδειγμα για τη θεμελιώδη σχέση που συνδέει την οικονομική ανάπτυξη και το περιβάλλον με όλα τα συνακόλουθα οφέλη, εντάσεις και πιθανές διενέξεις. Με κατάλληλο σχεδιασμό και διαχείριση, ο τουρισμός, η περιφερειακή ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος είναι δυνατό να συμβαδίσουν. Ο σεβασμός προς τη φύση και το περιβάλλον, ιδίως στις παράκτιες και ορεινές περιοχές, μπορεί να εξασφαλίσει τόσο τα κέρδη όσο και τη μακροήμερευση της τουριστικής βιομηχανίας.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού προβλέπει σημαντική αύξηση της τουριστικής κίνησης προς την Ευρώπη και στο εσωτερικό της την τρέχουσα δεκαετία. Το Γαλάζιο Σχέδιο της UNEP⁹⁴ για τη Μεσόγειο προέβλεπε τουλάχιστον διπλασιασμό των στερεών αποβλήτων και των λυμάτων που προέρχονται από τον

και υψηλής τεχνογνωσίας, έγινε στα τέλη της δεκαετίας του '70 με την ίδρυση της I.F.O.A.M.C. (Διεθνής Ομοσπονδία Κινημάτων Οργανικής Γεωργίας).

⁹³ Καρατσιώτη Α., Βιολογική Γεωργία, Αγρο - Οικονομικά Νέα, Σεπτέμβρης 1997, φύλλο 15, σελ. 1.

⁹⁴ United Nations Environment Programme.

τουρισμό μέχρι το 2000 και ενδεχομένως διπλασιασμό της γης που θα χρησιμοποιείται για τουριστικές εγκαταστάσεις.⁹⁵

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα στηρίζει οικονομικά τον τουρισμό μέσω των επενδύσεών της για την απαραίτητη υποδομή. Μπορεί επίσης να διαδραματίσει ένα «διευκολυντικό» ρόλο για άλλα συμφέροντα. Ωστόσο, ως πρακτική έκφραση της αρχής της επικουρικότητας και του πνεύματος της κοινής ευθύνης, το πραγματικό έργο του συγκερασμού της τουριστικής κίνησης και ανάπτυξης με τη διαφύλαξη της φυσικής και πολιτιστικής περιουσίας με τελικό αποτέλεσμα μια διαρκή ισορροπία, πρέπει να επιτελεστεί σε άλλα, εκτός του κοινοτικού επίπεδα, δηλ. στο επίπεδο των κρατών μελών, των περιφερειακών και τοπικών αρχών, της τουριστικής βιομηχανίας και των ίδιων των τουριστών.⁹⁶

Οι Τρεις βασικές κατευθύνσεις δράσεως που υποδείκνυε το πρόγραμμα συνίστανται:

- στη διαφοροποίηση των τουριστικών δραστηριοτήτων, όπου συμπεριλαμβάνονται η καλύτερη διαχείριση του φαινομένου που λέγεται μαζικός τουρισμός και η προώθηση διαφορετικών τύπων τουρισμού,
- στη βελτίωση της ποιότητας των τουριστικών υπηρεσιών, όπου συμπεριλαμβάνονται η ενημέρωση και η συνειδητοποίηση καθώς και η διαχείριση των ρευμάτων των επισκεπτών, καθώς και οι ανέσεις που τους παρέχονται,
- στην τουριστική συμπεριφορά, όπου συμπεριλαμβάνονται οι εκστρατείες από τα μέσα ενημέρωσης, οι κώδικες συμπεριφοράς και η επιλογή των μεταφορικών μέσων.

⁹⁵ Κορκοβέλος Χ., σελ. 128.

⁹⁶ Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη: «Στόχος η Αειφορία», σελ. 146.

8.4 Η Σύνοδος του Γιοχάνεσμπουργκ: Μια επισκόπηση της διάσκεψης για την αειφόρο ανάπτυξη

Με πρωτοβουλία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, από τα τέλη Αυγούστου έως τις αρχές Σεπτεμβρίου 2002 πραγματοποιήθηκε στο Γιοχάνεσμπουργκ της Νότιας Αφρικής η Παγκόσμια Σύνοδος για την αειφόρο ανάπτυξη του πλανήτη Γη. Το βασικό θέμα της Συνόδου ήταν η αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων. Ο καθορισμός μεθοδεύσεων και η δέσμευση των συμμετεχόντων να υλοποιήσουν συγκεκριμένες πολιτικές ακολουθώντας σαφή χρονοδιαγράμματα, οι οποίες συνδυάζουν την οικονομική ανάπτυξη με την προστασία του περιβάλλοντος. Στη Σύνοδο του Γιοχάνεσμπουργκ συμμετείχαν αντιπρόσωποι περισσότερων των εκατό κρατών όπως και πλήθος οικολογικών οργανώσεων.⁹⁷

Η Σύνοδος αυτή αποτέλεσε τη συνέχεια των προσπαθειών που είχαν ξεκινήσει 10 χρόνια πριν, στη Διάσκεψη του Ρίο ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας, με θέμα την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της συνεχούς οικονομικής και τεχνολογικής ανάπτυξης στο φυσικό περιβάλλον, λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι η οικονομική και περιβαλλοντική πολιτική δεν είναι δυνατό να διαχωριστούν διότι είναι αλληλένδετες.

Στο Γιοχάνεσμπουργκ διατυπώθηκε η θέληση των συμμετεχόντων να προβούν «άμεσα και επείγοντως» σε σημαντική αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Μέσω της στροφής σε «πράσινες» μορφές ενέργειας και του εξορθολογισμού της χρήσης της, θα καταστεί εφικτή η αντιμετώπιση του προβλήματος της αλλαγής του κλίματος και των ακραίων καιρικών φαινομένων, όπως οι πλημμύρες στην Κεντρική Ευρώπη τον Αύγουστο του 2002.

Μολονότι η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε προτείνει ένα συντηρητικό καθορισμό ποσοτικών στόχων σχετικά με τη χρήση των «πράσινων πηγών ενέργειας»,⁹⁸ η πρότασή της δεν έγινε αποδεκτή και το γεγονός αυτό θεωρήθηκε επιτυχία των Η.Π.Α., της Ιαπωνίας και των κρατών - μελών του ΟΡCE. Ενδεικτικό του εύρους

⁹⁷ Ας σημειωθεί ότι η απουσία του Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής George W. Bush προκάλεσε την αντίδραση μεγάλης μερίδας των συνέδρων, καθ' ότι θεωρήθηκε ως ένδειξη ότι η μόνη υπερδύναμη του πλανήτη δεν ήταν διατεθειμένη να συζητήσει σε ρεαλιστική βάση το σοβαρό ζήτημα της υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος. Βλέπε και *Sustaining the poor's development*, *The Economist*, August 31st, 2002 σελ. 11.

⁹⁸ Βλέπε www.cnn.com/2002/WORLD/africa/09/03/summit.pointsglb/index.html.

της διπλωματικής νίκης που κατήγαγε ο τριμελής αυτός συνασπισμός είναι ότι τελικά επιτράπη η περαιτέρω χρησιμοποίηση ορυκτών καυσίμων, π.χ. πετρελαίου, άνθρακα, φυσικού αερίου, για την παραγωγή ενέργειας, υπό την προϋπόθεση ότι στο μέλλον θα λαμβάνονται μέτρα «ώστε να ρυπαίνουν λιγότερο» το περιβάλλον. Η εμμονή στο μη περιορισμό της χρήσης ορυκτών καυσίμων και στη διατύπωση αόριστων περιορισμών βασίζεται στις επιχειρηματικές σκοπιμότητες της κερδοφορίας και των λογιστικών αποσβέσεων.⁹⁹ Είναι σαφές ότι η λογική αυτή είναι διαμετρικά αντίθετη από την ουσία της επιχειρηματικής ηθικής και δεοντολογίας.

Ανακεφαλαιώνοντας την εμπειρία των προβλημάτων που είχαν ανακύψει στο Ρίο το 1992, η Σύνοδος του Γιοχάνεσμπουργκ τόνισε την ανάγκη σωστής διακυβέρνησης ως προϋπόθεσης για την επίτευξη του στόχου της αειφόρου ανάπτυξης. Στα πλαίσια της σωστής διακυβέρνησης εντάσσεται η λήψη μέτρων για την εξασφάλιση της χρηστής διαχείρισης των πλουτοπαραγωγικών πηγών και παράλληλα την ελαχιστοποίηση των εξωτερικών αντιοικονομιών. Προβάλλεται λοιπόν ως αναγκαία η λήψη μέτρων οικονομικού χαρακτήρα, τα οποία δύναται να συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος μέσω της επιβάρυνσης ενεργοβόρων δραστηριοτήτων και της αποτροπής χρήσης εχθρικών προς αυτό πηγών ενέργειας. Η ανάληψη των προτεινόμενων πρωτοβουλιών αναμένεται να συμβάλει αποφασιστικά στην αντιμετώπιση πλήθους άλλων εκκρεμοτήτων περιβαλλοντικής φύσεως, όπως η διαχείριση των αστικών λυμάτων και των χημικών αποβλήτων, καθώς και η υιοθέτηση σε ευρύτερη κλίμακα της ανακύκλωσης πλαστικού, αλουμινίου, γυαλιού και χαρτιού.

Βεβαίως, το κεντρικό στοιχείο της Συνόδου παραμένει ο άνθρωπος. Παρατίθενται δυο από τα ουσιαστικότερα θέματα που η Σύνοδος έθιξε: Ένας ιδιαίτερα σημαντικός λόγος που επιβάλλει άμεση κινητοποίηση σε παγκόσμια κλίμακα είναι η επιβάρυνση της ανθρώπινης υγείας ως απότοκο της υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Η λειτουργία σταθμών παραγωγής ενέργειας με χαμηλά πρότυπα ασφάλειας οι οποίοι αποτελούν εν δυνάμει εστίες οικολογικής καταστροφής, όπως για παράδειγμα τα Chernobyl, Soveso, Kozloduy, καθώς και οι χημικοί ρύποι που κατακλύζουν τις σύγχρονες μεγαλουπόλεις, απειλούν την ανθρώπινη υγεία και συζητήθηκαν εκτενώς στο Γιοχάνεσμπουργκ.

⁹⁹ Ένα μεγάλο μέρος των σταθμών παραγωγής ενέργειας με καύση ορυκτών πόρων είναι ηλικίας άνω των 30 ετών και ο εξοπλισμός τους θεωρείται απαρχαιωμένος και επισφαλής.

Συμπερασματικά, οφείλουμε να τονίσουμε το βάρος των επιπτώσεων στο φυσικό περιβάλλον που θα έχει η σταδιακή ανάπτυξη των φτωχών κρατών, η οποία θα απαιτήσει μεταξύ άλλων και μεγάλες ποσότητες ενέργειας. Προκειμένου να αποφευχθεί η χρήση επιβλαβών μορφών ενέργειας από τις αναπτυσσόμενες χώρες στο μέλλον, θεωρείται απαραίτητη η παρέμβαση των αναπτυγμένων χωρών. Πιθανές πρωτοβουλίες προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν τη οικονομική υποστήριξη της χρήσης «πράσινων» πηγών ενέργειας, ώστε να ελαχιστοποιηθεί η χρήση ορυκτών όπως ο άνθρακας, που προσφέρει φθηνή ενέργεια και αφθονεί στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Η στάση της οικονομικά και τεχνολογικά αναπτυγμένης Δύσης έναντι των φτωχών και μειονεκτικών περιοχών του πλανήτη φέρει στο προσκήνιο το σοβαρό ζήτημα της ηθικής της ευθύνης σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος. Τα ὀξυμένα οικολογικά προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο πλανήτης οφείλονται στην αλόγιστη βιομηχανική ανάπτυξη του δυτικού κόσμου, ο οποίος αποτελεί μονάχα ένα μικρό τμήμα του παγκόσμιου πληθυσμού. Το γεγονός αυτό καθιστά πιο επίκαιρο από ποτέ το ερώτημα του Mahatma Gandhi: *«Είθε ο Θεός να αποτρέψει την Ινδία από το να πορευθεί προς την εκβιομηχάνιση με τον τρόπο που πορεύθηκε η Δύση. Η Βρετανία χρειάστηκε τις πλουτοπαραγωγικές πηγές του μισού πλανήτη για να αποκτήσει αυτή την εφημερία. Πόσους πλανήτες θα χρειαστεί μία χώρα σαν την Ινδία;»*

Πέραν λοιπόν των κρατικών, διακρατικών και νομικών επιταγών και συμφωνιών, θεωρούμε ότι είναι άμεσο επιχειρηματικό ηθικό και δεοντολογικό χρέος η συνεχής αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων περιβαλλοντικής διαχείρισης, ο καθορισμός μεθοδεύσεων και η δέσμευση των κατόχων κεφαλαίου να υλοποιήσουν επιχειρησιακά σχέδια με σαφή χρονοδιαγράμματα, τα οποία συνδυάζουν την επιχειρηματική ανάπτυξη με την προστασία του περιβάλλοντος.

8.5 Παραδείγματα ελληνικών και ξένων επιχειρήσεων

ΑΛΙΟΣ ΕΡΜΗΣ

Ο πλοίαρχος και το πλήρωμα του ΑΛΙΟΣ ΕΡΜΗΣ πήραν την πρωτοβουλία να προβούν σε καθαρισμό ακτής της Ηγουμενίτσας. Αυτό έγινε στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων για την Παγκόσμια Ημέρα Εθελοντικού Καθαρισμού Ακτών δείχνοντας έτσι έμπρακτα ότι οι ναυτικοί θεωρούν τα λιμάνια που προσεγγίζουν

συχνά, «δική τους ευθύνη». Η πρωτοβουλία αυτή δίνει το καλό παράδειγμα σε όλους μας για μια πιο περιβαλλοντικά υπεύθυνη συμπεριφορά σε στεριά και θάλασσα.

APIVITA

Ο σεβασμός και η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί βασικό συστατικό της φιλοσοφίας της APIVITA. Η εταιρία αντλεί τις πρώτες ύλες από τη φύση και η δέσμευσή της για ορθολογική διαχείριση των πόρων και την αειφορία αποτελούν τη βάση της στρατηγικής της ανάπτυξης.

Inform Λύκος

Η Inform Λύκος συμμετείχε ως υποστηρικτής στην εκστρατεία για την «Οικολογική Μετακίνηση» αναλαμβάνοντας την κατασκευή και εκτύπωση όλου του υλικού επικοινωνίας. Η «Οικολογική Μετακίνηση» είναι μια Εκστρατεία Ευαισθητοποίησης για τη σωστή μετακίνηση και την μείωση της ρύπανσης που προκαλούν τα Μέσα Μεταφοράς, στην χώρα μας.

Shell

Ο Μαραθώνιος Οικονομίας της Shell είναι ένας διεθνής διαγωνισμός, μια συλλογική προσπάθεια, που συνδυάζει την τεχνολογική εφευρετικότητα, το ομαδικό πνεύμα και τη συνετή και υπεύθυνη οδική συμπεριφορά. Η Shell, συμβάλλει ενεργά στην προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος της εξάντλησης των ενεργειακών πόρων, ευαισθητοποιώντας γύρω από το ζήτημα, νέους ηλικίας 10-25 ετών. Η αρχή του Μαραθωνίου Οικονομίας είναι απλή: σχεδιασμός και κατασκευή ενός οχήματος που να καλύψει τη μεγαλύτερη χιλιομετρική απόσταση, καταναλώνοντας όσο το δυνατόν λιγότερα καύσιμα και παράγοντας το λιγότερο δυνατό διοξείδιο του άνθρακα.

ΟΤΕ

Ο ΟΤΕ έχει ξεκινήσει πρόγραμμα ανακύκλωσης παλιών τηλεφωνικών συσκευών (σταθερών & κινητών), συσκευών φαξ και μπαταριών. Το πρόγραμμα αφορά την προστασία του περιβάλλοντος με τίτλο «Σχέση Ευθύνης με το περιβάλλον». Στο πλαίσιο αυτό, τοποθετήθηκαν 100 ειδικοί κάδοι ανακύκλωσης σε αντίστοιχα ΟΤΕshops σε ολόκληρη την Ελλάδα και στο Διοικητικό Μέγαρο ΟΤΕ στην Αθήνα, για τους εργαζόμενους της εταιρίας. Πιστεύοντας ότι η προστασία του περιβάλλοντος είναι υπόθεση όλων, ατομική και συλλογική ευθύνη, ο ΟΤΕ καλεί όλους, πελάτες και

εργαζόμενους, να αγκαλιάσουν την προσπάθεια και ... «να του δώσουν το τηλέφωνό τους» ... όπως προτρέπει και το σχετικό μήνυμα στους κάδους.

Chipita

Η Chipita εφαρμόζει στις εγκαταστάσεις τις που διαθέτει σε ολόκληρο τον κόσμο, περιβαλλοντικά ορθές επιχειρηματικές πρακτικές και επενδύει σημαντικά ποσά στην προστασία του περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα: ενσωματώνει περιβαλλοντικές πολιτικές, προγράμματα και πρακτικές σε κάθε επιχειρηματική της δραστηριότητα, κατά των σχεδιασμό, ανάπτυξη και χρήση των εγκαταστάσεων λαμβάνει υπόψη της την αποτελεσματική χρήση ενέργειας και των υλικών, ελαχιστοποιώντας τις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις και τη δημιουργία αποβλήτων, παίρνει μέτρα για την ασφαλή απόρριψη των βιομηχανικών υπολειμμάτων και εκπαιδεύει τους εργαζόμενους σε θέματα περιβάλλοντος, χρησιμοποιεί προπάνιο αν και ακριβότερο για τους φούρνους επειδή έχει μηδενική σχεδόν εκπομπή ρύπων, ανακυκλώνει τα κατάλοιπα των παραγωγικών δραστηριοτήτων, συλλέγει και διαθέτει τα βρώσιμα υλικά σε χοιροτροφικές μονάδες, συλλέγει και ανακυκλώνει χαρτιά και άλλα υλικά.

Nestle Ελλάς Α.Ε.

Η Nestle εφαρμόζει περιβαλλοντικά ορθές επιχειρηματικές πρακτικές και επενδύει σημαντικά ποσά στην διαχείριση του περιβάλλοντος. Θέτει περιβαλλοντικούς στόχους και ελέγχει τα αποτελέσματα σε όλη την αλυσίδα παραγωγής (παραγωγή, προμήθεια πρώτων υλών, παρασκευή, διανομή) και αυτό γίνεται από εξειδικευμένο προσωπικό της εταιρίας. Υιοθετεί διαδικασίες που μειώνουν τις επιπτώσεις στο περιβάλλον, εισαγάγει καινοτομίες για την συσκευασία, σέβεται τους φυσικούς πόρους εστιάζοντας στην ορθολογική χρήση των πρώτων υλών, του νερού και της ενέργειας, μειώνει τη δημιουργία αποβλήτων και εκπομπών στο μέτρο του δυνατού, αποβάλλει τα μη ανακυκλώσιμα απόβλητα ακολουθώντας περιβαλλοντικά ορθές τεχνικές, έχει εγκαταστήσει πυκνωτές με στόχο τον τακτικό έλεγχο της κατανάλωσης ενέργειας στα εργοστάσια της, έχει καταργήσει τα κλιματιστικά με FREON 12, έχει πάρει μέτρα για την ελαχιστοποίηση του θορύβου στο περιβάλλον, έχει προχωρήσει στην αντικατάσταση του πετρελαίου, ως καυσίμου με Φυσικό Αέριο, στοχεύοντας στην καλύτερη διαχείριση της ενέργειας και τη μείωση των εκπεμπόμενων προς την ατμόσφαιρα ρύπων.

Coca Cola Τρία Έψιλον

Η Τρία Έψιλον είναι μια επιχείρηση από τις 39 που ίδρυσαν και στηρίζουν την Ελληνική Εταιρία Αξιοποίησης Ανακύκλωσης (Ε.Ε.Α.Α.) με σκοπό την αποτελεσματικότερη διαχείριση των απορριπτόμενων συσκευασιών και την αξιοποίηση των στερεών αποβλήτων. Σε όλες τις εργοστασιακές μονάδες της εταιρίας λειτουργούν εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού για την επεξεργασία υγρών λυμάτων και εφαρμόζονται προγράμματα ανακύκλωσης υλικών, υγρών και στερεών αποβλήτων, αναλώσιμων υλικών συσκευασίας, καθώς και μείωσης αέριων ρύπων. Διαχειρίζεται αποτελεσματικά τους φυσικούς πόρους, όπως είναι η κατανάλωση ενέργειας, νερού και καυσίμων που χρησιμοποιεί. Επίσης, η Τρία Έψιλον στηρίζει διάφορα προγράμματα όπως το πρόγραμμα των νέων εθελοντών της W.W.F. Ελλάς «Εθελοντισμός και προστασία του περιβάλλοντος», το πρόγραμμα «Ανακύκλωση», τη λειτουργία του Εκπαιδευτικού Οικολογικού Πάρκου του Δήμου Νέου Ψυχικού (για ενημέρωση παιδιών σε θέματα περιβάλλοντος) κ.α.

Alpha Bank

Η Alpha Bank, στο πλαίσιο της ευαισθητοποιήσεως του κοινού σχετικά με την ανακύκλωση, ενημερώνει με στόχο την αποτελεσματικότερη συμβολή όλων των πολιτών στην προστασία του περιβάλλοντος. Η ανακύκλωση είναι υπόθεση όλων και η Τράπεζα, έχοντας κατανοήσει αυτήν την αναγκαιότητα, ανέλαβε πρώτη τη χορηγία του Ολοκληρωμένου Συστήματος Ανταποδοτικής Ανακύκλωσης του Δήμου Αθηναίων και επεκτείνει τη δράση της αυτή με ένα «Κινητό Ολοκληρωμένο Κέντρο Ανακύκλωσης Alpha Bank».

ΑΕΕ Αργυρομεταλλευμάτων και Βαρυτίνης

Η εταιρεία, υιοθετώντας τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης, δημιούργησε μονάδα βιολογικού καθαρισμού αποβλήτων λυμάτων στη Φωκίδα, ενώ από το 1990 ανακυκλώνει τα λάδια των οχημάτων, τα κατάλοιπα του πετρελαίου και τα ελαστικά. Ενδεικτικό είναι ότι το Νοέμβριο του 2000 έγινε πιστοποίηση κατά ISO 14001 στα μεταλλεία της Φωκίδας. Επιπροσθέτως, η εταιρεία προχώρησε και στην αποκατάσταση του περιβάλλοντος επαναφέροντας έτσι την φύση στο ορυχείο, η αποκατάσταση, δηλαδή, του περιβάλλοντος από τις επιφανειακές εκμεταλλεύσεις και η δημιουργία σχέσεων σεβασμού και εμπιστοσύνης με τις τοπικές κοινότητες (το

φυτώριο της εταιρίας στη Μήλο, όπου αναπαράγονται και σπάνια είδη φυτών, έχει ενταχθεί από το 1997 σε περιβαλλοντικό πρόγραμμα του ΟΗΕ).

Peugeot Lion Ελλάς Α.Ε.

Η εταιρία στο πλαίσιο της υπεύθυνης περιβαλλοντικής διαχείρισης επικεντρώνεται σε νέες τεχνολογίες (μείωσης των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα 15%-20%), στον περιορισμό των πλαστικών που χρησιμοποιεί στα οχήματα της, στην ανακύκλωση και στην ενεργό συμμετοχή της για την αποκατάσταση τμήματος του Αμαζονίου.

Τιτάν Α.Ε.

Η τσιμεντοβιομηχανία εφαρμόζει εθελοντικά αειφορικές πολιτικές από το 1970, αποδίδοντας άριστα αποτελέσματα και έχοντας συγκεντρώσει πλήθος τιμητικών διακρίσεων, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Ο έμπρακτος σεβασμός στο περιβάλλον και η αναγνώριση της επιχειρηματικής ευθύνης για τη διατήρηση ισορροπιών στη φύση αποτελούν εδραιωμένη παράδοση δεκαετιών για την εταιρία. Έχει φυτέψει περισσότερα από 800.000 δενδρύλλια στις περιοχές που δραστηριοποιείται και άλλα τα έχει διαθέσει σε δήμους, κοινότητες και πελάτες της εταιρίας και προβαίνει κάθε χρόνο σε λεπτομερή περιβαλλοντικό απολογισμό. Επίσης ο Τιτάνας είναι η πρώτη ελληνική εταιρία που συμμετέχει επίσημα και ενεργά στο Οικουμενικό Σύμφωνο (Global Compact).

Telvill Kft (Ουγγαρία)

Η Telvill είναι μια κατασκευαστική εταιρία τεχνολογίας πληροφοριών που είναι πιστοποιημένη με τα ISO 9001 και 14001, και θεωρεί ότι η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, η δημιουργία ενός καλού εργασιακού περιβάλλοντος και η βελτίωση των επιπέδων διαβίωσης είναι στοιχεία αναγκαία και σημαντικά για τη βιωσιμότητα της επιχείρησης. Στον τομέα του περιβάλλοντος στηρίζει το πάρκο Bereskalja Conquest Park, και στοχεύει στην ενθάρρυνση ενός υγιούς τρόπου ζωής και υγιεινού περιβάλλοντος για τους ντόπιους και το πάρκο ζώων Miskolc Animal Park «Πάρκο Γλυπτών», που είναι μνημείο στα τοπικά είδη που έχουν εξαφανιστεί εξαιτίας των ανθρώπινων δραστηριοτήτων.

Matusiewicz Budowa Maszyn s.j. (Πολωνία)

Η Matusiewicz είναι μια εταιρία κατασκευής πλαστικών και επεξεργασίας πολύτιμων μετάλλων. Μεταξύ των άλλων κοινωνικά υπεύθυνων πρακτικών της είναι και η προστασία του περιβάλλοντος. Η εταιρία μειώνει και αποφεύγει της αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, ανακυκλώνει τα απορρίμματα της επιχείρησης τοπικά και χρησιμοποιεί ανακυκλωμένα υλικά στην παραγωγή.

Lippemeier Gebäudereinigungsdienst GmbH (Γερμανία)

Η Lippemeier Gebäudereinigungsdienst GmbH είναι μια εταιρία βιομηχανικού καθαρισμού (καθαρισμού συντήρησης, γυαλιού, κτιρίων, βιομηχανικού, εργοταξίων, χαλιών και ιδιωτικών κατοικιών). Οι υπηρεσίες που παρέχει είναι περιβαλλοντικά φιλικές και περιλαμβάνουν, χρήση βιώσιμων διαδικασιών και εξοπλισμού, όπως είναι το σύστημα καθαρισμού πατωμάτων «Enviostar Green», χρήση περιβαλλοντικά φιλικών υλικών που μειώνουν την ανάγκη επιθετικών χημικών καθαρισμού, όπως είναι η έξυπνη, αντικολλητική επικάλυψη για ευκολότερο καθαρισμό, κατασκευή ενός νέου οικήματος της επιχείρησης με ηλιακούς πίνακες για τη θέρμανση, οικολογική επίστρωση του δαπέδου και χώρο πράσινου «βιοτύπου» με λιβελλούλες και φυτά, χρήση βρόχινου νερού για την πλύση του εξοπλισμού καθαρισμού, εφαρμογή ενός προγράμματος επιμόρφωσης που προσφέρει ευκαιρία εκπαίδευσης σε νέους μαθητευόμενους αλλά και σε παλιούς εργαζόμενους και ολοκλήρωση του συστήματος οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου (EMAS) το 2005.

S.C.Galfi nband S.A. (Ρουμανία)

Η εταιρία αυτή παράγει χαλύβδινες λωρίδες ελασματοποίησης εν ψυχρώ, χαλύβδινες ταινίες βερνικωμένης συσκευασίας και καλώδια σπλισμένου πυρήνα προς χρήση στις αυτοματοποιημένες βιομηχανίες, στα συστήματα επικοινωνίας και στις τεχνολογικές συσκευές. Η εταιρία προσεγγίζει όλες τις δραστηριότητες της με μια περιβαλλοντικά υπεύθυνη στάση και έτσι έχει προβεί σε ενέργειες όπως η ανακύκλωση και η διαχείριση των αποβλήτων, η εκπαίδευση των εργαζομένων ώστε να φροντίζουν για το περιβάλλον και να λειτουργούν ως παραδείγματα προς μίμηση στην τοπική κοινότητα και η εφαρμογή τεχνολογιών αποδοτικότητας πόρων.

Oy Pinifer Ltd (Φινλανδία)

Η Pinifer είναι μια εταιρία που αναπτύσσει, κατασκευάζει και εμπορεύεται βιοδιασπώμενα και φιλικά λιπαντικά που έχουν ως βάση τους έλαιο πεύκου. Η

εταιρία αυτή σέβεται τις περιβαλλοντικές αξίες σε όλους τους τομείς της λειτουργίας της από την επιλογή των πρώτων υλών και προσθετικών μέχρι τη χρησιμοποίηση και διάθεσή τους. Η ανάπτυξη προϊόντων είναι μία από τις κύριες δραστηριότητες της και στοχεύει στη συνεχή ανάπτυξη νέων και στην εξέλιξη ήδη υπαρχόντων προϊόντων και στη βελτίωση της περιβαλλοντικής τεχνογνωσίας. Στο πλαίσιο της υπεύθυνης επιχειρηματικότητας της φροντίζει, τα προϊόντα της να μην είναι τοξικά και να είναι βιοδιασπώμενα και αυτές οι ιδιότητες τους έχουν πιστοποιηθεί από ένα ανεξάρτητο ινστιτούτο τεχνικής κατηγοριοποίησης (TUV), έχει έναν κλειστό κύκλο παραγωγής, έχει πιστοποίηση με τα πρότυπα συστήματος διαχείρισης ISO 14001 και ISO 9001 και τέλος εκπαιδευεί τους υπαλλήλους της προκειμένου να ευαισθητοποιηθούν σε ζητήματα περιβάλλοντος, ποιότητας και ασφάλειας.

8.6 Μεγάλες τράπεζες κάνουν μεγάλες πράσινες κινήσεις

Σύμφωνα με το MSNBC οι μεγάλες τράπεζες κάνουν τελευταία μεγάλες πράσινες κινήσεις.

Για παράδειγμα η Wachovia ξεδιπλώνει πράσινα κλαδιά (παραρτήματα) στην Καλιφόρνια και η τράπεζα της Αμερικής δημιούργησε ένα από τα πρώτα δάνεια με την περιβαλλοντική υποχρέωση να σώσει ένα δάσος στη Βόρεια Καλιφόρνια.

Η τράπεζα της Αμερικής ανάλαβε φέτος την υποχρέωση να δανείσει 20 δις δολάρια σε διάστημα 10 ετών για να υποστηρίξει την ανάπτυξη περιβαλλοντικών πρακτικών στις επιχειρήσεις.

Η Citibank επενδύει 50 δις δολάρια μέσα στα επόμενα 10 χρόνια απευθυνόμενη στην παγκόσμια αλλαγή του κλίματος, μέσα από επενδύσεις, χρηματοδοτήσεις και σχετικές δραστηριότητες για να υποστηρίξουν την εμπορευματοποίηση και ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών ενέργειας και της καθαρής τεχνολογίας στους πελάτες και τις αγορές που υπηρετεί.

Η HSBC θα ξοδέψει 90 εκατομμύρια δολάρια μέσα σε 5 χρόνια στο «Παγκόσμιο πρόγραμμα περιβαλλοντικής αποτελεσματικότητας» με σκοπό να μειώσει τον αντίκτυπο της τράπεζας στο περιβάλλον.

Η Wells Fargo έχει γίνει ένας από τους μεγαλύτερους αγοραστές ανανεώσιμης ενέργειας στις Η.Π.Α. Περισσότερο από 40% του ηλεκτρισμού της σε εθνικό επίπεδο παράγεται από αιολική ενέργεια. Η Wells Fargo έχει συνεταιριστεί με την Verde

Energy για την παροχή χρηματοδότησης επιλογών ηλιακής ενέργειας σε πελάτες, εμπόρους και ιδιώτες σε όλη τη χώρα. Η τράπεζα προσφέρει επιλογές ανταμοιβής ανανεώσιμης ενέργειας.

Οι επικεφαλής περισσότερων των 20 από τις μεγαλύτερες εταιρίες οικονομικών υπηρεσιών που είναι μέλη της Οικονομικής πρωτοβουλίας του περιβαλλοντικού προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών, είπαν στην G8 να υποστηρίζει στόχους μείωσης εκπεμπόμενων ρύπων, λέγοντας ότι φοβούνται πως η ανεξέλεγκτη κλιματολογική αλλαγή θα οδηγήσει πολύ πιθανόν σε αύξηση καταστροφών που σχετίζονται με το κλίμα, με πολύ σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις, συμπεριλαμβανομένης της ετήσιας οικονομικής απώλειας που μπορεί να φτάσει το 1 τρισεκατομμύριο δολάρια το έτος 2040.

8.7 Εναρμόνιση της επιδίωξης του κέρδους και της προστασίας του περιβάλλοντος

Το φαινόμενο της ευρείας μόλυνσης του περιβάλλοντος, η αλόγιστη κατασπατάληση των φυσικών πόρων και η χωρίς έλεγχο διάθεση των ρυπογόνων ουσιών, που προήλθε από την εντατική βιομηχανοποίηση των τελευταίων δεκαετιών, σε συνδυασμό με την πρόοδο της επιστήμης σε οικολογικά ζητήματα και την αύξηση του ενδιαφέροντος της κοινωνίας, καθιστούν τη συζήτηση για το περιβάλλον και τη λήψη μέτρων επιτακτικές ανάγκες. Η συνειδητοποίηση αυτή καταναλωτών και εταιριών οδήγησε στην έννοια της αειφόρου ή βιώσιμης ανάπτυξης.

Η μόλυνση του περιβάλλοντος, που προέρχεται από την επιχειρηματική δραστηριότητα, καλείται εξωτερική αντιοικονομία ή επιβάρυνση. Στην προσπάθεια της η επιχείρηση να ελαχιστοποιήσει το κόστος παραγωγής, μεταφέρει ένα μέρος του στην κοινωνία. Όμως η μόλυνση του περιβάλλοντος δεν αντιστοιχεί σε παίγνιο μηδενικού αθροίσματος. Το κόστος που μεταφέρει η επιχείρηση στην κοινωνία για να μειώσει βραχυπρόθεσμα το δικό της, μακροπρόθεσμα επιβαρύνει τη φήμη της και τελικά ζημιώνεται πολλαπλάσια τόσο η επιχείρηση όσο και η κοινωνία.

Αντιθέτως, προϊόντα που είναι φιλικά προς το περιβάλλον αποτελούν συγκριτικό και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Προς επίρρωση του ισχυρισμού αυτού, ευρωπαϊκή έρευνα έδειξε ότι 1 στους 5 καταναλωτές θα πλήρωνε ευχαρίστως περισσότερα για προϊόντα που σέβονται το περιβάλλον. Αυτό αιτιολογείται από την αφανή ζήτηση

των καταναλωτών για καλύτερη ποιότητα ζωής και προστασία του περιβάλλοντος. Οι επιχειρήσεις χρειάζονται προϊόντα στα οποία θα ενσωματώνεται η προστασία του περιβάλλοντος (green product design) όπως π.χ. αυτά της αλυσίδας Body Shop. Οι βιολογικές καλλιέργειες συνδυάζουν επίσης την επιχειρηματικότητα με τον σεβασμό στο περιβάλλον.

Ο έμπρακτος σεβασμός στο φυσικό περιβάλλον και η αναγνώριση της επιχειρηματικής ευθύνης για τη διατήρηση ισορροπιών στη φύση μετουσιώνονται σε πράξη μέσω δράσεων όπως η εφαρμογή φιλικών προς το περιβάλλον τεχνολογιών και πρακτικών.¹⁰⁰

Άλλη πλευρά της αειφόρου ανάπτυξης είναι η σχέση των επιχειρήσεων με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Η σχέση είναι διττή: αφορά πρώτον τις εταιρίες που δραστηριοποιούνται στον ενεργειακό τομέα και προωθούν τις επενδύσεις και την έρευνα για την αξιοποίηση τους, και δεύτερον τις επιχειρήσεις εν γένει που για τις ενεργειακές τους ανάγκες είναι σημαντικό να δημιουργήσουν ζήτηση για καθαρές μορφές ενέργειας. Στη χώρα μας η κρατική γραφειοκρατία είναι υπαίτια για καθυστερήσεις και αποθάρρυνση των επενδυτών. Πάντως, η ανάγκη για σεβασμό και προστασία του περιβάλλοντος, που εκφράστηκε από το οικολογικό κίνημα, παραμένει και γίνεται επιτακτικότερη.

Τέλος τα κέρδη από την εξοικονόμηση φυσικών πόρων, η μείωση του κόστους επεξεργασίας και απόρριψης λυμάτων και παραπροϊόντων, η ελαχιστοποίηση των προστίμων από τις παραβιάσεις των νόμων, εκτός από τη βελτίωση της εικόνας της και την περιβαλλοντική της αξιοπιστία εξασφαλίζουν στην επιχείρηση την κερδοφορία και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας.

¹⁰⁰ Είναι προφανές ότι δεν αρκούν η χάραξη και η υιοθέτηση περιβαλλοντικής πολιτικής για να υπάρξει αποτελεσματικότητα. Απαιτούνται προσπάθειες μακροχρόνιες και αξιόλογες. Οι προσπάθειες αυτές αρχίζουν με τη σχεδίαση και ανάπτυξη των νέων επενδύσεων, με στόχο όχι μόνο την εξοικονόμηση ενεργειακών και φυσικών πόρων και την τήρηση της νομοθεσίας, αλλά και την αποφυγή δημιουργίας αποβλήτων, σε περίπτωση που αυτό δεν είναι εφικτό την ασφαλή και υπεύθυνη διάθεσή τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Παρατηρούμε ότι η ΕΚΕ γίνεται αστραπιαία παγκόσμια προσδοκία, η οποία απαιτεί άμεσα μια ολοκληρωμένη ανταπόκριση από τις επιχειρήσεις προκειμένου να επιτευχθεί αναβάθμιση της ζωής των πολιτών.

Μια σύγχρονη επιχείρηση με ανεπτυγμένη **εταιρική κοινωνική ευθύνη** αναπτύσσει τον υγιή ανταγωνισμό και καταπολεμά τα αθέμιτα μέσα του που τον νοθεύουν εις βάρος του καταναλωτή, πειθαρχεί στους κανόνες που τίθενται, για προστασία του καταναλωτή, ανταποκρίνεται με συνέπεια στις θεσμοθετημένες της υποχρεώσεις, καταπολεμά τη διαφθορά και τις στρεβλώσεις της αγοράς, συνεισφέρει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα, αποδίδει το εύλογο μέρισμα στους μετόχους, εμφανίζει την πραγματική οικονομική της κατάσταση στο επενδυτικό κοινό, παράγει τα καλύτερα δυνατά προϊόντα ή υπηρεσίες από άποψη προσφερόμενης ποιότητας, σέβεται και είναι συνεπής με τους πολίτες που συναλλάσσεται, εξασφαλίζει αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας σε όλους τους εργαζόμενους της, εφαρμόζει αξιοκρατικό σύστημα αξιολόγησης των εργαζομένων της, σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα όσων εργάζονται σε αυτήν και δεν κάνει διακρίσεις ανάλογα με την ηλικία, το φύλο, το θρήσκευμα, την καταγωγή, μεριμνά για την ασφάλεια και την υγιεινή των εργαζομένων, επενδύει στη γνώση, την κατάρτιση και τη δια βίου εκπαίδευση, παρακολουθεί τις τεχνολογικές εξελίξεις, προστατεύει το περιβάλλον με συγκεκριμένες ενέργειες ελαχιστοποιώντας τις επιπτώσεις των δράσεων της σε αυτό.

Η ΕΚΕ δεν είναι απλή φιλανθρωπία, αλλά βρίσκεται στην καρδιά των επιχειρηματικών στρατηγικών. Δεν είναι μια ακόμη τακτική δημοσίων σχέσεων ή διαφήμισης, ούτε αφορά μεμονωμένες πρωτοβουλίες από ηθική υποχρέωση αλλά αποτελεί **συνολική μεταστροφή της φιλοσοφίας που διέπει τη σύγχρονη επιχείρηση και μια νέα προσέγγιση της επιχειρηματικότητας.**

Η έννοια της ΕΚΕ υποδηλώνει την ευαισθητοποιημένη οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική λειτουργία των σύγχρονων επιχειρήσεων και βασίζεται στο τρίπτυχο της οικονομικής ανάπτυξης, της βιωσιμότητας, της κοινωνικής αλληλεγγύης και συνοχής.

Με λίγα λόγια, η ΕΚΕ είναι η πολιτική, σύμφωνα με την οποία οι εταιρίες εντάσσουν εθελοντικά την επιχειρηματική τους λειτουργία με ιδιαίτερη κοινωνική

και περιβαλλοντική διάσταση και συνεισφορά προς το κοινωνικό σύνολο. Οπότε αποτελεί μία νέα αντίληψη διοίκησης που επηρεάζει καθοριστικά τις εταιρικές αρχές, με απώτερο σκοπό τη συμφιλίωση της κοινωνικής ανάπτυξης με την οικονομική ευημερία.

Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι με τον όρο κοινωνική ευθύνη δεν νοείται η διάθεση χρηματικών πόρων αλλά η λειτουργία των επιχειρήσεων με σεβασμό προς όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders) όπως π.χ. μετόχους, καταναλωτές, προμηθευτές, πελάτες, τοπική κοινωνία κ.α. ή με άλλα λόγια, η ανάπτυξη «ποιοτικών σχέσεων» με όλα τα μέλη που μετέχουν στην εταιρική δραστηριότητα, εστιάζοντας περισσότερο στον άνθρωπο, στην κοινωνία αλλά και το περιβάλλον.

Δεδομένου ότι η ΕΚΕ αποτελεί διαδικασία μέσω της οποίας οι εταιρίες διαχειρίζονται τις αρχές τους με πολλούς και σημαντικούς φορείς, η σημασία της για τις επιχειρήσεις γίνεται σαφής. Έτσι θα έπρεπε κανονικά να αντιμετωπίζεται ως επένδυση και όχι ως κόστος.

Οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν κάνει σημαντικά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά μπορούν να κάνουν ακόμα περισσότερα. Πρέπει πλέον να περάσουμε σε ένα στάδιο ωριμότητας, όπου η εταιρική κοινωνική ευθύνη θα αποτελεί για τις επιχειρήσεις βασική επιχειρησιακή αξία, και στρατηγική που θα διέπει όλες τις πτυχές της επιχειρησιακής λειτουργίας.

Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι σημαντική διότι αντικατοπτρίζει τις θεμελιώδεις αξίες της κοινωνίας στην οποία επιθυμούμε να ζούμε. Έχει σημασία για τις επιχειρήσεις, μεγάλες ή μικρές, οι οποίες μέσα από προϊόντα και υπηρεσίες με χαρακτήρα καινοτομίας, νέες δεξιότητες και δέσμευση όλων των ενδιαφερόμενων μερών μπορούν να βελτιώσουν τις οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιδόσεις τους τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα. Έχει σημασία για όσους εργάζονται μέσα σε εταιρίες και γι' αυτές, διότι μπορεί να βοηθήσει στη δημιουργία ενός εργασιακού περιβάλλοντος με καλύτερα κίνητρα και ανταμοιβές. Έχει σημασία για όσους αγοράζουν από εταιρίες, για τους καταναλωτές που δίνουν όλο και μεγαλύτερη προσοχή στα κοινωνικά και περιβαλλοντικά διαπιστευτήρια των προϊόντων και των υπηρεσιών που αγοράζουν. Έχει σημασία για τις τοπικές κοινότητες στις οποίες λειτουργούν οι εταιρίες, οι οποίες επιθυμούν να γνωρίζουν ότι φιλοξενούν οργανισμούς που μοιράζονται τις ίδιες αξίες και ανησυχίες με αυτές. Έχει σημασία για τους επενδυτές που πιστεύουν ότι πρέπει να ενθαρρυνθεί η υπεύθυνη επιχειρηματική συμπεριφορά. Έχει σημασία για τους ανθρώπους σε όλα τα μέρη του

πλανήτη που αναμένουν από τις εταιρίες να συμπεριφέρονται σύμφωνα με τις διεθνείς αξίες και αρχές. Έχει σημασία για τα παιδιά και τις μελλοντικές γενιές που προσδοκούν να ζήσουν σ' ένα κόσμο που θα σέβεται τους ανθρώπους και τη φύση.¹⁰¹

Οι επιχειρήσεις άρχισαν να αντιδρούν υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος κάτω από την πίεση των νομοθετικών ρυθμίσεων και της κοινής γνώμης. Βέβαια οι περισσότερες επιχειρήσεις κατέβαλαν τις λιγότερες δυνατές προσπάθειες ώστε να πετύχουν περιβαλλοντική συμμόρφωση «επιφανειακά» πείθοντας έτσι κρατικούς φορείς και καταναλωτές. Ωστόσο, οι κίνδυνοι που κρύβει μια τέτοια συμπεριφορά είναι η μείωση του μεριδίου αγοράς, απρόβλεπτες δαπάνες όπως πρόστιμα και αγωγές καταναλωτών καθώς και η απώλεια της καλής φήμης για την επιχείρηση.

Αντιθέτως επιχειρήσεις με όραμα και αξίες που δέχονται πραγματικά τις περιβαλλοντικές ρυθμίσεις κάνουν πράξη τα πιστεύω τους μέσω ενεργειών όπως, επανασχεδιασμός προϊόντων και διαδικασιών, με αποτέλεσμα να παράγουν τους μικρότερους δυνατούς ρύπους και απόβλητα. Οι επιχειρήσεις αυτές μακροχρόνια τείνουν να γίνουν οι ηγέτες στους κλάδους που παράγουν, αυξάνοντας κέρδη και μερίδια αγοράς, αποκτώντας παράλληλα καλή φήμη στην αγορά και στο καταναλωτικό κοινό.

Τέλος το ανθρώπινο επιχειρείν είναι η αιτία τέτοιων περιβαλλοντικών προβλημάτων. Όμως, δεν ευθύνεται μόνο ο μικρός επιχειρηματίας που χύνει τα μεταχειρισμένα λάδια του στον υπόνομο ή που χρησιμοποιεί επικίνδυνα γεωργικά φάρμακα. Δεν ευθύνεται μόνο η μεγάλη επιχείρηση που με ψυχρή λογική υπολόγισε το κόστος της ενδεχόμενης περιβαλλοντικής ζημιάς και που εισήγαγε στην τιμολόγηση του προϊόντος της την πιθανή νομική αποζημίωση την οποία εξαιτίας των ενεργειών της οφείλει στο κοινωνικό σύνολο. **Την ευθύνη για το μέλλον του πλανήτη μας έχουμε όλοι και απαιτείται να υπάρχει μία σαφής και αυστηρά ακολουθούμενη οικολογικά δεοντολογική διεθνής πολιτική που να αναφέρεται σε κάθε πτυχή ενδεχόμενης περιβαλλοντικής επιβουλής.**¹⁰²

¹⁰¹ Πράσινο Βιβλίο, Πραγμάτωση της εταιρικής σχέσης για τη μεγέθυνση και την απασχόληση: Να γίνει η Ευρώπη πόλος αριστείας στον τομέα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, COM(2006) 136 τελικό, Βρυξέλλες, 22.3.2006.

¹⁰² Θανόπουλος Γ., Επιχειρηματική Ηθική και Δεοντολογία, εκδόσεις, Interbooks, Πειραιάς, 2003.

Ευθύνη με ακρογωνιαίο λίθο την ηθική, με επίκεντρο τον άνθρωπο, με σεβασμό στους νόμους, με φροντίδα για το περιβάλλον!

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

Γ.Γ.	Γενικός Γραμματέας
ΔΟΠ	Διοίκηση Ολικής Ποιότητας
Ε.Ε	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Ε.Α.Α	Ελληνική Εταιρία Αξιοποίησης Ανακύκλωσης
Ε.Η.Σ	Ενεργειακά Ηλιακά Συστήματα
Ε.Κ.	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕΕΕΙ	European Eco-Efficiency Initiative (Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για Οικολογική Αποδοτικότητα)
ΕΚΕ	Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Η.Π.Α.	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί
ΜΠΕ	Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΚΕ	Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή Ελλάδας
ΣΕΒ	Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχανιών
ΧΑΑ	Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών
ΧΥΤΑ	Χώρος Υγειονομικής Ταφής Αποβλήτων
CFC	Chlorofluorocarbonds (Χλωροφθοράνθρακες)
CIP	Εταιρικό Πρόγραμμα Συμμετοχής
CLERCA	Comprehensive Environment Response Compensation and Liability Act
CSR	Corporate Social Responsibility
EMAS	Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου
EMS	Environmental Management System (Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης)
EPA	Environmental Protection Agency
GRI	Global Reporting Initiative
ICE	International Electro Technical Commission
ICO	Διεθνής Οργανισμός Εργασίας
IDMC	International Development Management Center

ILO	Διεθνής Οργανισμός Εργασίας
ISO	Πιστοποιημένο Σύστημα Διαχείρισης
IUCN	The World Conservation Union
MME	Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις (SME - Small Medium Enterprises)
NRC	National Recycling Coalition
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
RCRA	Resource Conservation and Recovery Act
REACH	Σύστημα καταχώρησης, αξιολόγησης και αδειοδότησης χημικών προϊόντων
SAI	Social Accountability International (Διεθνής Οργανισμός Κοινωνικής Υπευθυνότητας)
SARA	Superfund Amendment and Authorization Act
SCPA	Supply Chain Pollution Avoidance
SRI	Socially Responsible Investments (Κοινωνικά Υπεύθυνη Επένδυση)
TUV	Ινστιτούτο Τεχνικής Κατηγοριοποίησης
UNCED	United Nations Conference on Environment and Development
UNEP	United Nations Environment Programme
UNEP	United Nations Environment Programme
WBCSD	World Business Council for Sustainable Development (Παγκόσμιο Συμβούλιο Επιχειρηματικότητας για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη)
WCED	Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη
WWF	World Wide Fund for Nature

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α) ΒΙΒΛΙΑ - ΑΡΘΡΑ

Δεκλερής Μ., (1996), Ο Δωδεκάδελτος του περιβάλλοντος:Εγκώλπιο Βιώσιμου Αναπτύξεως, Νόμος & Φύση, Αθήνα - Κομοτηνή, εκδόσεις, Σάκκουλα.

Θανόπουλος Γ., (2003), Επιχειρηματική Ηθική και Δεοντολογία, Πειραιάς, εκδόσεις, Interbooks.

Καλλια - Αντωνίου Α., (1997), Ποιότητα ζωής, Βιώσιμη ανάπτυξη και Προστασία του Περιβάλλοντος, Νομοθεσία Ελληνική και Κοινοτική, Αθήνα - Κομοτηνή, εκδόσεις, Σάκκουλα.

Καρβούνης Σ., (1995), Διαχείριση του Περιβάλλοντος, εκδόσεις, Σταμούλη.

Κορκοβέλος Χρ., (1996), Η προστασία του περιβάλλοντος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Αθήνα - Κομοτηνή, εκδόσεις, Σάκκουλα.

Νικολόπουλος Τ., (2000), Δίκαιο και Πολιτική Προστασίας Περιβάλλοντος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εκδόσεις, ΤΕΙ Μεσολογγίου.

Πολυράκης Γ., (2003), Περιβαλλοντική Γεωργία, εκδόσεις, Ψυχάλου.

ΕΕ COM(2002), 122 τελικό.

ΕΕ COM(1993), 138 τελικό.

ΕΕ COM(1973), 112 τελικό.

ΕΕ COM(1977), 139 τελικό.

ΕΕ COM(1983), 46 τελικό.

Έκδοση Γνώμης της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος (Ο.Κ.Ε.) σχετικά με την «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη», 2003.

Μπράουν Λ. - Φλαβίν Κ. - Πόστελ Σ., (1991), Οικολογική Κρίση & Βιώσιμη Κοινωνία, Εναλλακτικές Εκδόσεις «Κομμούνα», Οικολογική Σκέψη 4.

Πράσινο Βιβλίο, Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη: Μια συνεισφορά των επιχειρήσεων στην βιώσιμη ανάπτυξη, COM(2002), 347 τελικό, Βρυξέλλες.

Πράσινο Βιβλίο, Πραγμάτωση της εταιρικής σχέσης για τη μεγέθυνση και την απασχόληση: Να γίνει η Ευρώπη πόλος αριστείας στον τομέα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, COM(2006), 136 τελικό, Βρυξέλλες.

Πράσινο Βιβλίο, Προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, COM(2001), 366 τελικό, Βρυξέλλες.

Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη, ΕΕ COM(1993),138 τελικό.

Προγράμματα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη: «Στόχος η Αειφορία», η Νομοθεσία της Ε.Ε. για το περιβάλλον, (1995), τόμος 1, Γενική Πολιτική, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση XI, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Brown L. & the staff of the World watch Institute, (1989, 1990, 1991), State of the world., New York: W.W., Norton.

Daly H.E. & Cobb J.C., (1989), For the common good, Boston, Beacon.

McIntosh M., Leipzigen D., Jones K., Coleman G., (1998), Corporate Citizenship, London, Financial Times - Pitman Publishing.

Pallemaerts Marc, (1996), Διεθνές Δίκαιο Περιβάλλοντος. Από τη Στοκχόλμη στο Ρίο: Επιστροφή στο μέλλον; (στο Οικολογικές τάσεις του Διεθνούς Δικαίου, εκδόσεις, Ι. Σιδέρης, Βιβλ. Διεθνών και Ευρωπαϊκών Μελετών.

Velasquez, Manuel G., (1998), Business Ethics : Concepts and Cases, Fourth Edition, Upper Saddle River, New Jersey, Prentice Hall.

World Commission on Environment and Development, (1987), Our common future, New York: Oxford University Press.

«Επενδύσεις κοινωνικής και περιβαλλοντικής ευαισθησίας και εταιρική κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων», Περιοδικό «Οικονομικά Χρονικά» Έκδοση του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδας, Τεύχος 128, Ιούλιος - Αύγουστος 2004.

Economist Conferences, Πρακτικά 2^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου στην Αθήνα με θέμα «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, για μια πιο ανταγωνιστική Ευρώπη», (2005).

«Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, πρωτοβουλίες προώθησης στις ελληνικές επιχειρήσεις», (2001), Ενημέρωση για τα στελέχη της βιομηχανίας στην Ελλάδα.

Quality Forum Βορείου Ελλάδος (2003) «Business Excellence - Η Ελληνική προσέγγιση», εισήγηση κ. Α. Μπούκλη με θέμα «Η διαχείριση κινδύνου σε σχέση με την περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική διάσταση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης στην Ελλάδα το σήμερα».

Καρατσιώτη Α., Βιολογική Γεωργία, Αγρο - Οικονομικά Νέα, Σεπτέμβρης 1997.

Σημαντώνη Μ., Ενέργεια - Καύσιμα - Φυσικό Αέριο, Ετήσια ειδική έκδοση με τη συνεργασία του επιτελείου της εφημερίδας « Κέρδος», Μάρτιος 1998.

Χατζημπίρος Κ., Η συμβολή των νέων τεχνολογιών στη μείωση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, Νέα Οικολογία, τεύχος 113, Μάρτιος 1994.

Bulent Menguc, Lucie K., Ozanne (2005), Challenges of the « green imperative » : a natural resource-based approach to the environmental orientation-business performance relationship, Journal of Business Research.

David Henderson, (2001) Misguided Virtue: False Notions of Corporate Social Responsibility, New Zealand Business Roundtable (NZBR).

European Multistakeholder Forum on CSR

Hart S. (1995). A natural-resource-based view of the firm. *Acad Manage Rev.*

Matthew Clark, (2003), Corporate environmental behaviour research: informing environmental policy, *Structural Change and Economic Dynamics.*

Milton Friedman, (1970), The Social Responsibility of Business is to increase its profits, *New York Times Magazine*, September 13.

Sustainability through the Market: Seven keys to success, WBCSD, (2001).

The new model of Sustainable Development (Brundtland Report 1987, World Summit of Rio 1992).

The World Business Council on Sustainable Development, (2000), Corporate social responsibility: making good business sense.

Vyakarnam S., (1992), Social responsibility: what leading companies do. *Long Range Planning.*

Wood D., (1991), Corporate social performance revisited, *Academy of Management Review.*

Gilbert M. Grosvenor, (December 1988), Will We Mend Our Earth? *National Geographic.*

Samuel W. Matthews, (October 1990), Under the Sun: Is Our World Warming? *National Geographic.*

β) ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

European Foundation for Quality Management www.efqm.org

<http://ec.europa.eu/employment-social/soc-dial/csr/index.htm>

<http://ec.europa.eu/enterprise/csr/campaign/documentation/download/introduction-el.pdf>

<http://ec.europa.eu/enterprise/csr/campaign/index-el.htm>

<http://europa.eu.int/comm/environment/ecolabel/>
<http://europa.eu.int/comm/enterprise/csr/campaign/index-el.htm>.
<http://europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvd/n26034.htm>.
<http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/n26034.htm>.
<http://www.alhpa.gr>
<http://www.chipita.com>
<http://www.cocacola.gr>
<http://www.csreurope.org/>
<http://www.csrhellas.gr>
<http://www.csrhellas.gr/CSR-gr/homegr.html>
<http://www.epa.gov/> Environmental Protection Agency (EPA)
<http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/csr/index.htm>
<http://www.globalreporting.org>.
<http://www.globalreporting.org/>
<http://www.mediamax.gr/trendDetails.cfm?EntryID=28>
<http://www.nestle.gr>
<http://www.nrc-recycle.org/> National Recycling Coalition (NRC)
<http://www.ote.gr>
<http://www.panteion.gr/adios/issue3/sined.htm>.
<http://www.panteion.gr/adios/issue3/sined.htm>.
<http://www.plantmanagement.gr/online>.
<http://www.socialdialogue.net/el/el-csr-intro.html>
<http://www.sricompass.org/>
<http://www.titan.gr>
<http://www.unglobalcompact.org/>
<http://www.wbcsd.ch>
International Organizations for Standardization www.iso.ch.
Social Dialogue net <http://www.socialdialogue.net/el/el-csr-intro.ht>.
The European Business Campaign on CSR <http://www.csrcampaign.org>.
www.cnn.com/2002/WORLD/africa/09/03/summit.pointsglb/index.html.
www.corporate-responsibility.org and www.sustainability.com.
www.mori.com MORI
www.SandB.gr ΑΕΕ Αργυρομεταλλευμάτων & Βαρυτίνης
www.unglobalcompact.org Οικουμενικό Σύμφωνο ΟΗΕ

Ευρωπαϊκή Ένωση - σύνοψη της νομοθεσίας - επιχειρήσεις

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvd/n26034.htm>.

Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών - ΣΕΒ (Federation of Greek industries)

<http://www.fgi.org.gr/online>.